

İSTANBUL BAROSU DERGİSİ

ÇOCUK HAKLARI

23 NİSAN ÖZEL YAYINI

2017

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ 23 NİSAN ÖZEL YAYINI

2017

“Bandrol Uygulaması’na İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında
Yönetmeliğin 5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol
taşıması zorunlu değildir.”

İSTANBUL BAROSU DERGİSİ
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ (ÇHM)
23 NİSAN ÖZEL YAYINI

SAHİBİ
İSTANBUL BAROSU ADINA
BARO BAŞKANI
Av. MEHMET DURAKOĞLU

•
SORUMLU MÜDÜR
Av. CENGİZ YAKA

•
YEREL SÜRELİ YAYIN

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Av. Aydeniz ALİSBAH TUSKAN Koordinatör, YK Üyesi
Av. Süreyya TURAN - Koordinatör, YK Üyesi
Av. Prof. Dr. Serap Keskin KIZIROĞLU - Koordinatör, YK Üyesi
Av. Aşkın TOPUZOĞLU - ÇHM Başkanı
Av. Ayşenur DEMİRKALE - ÇHM Başkan Yrd.
Av. Selmin Cansu DEMİR -ÇHM Sekreter

•
YÖNETİM YERİ

Şahkulu Mah. Serdar-ı Ekrem Cad. No:7 Galata-Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 251 63 25 Faks: (0212) 293 89 60
Yayın Kurulu: (0216) 427 37 22
www.istanbulbarosu.org.tr
dergi@istanbulbarosu.org.tr

NİSAN 2017

BASKI

Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1 347047 Ataşehir - İSTANBUL
Tel: (0216) 470 44 70 Fax: (0216) 472 84 05
www.egebasim.com.tr Yayıncı Sertifika No: 12457

İSTANBUL BAROSU ADLİ YARDIM BÜROLARI

Merkez Büro

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın sok. No:8 Kat:2-3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 251 90 40 (dahili 131-132 -133-134 -135-136-137-138)
Faks: (0212) 245 83 67

Bakırköy Şube

Osmaniye M. Şirin Sk. No:28/32 Bakırköy/İstanbul
Tel: (0212) 583 12 33 Faks: (0212) 570 90 14

Gaziosmanpaşa Şube

Merkez Mah. Eyüp Yolu Ecla Sok. No:7 Gaziosmanpaşa/İstanbul
Tel: (0212) 616 88 56 Faks: (0212) 616 88 57

Kadıköy (Anadolu Yakası) Şube

Bahariye Caddesi Ün Er Tan İş Hanı No: 35 Kat: 1 Daire: 4 Kadıköy
Tel: (0216) 414 68 53 - (0216) 450 67 05 - (216) 450 08 98
Faks: (0216) 414 68 43

Kartal (Anadolu Yakası) Şube

Maltepe Belediyesi Türkan Saylan Kültür Merkezi Gülsuyu Mah. Nar Sok. Kat:4 E-5
Yanyol Üzeri Maltepe / İstanbul
Tel: (0216) 352 53 92 - 352 53 95 Faks: (0216) 352 53 90

Büyüçekmece Şube

Ekinoba Mah. Necip Fazıl Kısakürek Sokak No:29 D:4 Büyüçekmece/İstanbul
Tel: (0212) 863 11 21 Faks: (0212) 863 11 02

Çağlayan Kadın Hakları Merkezi Şiddeti Önleme Bürosu (Adli Yardıma bağlı)

Çağlayan Adalet Sarayı Çağlayan/İstanbul
Tel: (0212) 240 04 11 Faks: (0212) 240 04 12

Ümraniye Şube

Saray Mah. Alemdağ Cad. 175/B D.4 Ümraniye/İstanbul
Tel:(0216) 630 25 46 Faks: (0216) 630 25 47

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	7
Çocuk Gelinlere Hayır, Tecavüz Meşrulaştırılmaz	
<i>Av. Aydeniz ALİSBAH TUSKAN.....</i>	9
Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği.....	15
Çocukların Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlemesi Halinde Yargılama ve Çocuğun Yüksek Yararı	
<i>Av. Aşkın TOPUZOĞLU.....</i>	36
Çocuk Hukukunda Sosyal İnceleme Raporları	
<i>Ayhan ERBAY.....</i>	46
Şişli’de Suriyeli Çocuklar	
<i>Ayşegül OVALI.....</i>	51
Çocuk Hukukunda Güvenlik Tedbirleri	
<i>Av. Ayşenur DEMİRKALE.....</i>	58
Çocuklara Yönelik Dijital Tehditler ve Pratik Çözüm Önerileri	
<i>Av. Can YAVUZ.....</i>	66
Suçta Sürüklenen Çocuklarda Uzlaşma	
<i>Dr. Cengiz APAYDIN.....</i>	73
Fransız Hukukunda Mağdur Çocuk	
<i>Av. Ebru DEMİRALP.....</i>	86
Engelli Çocuklar, Karşılaştıkları Sorunlar, Çözüm Önerileri	
<i>Av. Figen ERBEK.....</i>	93
Güncel Anayasa Mahkemesi Kararları ve Kanun Değişiklikleri Işığında Çocukların Cinsel İstismarı Suçu (TCK m. 103)	
<i>Yrd. Doç. Dr. Fulya Eroğlu ERMAN.....</i>	99

Engelli Çocuklarımızın Eğitim Hakkı	
<i>Av. Güler POLAT</i>	106
Çocuk İstismarı Olgularında Adli Rapor	
<i>Doç. Dr. Işıl PAKİŞ</i>	114
RÖPORTAJ	
<i>Meltem CUMBUL "Bu Sette Çocuk Var"</i>	127
Çocuklarla Adli Görüşme	
<i>Doç. Dr. Neylan ZİYALAR</i>	134
Geçici Koruma Altındaki Kişilere Yönelik Düzenlemeler Kapsamında Entegrasyon Çalışmaları ve Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocuklar	
<i>Yrd. Doç. Dr. Pelin SÖNMEZ</i>	140
Özgürlüğünden Yoksun, Haklarından Mahrum Çocuklar	
<i>Av. Selmin Cansu DEMİR</i>	147
5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Çocuklara Karşı Cinsel Suçlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararları	
<i>Av. Prof. Dr. Serap KESKİN KİZİROĞLU</i>	154
Velayet –Vesayet- Kayımlık Çocuk Yargılamasına Hakim İki Temel İlke	
<i>Sevgi USTA</i>	176
Çocuğun Hakları: Tıbbi Uygulamaya Rıza	
<i>Dr. Yakup Gökhan DOĞRAMACI</i>	184
Çocuğun Mekan Hakkı	
<i>Yasemin ÇAKIRER-ÖZSERVET</i>	199
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	207
Çocuk Koruma Kanunu	232

SUNUŞ

23 Nisan Çocuk Bayramı kutlu olsun.

Çocuk Hakları Merkezi olarak, 23 Nisan Çocuk Bayramı nedeni ile geçtiğimiz yıl olduğu gibi bu yıl da çocuk haklarının konu edildiği özel bir yayın hazırladık. Çocuk hukukuna ilişkin pek çok konunun değerlendirildiği kalıcı bir yayın çıkarmayı gelenek haline getirmek istiyoruz.

Bildiğiniz gibi Çocuk Bayramı büyük Atatürk'ün ülkemiz çocuklarına armağan ettiği ve dünya çocuklarıyla kutladığı Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'dır

Bu bir yıl içerisinde çocukların öznesi olduğu hak ihlalleri yaşanmaya devam etti. Türkiye'nin gündemine oturan cinsel istismar davaları, çocukların kendilerine karşı suç işleyen faillerle zorla evlendirilmelerinin önünü açacak yasa teklifleri, çocukların kaldığı yurt ve hapisanelerde çıkan yangınlar, savaş ve göç mağduru olup ülkemize sığınan çocukların mağduriyetleri, çatışma bölgelerinde yaşayan çocukların uğradığı hak ihlalleri ve risk altındaki çocukların karşılaştığı tehlikeler ve daha pek çok vakıa karşısında sarsıldık. Yaşananlar sonucunda, Türkiye'nin dört bir yanındaki davalara müdahil olduk, yasa teklifleri karşısındaki endişelerimizi ve önerilerimizi yüksek sesle dile getirdik, devletin çocukların mağdur olduğu alanlarda politika geliştirmesi ve çocukların yaşadıklarının görünür kılınması için çalışmalar yaptık, çocuk haklarının önündeki engellerin kaldırılmasında hukukçuların önemini bildiğimizden meslek içi eğitim programlarını yoğunlaştırdık.

Sözümüz, yazımız, çabamız; çocukların uğradığı haksızlıkların son bulması için.

Yazı ve çalışmalarıyla bu yayına katkı sunan herkese teşekkür ediyoruz.

23 Nisan Çocuk Bayramı'nın tüm çocuklar için bayram gibi güzel günler olmasını diliyoruz.

Saygılarımızla.
İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

ÇOCUK GELİNLERE HAYIR, TECAVÜZ MEŞRULAŞTIRILAMAZ

Av. AYDENİZ ALİSBAH TUSKAN¹

“Bugün hep birlikte karşı çıktığımız konu sadece çocuk yaştakilerin cinsel istismarı ile ilgili bir konu değildir. Toplumun en önemli ve en küçük birimi olan aileye, toplum vicdanına, insan sağlığına, ahlaki değerlere, nesebin tespitine zarar veren, vicdan sahibi herkesin hayır dediği, hukukçu olarak hiç birimizin içine sindiremediği, toplumsal bir sorundur.

Hukuk devletine ve sosyal devlet olgusuna tamamen aykırı olan bu öneride TBMM’ne sunulmuş ancak eleştiriler sonunda geri çekilmiştir. Bildiğiniz gibi yasalarda değişikliklerin ve yeni yasal düzenlemelerin yapılabilmesi ancak bu konularda toplumda bir ihtiyacın doğması halinde mümkün olabilmektedir.

Bizler Türkiye Cumhuriyetinin felsefesine bağlı, aydın, devrimci, cumhuriyetçi, laiklik ilkesine inanmış kadınlar olarak bu tür gerici tutumlara karşı direnmek zorundayız.

Altında Türk kadını Cumhuriyetin gerisine itme hedefi yatan bu düşünce yapısını red ediyoruz. Cumhuriyetin kazanımlarının ve hukuk devletinin bekçileri olan kadınlarımız, bu değerleri korumak ve yaşat-

1 İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Sayman Üyesi

mak kararlılığı ile dimdik ayaktadır. İlgililerin tarihten ders almalarını diliyorum. Meclis gündeminde bulunan bu sapkın öneri Anayasamıza, tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ilgili ulusal ve uluslar arası sözleşmelere de tamamen aykırıdır.

TECAVÜZ MEŞRULAŞTIRILAMAZ, BU NEDENLE ÇOCUK GELİN YASA TEKLİFİ BİR UTANÇ OLMUŞTUR.

20.11.1989 tarihinde ilan olunan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaşını doldurmayan her insan "ÇOCUK"tur.² Bu nedenle 01 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren, 26.09.2004 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş bulunan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 6/ (1),b maddesine göre ceza kanunlarının uygulanmasında çocuk deyiminden henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılacağı yazılıdır.

Türk yasa koyucusu TCK'nun 6.maddesinin gerekçesinde: "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümleri göz önünde bulundurularak, "Çocuk" deyiminden henüz onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin anlaşılması gerektiğine dair bir tanıma yer verilmiştir." demiştir.

Yine Türk yasa koyucusu, çocuklar bakımından cinsel suçları cezalandırıcı kuralları koyarken, erişkinlerin mağduru olduğu bu tür suçları "cinsel saldırı" olarak nitelendirmişken, çocukların mağduru olduğu bu tür suçları "çocukların cinsel istismarı" olarak nitelendirmiştir. Diğer deyişle Türk yasa koyucusu 2004 yılında çocuklara karşı olan cinsel davranışları BİLİNÇLİ OLARAK İSTİSMAR ŞEKLİNDE TANIMLAMIŞTIR.

Yasa koyucu Türk Ceza Hukuku açısından cinsel özgürlük hakkının başlangıcını 15 yaş olarak belirlemiş ve Türk Ceza Kanunu'nun 104.maddesinde 15-18 yaş aralığındaki çocuklarla rızalarıyla cinsel ilişki kurulması durumunda ancak ŞİKÂYET ÜZERİNE failin cezalandırılabilceğini kabul etmiştir.

Dolayısıyla 15-18 yaş aralığındaki çocuk, rızasıyla cinsel ilişki kurduğu kişi hakkındaki ŞİKÂYETİNİ HÜKÜM KESİNLEŞİNCESİNE KADAR GERİ ALABİLECEĞİNDEN, kendisiyle rızasıyla cinsel ilişki kuran kişi

2 Uluslararası Sözleşmeler, Çocuk Hakları Sözleşmesi

ile evlenecek olursa şikâyetini geri alır ve eşi cezalandırılmaz. Bu noktada Türk Medeni Kanunu'nun 124/2. ve 128. maddelerine göre yargıcın olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebileceği de hatırlanmalıdır.

Ancak 15 yaşını doldurmamış olan çocuk bakımından hukuk düzeni bunu haklı olarak reddetmiş ve 2004 yılında yeni Türk Ceza Kanunu hazırlanırken Türk Ceza Kanunu'nun 103.maddesinde 15 yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuksal anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranışı CİNSEL İSTİSMAR olarak kabul etmişti.

Anayasa Mahkemesi 30.06.2011 tarihli kararı ile resmi nikah yapmadan, dini merasim yapan imamların cezalandırılmasıyla ilgili TCK maddesini iptal etmiştir. Ayrıca yine Anayasa Mahkemesi 12 Kasım 2015 tarihli kararı ile TCK 103/2 maddeyi iptal etti. Daha sonra 26.05.2016 tarihinde 6'ya karşı 7 oyla kabul ettiği ve 13.07.2016 tarihinde Resmi Gazetede yayınlan ÇOK TARTIŞMALI KARARIYLA, ne yazık ki ÇOCUK GELİNLERİ MEŞRULAŞTIRICI HUKUKA AYKIRILIĞA KAPI ARALAMIŞTIR³.

Şöyle ki: Anayasa Mahkemesi hapis cezalarının alt ve üst sınırlarının bulunduğu hukuksal gerçeğini göz ardı ederek, ceza yargıcının önündeki somut olayın özellikleri kapsamında duruma göre örneğin alt sınırdan 8 yıl hapis cezası ya da üst sınırdan 15 yıl hapis cezası verilebilmesine müdahale etmiştir. Anayasa Mahkemesi bütüncül bir yaklaşımla 15 yaşın altındaki çocuklar arasında yaş grupları oluşturulmadan aynı alt ve üst sınırlı hapis cezalarının belirlenmiş olmasını ÖLÇÜLÜ bulmayarak bir oy farkla Anayasa'ya aykırılık görmüştür.

Anayasa Mahkemesi Türk Medeni Kanunu'na göre evlilik yaşınının 17 olduğunu ve ancak olağanüstü bir durumun varlığında 16 yaşına indirgenebileceği göz ardı edilmiş, bu kararının gerekçesinde 15 yaşını doldurmamış bir çocukla "RIZASI" ile cinsel ilişki kurulmuş olması durumunda "fiilden sonra mağdurun yaşınının ikmali ile fiili birlikteliğin resmi evliliğe dönüşmesi gibi her bir somut olayın özellikleri dikkate

3 TMK ve Anayasa Mahkemesi kararları 30.06.2011-13.07.2016 tarihli kararı

alınarak ceza tayin edilmesi veya onarıcı adalet kurumlarının uygulanmasından...” söz edebilmiştir.

İŞTE, TÜRK HUKUK DÜZENİNE AÇIKÇA AYKIRI OLAN BU YAKLAŞIM ÇOCUK GELİN YASA TEKLİFLERİ HAZIRLANABİLMESİNE VESİLE OLMUŞTUR.

Cinsel özgürlük yaşı 15'tir ve bu yaşın altındaki çocukların CİNSELLİK KONUSUNDA RIZA AÇIKLAMA EHLİYETİ YOKTUR. BU NEDENLE DE ANAYASA MAHKEMESİ KARARINDA DEĞİNİLEN “FİİLİ BİRLİKTELİK” OLGUSU 15 YAŞ ALTI ÇOCUKLARDA BİR HUKUK DÜZENİNDE KABUL EDİLEMEZ. TAM AKSİNE SOSYAL BİR HUKUK DEVLETİNİN BU ÇOCUKLARI KORUMAYA ALMASI GÖREVIDİR.

SOSYAL BİR HUKUK DEVLETİ 15 YAŞ ALTI ÇOCUKLARI EVLEN-DİREN DEĞİL, KORUYAN DEVLETTİR.

CİNSEL İLİŞKİ YAŞAYAN KİŞİLERİN HER İKİSİNİN DE ÇOCUK VE/ VEYA 15 YAŞ ALTI OLMASI DURUMUNDA DA HER İKİSİNİ DE KORUYAN DEVLETTİR.

Ancak, iktidar partili 6 milletvekilinin verdiği önergede “(2) Ceza, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın 16/11/2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçunda, mağdurla failin evlenmesi durumunda, Ceza Muhakemesi Kanununun 231 inci maddesindeki koşullara bakılmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına, hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine karar verilir. Zamanaşımı süresi içinde evliliğin, failin kusuruyla sona ermesi halinde fail hakkındaki hüküm açıklanır veya cezanın infazına devam olunur. Bu fıkra uyarınca fail hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya cezanın infazının ertelenmesine karar verilmesi durumunda, suça azmettiren veya işlenişine yardım edenler hakkında kamu davasının düşmesine veya infazın ortadan kaldırılmasına karar verilir denilmektedir.”

Bu önergeye, toplumun her kesimi başta kadın kuruluşları ve çocuk hakları örgütleri neden isyan ettiler?

Geçici maddeye eklenmeye çalışılan fıkranın, hukuk devleti adına, çocuk hakları adına kabul edilebilmesi mümkün olmadığı için büyük tepkiyle karşılandı, toplum ayağa kalktı. Bu Önergenin geri çekilmesi

çağrılar karşısında Başbakan, muhalefet partileriyle tekrar görüşülmesi talimatı verdi.

Önergeyi savunan Adalet Bakanı, her ne kadar “cebir, tehdit, hile veya iradeyi sakatlayan başka bir nedenle cinsel istismar suçu işleyenler bu düzenlemeden yararlanamayacaklar” dese de, her cinsel istismar fiilinde ruhsal veya fiziksel bir baskı olduğu göz ardı edilmemelidir.

6 Mayıs 2016 tarihinde açıklanan “Boşanma Komisyonu” diye anılan “Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Meclis Araştırması Komisyonu” raporunda da önergedeki gibi bir düzenlemeye yer verilmişti.

O tarihte de, “çocukların, istismarcıyla/tecavüzcüyle evlendirilmesinin, evlilik yaşının 15'in altına indirilmesinin yolu açılmak isteniyor” diye çok tepki vermiştik.

Karşı çıkılmamızın nedenlerine gelince;

- Çocuk tecavüzlerine evlilik kılıfı adı altında meşruluk kazandırılmaya çalışılması,
- Önerilen düzenlemenin 16 Kasım 2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçları açısından bir örtülü af olması,
- Sonraki tarihlerde işlenen cinsel istismar suçu faillerinin de “eşitlik” istiyoruz iddialarıyla talepte bulunmalarına yol açacak olması,
- Cinsel istismara maruz kalan çocukta meydana gelen travmanın evlilikle daha da artacak olması,
- Çocukların cinsel istismarında rızadan söz etmenin hiçbir mantıkla bağdaşmaması,
- Cinsel istismar suçlarını işlemeyi cesaretlendirecek olması,
- Medeni Kanunun , evlilik yaşının gözardı edilmesi,
- Cinsel suçların önlemesine yönelik yapılan çalışmaları olumsuz etkilemesi,
- Önerge ile çocuklara tecavüzcüler ile evlendirme zorunluluğu getirilmek istenmesi,

- Türkiye'nin taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesini, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesini, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesini, İstanbul Sözleşmesini ihlal etmesi,

- Eski TCK m.434'deki tecavüzcüsüyle evlendirilme halinde faile ceza verilmemesi şeklindeki hükme geri dönülmesi,

- Anayasamızın 41. maddesinin "Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır"⁴ hükmünün yok sayılması,

- Çocukları ihmal ve istismardan korumaya yönelik önlemlerin gündeme getirilmesi yerine istismarcıların kurtarılmaya çalışılması,

- Eşinin, çocuğunun babasının bu suçtan dolayı cezaevinde olmasından dolayı mağdur olduğunu ileri sürenlere sosyal devlet gereği her türlü desteğin verilmesi yerine, failin serbest bırakılması yoluna gidilmesi...

Bu nedenlerle önerge Kadınların baskılarıyla geri çekilmiştir.

Kazanılmış haklardan geriye gidişe başta kadın kuruluşları olmak üzere toplumun her kesimince gösterilen tepki dikkate alınmalıdır.

Toplumun huzur ve mutluluğu için, istismar ve şiddetle mücadele yanında, önlemeye yönelik çalışmalara da öncelik verilmelidir. Taraf olduğumuz ve imzaladığımız Avrupa konseyi sözleşmesine göre "gelecek, görenek, sözde namus" kadın ve çocuğa şiddette taraf devletlerce gerekçe yapılamaz. Bu nedenle verilen önerge taraf olduğumuz sözleşmeye aykırılık oluşturmaktadır.

BU NEDENLERLE ÇOCUK GELİNLERİ BELLİ BİR TARİHE KADAR MEŞRULAŞTIRAN VE BU TARİHTEN SONRA DA DÖNEMSEL OLARAK BENZER TALEPLERE KAPI AÇACAĞI KUŞKUSUZ OLAN YASA TEKLİFİ GERİ ÇEKİLMİŞTİR.

"ÇOCUK GELİN" KAVRAMINDAKİ "ÇOCUK" VE "GELİN" KELİMELERİ ASLA BİRARAYA GELEMİYECER KELİMELERDİR VE HİÇ BİR HUKUKÇU BUNU "FİİLİ BİRLİKTELİK" olarak değerlendirip meşrulaştıramaz. Tam aksine eğer bu bir toplumsal olguysa, SOSYAL BİR YARA OLARAK DEĞERLENDİRİLİP sosyal bir hukuk devletinin bu YARAYA karşı mücadele etmesi ve YENİ FATMAGÜLLER YARATMAMASI gerekir.

4 Anayasa ilgili md.41 md.10

ADLI GÖRÜŞME ODALARI YÖNETMELİĞİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Yönetmeliğin amacı; öncelikli olarak çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin işletilmesini, adli süreç içinde yer alan mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar ile cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılgan gruba dahil mağdurlarla uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini, korunma ihtiyaçlarının tespitini ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak üzere adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak adli görüşme odalarının kurulması, işlerlik kazanması, ilgili personelin görev, yetki, sorumlulukları ile bu odaların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Yönetmelik, Bakanlıkça belirlenen adliyeler bünyesinde kurulacak adli görüşme odaları ile bu odalarda görev alacak adli ve idari personeli kapsar.

Dayanak

MADDE 3- (1) Bu Yönetmelik, 9/12/1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 12 nci maddesinin ikinci fıkrasına, 19 uncu maddesinin birinci ve ikinci fıkrasına ve 40 ıncı maddesine, 25/11/2010 tarihli ve 6084 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürüsü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesinin 36 ncı maddesine, 24/11/2011 tarihli ve 6251 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi

Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin 26 ncı maddesinin birinci fıkrası ve 56 ncı maddesinin birinci fıkrasına, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 4 üncü, 5 inci ve 15 inci maddeleri ile 35 inci maddesinin birinci fıkrasına ve 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 52 nci ve 236 ncı maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 4- (1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Adli görüşme: Mahkemelerden veya Cumhuriyet başsavcılıklarından adli görüşme odası koordinatörlüğüne yönlendirilen dosyalardaki çocuk veya yetişkinlerle, adli görüşme odalarında yaşlarına, içinde buldukları duruma uygun şekilde uzmanlar tarafından yapılan görüşmeyi,

b) Adli işlem: Adli süreçte çocuklara veya yetişkinlere yönelik olarak yürütülen ve bu kişilerin bizzat hazır bulunmasını gerektiren her türlü işlemi,

c) Bakan: Adalet Bakanını,

ç) Bakanlık: Adalet Bakanlığını,

d) Başkanlık: Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığını,

e) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişiyi,

f) Görüşme yapılan/yapılacak kişi: Adli süreç içinde yer alan mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar ile cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılğan gruba dâhil yetişkin mağdurları,

g) Hâkimlik: Görüşme yapılan kişilerle ilgili olarak adli ve idari tedbirlere karar veren ve bu amaçlarla ifade ve sorgu gibi adli işlemleri gerçekleştiren sulh ceza ve infaz hâkimliklerini,

ğ) Komisyon: Adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonunu,

h) Koordinatör: Odaların kullanımı ile ilgili işlemlerde teknik personel, uzman ve ilgili yazı işleri personelinin koordinasyonunu sağlayan kişiyi,

i) Mahkeme: Adli görüşme odalarının bulunduğu yerlerde faaliyet gösteren her türlü ilk derece hukuk ve ceza mahkemelerini,

i) SEGBİS: Yargı çevresi dışında bulunan ya da mahkemede hazır bulunamayan kişilerin video konferansla dinlenmesi ve ifadelerinin kayıt altına alınması amacıyla kullanılan ses ve görüntü bilişim sistemini,

j) Teknik personel: Video kaydı, ses kaydı, internet bağlantısı, SEGBİS bağlantısı ve benzeri teknik konularda destek sağlayan personeli,

k) UYAP: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemini,

l) Uzman: Aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı kadrosunda çalışan görevliler ile Ceza Muhakemesi Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu gereğince bu Yönetmelik kapsamına giren konulara ilişkin olarak tayin edilen kişileri,

ifade eder.

Temel ilkeler

MADDE 5- (1) Adli görüşme odalarından öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar yararlandırılır. Çocuklarla ilgili her türlü eylem ve işlemlerde çocuğun yüksek yararı öncelikli olarak dikkate alınır.

(2) Adli görüşme odalarında gerçekleştirilen tüm iş ve işlemler ile mesleki çalışmalar sırasında görüşme yapılan/yapılacak kişinin;

a) Yaş, cinsiyet ve gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması,

b) Herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

c) Güvenliği ve temel ihtiyaçları için gereken tedbirlerin alınması,

ç) Damgalanmasına yol açabilecek eylemlerin engellenmesi ve bu konuda gereken tedbirlerin alınması,

d) Yaşına ve gelişim durumuna göre hakları ile süreç hakkında bilgilendirilmesi, sürece etkin katılımının sağlanması, gizlilik ilkesine ve kişilik haklarına aykırı olmadıkça ailesinin veya kanuni temsilcisinin de sürece dâhil edilmesi,

e) Korunma ve desteklenme ihtiyacının tespiti halinde ilgili mevzuatta yer alan kurumlara yönlendirilmesi ve hizmetlerden yararlandırılması,

f) Yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişilerle karşı karşıya getirilmemesi,

hususlarında gerekli dikkat ve özen gösterilir.

(3) Tüm iş ve işlemler görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilir.

(4) Daha önce mevzuata uygun şekilde görüşme yapılarak ifade, beyan ve diğer adli işlemleri gerçekleştirilen kişiler zorunluluk olmadıkça tekrar bu işlemlere tabi tutulmaz.

(5) Hizmetler karşılıklı iletişim, işbirliği ve ekip çalışması anlayışı ile yürütülür.

(6) Gerçekleştirilen çalışmalar ile tutulan kayıt ve raporların gizliliğine riayet edilir.

(7) Bu Yönetmelik kapsamında yapılacak iş ve işlemlerde, Başkanlıkça hazırlanan Mağdura Yaklaşım Kılavuzunda belirtilen ilke ve esaslara uyulur.

İKİNCİ BÖLÜM

Adli Görüşme Odası Personelinin Görevleri ve Görevlendirilme Usulü

Uzmanın görevleri

MADDE 6- (1) Adli görüşme odalarında hizmet sunacak uzmanın görevleri şunlardır:

a) Koordinatörce bilgilendirilmesini müteakip görüşme yapılacak kişinin dosyasını gerekli işlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak şekilde önceden incelemek.

b) Görüşme yapılacak kişinin ve yüksek yararına aykırı olmadıkça çocuğun ailesi veya kanuni temsilcisi ya da gerektiğinde müdafii veya vekili ile irtibata geçmek, süreç hakkında bilgi vermek ve gerekli görülen hallerde işlem öncesinde ön görüşme yapmak.

c) Engellilik, kronik hastalık gibi özel durumları, tercüman ihtiyacı ve diğer gereksinimleri olan görüşme yapılacak kişiler ve aileleri ile ilgili olarak koordinatörce gerekli imkânların sağlanmasını takip etmek ve gerektiğinde durumu ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısının bilgisine sunmak.

ç) Görüşme yapılacak kişinin adli görüşme odasına gelişinden ayrılmasına kadar kendisine eşlik etmek, gerektiğinde güvenlik güçlerinin ve diğer personelin yardımını almak.

d) Görüşme öncesinde görüşme yapılacak kişiyi ve gerekli hallerde ailesini görüşmeye hazırlamak ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak.

e) Mahkemeler veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından koordinatöre yönlendirilen dosyalardaki görüşme yapılacak kişilerle uygun şekilde adli görüşmeleri yapmak.

f) Adli görüşme sırasında hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafi, vekil veya diğer ilgililerce ses sistemi kullanılarak iletilen soruları görüşme yapılan kişiye uygun ve anlaşılabilir bir dille aktarmak ve rahat bir şekilde cevap vermesini sağlamak.

g) Görüşme yapılan kişinin, korunma veya desteklenme ihtiyacı içinde bulunduğu tespiti halinde, durumu ilgili kurum, kuruluş veya adli mercilere bildirmek.

ğ) Görüşme sırasında dikkat çeken ve yargılama için gerekli olabilecek görüşme yapılan kişinin genel durumu, beden dili, sorulara verdiği farklı tepkiler gibi önemli konuları içeren “Adli Görüşme Raporu” nu kendisine verilen süre içinde mahkeme veya Cumhuriyet savcısına sunmak.

h) Görüşme yapılan/yapılacak kişi ve yakınlarını, istemeleri halinde görüş ve önerilerini iletebileceği yöntem ve merciler konusunda bilgilendirmek.

ı) Adli görüşme odasının işleyişine ilişkin mevzuat ve uygulamada yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini, bu hizmetten faydalanan kişilerin görüşlerini de dikkate alarak gerektiğinde koordinatöre bildirmek.

i) Mevzuatta öngörülen veya ilgili hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Adli görüşme odası koordinatörünün görevleri

MADDE 7- (1) Yazı işleri müdürü veya mümkün olmaması halinde organizasyon ve iletişim becerisi olan uygun bir personel komisyon tarafından adli görüşme odası koordinatörü olarak görevlendirilir.

(2) Koordinatörün görevleri şunlardır:

a) Hizmet kalitesi standartlarını gözetmek, adli görüşme odasının düzenli ve etkin şekilde işlemlerini sağlamak ve bu yönde gerekli tedbirleri almak.

b) Mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından görüşme yapılması istenilen kişiler için gerekli randevu düzenlemelerini yapmak ve takibini sağlamak.

c) Randevuların belirli bir düzen içinde planlanması için gerekli işlemleri yapmak.

ç) Görüşme öncesinde ilgili hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafii, vekil, uzman, yazı işleri personeli ve teknik personel arasında koordinasyonu sağlamak.

d) Mahkeme ve Cumhuriyet başsavcılığı tarafından yapılan adli görüşme taleplerini ilgili uzmana haber vermek.

e) Acil hallerde adli görüşme odalarının kullanımı ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak ve ilgili mercilerin koordinasyonunu sağlamak.

f) Görüşmenin verimli ve güvenli geçmesi için gereken tedbirleri almak, bu konuda gerektiğinde güvenlik güçlerinden yardım istemek ve görüşme sonrasında ilgili dosyanın mahkeme veya Cumhuriyet savcısına gönderilmesini sağlamak.

g) Adli görüşme odasının işleyişine ilişkin uygulamada yaşanan sorunlar ile çözüm önerilerini Cumhuriyet başsavcılığına bildirmek.

ğ) İşlemler sırasında korunma ihtiyacı tespit edilen ve ilgili mercilere yönlendirilen kişilere yönelik kayıtları tutmak.

h) Aynı ilde bulunan Çocuk İzlem Merkezi, Üniversite Çocuk Koruma Merkezi, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi gibi kurumlar ile irtibat ve koordinasyon içinde çalışmak.

ı) Mevzuatta öngörülen veya ilgili hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Teknik personelin görevleri

MADDE 8- (1) Bakanlık veya Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından UYAP, SEGBİS ve diğer ilgili bilişim sistemleri konusunda uzman bir personel adli görüşme odasına teknik destek vermek üzere görevlendirilir.

(2) Teknik personelin görevleri şunlardır:

a) Koordinatör tarafından bildirilen görüşmeler için gereken teknik hazırlıkları yapmak.

b) Video kaydı, ses kaydı, internet bağlantısı, SEGBİS bağlantısı ve UYAP işlemleri gibi konularda teknik destek sağlamak.

c) Malzemelerin bakım ve kontrollerini takip etmek ve bu konuda koordinatörle işbirliği içinde çalışmak.

ç) Görüşme yapılan kişilerle ilgili dijital veri ve belgelerin güvenliğini sağlayacak tedbirleri almak.

d) Mevzuatta öngörülen veya ilgili hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Uzman ve personel görevlendirilmesine ilişkin hususlar

MADDE 9- (1) Komisyon, nöbet çizelgesi oluşturarak, aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde çalışan uzmanları bu Yönetmelikte belirtilen iş ve işlemleri yerine getirmek üzere görevlendirir.

(2) Aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde görevli bulunan uzmanların sayılarının yetersiz olduğu yerlerde Cumhuriyet başsavcılığı ile gerekli yazışmaların yapılması suretiyle denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesinde çalışan denetimli serbestlik uzmanlarından da nöbet çizelgesine dahil edilmek suretiyle faydalanılabilir.

(3) Adliye bünyesinde yeterli sayıda uzmanın görev yapmaması, denetimli serbestlik müdürlüklerinde görevli uzmanların işlerinin yoğun olması veya görevin belirtilen uzmanlar tarafından yapılmasında fiili veya hukuki bir engel bulunması halinde; yürütülen adli süreç kapsamında mahkemeler veya Cumhuriyet başsavcılıklarınca ilgili kanun-

lar gereğince bilirkişi görevlendirilmek suretiyle adli görüşme odası kullanılır. Ancak ifade ve beyan alınması sırasında bu Yönetmelikte belirtilen usûl ve ilkeler dikkate alınır.

(4) Bu Yönetmelik hükümleri uyarınca mevcut uzman sayısı ve iş durumu dikkate alınarak adli görüşme odasında görev alacak personelin nöbet çizelgesi uygun görülen süreler için komisyon tarafından düzenlenir. Nöbet çizelgesinde uzmanların eşit aralıklarla yer almaları sağlanır. Acil hallerde ve ihtiyaç olması halinde ek personel görevlendirilir.

(5) Cinsel suç mağdurlarının beyanlarının veya ifadelerinin alınması sırasında mümkün olması halinde, mağdurla aynı cinsiyete sahip uzman görevlendirilir. Ayrıca sürecin tekrarlanması halinde, mümkünse aynı uzmanın görevlendirilmesi sağlanır.

(6) Adli görüşme odasının işleyişi acil haller hariç olmak üzere mesai saatlerine göre belirlenir. Ancak komisyon, adliyeye gelen görüşme yapılacak kişi sayısı, mevcut iş yükü, insan kaynağı ve diğer halleri gözeterak, adli görüşme odasının yirmi dört saat esasına göre veya hafta sonu da çalışmasına karar verebilir.

(7) Hizmette sürekliliğin ve kalitenin sağlanması bakımından koordinatörün ve görevlendirilen diğer personelin zorunlu haller dışında değiştirilmemesi esastır.

(8) Adli görüşme odasında görev yapacak personelin izinlerine ilişkin hususlar hizmetin aksamamasına dikkat edilerek ilgili mevzuat hükümlerine göre yerine getirilir.

Mahkemelerin kendi uzmanlarından yararlanması

MADDE 10- (1) Mahkemeler, adli görüşme odasında yapılacak iş ve işlemin niteliği ile görüşme yapılacak kişinin yararını dikkate alarak, nöbet çizelgesinde belirlenen uzman yerine kendi birimlerinde görevli uzmanlardan da yararlanabilirler.

(2) Yukarıdaki fıkra uyarınca görevlendirilen uzmanlar da bu Yönetmelikte öngörülen görevleri yerine getirmek ve işleyişe uygun hareket etmekle yükümlüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Adli Görüşme Odalarına İlişkin Standartlar

Adli görüşme odalarının genel standartları

MADDE 11- (1) Adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak oluşturulacak adli görüşme odasında, mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki genel standartların yerine getirilmesi sağlanır:

a) Adli görüşme odasının; görüşme odası, bekleme odası ve gözlem odası olmak üzere en az üç bölümden oluşması ve bölümlerin yan yana veya yakın bir konumda olması.

b) Her bir bölümün en az yirmi dört metre kare büyüklüğünde, aydınlık ve ferah olması.

c) Bölümlerin uygun sıcaklıkta, rutubetsiz olması ve iyi havalandırılması.

ç) Adli görüşme odasının, kurulduğu binanın sessiz bir yerinde konumlandırılması, girişinin mümkünse ayrı bir kapıdan yapılması ve sınırlı erişim düzenlemelerine uygun olarak yapılandırılması.

d) Bölümlerin birbirinden duvar veya modüler sistemle ayrılması ve ses yalıtımına yönelik tedbirlerin alınması.

e) Bölümlerin içinde yer alan mobilyaların bölümün amacına uygun ve farklı yaş grubundaki kişilerin rahatlıkla kullanabileceği şekilde seçilmesi.

Bekleme odası

MADDE 12- (1) Bekleme odası, görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgililerin işlem öncesinde bekleyeceği, işleme hazırlanacağı ve gerektiğinde avukatıyla birebir görüşme yapacağı çok amaçlı adli görüşme odası bölümüdür.

(2) Bekleme odasında genel asgari standartlara ek olarak mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki asgari standartlar sağlanır:

a) Görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgililerin istirahat edebilecekleri rahatlıkta, iyi havalandırılmış ve aydınlık bir yapıda olması.

b) Ofis ortamından ziyade bekleme salonu gibi tasarlanması.

c) Oda tasarlanırken ve mobilyalar seçilirken farklı yaş gruplarından kişilerin ihtiyaçlarının dikkate alınması, sadece küçük yaştaki çocuklara veya ergenlere yönelik tasarlanmaması.

ç) Farklı yaş grupları ve ihtiyaçları dikkate alınarak gerektiğinde çocuğun psiko-sosyal rahatlığını sağlayacak oyuncak, boyama kiti, kâğıt-kalem, çizgi roman gibi materyallerin bulundurulması.

(3) Görüşme yapılacak kişi ile karşılaşmasında sakınca bulunan kişiler hiçbir şekilde bekleme odasına alınmaz; bu kişilerin işlem sırasında hazır bulunabileceği durumlarda görüşme yapılan kişi ile karşılaşmaması için gerekli tüm tedbirler uzman ve koordinatör tarafından alınır. Bu konuda gerektiğinde güvenlik güçlerinin yardımına başvurulabilir.

Görüşme odası

MADDE 13- (1) Görüşme odası, görüşme yapılan kişi ile uzmanın sesli ve görüntü kaydı alınarak birebir görüşme yapabileceği adli görüşme odası bölümüdür.

(2) Görüşme odasında genel asgari standartlara ek olarak mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki asgari standartlar sağlanır:

a) Odanın adli görüşme amacına uygun olarak mümkün olduğunca sade bir şekilde tasarlanması ve mobilyalar seçilirken farklı yaş gruplarından görüşme yapılan kişilerin ihtiyaçlarının dikkate alınması.

b)Yüksek kaliteli görüntü kaydı ve aktarımı yapabilecek en az iki kamera bulundurulması, kameraların görüşme yapılan kişi tarafından fark edilmeyecek şekilde odanın iki köşesine, bir tanesi odanın tümünü görebilecek, diğeri ise gerektiğinde görüşme yapılan kişinin beden diline, yüz ve mimiklerine yakın çekim yapabilecek şekilde konumlandırılması.

c)Yüksek kaliteli ses kaydı ve aktarımı yapabilecek mikrofon ve kulaklık sisteminin bulundurulması ve görüşme yapılan kişinin dikkatini çekmeyecek şekilde konumlandırılması.

ç) Oda içindeki cihaz ve donanımın SEGBİS ve UYAP ile tam uyumlu olması.

d) Oda içindeki cihaz ve donanımın kullanımının görüşme sürecini kolaylaştıracak basitlikte olması.

e) Gözlem odası ile görüşme odası arasında ses ve görüntünün kamera ile aktarılması.

f) Gerekliğinde görüşme yapılan kişinin yaşına uygun bir şekilde kendisini ifade etmesini kolaylaştıracak oyuncak, boyama kalemleri, kağıt-kalem gibi materyallerin temin edilmesi.

g) Odanın kapısına içeride görüşme yapıldığını belirten bir uyarının asılması.

Gözlem odası

MADDE 14- (1) Gözlem odası, adli görüşme sırasında ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı ile birlikte hazır bulunabilecek diğer ilgili kişilerin, adli görüşmeyi takip ettiği adli görüşme odası bölümüdür. Ayrıca görüşme odasındaki donanımın kontrol edildiği teknik cihazlar bu bölümde yer alır.

(2) Gözlem odasında genel asgari standartlara ek olarak mümkün olduğu ölçüde aşağıdaki asgari standartlar sağlanır:

a) Gözlem odasının, adli işlem sırasında hazır bulunabilecek kişilerin görüşmeyi rahatça takip edebileceği şekilde tasarlanması.

b) Odada SEGBİS ve UYAP bağlantısı, görüşmenin sesli, görüntülü ve yazılı kaydı için gerekli teknik donanımın bulunması.

c) Görüşme odası ile gözlem odası arasında yüksek kaliteli ve karışıklı ses ve görüntü iletiminin sağlanması.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Adli Görüşme Odalarının İşleyisi Usulleri

Adli işlemlerin adli görüşme odalarında yürütülmesine ilişkin esaslar

MADDE 15- (1) Adli görüşme odasının;

a) Öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların,

b) Cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba dâhil mağdurların,

ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılması esastır.

(2) İş yoğunluğu dikkate alınarak adli görüşme odasından; görüşme yapılacak kişinin vekili, müdafii veya uzmanın talebiyle ya da resen ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından özel ortamda ifade veya beyanının alınması gerektiği ya da fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen kişiler öncelikli olarak faydalanır.

(3) İş yoğunluğu dikkate alınarak Cumhuriyet başsavcılığı tarafından adli görüşme odasının belirli gün veya saatlerde belirli gruplar için yapılacak işlemlerde kullanılmasına karar verilebilir.

(4) Mahkeme ve Cumhuriyet başsavcılığı yazı işleri müdürlükleri tarafından görüşme yapılan kişilere ilişkin dosyaların üzerine işlemlerin adli görüşme odasında yapıldığına dair “Adli Görüşme Odası Çocuk” veya “Adli Görüşme Odası Yetişkin” yazılı bir kaşe basılır. Koordinatörce de üzerinde kaşe olmayan dosyalara aynı kaşe basılır.

Çocuklara öncelik verilmesi

MADDE 16- (1) Adli görüşme odasının kullanımında çocuklara öncelik verilmesini sağlamak amacıyla, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından adliyenin mevcut iş yükü ve işleyişi dikkate alınarak bir günü mağdur çocuklar için olmak üzere haftanın en az iki günü münhasıran çocuk dosyalarına tahsis edilir.

(2) Münhasıran çocuk dosyalarına ayrılan günlerde adli görüşme odasının bu kapsamda değerlendirilen diğer mağdurlarla ilgili işlemler için kullanılabilmesi acil bir halin varlığına ve odanın uygunluğuna bağlıdır.

(3) Çocukların dâhil olduğu vakalarda, çocuğun hazır bulunması ve bilgisine başvurulması gereken diğer adli işlemler de adli görüşme odasında gerçekleştirilebilir.

Soruşturma aşamasındaki işlemler

MADDE 17- (1) Soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının veya ilgili sulh ceza hâkiminin uygun görmesi üzerine koordinatör gerekli işlemleri derhal başlatır ve adli görüşme odasının uygunluğuna göre ilgili personelle irtibata geçer.

(2) Adli görüşme odasının uygun ve kullanılabilir olması halinde, koordinatör tarafından görevli uzman hazır edilir. Uzman, görüşme ya-

pılacak kişiyi ifade veya beyan alma işlemine hazırlar. Daha sonra ilgili Cumhuriyet savcısı ya da sulh ceza hâkimine haber verilmek suretiyle işlem yerine getirilir.

(3) Adli görüşme odasının talep anında müsait olmaması halinde, ilgili Cumhuriyet savcısına veya hâkime derhal bilgi verilir ve işlemin yapılabileceği en yakın tarih ve saat bildirilir. Taleple işlem arasındaki sürede görüşme yapılacak kişinin yararının gerektirdiği tedbirlerin alınması ve gereksiz yere bekletilmemesi esastır.

(4) Soruşturma aşamasında 5271 sayılı Kanunun 52 nci maddesi uyarınca mağdur çocuğun veya duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin beyanının alınması sırasında görüntü veya ses kaydı alınır. Zorunluluk arz etmeyen hallerde de görüşme yapılan kişinin tekrar adli sürece dâhil edilmesini engellemek amacıyla rızası dahilinde sesli ve görüntülü kaydı alınabilir.

Mahkeme aşamasındaki işlemler

MADDE 18- (1) Mahkeme aşamasında bu Yönetmeliğin 15 inci maddesinde sayılan kişilerin ifade veya beyanının adli görüşme odasında alınmasına, ilgili hâkim tarafından karar verilebilir. Hâkim gerekli görmesi halinde bu hususta karar verirken uzman görüşünden de faydalanabilir.

(2) Görüşme yapılacak kişinin ifade ve beyan alma işleminin adli görüşme odasında yapılmasına tensip aşamasında veya duruşma sırasında karar verilmesi halinde; ilgili yazı işleri personeli tarafından koordinatör ile irtibata geçilerek adli görüşme odasının uygun olduğu gün ve saatte duruşma günü verilmesi sağlanır. Çıkarılan davetiyede ifadenin adli görüşme odasında alınacağı özellikle belirtilir.

(3) Birinci fıkraya uyarınca işlem yapılmasına duruşma sırasında veya acele hallerde hâkim tarafından karar verilmesi halinde, koordinatör ile irtibata geçilerek, uygun ve kullanılabilir olması durumunda ifade ve beyan alma işlemi gecikmeksizin adli görüşme odasında yapılır.

(4) İfade veya beyanın adli görüşme odasında alınacağı durumlarda, koordinatör gerekli işlemleri derhal başlatır. Koordinatör tarafından görevli uzman hazır edilir. Uzman, görüşme yapılacak kişiyi ifade veya

beyan alma işlemine hazırlar. Niteliğine göre ifade ve beyan alma işlemi, hâkim bizzat adli görüşme odasında yapabileceği gibi SEGBİS aracılığıyla da gerçekleştirebilir.

Karar üzerine koordinatörce yapılacak işlemler

MADDE 19- (1) Koordinatör, kararın kendisine ulaşmasından veya kendi iş listesine düşmesinden itibaren UYAP ekranında gerekli kayıtları oluşturur; mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı bilgisi, taraf bilgisi, işlem tipi ile belirlenen tarih ve saat gibi bilgiler otomatik olarak iş listesine düşmüş ise gerekli kontrolleri ve düzeltmeleri yapar.

(2) Koordinatör, belirlenen tarih için nöbet çizelgesinde görevlendirilmiş uzmanı derhal bilgilendirir ve dosya bilgilerini aktarır.

(3) Koordinatör, belirlenen gün ve saatte işlemin tam ve amaca uygun olarak yerine getirilmesini takip eder.

Uzmanın dosyayı incelemesi ve ön görüşme yapması

MADDE 20- (1) Koordinatör tarafından dosya bilgilerinin iletilmesi üzerine uzman, dosyayı inceler, görüşme yapılacak kişinin yararına aykırılık taşımadıkça kanuni temsilcisiyle ve gerektiğinde müdafii veya vekili ile irtibata geçerek görüşme yapılacak kişiyle bir ön görüşme gerçekleştirebilir.

(2) Uzman, ön görüşme yapılan kişilere süreçle ilgili bilgi verir, varsa sorularını cevaplar ve bu aşamada tespit ettiği özel durumlarla ilgili gerekli yönlendirme ve diğer işlemleri başlatır.

(3) Uzman, işlem öncesinde, sırasında ve sonrasında görüşme yapılacak kişiyi anlayacağı bir dille bilgilendirir ve iyilik halinin sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

Adli görüşme

MADDE 21- (1) Uzmanın görüşme yapılacak kişinin yaşına, gelişim özelliklerine ve durumuna uygun doğrudan bir adli görüşme yapması esastır. Adli görüşmenin süresi, biçimi ve kapsamı görüşme yapılacak kişinin yararına ve işlemin niteliğine göre belirlenir.

(2) Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafii veya vekil ve diğer ilgililerin soru sormasının gerektiği hallerde adli görüşme aşağıdaki esaslara uygun şekilde yapılır:

a) Adli görüşme, görüşme odası bölümünde gerçekleştirilir ve işlem sırasında bu bölüme görüşme yapılacak kişi ve uzman ile gerekmesi halinde tercüman dışında kimse alınmaz.

b) Uzman, görüşme öncesinde görüşme yapılacak kişiye görüşmenin niteliğini, yapılacak işlemleri, görüşmenin sesli ve görüntülü olarak aktarıldığını, görüşmenin kaydedilip kaydedilmediğini ve kimler tarafından takip edildiğini anlayabileceği bir dille anlatır.

c) Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafî, vekil ve diğer ilgililer, SE-GBİS bağlantısı ile mümkünse duruşma salonundan ya da gözlem odasından görüşmeyi takip eder.

ç) Hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafî, vekil ve diğer ilgililer, sorularını mikrofon veya ekran vasıtasıyla adli görüşmeyi gerçekleştiren uzmana iletir.

d) Uzman, kendisine iletilen soruyu görüşme yapılan kişinin durumuna uygun bir dille aktarır, varsa ek soruları aynı usulle yöneltir.

e) Adli görüşmenin sesli ve görüntülü olarak kaydı ile kameraların kullanılma işlemi, ilgili mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı zabıt katibi veya teknik personel tarafından yapılır. Sesli ve görüntülü kayıt UYAP sistemine kaydedilir.

f) Adli görüşmenin tutanağa geçirilmesi, ilgili mahkeme veya Cumhuriyet başsavcılığı zabıt katibi tarafından yapılır. İfadelerin yazıya dökümü için bilgisayar yazılımlarından da faydalanılabilir. Görüşme sonunda tutanağın bir örneği taraflara verilir veya sonradan tebliğ edilir.

g) Görüşme sonunda uzman tarafından görüşmenin genel çerçevesi, içeriği, görüşme sırasında dikkat çeken ve yargılama için önemli olabilecek konuları içeren adli görüşme raporu düzenlenir ve belirlenen süre içinde dosyaya sunulur.

(3) Görüşme yapılacak kişinin yararı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı verecek durumlarda, hâkim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından görüşmeyi izlemek üzere adli tıp gibi farklı uzmanlık alanlarından kişiler de görevlendirilebilir.

(4) Üçüncü fıkra uyarınca görevlendirilenler, yapılan görüşmeyi gözlem odasından veya duruşma salonundan takip ederek, 5271

sayılı Kanunun 66 ncı maddesinin altıncı fıkrasında öngörülen usule uygun olarak soru yöneltebilirler.

(5) 5271 sayılı Kanunun 68 inci maddesi uyarınca katılanın veya vekilinin, şüphelinin ya da sanığın yahut müdafii ile kanuni temsilcinin istemi üzerine davet edilen uzman hakkında da dördüncü fıkra hükümleri uygulanır.

Adli görüşme sırasında kullanılacak teknikler

MADDE 22- (1) Uzman; görüşme yapılacak kişinin durumu, görüşmenin niteliği, süresi ve diğer hususları göz önünde bulundurarak genel mesleki bilgi ve tecrübesinin gerektirdiği teknikleri kullanır.

(2) Görüşmeyi takip eden hâkim, Cumhuriyet savcısı, müdafii, vekil ve diğer ilgililer de görüşmenin yukarıdaki fıkra uyarınca ve görüşme yapılan kişinin örselenmesini engelleyecek şekilde gerçekleştirebilmesi için gereken azami özeni gösterirler.

Koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirlere yönelik i lemler

MADDE 23- (1) Bu Yönetmeliğin 15 inci maddesinde belirtilen ve ilgili mevzuat hükümlerine göre hakkında koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbir alınmasına yönelik işlem yapılmakta olan kişilerle adliye içinde doğrudan görüşme yapılmasını gerektiren hallerde de adli görüşme odasından yararlanılabilir.

(2) Yukarıda yazılan hallerde ilgili mahkeme veya hâkimliğin uygun görmesi üzerine koordinatör tarafından bu Yönetmeliğin 19 uncu maddesi hükümlerine göre işlem yapılır.

Korunma ve desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilen kişilerin yönlendirilmesi

MADDE 24- (1) Dosya içeriğiyle ilgili olsun ya da olmasın, herhangi bir adli işlem sırasında korunma ve desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilen kişilerin durumu uzman tarafından ilgili mevzuat uyarınca yetkili mercilere yönlendirilmek üzere derhal koordinatöre bildirilir.

Hukuk mahkemelerindeki işlemler ve diğer haller

MADDE 25- (1) Hukuk mahkemelerinde taraf veya tanık olarak yer alan, bu Yönetmeliğin 15 inci maddesi kapsamına girdiği değerlendirilerek

dirilen kişilere ilişkin işlemler de ilgili hâkimin uygun görmesiyle adli görüşme odasında gerçekleştirilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hizmet Kalitesi, Kurumlararası Koordinasyon ve Personel Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Hizmet kalitesinin sağlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi

MADDE 26- (1) Adli görüşme odalarının işleyişine ilişkin hizmet kalitesinin sağlanmasında hizmetten yararlanan kişiler ile personelin görüşlerini açıkça paylaşabileceği katılımcı bir yaklaşım sergilenmesi esastır.

(2) Görüşme yapılan kişilerin ve ailelerin geri bildirimlerini almak amacıyla adli görüşme odasında istek-şikayet kutuları ile yeterli sayıda geri bildirim formu bulundurulur.

(3) Adli işlem sonrasında uzman tarafından görüşme yapılan kişi ve ailesine geri bildirim formlarıyla ilgili bilgi verilir ve bu formları doldurmaları teşvik edilir. Geri bildirim sözlü yapılması veya ilgililerin okuma-yazma bilmemesi halinde, uzman bu durumu belirterek formu kendisi de doldurabilir.

(4) Geri bildirim formları her ay Cumhuriyet başsavcılığı tarafından değerlendirilir. İletilen sorunların çözümüne ilişkin olarak uygulama ve işleyişe dair yapılması gereken işlemler ilgili birimlere iletilir.

Uygulamada yaşanan sorunların takibi ve raporlanması

MADDE 27- (1) Koordinatör, uzmanların da görüşünü alarak adli görüşme odasının işleyişine ilişkin yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini içeren raporu üç ayda bir Cumhuriyet başsavcılığına sunar.

(2) İşleyişe ilişkin olarak yaşanan idari sorunların çözümü için Cumhuriyet başsavcılığı tarafından gerekli tedbirler alınır. Mahkeme aşamasındaki işlemlere yönelik sorunlar ise komisyonda değerlendirilir. Uygun görülen aralıklarla komisyon başkanı ve Cumhuriyet başsavcısının da katılımıyla ilgili personelle toplantılar yapılarak yaşanan sorunların giderilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması için atılacak adımlar değerlendirilir. Koordinatörce, Cumhuriyet başsavcılığına sunulan raporlar değerlendirilmek suretiyle oluşturulacak raporlar altı ayda bir Başkanlığa iletilir.

(3) Başkanlıkça adli görüşme odasının standartlara uygun bir şekilde kurulup işletildiğinin kontrolü ve sorunların yerinde tespit edilmesi amacıyla uygun aralıklarla alan ziyaretleri düzenlenir.

(4) Başkanlıkça her yıl Kasım ayında, adli görüşme odasında sunulan hizmetlere ilişkin olarak alınan geri bildirimlerin değerlendirilmesi, uygulamada yaşanan sorunların ve ihtiyaçların tespiti ile çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla ilgili birim, kurum veya kuruluşların katılımıyla toplantı düzenlenir. Toplantı sonuçları, gerekli tedbirlerin alınması amacıyla Başkanlıkça ilgili diğer kurum veya kuruluşlarla da paylaşılabilir.

(5) Adli görüşme odasında yapılan iş ve işlemlerle ilgili bilgiler üç ayda bir Cumhuriyet başsavcılığı tarafından Başkanlığa gönderilir. Başkanlık tarafından söz konusu istatistikî veriler ve işleyişe ilişkin olarak gönderilen raporlar incelenmek suretiyle değerlendirilir.

(6) Başkanlık tarafından yapılan değerlendirmeler doğrultusunda; adli görüşme odasının işleyişinin güçlendirilmesi için, mevzuat değişiklikleri de dâhil olmak üzere yapılması gereken çalışmalar her yıl Bakanlığa arz edilir ve gerekli işlemler başlatılır.

Kurumlararası koordinasyon

MADDE 28- (1) Adli görüşme odasının işleyişinde ilgili tüm kurum veya kuruluşlarla tam bir işbirliği içinde çalışılması esastır. Farklı kurumlar arasındaki koordinasyon koordinatör tarafından sağlanır.

(2) Aynı yerde bulunan Çocuk İzlem Merkezi, Üniversite Çocuk Koruma Merkezi ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi gibi kurumlarla işbirliği halinde çalışılır, uzmanlar arasında düzenli vaka toplantıları yapılarak uygulamanın istikrarlı bir şekilde işletilmesi sağlanır ve gereken tedbirler alınır.

(3) İlgili kurumlar tarafından düzenlenen koordinasyon toplantılarına katılan hâkim, Cumhuriyet savcısı, uzman veya diğer personel; adli görüşme odasının işleyişi, diğer kurumlara yapılan yönlendirmeler ile kurumlararası işbirliğine yönelik gözlem ve önerilerini bu toplantıda paylaşır.

(4) Adli görüşme odasıyla ilgili merkezi düzeydeki genel iş ve işlemler ile Bakanlık içi ve kurumlararası koordinasyon Başkanlık tarafından yerine getirilir.

Hizmet içi eğitimler

MADDE 29- (1) Bu Yönetmelikte yer alan hizmetlerin tam ve kaliteli şekilde yerine getirilmesi için personele yönelik kapasite artırımı ve hizmet içi eğitim tedbirleri Bakanlıkça alınır. Uygun görülen aralık ve konularda adli görüşme odasının bulunduğu yerlerde görev yapan ve mesleğe yeni başlayan uzman ve diğer personelin adli görüşme odasının işleyişi konusunda hizmet içi eğitim alması Bakanlık tarafından sağlanır. Ayrıca hâkim ve Cumhuriyet savcılarına yönelik eğitim Türkiye Adalet Akademisi tarafından gerçekleştirilir.

(2) Yapılacak hizmet içi eğitimlerde hem personelin özel görevlerine odaklanılmasına hem de disiplinlerarası çalışmayı destekleyici yöntemler kullanılmasına dikkat edilir.

(3) Personelin uygulama yapmasını kolaylaştıracak araçlar; uygulamada yaşanan sorunlar, personelin ihtiyaç ve görüşleri de dikkate alınarak Başkanlık tarafından geliştirilir.

(4) Başkanlık adli görüşme konusunda bilimsel araştırmaların yapılmasını ve ileri düzey adli görüşme sertifika programlarının geliştirilmesini teşvik eder, bu konuda üniversiteler, uluslararası kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapar.

ALTINCI BÖLÜM

Geçici ve Son Hükümler

Adli görüşme odalarının yaygınlaştırılması

MADDE 30- (1) Bakanlıkça, adliyeye intikal eden soruşturma ve davaların niteliği ile sayısı da dikkate alınarak adli görüşme odası bulunmayan yerlerde uygulamanın yaygınlaştırılması ve ihtiyaç duyulan adliyelerde adli görüşme odası oluşturulması için gerekli tedbirler alınır ve yeni yapılacak adliyelerde bu Yönetmelikte öngörülen standartlara uygun bölümlerin planlarda yer alması sağlanır.

Yürürlük

MADDE 31- (1) Bu Yönetmelik Adalet Bakanı tarafından onaylandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 32- (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Adalet Bakanı yürütür.

GENEL GEREKÇE

Sosyal devlet, kişilere sadece temel hak ve özgürlükler sağlamakla yetinmeyen, aynı zamanda, vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insan haysiyetine yaraşır bir yaşam şekli sunmayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendine ödev bilen devlet anlayışıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında belirtildiği üzere; aileyi, toplumu ve herşeyden önce her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri almakla yükümlü, sosyal bir hukuk devletidir.

Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürüsü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi ile Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinde çocukların ve şiddet mağduru kadınların adli süreçte korunmalarına ilişkin tedbirlerin taraf devletlerce alınması öngörülmüştür.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan adalet sistemindeki değişim ve dönüşüm sürecinde, çocuklara yönelik uygulamalarda önemli ilerlemeler sağlanmış; mevzuat güçlendirilmiş, örgütlenmede değişikliklere gidilmiş ve çocuk koruma uygulamalarında kalite standartlarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılmıştır.

Bu anlayış çerçevesinde yürütülen hukuk reformları kapsamında aile ve çocuk mahkemeleri kurulmuş, adli süreçte psiko-sosyal destek sunmak üzere bu mahkemeler bünyesinde uzman istihdam edilmeye başlanmıştır. Ancak uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmeler, kabul edilen sözleşmeler ve ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde yeni adımlar atılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bakanlar Kurulunca kabul edilen 2015-2019 dönemine ilişkin Yargı Reformu Stratejisi ile 2015-2019 dönemine ilişkin Bakanlığımız Stratejik Planında; "Çocuk adalet sisteminde çocuğun etkin korunması için gerekli önlemlerin alınması ve kurumlararası işbirliğinin güçlendiril-

mesi”, “Çocuklara yönelik adli süreçlerde özel önlemlerin etkin hâle getirilmesi”, “Aile içi şiddetle mücadelede koruma ve soruşturmanın etkinliğinin artırılması” hedef ve stratejilerine yer verilmiştir.

Bu kapsamda; sadece boşanma ve çocuk kovuşturması üzerine kurulu mevcut sistemin geliştirilerek tüm kırılğan grupları kapsayacak şekilde vaka yönetiminin uygulandığı, hizmetin savcılık aşamasından mahkeme aşaması neticelenene kadar sunulduğu, bilgilendirme ve yönlendirme hizmetinin etkin bir şekilde yerine getirildiği yeni bir hizmet modeli ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Ayrıca başta çocuklar olmak üzere tüm kırılğan grupların adalete erişimlerinin güçlendirilmesi, maddi hakikatin ortaya çıkarılabilmesi ve ikincil örselenmelerinin engellenebilmesi için ifade ve beyan verme süreçlerinin bu kişilerin mevcut fiziksel, zihinsel ve psikolojik durumlarına uygun özel ortamlarda yürütülmesi gerekmektedir.

Bu Yönetmelik ile; özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen hallerde “çocuğun üstün yararı” ilkesi gözetilmek suretiyle öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılğan gruba dahil mağdurlarla uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini, korunma ihtiyaçlarının tespitini ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak suretiyle adalete erişimlerinin güçlendirilmesine katkı sağlamak amacıyla, adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak adli görüşme odalarının kurulması, işlerlik kazanması, ilgili personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile bu odaların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlenmektedir.

ÇOCUKLARIN YETİŞKİNLERLE BİRLİKTE SUÇ İŞLEMESİ HALİNDE YARGILAMA ve ÇOCUĞUN YÜKSEK YARARI

Av. Aşkın TOPUZOĞLU¹

Türk Hukukunda Çocuk Adalet Sistemine ilişkin yasal düzenlemeler tek bir başlık altında toplanmamıştır. Bu alanda İç hukukumuzda hemen hemen her yasada çocuklarla ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Bu durum uygulamada ciddi sorun yaşanmasına neden olmaktadır.

Çocuk Adalet Sistemi; iç hukuk ve Uluslararası sözleşmelerden oluşmaktadır. Anayasa'nın 90. maddesine göre "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle:7.5.2004-5170/7 md) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalar ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeni ile çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır." İç hukuk normu haline gelen uluslararası sözleşmelerin başında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gelmektedir. Bu sözleşme tüm dünya çocuklarının insan hakları yasasıdır.

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

Sözleşmenin temel ilkelerinden biri çocuğun YÜKSEK YARARIDIR. BM Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin 3. maddesinde yer alan ilke; **Taraf devletler için, Kamusal yada özel yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar ve yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerde ‘Çocuğun yüksek yararı’ temel düşünce olduğu** hususundadır.

Diğer taraftan sözleşmenin 40. maddesi ‘Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması’ başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre; **taraf Devletler, ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen yada ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak ,taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler”** şeklindedir. B.M Çocuk Hakları Sözleşmesinin 40. maddesi devamında çocuklara özgü yargılama usul ve esaslarını düzenlemekte, Çocuk Yargılama amacını tanımlamaktadır.

Çocuk Yargılamasına özgü usul ve esaslar ise; **“Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ve mahkemeler oluşturulması, çocuğun iyiliğini gözetir ilişki, çocuğun öncelikli yararı doğrultusunda mahkemenin takdir yetkisi, eğitimli personel, yargılamanın her aşamasında gizlilik, masumiyet karinesi, susma hakkı, bir avukatın hukuki desteğinden zorunlu yararlanma, özel hayatın gizliliği, sosyal araştırma ve inceleme, hürriyetinden yoksun bırakılmanın en son çare olmasıdır.”**

Özetlersek, Çocuk Yargılama amacını, “Çocukların işledikleri suça bakılmaksızın, kendilerine özgü kurulmuş makam ve mahkemelerde gene kendilerine özgü usul ve esaslarla, hiçbir ayrımcılığa tabi olmaksızın, bu alanda görev yapma konusunda istekli ve eğitimli kişilerce yargılanmalarının yapılmasıdır”. Yargılama ile çocuğu suça iten nedenlerin tespiti, ortadan kaldırılması, çocuğun toplumla yeniden bütün ve beraber yaşayabileceği koşulların sağlanması amaçlanmaktadır.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin temel ilkelerinin ve 40. madde düzenlemelerinin yansımaları 2005 yılında yürürlüğe giren

'Çocuk Koruma Kanun'da görmek mümkündür. Kanunun 4.maddesinde yer alan "Temel İlkeler" başlığı, hemen hemen yukarıda açıkladığımız ilkeler ile aynıdır. Ancak Kanunda yer alan bazı düzenlemelerin bu temel ilkelerle örtüşmediğini görmekteyiz.

Çocuk Koruma Kanununun 17. Maddesinde 'İŞTİRAK HALİNDE İŞLENEN SUÇLAR' başlığında çocukların Yetişkinlerle birlikte suç işlemesi durumu düzenlemiştir.

ÇKK. m 17 (1) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde,soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.(2) Bu halde çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde, çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemelerdeki davanın sonucuna kadar beklebilir.(3) Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, genel Mahkemelerde,yargılamanın her aşamasında,mahkemelerin uygun bulması şartıyla BİRLEŞTİRME KARARI VERİLEBİLİR. BU TAKDİRDE BİRLEŞTİRİLEN DAVALAR GENEL MAHKEMELERDE GÖRÜLÜR.

Çocuk Koruma Kanununun 17.maddesine göre, Mahkemelerin uygun bulması şartı ile, yargılamanın her aşamasında birleştirme kararı verilmesi ve Çocukların GENEL MAHKEMELERDE Yargılanması söz konusu olmaktadır. Bu durumda, Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri 'Ayrımcılığın Önlenmesi' 'Çocuğun Üstün Yararı' ilkeleri zedelemektedir.

BÜTÜN ÇOCUKLARIN, İŞLEDİKLERİ SUÇA BAKILMAKSIZIN,- KENDİLERİNE ÖZGÜ MAHKEMELERDE,EĞİTİMLİ KADROLAR TARAFINDAN (Hakim/Savcı/Avukat/Uzmanlar çocukla ilgili olan herkes.) KENDİLERİN ÖZGÜ YASA ve USULLERLE,HİÇBİR AYRIMCILIĞA TABİ OLMAKSIZIN, GİZLİ ve HIZLI, ADİL YARGILANMA HAKLARI VARDIR.

Çocukların yetişkinlerle birlikte yargılanmaları, Çocuklara Özgü Mahkeme ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca Yargılamayı yapan hakim, yetişkin mahkemesinin hakimi olacak ve çocuk bu hususta eğitilmiş yargıçlar tarafından yargılanamayacaktır. Zaten ÇKK kanununun 17. maddesi tümü ile Çocukların Yargılmasının amacına uygun olmayan, cezalandırmaya yönelik bir anlayış ve bakış açısının yansımaları ola-

rak görülmektedir. Çocuklar için yapılan yargılamanın amacı maddi gerçeğin ortaya çıkması değil, çocukları suça iten nedenleri bulmak ve onları ortadan kaldırmak, çocukları bu tehlikeli ortamdan uzaklaştırmak, korumak olmalıdır.

Ancak uygulama da Çocuk Mahkemeleri, küçüklerin yetişkinlerle birlikte suç işledikleri iddia edilen hallerde, yetişkinlerin yargılandıkları genel mahkemelerden birleştirme talebinde bulunmakta ve bunu genel Mahkemeler kabul etmekte, ve BİRLEŞTİRME kararı üzerine yargılama Çocuk için artık genel Mahkemelerde devam etmektedir.

Ceza Adalet Sisteminde yer alan SAVCI, HAKİM ve AVUKATLAR çocuğun Öncelikli yararı temel ilkesini, çocukla ilgili alınacak her türlü karar ve yapılacak işlemde esas alacaklardır. Çocuğun yararını temel alan bir bakış açısı, çocuk hakları kültürünün yerleşmesi, çocuk haklarına bütünlüklü bir yaklaşım ceza adalet sistemimizde ve bu alandaki tüm görevlilerde ARTIK VAR OLMALIDIR

B.M Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Anayasa'nın 90. maddesine göre bir iç hukuk normu haline gelmişse, Ve sözleşmeye göre ÇOCUKLARIN KENDİLERİNE ÖZGÜ MAHKEMELER DE YARGILANMALARI ESAS ise, BİRLEŞTİRME KARARLARININ VERİLMEMESİ gerekir.

Yasadaki 'davaların birlikte görülmesinde ZORUNLULUK HALİ, bir sebep olarak görülüyorsa HİÇBİR SEBEBİN ÇOCUĞUN YARARININ ÖNÜNE GEÇEMEYECEĞİ ve ÇOCUĞA ÖZGÜ YARGILAMADA HAKLARINI ENGELLEYEMEYECEĞİ gerçeği karşısında dikkate alınmalıdır.

Yasa uygulayıcıların Çocuk hakları konusunda duyarlılık göstererek, birleştirme kararlarının ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARINI ZEDELEYECEĞİ, Çocuk Yargılmasının amacına ters düştüğünde gözetilerek VERİLMEMESİ KONUSUNDA gerekli hassasiyeti göstermeleri gerekmektedir.

Bu Hususta bir ANAYASA MAHKEMESİ KARARINI değerlendirdiğimizde, çocuk ceza adalet sistemi ile ilgili bir fotoğrafa ulaşmak mümkün olacaktır..

Resmi Gazete 28.04.2010 tarih ve 27565 sayı. Anayasa Mahkemesi Kararı Esas 2008/25, Karar 2010/20 Karar tarihi 28.Ocak.2010.

İtiraz Yoluna Başvuran: Bakırköy 3.Çocuk Mahkemesi. İtira z Konusu 03.07.2005 günlü,5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 17.maddesinin Anayasa'nın 10.37. ve 138 maddelerine aykırılık savı ile iptal istemi. İtirazın Gerekçesinin bir bölümünde 'Mevzuat açısından bu kargaşanın yanında, uygulamada da çok enteresan ,açıklanması güç,adalete şüphe ile bakmayı gerektiren olaylar yaşandığı; Mesela mahkememizde yargılanan hırsızlık suçundan küçük sanık hakkında 5237 sayılı TCK 142/2-d,143,31/2 maddeleri uygulanarak neticeten iki sene bir ay hapis cezasına hükmedildiği,sanık müdafinin duruşma safhasındaki beyanına göre aynı olayın büyük sanıklarının Asliye Ceza Mahkemesindeki yargılamasında, aynı olaydan dolayı Asliye Ceza Hakiminin olayı nitelendirmesinde 142/ 1-b maddesi tatbik edilerek büyük sanığa bir sene sekiz ay hapis cezası hükmederek cezayı tecil ettiğinin öğrenildiği, yani yaş küçüklüğü nedeni ile indirim yapılan sanık hakkında, mahkememizin takdirine göre 142/2-d maddesinin uygulanması,yaşı büyük sanık hakkında 142/1-b maddesinin uygulanması suretiyle, arada hukuk faciası denecek kadar büyük çelişki yaşandığı, Keza mahkememizde yargılanan küçük sanığın suçunun sabit görülmemesi nedeni ile beraatine karar verilmesi düşünüldüğü yada berat kararı verildiği durumlarda,büyük sanıkları yargılayan genel mahkemede olayın büyük sanıklarının mahkumiyetine karar verebildiği, hatta sanık sayısının önemli olduğu suçlarda ayrı mahkemelerde yargılama yapılmasının sıkıntı yarattığı,765 sayılı TCK nın hırsızlıkla ilgili 491.492 ve 493.maddelerinin son fıkralarında sanık sayısının ikiden fazla olması halinde cezaların üst sınırının uygulanmadığı, yaşı büyük iki sanığın Asliye Ceza Mahkemesinde,yaşı küçük bir sanığın mahkememizde yargılanması durumunda her mahkeme kendi mahkemesinde yarağılanmayan sanık hakkında hakkında da delilleri değerlendirmek zorunda kaldığı, Asliye Ceza Mahkemesinde mahkumiyete hükmedilmeden, mahkememizce ikiden fazla sanığın olaya katıldığını değerlendirmenin usul hükümleri açısından mümkün olmadığı, mahkememizden küçük sanık hakkında mahkumiyet hükmü verilmeden, Asliye Ceza Mahkemesince de üçüncü sanığın oaya katılıp katılmadığının takdir edip, kendind yargılanmayan sanıkla ilgili delil takdiiri yapılması gerektiği, Bu gibi durumlarda davanın birlikte görülmesi düşünülse de, davaların birleştirilmesi tamamen hakimlerin takdirine kaldığından, birleştirme tekliflerinin genel mahkemelerce /99

oranında geri çevrildiği, Bunun yanında delillerin aynı olduğu dosyalarda, mahkememizde yargılanan küçüklerin mahkumiyetine karar verilmesi düşünülürken, genel mahkemelerden beraat kararı verilebileceği, aksine mahkememizce beraat kararı verilmesi gereken düşünülen davalarda, genel mahkemelerce mahkumiyet hükmü sadır olabileceği, her iki halinde kamu vicdanını rahatsız ettiği, adalete gölge düşürdüğü, tek başına yargılanan küçüklerin kendileri için özel kurulan mahkemelerde yargılanması kadar doğru ve tabii bir şey bulunmadığı, ancak suçların birlikte işlenmesi halinde –davaların hangi mahkeme olursa olsun tek bir mahkemede tek bir hakim önünde yargılanmasının adaletin tecellisi açısından endoğru seçim olduğu, Yine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 17/2 Maddesindeki'.. genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletilbilir..... hükmünün de, hakim sadece vicdanına ve kanaatine göre hüküm verebileceği hükmü ile çeliştiği, bir hakim hüküm vermesinin, bir başka hakim vereceği hükmeye bağlanmasının, bu hükmü zedeleyen bir hüküm olduğunun açık olduğu. Bu sebeple 5395 SK 17 maddesinin Anayasa'nın 10.37. ve 138. Maddelerine aykırı olduğu kanaatine varılarak Çocuk Koruma Kanununun 17. maddesinin Anayasa'ya nın 10.37.138 maddelerine aykırı olduğu gerekçesi ile başvuruda bulunan mahkeme, **Gerekçesinde çocuk yargılamasının amacından, Çocuğa Özgü Yargılama usul ve esaslarından, hatta çocuk tek başına suç işlediği iddia edilirse çocuk Mahkemesinde, yetişkinlerle birlikte suç işlediği iddia edildiğinde yetişkinlerle birlikte ya genel, yada çocuk mahkemesinde tek bir mahkemede yargılandıkları derken 'Çocuklar arasında ayrımcılığa neden olmaktadır. Çocukların işledikleri suç ve şekline bakılmaksızın kendilerine özgü mahkeme ve usul kuralları, ve mahkeme tarafından yargılanmaları ilkelerinden hiç söz edilmemiştir.** Bu gerekçe de çocuklarla ilgili gizlilik ilkesi gözardı edilmiş, Çocuğun öncelikli yararında yok sayılmıştır.

Biz Burda görüyoruz ki, Çocuk Ceza Adalet Sisteminde Çocuk Hakları ve çocuk merkezli bakış, değerlendirme ve uygulama henüz bütünlüklü olarak ve tam yerleşmemiştir. Yetişkin odaklı bir anlayış söz konusudur.

Yasama, yürütme Yargı organları tüm kurumlar ve kişiler ÇOCUK-LARLA İLGİLİ yapacakları her işlemde alınacak her kararda 'çocuğun

ÖNCELİKLİ YARARINI' esas alırlarsa, Çocuk hakları Kültürünün oluşmasına katkı sunacaklardır.

Şimdi Bu başvuru üzerine Anayasa Mahkemesinin Esasın İncelenmesi ve Sonuç Bölümüne değinelim:

İtiraz konusu kuralla, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde,soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütülmesi esas olmakla birlikte, çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmak sureti ile,çocuk mahkemesinin gerekli gördüğü takdirde, çocuk hakkındaki yargılamayı genel Mahkemenin sonucuna kadar bektetebileceği, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde ise, genel mahkemelerde yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartı ile birleştirme kararı verilebileceği ve birleştirilen davaların genel mahkemelerde görüleceği öngörülmektedir.

Çocuk Mahkemeleri Yasasının 1.maddesinden de anlaşılacağı üzere, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasını, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasını sağlayan yerlerdir. Bu nedenle yasa da çocuk suçluların özel mahkeme de özel bir yasa ve usulle yargılanmaları öngörülmüştür. İtiraz konusu kural da bu kapsamda bir düzenleme getirmiştir.

Genel Ceza Yargılaması usulünde olduğu gibi,çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde, her failin işlemiş olduğu eylemden dolayı ayrı yargılanması esas olmakla birlikte uyumsuzluklar arasında bir bağlantıda bulunabilir.bu durumda uyumsuzluğun çözümü başka bir uyumsuzluğun çözümüne bağlı bulunabileceği gibi yargılanmaların birlikte yapılması gerekebilir. Bu tür uyumsuzluklarda davalar birleştirilebilir yada bekletici sorun yapılarak diğer davanın sonucu beklenebilir. Anayasa'nın kanuni hakim güvencesi başlıklı 37. maddesi 'Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz denilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarında belirtildiği gibi,suçun işlenmesinden veya çekişmenin doğmasından önce davayı görecek yargı yerini yasanın belirlemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla doğal yargıç ilkesi,yargılama makamlarının suçun işleme-

sinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra özel olarak kurulmasına veya yargıcın atanmasına engel oluşturmaktadır.

İtiraz konusu kuralın 3. fıkrasındaki düzenleme ile, birlikte işlenen suçlara ilişkin birleştirme kararı verilerek, sanıkların aynı ceza mahkemelerinde yargılanmaları ile adaletin daha iyi gerçekleşmesi ve aynı konuda farklı kararların ortaya çıkmasına engel olunması amaçlanmaktadır. Bağlantı sebebi ile işlenen suçun niteliğinden ve mahkemelerin uygun bulmasına bağlı olarak, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi nedeni ile, çocuk yetişkinlerle birlikte, olaydan sonra kurulmuş olağanüstü bir mahkemede değil, olaydan önce kurulmuş genel mahkemede yargılanmaktadır. Kural, belirli bir suçun işlenmesinden sonra bu suça ilişkin davayı görecek yargı yerini belirlemediğinden doğal yargıç ilkesine aykırı görülmemiştir.

Anayasa'nın 138.maddesinin birinci fıkrasında ise,hakimlerin görevde bağımsız oldukları, Anayasa'ya yasalara ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verecekleri belirtilmektedir..... Şeklinde devam etmektedir. Açıklanan nedenlerle Kural Anayasa'nın 37. ve 138. Maddelerine aykırı değildir. İtiraz isteminin reddi gerekir. Kuralın Anayasa'nın 10 maddesi ile de ilgisi görülmemiştir. SONUÇ 3.7.2005 günlü 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 17. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve İTİRAZIN REDDİNE...

Anayasa Mahkemesinin kararında görüyoruz ki, değerlendirme yapılırken; **‘Çocuğun öncelikli yararı “çocuk yargılama sürecinin amacı, Anayasa'nın 90. maddesine göre usulüne uygun imzalanmış ve onaylanmış temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşmelerin iç hukuk normu haline gelmesi ve Anayasa'ya aykırılığının dahi iddia edilemeyeceği, B.M Çocuk Hakları Sözleşmesinin bu kapsamda bir sözleşme olarak, 40. maddesindeki çocuk yargılama usul ve esaslarına ve ayrımcılığın önlenmesi ve çocuğun üstün yararı doğrultusundaki düzenlemelerine,** değinilmemiştir.

Bunun yanında Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2015/22 Esas, 2015/310 Karar sayılı 13.10.2015 tarihli kararında,direnme kararı veren yerel Mahkemenin direnme gerekçesini de belirtmekte fayda bulunmaktadır.

“Bu kararda,yetişkinlerle birlikte suç işlediği idia edilen SSÇ nin dosyası Ağır Ceza mahkemesinde yargılanan büyük sanıkların dos-

yaları ile birleştirilmiş ve Ağır Ceza mahkemesi duruşmaları kapalı olarak gerçekleştirmiştir. Ağır Ceza Mahkemesinde verilen hüküm sanıklar müdafileri tarafından temyiz edilmiş, Yaşı küçük sanık..... ın dosyasının bu dava ile birleştirilmesinden sonra, Yargılamanın genel hükümlere tabi olduğu dikkate alınmadan, duruşmaların kapalı yapılması ve kararın kapalı oturumda verilmesi sureti ile CMK'nun 182/1 maddesine aykırı davranılması nedeni ile ve esasa ilişkin diğer nedenlerle kararı bozmuş, Yerel mahkeme 1. madde de yer alan bozmaya karşı; **“Çocuklar hakkında getirilen düzenlemeler ÇOCUKLARA ÖZGÜDÜR ve ÖNCELİK ÇOCUĞUN MENFAATİDİR. Çocuklar hakkındaki yargılama dosyasının büyükler ile ilgili yargılama dosyası ile birleştirilmesi halinde, UYGULANACAK OLAN USUL HÜKMÜ, ÇOCUKLARA ÖZGÜ USUL HÜKMÜ OLMALIDIR., aksi durumda çocuklarla ilgili olarak getirilen özgü düzenlemelerin bir anlam ve maslahatı kalmayacaktır. Esasen yargılamamın kapalı olarak yapılması çocukların lekelenmemesi bağlamında getirilmiş bir ilkedir çünkü çocuklar büyükler göre toplumsal riske daha ziyade açıktır. Aslında büyüklerde toplumsal riske açıktır ancak kanun koyucu küçüklerin toplumsal riske olan zaafiyetlerinin daha belirgin olması nedeni ile, çocuklar hakkında yargılamanın kapalı olarak yapılmasına, büyükler ile ilgili yargılamaların açık olarak yapılmasını düzenleme altına almıştır. Büyüklerin yargılama kapalı olarak yapılması büyükler bir zarar vermeyecektir. Aksine büyüklerinde faydasına olan bir durumu ortaya çıkaracaktır. Küçüklerin yargılama kapalı yapılması ise telafisi mümkün olmayan menfaat zedlenmesini ortaya çıkaracaktır. Çocukların yargılama kapalı olarak yapılması tarafı olduğumuz Çocuk Haklarına dair sözleşmenin bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Esasen kapalılık ilkesi tavsiye niteliğindeki Pekin Kuralları ile Bejing kurallarında kabul edilen ilkelere de uygunluk göstermektedir”** gerekçesi ile ilk hükmünde direnmiştir. Ceza Genel Kurulu'da bu hususta... Ağır Ceza Mahkemesinin.. yukarıda belirtilen direnme gerekçesinin İSABETLİ OLDUĞUNA karar vermiştir.

Çocuk Ceza Adalet Sisteminde, bir mahkeme kararında; çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğa özgü mahkeme ve çocuğa özgü usul hükmü, ÖNCELİK ÇOCUĞUN MENFAATİDİR görüşünün benimsenmiş olması, hatta Uluslar arası metinlerden olan Mahkeme usul ve

esaslarını düzenleyen Pekin kurallarına yer verilmesi çocuk merkezli, çocuk yararına, çocuğa özgü yargılamanın benimsendiğini göstermektedir. Bu karar çocuklar için son derece ümit verici bir karardır.

Diyoruz ki ARTIK ÇOCUKLAR, çocuğun öncelikli yararını gözetken, çocuk hakları kültürünü benimseyen, çocuk merkezli bir anlayış içinde çocuğun cezalandırılmasını değil de, korunmasını amaçlayan, yargılamada Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ilkelerinin en kısa zamanda hayata geçirildiği bir Çocuk Adalet Sistemi içinde olmayı HAK EDİYORLAR.

Unutmayalım ki, çocuklar suç işlemezler, Onları suça iten nedenler vardır. Bu nedenleri bulmak ve onları ortadan kaldırmak bizim görevimizdir.

KAYNAKÇA.

Anayasa

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

B.M Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Türk Ceza Kanunu

Anayasa Mahkemesi Kararı 2008/25,2010/20 28.01.2010 tarihli Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararı Esas No:2015/221 Karar no:2015/310 13.10.2015 tarih

ÇOCUK HUKUKUNDA SOSYAL İNCELEME RAPORLARI

Ayhan ERBAY¹

Çocuk ve ergenlerin suça sürüklenmesi kavramı ülkemizde olduğu kadar diğer toplumlarda da önemsenen ve söz konusu davranışların ortaya çıkmasını engellemek adına çeşitli çalışmaların yürütüldüğü önemli bir kavramdır. Ülkemizde normatif kurallar karşısında çocukların suç olarak kabul edilen davranışlar sergilemesi halinde, farklı bir adli yargı sürecine dahil edilmesi gerektiği fikri uzun yıllar tartışılmış ve nihayetinde ilk defa 1979 yılında 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usülleri Hakkında Kanun” ismi ile vücut bulmuştur. Aradan geçen süre zarfında değişen toplumsal dinamikler ve uygulama pratiklerinin de etkisi ile Avrupa Birliği’ne uyum sürecindeki ihtiyaçlar kapsamında 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)” 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Her iki kanunun temel amacı, çocuğun adli süreçlerde yetişkinlerden farklı olarak çocuk alanında özelleşmiş kurumların tesis edilmesi ve çocuğun adli süreçlerden doğrudan ve/veya dolaylı şekilde etkilenmesinin ve örselenmesinin önüne geçilmesidir.

Çocukların haklarında yürütülen adli süreçlerde kendini ifade etme becerisi, karşılaştığı hukuki terimleri ve olası sonuçlarını kavrama yeti-

¹ Ayhan Erbay, İstanbul 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi, Pedagog; Adalet Sistemi Uzmanları Derneği Başkanı

si, fiziksel-sosyal-psikolojik gelişmişlik düzeyleriyle ilişkili olarak davranışlarını yönlendirme becerisinin yetişkinler kadar gelişmemiş olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuklara yönelik yürütülen adli süreçlerin çocuğun ihtiyacına göre yeniden şekillendirilmesi, *çocuğun yüksek yararı* ilkesinin gözetilmesi, ceza ve/veya yaptırıma alternatif yollara başvurularak çocuğun tekrar suça sürüklenmesinin önlenmesi çocuk adalet sisteminin önemli/temel yapı taşlarıdır.

Çocuğun yüksek yararı kavramı, “*BM Çocuk Hakları Sözleşmesi*”nin 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, mahkemeler de dahil olmak üzere bütün kamu ya da özel kurum ve kuruluşlar çocuğu ilgilendiren tüm konularda çocuğun yararını göz önünde bulundurmamak, çocuğun korunması ve bakımı ile ilgili tedbirler almak, tedbirlerin uygulanmasında asgari standartları sağlamakla yükümlüdürler. Çocukların uygun koşullarda ve nitelikli olarak hizmet alabilmesi, kendilerini ilgilendiren ve/veya haklarında alınacak kararlardan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenme olasılıkları ve adli süreçler gibi zorlayıcı ve ikincil örselenmeye yol açacak uygulamalardan kaçınabilmek adına bütün makam ve idari unsurların çocuğu yakından tanımları gerekmektedir. Bir anlamda çocuğun yüksek yararı ilkesi çocuk adına işlem yapan birimlerin çocuğun yaşamını ve içinde bulunduğu koşulları bilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, çocuğun içinde yaşadığı koşulları öğrenmeyi, temas ettiği toplumsal dinamiklerin etkilerini görmeyi ve korunması adına alınacak tedbirler ile tedbirlerin uygulanma esaslarını içeren sosyal inceleme kavramı, ÇKK tarafından zorunlu işlem olarak tanımlanmıştır.

Sosyal İnceleme Raporları

ÇKK'nın 35. maddesinde sosyal inceleme raporunun amacı, çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulması şeklinde tanımlanmıştır. Bir anlamda sosyal inceleme raporu ile mahkeme, atılı suç eyleminin çocuk tarafından nasıl tanımlandığını, olası yaptırım nedeniyle eylemin sonuçlarının çocuk tarafından algılanıp algılanmadığını ve bağımsız, etki altında kalmadan, isteyerek ve bilerek eyleme dahil olma kapasitesini anlamaya çalışmaktadır. Bilindiği üzere Türk Ceza Kanunu'nda yaş küçüklüğü (TCK 31) ve akıl hastalığı (TCK 32) ceza sorumluluğu

ile ilgili önemli iki kavramdır. Özellikle 12-15 yaş aralığında olan çocuklar yaş küçüklüğü nedeniyle; 15-18 yaş aralığındaki çocuklar ise ruh sağlığı² yönünden sosyal inceleme kapsamında ayrıca değerlendirilmektedir.

Adli süreçteki aktörlerin çocuğu daha iyi tanımaları amacıyla hazırlanan sosyal inceleme raporu, bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Çocuğun bireysel özellikleri, toplumsal yapılarla ilişkileri, aile ve akran ilişkileri, mahalledeki yaşamı ve okula ilişkin algıları suça sürüklenme kavramı çerçevesinde birlikte değerlendirilmektedir. Böylelikle, bütünlük içinde aksayan parçaların tespiti kolaylaşmakta ve isabetli müdahale programları oluşturulabilmektedir.

Sosyal incelemenin görünmeyen ve doğası itibarıyla en etkili yönü çocuğun adli süreçteki aktörler tarafından tüm yönleriyle tanınmasıyla ilişkilidir. Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, sosyal inceleme raporlarında yer verilmesi gereken asgari düzeydeki bilgileri tanımlamaktadır. Buna göre raporun, çocuğun doğumdan başlayarak zihinsel, duygusal, sosyal ve moral özelliklerini; ailesinin toplumsal, kültürel ve ekonomik durumunu; aile bireyleri arasındaki ilişkileri; okul, iş ve boş zamanlardaki davranışlarını; suça sürüklenme ile neticelenen risk faktörlerini; çocuğa uygulanabilecek tedbir kararlarını ve ceza sorumluluğu değerlendirmesini içermesi gerektiği belirtilmiştir. Suça sürüklenen çocukla yüz yüze görüşme haricinde kendi takdirinde olmak üzere mahkeme uzmanı³ çocuğun bakımından sorumlu kimselerle, okul psikolojik

2 TCK 32'de akıl sağlığı kavramını nitelik ve süre bağlamlarında kullanmaktadır. Özellikle organik beyin hasarı veya nöropsikiyatri tabanlı, ağır ve geri çevrilemez hastalıklar bağlamında ceza sorumluluğunun olmadığı kabul görünürken, ergenler yönünden duygu durum bozuklukları, kaygı bozuklukları vb. kategorilerde ceza sorumluluğunun devam ettiği ileri sürülmektedir. Akıl sağlığı kavramı dar kapsamlıyken, ruh sağlığı daha geniş ve frekans anlamında daha sık karşılaşılan bir olgudur. Yazar, çocuk ve ergenler bağlamında ruh sağlığının ceza sorumluluğuna doğrudan etki ettiğini ve pek çok vakada çocukların cezai sorumluluğunun olmadığına inanmaktadır.

3 ÇKK 3. Madde sosyal çalışma görevlisi olarak tanımlanan mahkeme uzmanları, 2012 yılında yapılan değişiklikten önce psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik ile sosyal hizmet alanlarında lisans eğitimi alan meslek profesyonellerinden Adalet Bakanlığı tarafından atanmaktaydı. İtirazlara rağmen yapılan değişiklikte sosyoloji, öğretmenlik, çocuk gelişimi ve aile ve tüketici bilimleri lisans mezunlarına da atama hakkı getirilmiştir. Öte yandan, sosyal çalışma görevlisi kavramı hatalı ve yapılan mesleki faaliyetleri tanımlamamaktadır. Yazar yasada tanımlandığı gibi sosyal çalışma görevlisi kavramı yerine mahkeme uzmanı kavramını kullanmaktadır.

danışmanıya, okul sınıf öğretmeniyle ve gerekli diğer kimselerle de görüşüp çocuk hakkında elde ettiği bilgileri derlemektedir. Elde edilen bilgiler ışığında, çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilecek risk faktörlerinin yanı sıra koruyucu özelliği olan faktörler de tanımlanmaktadır. Risk faktörlerinin ortadan kaldırılması veya etki derecesinin düşürülmesi amacıyla hangi müdahalelere başvurulması gerektiği, müdahalenin hangi sürede devam ettirilmesi gerektiği ve hangi konuları içereceği “müdahale” başlığı altında tartışılmaktadır. Öte yandan, çocuğa dair halen aktif halde bulunan koruyucu faktörlerin güçlendirilmesi amacıyla hangi tedbirlerin alınması gerektiği yine aynı kısımda tartışılmaktadır.

Sosyal İnceleme Raporunun Önemi

Sosyal İnceleme Raporları çocuklara dair içerdiği bilgi, çocuğun içinde bulunduğu duruma dair değerlendirmeleri, müdahale önerileri ve çocuğun atılı suç çerçevesindeki algılarını tartışması bakımından Çocuk Adalet Sisteminin önemli bir parçasıdır. Adli süreçte yer alan tüm aktörlerin bu süreçte merkezi konumda yer alan çocuğu tanımaları, çocuğun yüksek yararı kapsamında hareket etmeleri için gerekli bilgi ve çerçeveyi hazırlaması, çocuğa uygulanabilecek programların içeriğinin belirlenmesi ve suç tekrarının önlenmesi açısından sosyal inceleme raporları oldukça zengin birer bilgi kaynağıdır.

Adli süreçteki aktörlerin çocukla bir araya geldikleri iş ve işlemlerde çocuğun içinde bulunduğu psikolojik durumu bilmeleri ve buna uygun süreci devam ettirmeleri önemlidir. Sosyal inceleme raporları bu noktada adli süreçte yer alan aktörlere çocuk hakkında bilmesi gereken bilgileri sunmakta ve çocukla kurulacak ilişkinin yapısını belirlemektedir. Bu açıardan çocuğun yüksek yararının korunması adına sosyal inceleme raporlarının önemini altı çizilmelidir.

Savunma Makamı Yönünden Sosyal İnceleme Raporları

Çocuk Hukuku'ndaki en önemli aktör, savunma makamı olan müdafii ve vekillerdir. Çocuklar için oldukça karmaşık olan hukuki süreç ancak müdafinin ve vekilin çocuğun gelişmişlik düzeyine göre yaptığı/ yapacağı açıklamalarla anlamlı hale gelmektedir. Tüm adli süreçlerde ister mağdur/tanık ister SSÇ olsun neredeyse bütün çocukların yoğun kaygı hissettikleri, korku duydukları ve huzursuz oldukları bilinmektedir. Bu aşamada, gerçekleşen ve gerçekleşecek olan adli uygulamalar karşısında çocuğun rahatlatılması, gelinen aşamada çocuğa ve

ailesine bilgi aktararak kaygı seviyesinin azaltılması ancak etkin ve çocuğu önemseyen avukatlarla mümkün olmaktadır.

Gündelik adli pratiklerde gerek iş yoğunluğu gerek başka nedenlerden dolayı çocukların kendi avukatlarına ulaşamadığı, gerekli ve önemli bilgileri edinemedikleri ve ancak duruşma sırasında avukatlarıyla bir araya gelebildikleri gözlenmektedir. Bu durum, etkin savunma mekanizmasını zedelemekte, çocukların hukuki süreçler karşısında kaygı ve korkularının devamını getirmekte ve sonuç olarak çocuklar yönünden ikinci örselenme ile sonuçlanmaktadır. Savunma makamının çocuğu tanıması, çocuğun yüksek yararı kapsamında üstünde ayrıca durulması gereken önemli bir konudur. Avukatların, çocuğun yaşam koşullarını, aile içi dinamiklerini, bireysel özelliklerini, okul gibi toplumsal kurumlarla ilişkisini ve ceza sorumluluğuna dair uzman değerlendirmesini bilmesi halinde atılı suç eyleminde çocuğun rolünü daha iyi görecek ve alternatif yaptırım yollarının uygulanmasını daha etkin savunabilecektir.

Savunma makamının çocuğu daha iyi tanıyabilmesi için sosyal inceleme raporlarını dikkate alması gereklidir. Ayrıca, avukatların raporu hazırlayan mahkeme uzmanı ile bir araya gelme, çocuğun yüksek yararı kapsamında olası tedbir kararlarını tartışma, çocuğun ceza sorumluluğu ve çocuğun suça sürüklenmesindeki risk faktörlerini öğrenme şansı bulunmaktadır. Savunma makamı böylelikle çocuğa daha yakın olacak, adli süreci çocuğun yararına daha iyi işletebilecek ve çocuğun kaygı ve korkularını azaltabilecektir. Bu amaçla, savunma makamının ve mahkeme uzmanının mesleki etik ve gizlilik ilkelelerini ihlal etmeden çocuğun daha iyi tanınması, çocuğun hızlı ve etkin şekilde korunması, suç tekrarına sürüklenmesinin önlenmesi ve adli süreçteki kaygı ve korkusunun azaltılması adına işbirliğinin yapılması son derece önemli ve gereklidir.

ŞİŞLİ'DE SURIYELİ ÇOCUKLAR

Ayşegül OVALI¹

Demokrasi ve reform istekleriyle Mart 2011'de Suriye'de başlayan karışıklıklar Türkiye'yi tarihinin en büyük göç hareketlerinden biriyle karşı karşıya bırakmıştır. Suriye'de meydana gelen olaylar sonucu 250 kişilik ilk grup 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye'ye giriş yapmış, sonraki zamanlarda şiddet olaylarının artmasına paralel olarak girişler devam etmiştir. Türkiye izlediği açık kapı politikası sonucunda ülkeye kabul ettiği Suriye vatandaşlarına tarafı olduğu uluslararası mülteci hukuku ve uluslararası hukuk teatmülleri uyarınca "geçici koruma" statüsü vermiştir. Böylece Suriyeliler, ülkelerindeki durum normale dönünceye kadar Türkiye'de bir anlamda "misafir" konumunda barındırılmaya ve her türlü ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır.²

Suriye'de silahlı çatışmaların başladığı 2012'den bu yana 2 milyondan fazla mülteci sınırı aşarak Türkiye'ye geçti. Türkiye'nin bu göç akınına "istikrarlı bir biçimde yüksek standartlarda" cevap vermesi BMMYK ve diğer gözlemciler tarafından övgüyle karşılanıyor.

Bu açık kapı politikası, Türkiye'yi dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi konumuna getirdi. Türkiye'nin politikaları son dört yılda, acil durumda müdahale politikasından, uzun süreli yer değiştirme olaylarından kaynaklanan uzun vadeli kaygıları dikkate alan bir politikaya dönüştü.

1 Şişli ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Büro

2 Ali Rıza SEYDİ, "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı 31, s. 268.

Hükümetin açıklamalarına göre, Suriyeli mülteci krizi için Türkiye Şubat 2015 itibariyle toplam 6 milyar Dolar harcarken, uluslararası bağışçılardan aldığı toplam katkı 300 milyon Dolar'da kaldı. Türkiye'nin yaptığı harcama "Suriye [mülteci] kriziyle için bugüne dek yapılmış" en büyük katkıyı temsil ediyor. Türkiye hükümetinin Türkiye-Suriye sınırı yakınında kurduğu 25 kampta, 13 Ağustos 2015 tarihi itibariyle 262,134 Suriyeli mülteci yaşıyordu ve kampların tamamı doluydu. Mülteci nüfusun kalan % 85'i "şehir mültecileri" olarak, ülkenin dört bir yanındaki il ve ilçelere dağılmış durumda. Mültecilerin en yoğun yaşadığı Güneydoğu bölgesinde, Suriye sınırı yakınındaki bazı kentlerin nüfusları, yoğun mülteci akını sebebiyle yüzde 10 veya daha fazla arttı. Ayrıca, Suriye'den gelen mültecilerin İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlere de yerleştiği görülüyor. Ocak 2015 itibarıyla İstanbul'un Suriyeli mülteci nüfusunun 330,000'e ulaştığı ifade ediliyor.³

Eylül 2014'te Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) yayınladığı 2014/21 no.lu Genelgeyle Nisan ayında yürürlüğe giren göç yasasıyla uyumlu olarak, geçici korumadan yararlanan kişilerin eğitimiyle ilgili yeni düzenlemeler yaptı. Bu genelgeyle, diğer tedbirlerin yanı sıra, yasa ve yönetmelikte eğitimle ilişkili olan kararların hayata geçirilmesinden sorumlu olan il komisyonlarının kurulması, Suriye "geçici eğitim merkezleri" için akreditasyon sistemi oluşturulması ve devlet okullarına kayıt yaptırmak için "ikamet izni" değil "yabancı tanıtma belgesi"nin yeterli olduğu karara bağlandı. Türkiye'deki devlet okulları, resmi olarak hükümet tarafından kayıt altına alınmış ve geçici korumadan faydalanan ilk ve ortaokul çağındaki bütün Suriyeli öğrencilere açıktır. 2014/21 no.lu genelgeye göre, hükümetçe verilmiş kimlik kartının (yabancı tanıtma belgesi) sunulması halinde herhangi bir devlet okuluna kayıt yaptırmak mümkün. Okula kayıt yaptırmak ücretsiz, ancak velilerden yıl boyunca "faaliyet gideri" olarak ek para talep edilebiliyor. Şehir merkezlerinde, genellikle yaşanan mahallede, yürüme mesafesinde okullar bulunuyor, kırsal alanlarda ise devlet öğrencilere ücretsiz araç sağlıyor.⁴

Türkiye'de hükümetin idaresindeki 25 mülteci kampında bulunan okul çağındaki Suriyeli çocukların yaklaşık yüzde 90'ı düzenli olarak

3 "İnsan Hakları İzleme Örgütü"-KASIM 2015, s. 8-9 ([https://www.hrw.org/tr-report/2015/11/09/283247](https://www.hrw.org/tr/report/2015/11/09/283247)).

4 "İnsan Hakları İzleme Örgütü"-KASIM 2015, s. 10-12 (<https://www.hrw.org/tr-report/2015/11/09/283247>).

okula gidiyor. Ne var ki, bu çocuklar Türkiye’de yaşayan okul çağındaki Suriyeli mülteci nüfusun yalnızca % 13’ünü oluşturuyor. Türkiye’deki Suriyeli çocukların büyük çoğunluğu mülteci kamplarının dışında, kent ve köylerde yaşıyor ve buralarda okula kayıt yaptıрма oranları çok daha düşük. 2014-2015 yılında bu nüfusun yalnızca % 25’i okula gitti.

Suriyeli çocukların örgün eğitim görmelerinin önündeki hukuki engelleri kaldıracak bazı olumlu adımlar attı. Örneğin, 2014 yılında Suriyelilerin devlet okullarına kayıt yaptırmak için ikamet iznine sahip olmaları zorunluluğunu kaldırdı ve onun yerine hükümetin verdiği kimliğe sahip olan tüm Suriyeli çocukların devlet okullarına kaydolmalarının önünü açtı. Ayrıca, Türkiye’de sürgünde bulunan Suriyeli muhalif yetkililerin oluşturduğu Suriye Geçici Hükümeti kabinesinin eğitim bakanlığı tarafından onaylanmış Arapça müfredat eğitimi veren paralel bir “geçici eğitim merkezleri” sistemini de akredite etti.^{5 6}

Sayılarla durum

2.724.9371

Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli sayısı

254.747

Kamplarda kalan Suriyeli sayısı

2.470.190

Kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısı

1.5 milyon2

Suriyeli çocuk sayısı (toplam Suriyeli nüfusun %54’ü)

330.0003

Okula kayıtlı Suriyeli ve diğer mülteci çocukların sayısı

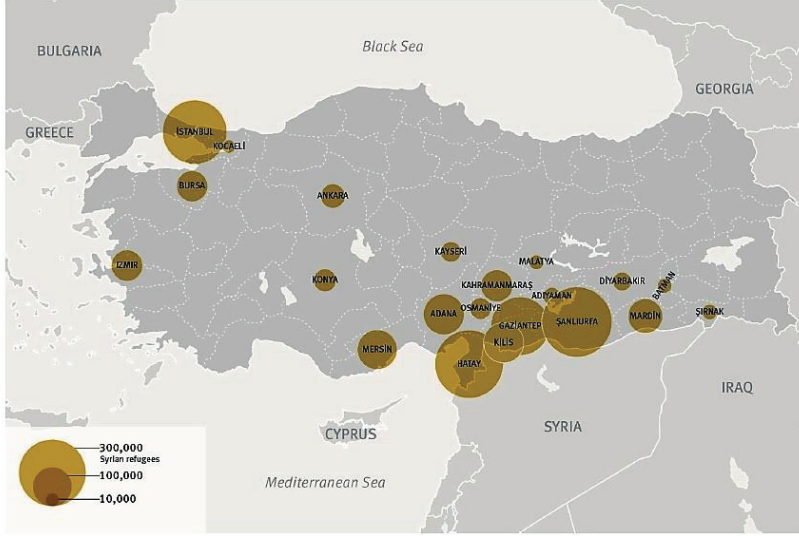
500.000’in üzeri

Tahmini okul dışı Suriyeli çocuk sayısı ⁵

5 “İnsan Hakları İzleme Örgütü”-KASIM 2015, s. 2, (<https://www.hrw.org/tr/report/2015/11/09/283247>.)

6 UNICEF Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar konulu Kasım 2015 raporu. (http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiye'deki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Kasim%202015.pdf)

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı yerler

İnsan Hakları İzleme Örgütü yaptığı araştırmada, Türkiye'de kamp-
ların dışında yaşayan Suriyeli çocukların okula gitmelerinin önünde,
üzerine eğilinmesi mümkün bir dizi engel saptadı. Bunların en önem-
lileri arasında, dil engeli, ekonomik zorluklar, toplumsal uyuşma dikkat
çekmektedir.

Şişli Fuat Soylu İlkokulu-Geçici Eğitim Merkezi

Şişli Fuat Soylu İlkokulu'nda açılan Geçici Eğitim Merkezi (GEM), Mustafa ÖZDEMİR koordinatörlüğünde, Suriyeli çocuklara eğitim-öğretim verilmesi amacıyla hizmet vermektedir.

Ekim ayı itibariyle GEM'de ilkökul seviyesinde 15 Suriyeli çocuk bulunmaktaydı. İlçe genelinde yapılan hızlı bir tarama sonucunda bu rakam ortaokul öğrencileri dahil 36'ya ulaşmıştır. Bölgedeki hareketlilik nedeni ile öğrenci mevcutları zaman zaman azalıp çoğalmaktadır. İlkokulda e-okula kayıtlı 51, ortaokulda kayıtlı 10 öğrenci olmak üzere 100'e yakın öğrenci bulunmaktadır. Onların her türlü problemlerine çözüm bulabilmek için çalışmalar devam etmektedir. Suriyeli çocukların okullu olmasını sağlamak için gereken çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca bu çalışma, hem çocukların hem de anne, babaların bir an önce Türkçe öğrenmelerine imkân tanımaktadır. Şişli'de ilkökul, ortaokul ve liselerde okuyan Suriyeli öğrenci sayısı 231'dir. Geçici Eğitim Merkezinde ise 36 öğrenci eğitim görmektedir. Velilerle sürekli irtibat halinde kalarak bu rakamlar artırılmaya çalışılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Şişli İlçesine atanan sözleşmeli öğretmen GEM'deki çocuklara her gün 3 saat Türkçe dersi vermektedir. Fuat Soylu İlkokulu ve Ortaokulu'nda okuyan yabancı uyruklu çocuklarla da velilerin talebi ile Türkçe dersi yapılmaktadır. İl Millî Eğitim Müdürlüğünden talep edilen 8 Suriyeli öğretmene de pazartesi, perşembe günleri Türkçe dersi verilmektedir.

Suriyeli ailelere Türkçe dersi vermek için ise Şişli Halk Eğitim Merkezinden bir öğretmen görevlendirilmiştir. Böylece 35 Suriyeli veliye iki ayrı Türkçe kursu açılmıştır.

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 28 Aralık 2017'de Şişli Fuat Soylu İlkokulu Konferans Salonunda Suriyeli ailelerin ve çocukların problemlerine yönelik bir seminer düzenlenmiştir. Programa yaklaşık yüz aile katılmıştır. Son derece verimli geçen toplantıda velilerin talepleri dinlenerek önemli ölçüde istekler karşılanmıştır. Bilhassa kimliklerinde yanlışlık olan Suriyelilere yeni kimlikler çıkartılmıştır. Kimliği olmayanlar **İl Göç İdaresi'ne** yönlendirilerek onların da kimlik sahibi olmaları sağlanmıştır.

Türkçesini geliştiren Suriyeli yetişkinlerin meslek sahibi olabilmeleri için Halk Eğitim Merkezi bünyesindeki Meslek Edindirme Kursları hizmet vermektedir.

Toplum Sağlığı Merkezi desteğiyle Geçici Eğitim Merkezi'ndeki 0-60 ay arasındaki 26 Suriyeli çocuğa aşı yapılması sağlanmıştır.

Büyük sıkıntılarla evlerini, vatanlarını terk eden; yakınlarını kaybeden Suriyeli ailelere ve çocuklara eğitim-öğretim konusunda her türlü imkân sağlanmaya çalışılmaktadır. Bir nevi empati geliştirerek Suriye'den gelen masum insanlara öncelikle eğitim olmak üzere, meslek edindirme konusunda da her türlü imkan kullanılmaya gayret edilmektedir.

ÇOCUK HUKUKUNDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Av. Ayşenur DEMİRKALE¹

Ceza hukukuna göre suç; kusur yeteneğine göre şekillenen hukuka aykırı bir harekettir. Ancak kusur yeteneği olan veya olmayan kişilere karşı uygulanan ve teoride önleme ve koruma amacını da taşıdığı ileri sürülen güvenlik tedbirleri, temelde “tehlikelilik” esasına dayalı olarak yasalarda varlığını sürdürmektedir.

Anayasa'nın Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar başlıklı 38. Maddesinin 3. fıkrasında “**Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur**” düzenlemesi mevcuttur. Türk Ceza Kanunu Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi başlıklı 2. Maddesi “**Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez**” düzenlemesine yer vermektedir.

Bunun yanında, Prof. Dr. Nur Centel: “*Güvenlik tedbiri, suçlunun sosyal yasama tekrar uyum sağlaması amacıyla uygulanan eğitim ve tedavi programlarıdır.*”,² Prof. Dr. M. Emin Artuk: “*Güvenlik tedbirleri, tehlikeli suçlulara karşı toplumu koruma amacıyla uygulanan ceza hu-*

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

² Centel, Nur, Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar Ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, <http://nurcentel.com/makaleler/yenitckyaptirim.pdf>Erişim tarihi: 16.02.2017

kuku yaptırımıdır. Güvenlik tedbirleri uygulanabilirlik şartları; bir suçun işlenmiş olması, tehlikeli halin varlığı, kanunda öngörülmüş olması ve hakim tarafından hükmedilme şeklinde karşımıza çıkmaktadır”³. Prof. Dr. Zeki Hafizoğulları: “Kanun koyucu, madde gerekçelerinde, bir kimse hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmesi için “suçun işlenmesi zorunlu olmakla birlikte, bu suçtan dolayı cezaya mahkum edilmesi gerekmemektedir” diyerek; bu tedbirlerin, cezadan farklı olarak, ihlale tepki olmadıklarını, sadece ihlal vesilesi ile verildiklerini birçok yerde açıkça belirtirken; mahiyeti bakımından ihlale tepkiden başka bir şey olmayan, dolayısıyla fer’i ceza olarak adlandırılan hükümlü kişinin belli hakları kullanmaktan mahrum bırakılmasının ceza müeyyidesi değil de güvenlik tedbiri sayılması bir çelişkidir.... Kanunun ifadesi ile “suçtan dolayı hapis cezasına mahkumiyetin kanuni sonucu” ise; artık o şey, tehlikelilikle bağıntılı olarak ortaya çıkan güvenlik tedbiri değildir, ama ihlale, yani suça tepki olarak ortaya çıkan ceza yanında, cezaya mahkumiyetin kanunî neticesi olarak ortaya çıkan fer’i cezadır.⁴ Şeklinde yorumlarda bulunmaktadır.

Türk Ceza Kanunu gerekçesinin tartışıldığı, tanıtım çalışmalarında C. Savcısı Açıkgöz “İzlenen suç ve ceza politikasının gereği olarak, bu gruba giren yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olmadığı normatif olarak kabul edilmiştir. Çünkü, bu çocuklar hakkında ceza yaptırımının uygulanması, cezanın özel önleme ve yeniden topluma kazandırma işlevi bakımından tamamen ters etki gösterecektir. Hatta, bu çocuklarla ilgili olarak ceza kovuşturmasına ilişkin işlemlerin yapılması, psikolojik gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Bu nedenle, suç yoluna sürüklenmiş olan bu çocuklarla ilgili olarak, sadece koruyucu ve eğitici nitelikte olan güvenlik tedbirlerine başvurulabilir.”⁵ Açıklamasını yapmaktadır.

Teorideki tartışmalar, Anayasa Madde 38ve ceza kanunlarındaki düzenleme karşısında güvenlik tedbirlerinin, koruyucu ve eğitici ni-

3 Artuk, Mehmet Emin, Güvenlik Tedbirleri, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_17.pdfErişim tarihi: 17.02.2017

4 Hafizoğulları, Zeki, 5237 S. Türk Ceza Kanununda Cezalar Ve Güvenlik Tedbirleri, www.baskent.edu.tr/~zekih/uygulamaci/cezalargt.docErişim tarihi: 17.02.2017

5 Açıkgöz, Ali NevzatAçıkgöz , Gereğçeli – Karşılaştırmalı Ve Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu, Van, 2005www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/187.docErişim tarihi: 16.02.2017

telikleri bulunsa bile ceza hukukuna ait bir kavram olduğunu kabul etmek gerekir.

Güvenlik tedbirlerine hükmedebilmek için bir suç işlenmiş olması gerekir. Güvenlik tedbiri, suçun karşılığında, bazen ceza sorumsuzluğu nedeniyle bazen de cezanın yetersiz kalması hallerinde yaptırım olarak uygulanır.

Türk Ceza Kanunu Üçüncü Kısım "Yaptırımlar" başlığı altında, İkinci Bölüm "Güvenlik Tedbirleri" olarak düzenlenmiştir. TCK'nın 53. ve 60. maddeleri arasında güvenlik tedbirleri açıklanmıştır. Buna göre;- **Madde 53:** Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma, **Madde 54:** Eşya Müsaderesi, **Madde 55:** Kazanç Müsaderesi, **Madde 56:** Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, **Madde 57:** Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri, **Madde 58:** Suçta Tekerrür Ve Özel Tehlikeli Suçlular, **Madde 59:** Sınır Dışı Edilme, **Madde 60:** Tüzel Kişiler Hakkında Güvenlik Tedbirleri şeklinde belirlenmiştir.

Çocuklarda güvenlik tedbirine esas olarak, sorumsuzluk hallerinde hükmedilmektedir. TCK'da yaş küçüklüğü ile ilgili güvenlik tedbirleri aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Madde 31- (1) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

(2) (Değişik: 29/6/2005 – 5377/5 md.) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

Görüldüğü gibi bu düzenleme, her iki durumda da çocukların ceza sorumsuzluğunun bulunması halinde çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmedileceğinden bahseder.

Çocuk Koruma Kanunu,Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbiri **başlıklı 11. maddesinde**; “Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.”, **Akil Hastalığı başlıklı 12. Maddesinde**;“Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.” hükmü yer almaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu, Koruyucu ve destekleyici tedbirler başlıklı 5 maddesi:

Madde 5- (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan; **a) Danışmanlık tedbiri**, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye, **b) Eğitim tedbiri**, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine, **c) Bakım tedbiri**, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine, **d) Sağlık tedbiri**, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına, **e) Barınma tedbiri**, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, Yönelik tedbirdir. (2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) **Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir.**

Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrada belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir, düzenlemesi yer almaktadır.

Bu açıklamalar ışığında Ceza Kanununda düzenlenen güvenlik tedbirlerinin bir kısmının 12- 15 yaşından küçüklere bir kısmının ise yaştan bağımsız suç işleyen herkese karşı uygulanacak tedbirler olduğu anlaşılmaktadır.

Buna göre 12- 15 yaşından küçüklere TCK 56 madde yollaması ile ÇKK 11 ve ÇKK 5 maddelerinde belirlenen tedbirler uygulanabilecektir. Yani TCK madde 31/1'e göre 12 yaş altında olup ceza sorumsuzluğu bulunan ve 12-15 yaş arasında olup işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu olmayan çocuklara güvenlik tedbirlerinin uygulanması söz konusu olabilecektir.

Hem çocuklara hem de yetişkinlere uygulanabilecek güvenlik tedbirleri ise TCK Madde 54: Eşya Müsaderesi, Madde 55: Kazanç Müsaderesi, Madde 56: Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Madde 57: Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri, Madde 59: Sınır Dışı Edilmedir. Çocukların tüzel kişilerle ilişkilendirilmesi halinde TCK 60 maddede yer alan tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerinin çocuklara uygulanmasını engelleyici bir düzenleme de yoktur

Yukarıdaki açıklamaların ışığında; Türk Ceza Kanunu düzenlemesi uyarınca güvenlik tedbirleri bir cezai yaptırımdır, TCK 2 maddeye göre suçta ve cezada kanunilik ilkesi geçerlidir, CMK 223/6 maddesine göre "Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine hükümlenir", düzenlemesi gereği hüküm niteliğindedir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması konusunda,- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün 59. Maddesi'nde: 5237 sayılı Kanunun 56.ncı maddesinde belirtilen çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, 3/7/2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda gösterilen esas ve usullere göre infaz edilir; düzenlemesi yer almaktadır. Ancak Çocuk Koruma Kanunu ve buna bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerde esas olarak koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

Sonuç olarak, çocuğa özgü güvenlik tedbirlerinin cezai bir yaptırım olarak düzenlenmesi ancak bunu ayrıntılandırmadan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin güvenlik tedbiri olarak uygulanması, çocuk yararına bir düzenleme değildir. Özellikle, ceza sorumsuzluğunun olduğu hallerde çocuklara güvenlik tedbiri adı altında ceza uygulanması “sorumsuzluk” kavramını ortadan kaldıracı bir uygulamadır.

Güvenlik tedbirlerinin süresi konusunda yasada belirli bir düzenlemenin olmaması, her ne kadar koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması esası kabul edilmişse bile TCK 69 maddede yer alan “Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunluklarının süresi ceza zamanaşımı doluncaya kadar devam eder” düzenlemesi karşısında kavram kargaşasına neden olmaktadır. Zira Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Tedbir kararının kaldırılması veya sona ermesi başlıklı Madde 11’e göre “Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir. (2) Tedbir kararının kaldırılmasını, denetim görevlileri, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcileri ile Cumhuriyet savcısı talep edebilir. (3) Tedbirin uygulanması, on sekiz yaşın doldurulmasıyla ayrıca bir karara gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve çocuğun rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.” Bu iki düzenleme dikkate alındığında güvenlik tedbirlerinin süresinin kararda açıkça gösterilmesi gerekir.

Güvenlik tedbirleri Cumhuriyet Savcısının talebi ile mahkemelerce alınan tedbirlerdir ve ceza gibi uyulması zorunludur ancak koruyucu ve destekleyici tedbirler, (Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik Madde 16/13 “Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı olan çocukların, koruyucu ve destekleyici sağlık tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarının tedavi altına alınmasına yönelik olarak verilen kararların yerine getirilmesinde

tedavi için çocuğun rızası aranmaz. Tedbirin uygulama süresince ilgili kurum uzmanı tarafından, çocuğa uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgi verilir, sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunulur ve yol gösterilir.” düzenlemesi hariç) çocuğun rızası ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı denetiminde yürütülür.

Çocukla ilgili olarak esas olan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması ve mümkün olduğu kadar ceza hukukuna özgü kavramlardan uzaklaşılmasının sağlanmasıdır. Hele suçun sabit olduğu konusunda yargılama yapılmaksızın ceza sorumsuzluğu hallerinde Cumhuriyet Savcısını talebi ile çocuklara güvenlik tedbiri uygulanması en başta adil yargılanma hakkına aykırıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2012/6-1232 E. , 2013/106 K. Uyarınca “*Kamu malına zarar verme suçundan sanıklar M. K. ve F. Ç.’in 5237 sayılı TCK’nun 152/1-a, 31/2, 62, 50/1-a, 52/4 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5/1-a maddeleri uyarınca 6.000 Lira adli para cezası ile cezalandırılmalarına ve haklarında “koruyucu ve destekleyici danışmanlık” tedbirinin uygulanmasına ilişkin, Şanlıurfa 1.Çocuk Mahkemesince verilen 11.12.2009 gün ve 346-536 sayılı hükmün sanıklar müdafii tarafından temyiz edilmesi üzerine..... öğretide de; “...TCK’nun 31/2. maddesinde 12-15 yaş grubundaki kişilere işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını algılamaları ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin bulunması halinde tedbir yerine ceza uygulaması öngörülmüştür” (Artuk, Gökçen, Yenedünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2012, s. 494), “12-15 yaş arasındaki çocukların işlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği varsa, bunlar hakkında yalnızca cezada indirimle gitmekte, tedbir öngörülmemektedir” (Mahmut Koca-İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler, Ankara, Ekim 2012, s.306;), “...Türk Ceza Kanunu, ‘normatif olarak’ azalmış kusur yeteneği bulunduğunu kabul ederek, ceza sorumluluğu bulunan çocuk için, sadece ‘indirimli ceza’ öngörmekte ceza yanında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını kabul etmemektedir” (Feridun Yenisey, Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı Ceza Sorumluluğu Olmayan Çocuklar ve Gençler İçin Ceza Hukukunda Uygulanan Alternatif Yaptırımlar, UNICEF raporu, 07.05.2007) “...Cezaya hükmeden hakim, çocuğa, “suça sürüklenen çocuk” sıfatı ile güvenlik tedbirine hükmedemez...” (Doğan Kubilay Turan, Türk Ceza*

Hukukunda Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Güvenlik Tedbirleri, Ankara, 2006, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 94) şeklindeki açıklamalarla bu hususa işaret edilmiştir... tartışmalarına işaret edilerek **12-15 yaş grubunda olup, ceza sorumlulukları bulunan çocuk sanıklar hakkında “suça sürüklenen çocuk” sıfatı ile ÇKK'nun 5. maddesindeki “koruyucu ve destekleyici” güvenlik tedbirlerine hükmolunmayacak ise de**, henüz ceza sorumluluklarının bulunup bulunmadığının belirlenmediği aşamada gerek soruşturma gerekse kovuşturmanın sırasında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesi mümkündür. Ancak açıklandığı üzere mahkemece sanığın cezai sorumluluğunun bulunduğu belirlenmesi halinde artık güvenlik tedbirine hükmedilemeyecektir. Yine 12-15 yaş grubunda olup cezai sorumluluklarının bulunduğu kabul edilen çocuk sanıklar hakkında “suça sürüklenen çocuk” sıfatı ile güvenlik tedbirine hükmedilemesi, bu çocuğun aynı zamanda korunmaya muhtaç bir çocuk olması durumunda “korunmaya ihtiyaç duyan çocuk” sıfatıyla hakkında güvenlik tedbiri kararı verilemeyeceği anlamına da gelmeyecektir.” şeklinde hüküm oluşturmuştur.

Bunun sonucunda uygulamada ceza yargılamaları esnasında çocuklarla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmeyerek gerek duyulması halinde hükümlerle birlikte Cumhuriyet Savcılığına ayrıca ihbar yapılmaktadır. Ancak güvenlik tedbiri ve koruyucu ve destekleyici tedbir arasındaki kavram kargaşası bu kararlar da giderilmemiş, beraat veya mahkûmiyet veya sorumsuzluk hallerinde çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunması gözden uzak tutulmuş ve bu çocuklarla ilgililerin ayrıca talepte bulunması uygulaması getirilmiştir.

Güvenlik tedbirleri ve koruyucu ve destekleyici tedbirler arasında oluşan bu karmaşa çocuk yararına değildir. Çocuk adalet sistemine aykırı bir biçimde ceza kanunlarına özgü kavramlarla sorunu çözme sonucuna neden olmaktadır.

ÇOCUKLARA YÖNELİK DİJİTAL TEHDİTLER VE PRATİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Av. Can YAVUZ¹

İnsanoğlu yeryüzünde geçirdiği milyonlarca yılın tecrübesiyle kendisini fiziksel tehditlere karşı nasıl koruyacağını öğrenme şansını yakaladı. Uzun insanlık tarihinin son döneminde teknoloji hızla geliştii ve insanlar çevirim içi dünyaya adım attı, diğer deyişle İnternet'i icat edip kullanmaya başladı. Tamamen kendine özgü bir evren olan ve insan hayatını fazlasıyla kolaylaştıran İnternet beraberinde yeni sorunlar getirdi. Ortaya çıkışını ve gelişimini sevinçle ve fazla sorgula(ya)madan karşıladığımız İnternet'in yarattığı dijital problemler artık iyice belirginleşince çözüm önerileri aramak kaçınılmaz oldu.

Türkiye'de çocuklar genelde dokuz yaşında İnternet kullanmaya başlıyorlar fakat zaman zaman İnternet kullanıcısı olma yaşı ikiye kadar düşüyor.² Genç dijital yurttaşlar çoğunlukla ödev yapmak, (çevirim içi) oyun oynamak, bilgi aramak ve sosyal medyayı kullanmak

1 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Üyesi

2 Türkiye İstatistik Kurumu, "06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Medya, 2013", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>, erişim 01/03/2017

Daha güncel araştırmalar çocukların İnternet kullanma yaşının ikiye kadar düştüğünü ortaya koymaktadır.

Türkan Karakuş Yılmaz; Engin Kurşun; Alper Aslan; Yiğit Emrah Turgut, THE CHANGES IN SAFER INTERNET USE OF CHILDREN IN TURKEY BETWEEN THE YEARS 2010 and 2015, sayfa 3, http://eukidsonline.metu.edu.tr/file/EUKO_Turkey2015_SummaryReport.pdf, erişim 02/03/2017

için İnternet'e bağlanıyorlar.³ İnternet yaşadığımız dönemde çocukların yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline geldi. Fakat bu değişmez parça çok sayıda faydasının yanı sıra, tıpkı çevirim dışı dünya gibi, bazı (kendine has) riskleri barındırmaktadır.

Günümüzde teknoloji baş döndürücü bir hızla gelişmekte ve yeni fırsatlar yaratmaktadır. Bahsi geçen yeni olanaklardan ancak aktif teknoloji kullanıcısı olarak faydalanılabilir. Diğer yandan gelişen teknoloji sebebiyle insan onuruna (ve çocuklara) yönelik daha önce görülmemiş tehlikeler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerden ötürü teknolojideki gelişmelerin yarattığı risklerle başa çıkmak özellikle de çocukları bu yeni tehditlere karşı korumak bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Çünkü çocuklar maruz kaldıkları risklere karşı yetişkinlere kıyasla daha savunmasız ve korunmaya muhtaç durumdadırlar. Bu husus dijital dünyada da geçerlidir. Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı bu kısa çalışma çocuklara yönelik dijital tehditlere dikkat çekmeyi ve pratik çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

1. Çocukların İnternet Erişimini Yasaklamak Sorunları Çözer Mi?

İlk olarak ileri sürülecek görüş, ortaya çıkardığı sorunlara rağmen, çocukların İnternet kullanımının yasaklanmamasıdır. Çünkü teknolojinin faydaları ancak teknoloji kullanıcısı olarak elde edilebilir. Kanımızca çocuklar İnternet'i kullanarak (dijital) hayata katılabilecek ve kendilerini geliştirebileceklerdir. İnternet, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan; ifade özgürlüğü, eğitim hakkı, dernek kurma hakkı, barışçıl toplantı özgürlüğü ve iletişim hakkı ile sınırlı olmamak üzere birçok çocuk hakkının hayata geçirilmesi için muadili olmayan bir platformdur.

Çocuklara İnternet'i yasaklamak farklı olumsuz sonuçlar doğurabilir. İnternet'i kullanmadan onu kavrayabilmek ve ona hükmedebilmek mümkün değildir. Bu yüzden İnternet'ten kaçınan çocuklar bir gün onu kullanmak zorunda kaldıklarında ona nasıl hükmedeceklerini bilmediklerinden daha büyük bir risk altına girmektedirler.

Çevremiz akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletlerle çevrilmiş durumdadır. Ayrıca Türkiye'deki on hanenin yaklaşık sekizinde İnternet'e

3 Türkiye İstatistik Kurumu, "06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Medya, 2013"

bağlanma imkânı vardır.⁴ Bu nedenle çocukların İnternet'e bağlanmasını önlemek uygulaması kolay bir çözüm önerisi değildir.

Ebeveynlere pratik bir tavsiye olarak "3-6-9-12 kuralı"nın uygulamaları önerilebilir. Uzmanlar, çocukların üç yaşından önce televizyon izlememesini, altı yaşından önce kendisine ait oyun konsolu edinmesini, dokuz yaşından önce İnternet'e bağlanmamasını ve on iki yaşından önce sosyal medya hesabı açmamasını tavsiye etmektedir.⁵

2. Siber Zorbalık Nedir? Çocuklar Siber Zorbalıktan Nasıl Korunur?

En sade tanımıyla siber zorbalık: Bilgisayarlar, cep telefonları ve diğer elektronik cihazlar kullanımı vasıtasıyla kasıtlı ve tekrarlanan şekilde başkalarına zarar vermektir.⁶ Tanımdan anlaşılacağı üzere, siber zorbalık dört unsuru içermektedir: 1) Kasıt, 2) tekrarlanma, 3) zarar, 4) elektronik cihazlar kullanımı vasıtasıyla gerçekleşme. Daha somut bir şekilde dile getirilmesi gerekirse, siber zorbalık: Çocukların akranlarını teknoloji vasıtasıyla rahatsız etmesi, tehdit etmesi, aşağılaması veya huzursuz etmesi olarak tanımlanabilir.⁷

Siber zorbalık çocukların gelişimi ve ruh dünyası üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir. Siber zorbalığa maruz kalmış çocukların genelde okula gitmekten çekindikleri öne sürülmektedir. Araştırmalar siber zorbalıkla; düşük özgüven, aile sorunları, okulda başarısızlık, şiddet eğilimi ve suçta sürüklenme arasında bağlantı olduğunu göstermektedir.⁸

4 Türkiye İstatistik Kurumu, "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2016" <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>, erişim 01/03/2017

5 dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr, "Çocuk ve Gençlerin Dijital Medya Kullanımında Uyulması Gereken 10 Altın Kural!", <http://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2016/05/11/isvicre-sosyal-guvenlik-bakanligi-eslik-etmek-yasaklamaktan-iyidir-diyor/>, erişim 02/03/2017

6 Sameer Hinduja; Justin W. Patchin, Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response, Cyberbullying Research Center, Kasım 2014, sayfa 2, <http://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf>, erişim 01/03/2017
Siber zorbalığın çok sayıda tanımı vardır. Yukarıdaki tanımın kapsamlı olmasından ötürü uygun olabileceğini düşündük.

7 Sameer Hinduja; Justin W. Patchin, Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response, sayfa 2

8 Sameer Hinduja; Justin W. Patchin, Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response, sayfa 2

Siber zorbalığı önemli bir sorun haline getiren ayırt edici nedenler vardır. Gerçek dünyada zorbalığa maruz kalan çocuklar kendilerini kimin rahatsız ettiğini bilmektedirler. Bu nedenle sorunun kaynağının teşhis edilmesi ve önlem alınması nispeten kolaydır. İnternet anonim şekilde kullanılabilirdiğinden siber zorbalık vakalarında problemin kökeninin bulunması zorlaşabilir. Buna ek olarak İnternet'teki içerikler doğası gereği hızla ve kolayca yayılabilmektedir. Bu durum siber zorbalık vakalarının sonuçlarının anında tüm dünyaya yayılmasına imkân tanımaktadır. Son olarak siber kabadayı, kurbanını gerçek dünyada görmek zorunda değildir. Bu nedenle mağduru kolayca rahatsız edebilir. Bunun yanı sıra siber zorbalık yapan kişi, mağduru gerçek dünyada görmediğinden yaptığı yanlışın tüm sonuçlarını algılayamayabilir.⁹

Bazı davranışlar çocuğun siber zorbalığa maruz kaldığına dair bulgu olarak kabul edilmektedir. Aşağıda sayılan hareketler çocuğun siber zorbalığa maruz kaldığı anlamına gelmese dahi bu davranışların bazılarını sergileyen çocuklara ilişkin daha dikkatli olunması tavsiye edilmektedir.

- Çocuğun beklenmedik bir şekilde elektronik cihazları kullanmayı bırakması,
- Çocuğun elektronik cihazlar kullanırken huzursuz ve gergin gözükmesi,
- Çocuğun okulda veya ev dışında olmaktan tedirgin olması,
- Çocuğun İnternet aracılığıyla mesajlaşmadan, sosyal medya kullanımından veya İnternet'te oyun oynadıktan sonra kızgın veya depresif gözükmesi,
- Çocuğun anormal bir şekilde içe dönük olmaya başlaması.¹⁰

Çocuğunuz siber zorbalığa maruz kalırsa öncelikle delilleri toplamak, örneğin gelen mesajları saklamak, faydalı olabilir. Çocuğunuza siber zorbaya cevap vermemesini söylemek önerilmektedir.¹¹ Durumu

9 Sameer Hinduja; Justin W. Patchin, Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response, sayfa 2-3

10 Sameer Hinduja; Justin W. Patchin, Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response, sayfa 7

11 childnet.com, "Cyberbullying", <http://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-to-pics/cyberbullying>, erişim 02/03/2017

okuldaki rehberlik birimine hatta olayın ciddiyetine göre savcılığa da bildirmeniz tavsiye edilmektedir.

Çocukların siber zorbalığa maruz kalmaması için öncelikle çocukların soruna ilişkin farkındalıklarının artırılması ve eğitim almaları gereklidir. Bu eğitim hem aile hem de okul vasıtasıyla verilmelidir. Ailelerin bilişim okuryazarlığının düşük olması nedeniyle bu tavsiyenin hayata geçirilmesi zorlaşmaktadır.¹² Bu nedenle sorunun kökenine inilmesi, öncelikle ebeveynlerin konu hakkında eğitilmesi faydalı olabilir. Aileler, kendi bilgi birikimleri yetersiz kalırsa gerek okullar gerekse sivil toplum örgütlerinden alacağı yardım sayesinde sorunun üstesinden gelebilirler. Okullarda çocukların bilişim okuryazarlığı yeteneklerinin artırılması ayrıca çocukların siber güvenliklerini nasıl sağlayabileceklerine yönelik etkin bir eğitim verilmesi yararlı olabilir.¹³

Ebeveynlerin uygulayabileceği hem pratik hem de faydalı çözümler vardır. Örneğin İnternet'e erişimi olan bilgisayarın (çocuğun odasından) evin ortak kullanım alanına taşınması uygulanabilecek en pratik yöntemdir. Böylece çocuğun İnternet kullanırken sergilediği davranışlar (kendi odasında İnternet kullanan çocuğun aksine) rahatça gözlemlenebilecek ve çocuğun (en azından bilgisayar vasıtasıyla) İnternet kullanımı daha kolay şekilde denetim altına alınabilecektir.

Çocuklara sosyal medya hesaplarını ne şekilde yönetebileceklerine ve kişisel verilerini nasıl sadece istedikleri kişilerle paylaşabileceklerine yönelik eğitim verilmesi yarar sağlayabilir. Yukarıdakilere ilaveten uygulanabilecek en etkin çözüm önerisi ebeveynlerin çocuklarıyla samimi bir iletişim kurmasıdır.¹⁴ Böylece siber zorbalık vakalarında

12 "İnternet'i sadece kullanmaya yetecek kadar bilgiye sahip olan ebeveynler, çocuklarının teknoloji kullanımı sırasında elde edeceği olanakları anlamamakta, karşılaşılabilecekleri risklerin farkına varamamakta ve İnternet'te onları rahatsız edecek durumlarla başa çıkmalarını sağlayacak yardımı da sağlayamamaktadırlar." Duygu Nazire Kaşıkçı, Kürşat Çağıltay, Türkan Karakuş, Engin Kurşun, Christine Ogan, "Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı", Eğitim ve Bilim, 2014, Cilt 39, Sayı 171, sayfa 239, <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/1867/645>, erişim 02/03/2017

13 Bu sorunlara yönelik eğitimin ilkökul ve ortaokulda verilen Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersi veya Ortaöğretim Bilgisayar Bilimi dersi kapsamında verilmesi bir çözüm önerisi olarak düşünülebilir.

14 safesearchkids.com, "Parent's Guide to Protecting Teens on Social Media", <http://www.safesearchkids.com/parents-guide-to-protecting-teens-on-social-media/>, erişim 02/03/2017

karşılaşılan önemli sıkıntılardan olan mağduriyetin su yüzüne çıkmasının önüne geçilebilir.

3. Ebeveynlere Pratik Tavsiyeler

- Evdeki bilgisayarın işletim sistemi ve anti virüs programının güncel tutulması faydalı olacaktır. Böylece “hacklenmeniz” yani bilgisayarınıza üçüncü kişilerce izinsiz giriş yapılması zorlaşacak, kişisel verileriniz daha güvende olacaktır.
- Çocuklarınızın kullandığı; bilgisayar, cep telefonu ve tablete çocuklar için tasarlanmış İnternet filtresi yüklemeniz önerilmektedir. Böylece çocuklarınız İnternet’te yalnızca güvenli sitelere girebilecek ve uygunsuz içeriklerle karşılaşması zorlaşacaktır.¹⁵
- Çocuklarınızı sosyal medya hesaplarını ne şekilde yönetebileceklerine ilişkin bilgilendirmek, onlara sosyal medya hesaplarının gizlilik ayarlarını yapmayı öğretmek tavsiye edilmektedir. Örneğin; bir fotoğrafı, videoyu, oturduğu adresi, telefon numarasını, doğum tarihini (daha genel bir tanımla kişisel verilerini) sosyal medyada paylaşmanın ne anlama gelebileceğine yönelik bilgi verin.¹⁶ Çocuklarınız kamuya açık paylaşım yapmasını (diğer deyişle sadece arkadaşlarına yönelik paylaşım yapmalarını) tembihleyin.
- Yabancıların çocuğunuza sosyal medya üzerinden arkadaşlık teklifi göndermesi durumunda çocuğunuza bunu kabul etmemesi gerektiğini gerekçeleriyle anlatın.
- Çocuklarınızı kullandıkları sosyal medya platformu üzerinden takip edin, onlarla sosyal medya sitelerinde arkadaş olun. Böylece çocuğunuzun sosyal medyadaki hareketlerini daha kolay takip edebilirsiniz. Sosyal medyadaki paylaşımlarınız ve dijital imaj yönetiminizle çocuğunuza rol modeli olmaya çalışın.
- Yeni doğan bebeğinizin veya küçük çocuklarınızın tüm resimlerini ve hayatını sosyal medya üzerinden paylaşmayın. Çünkü İn-

15 <https://www.internetmatters.org/issues/inappropriate-content/#tab-1431375742636-2-3275d-94da>, erişim 02/03/2017

16 <https://www.internetmatters.org/issues/privacy-identity/#tab-1431375742636-2-3275d-94daf503-45bc>, erişim 02/03/2017

ternet'e yüklenen veriler zaman ve mekân kısıtlaması olmadan milyarlarca insana ulaşabiliyor ve öngöremeyeceğiniz şekilde kullanılabilir ya da suistimal edilebilir. İnternet unutmayan dijital hafıza olduğundan yüklediğiniz kişisel veri gelecekte ummadık bir şekilde karşınıza çıkabilir. Bu sebeplerden ötürü çocuğunuzun kişisel verilerini sosyal medyada paylaşmadan önce iki kez düşünmenizi tavsiye ediyoruz.

KAYNAKÇA

- childnet.com, "Cyberbullying", <http://www.childnet.com/parents-and-carers/hot-topics/cyberbullying>, erişim 02/03/2017
- dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr, "Çocuk ve Gençlerin Dijital Medya Kullanımında Uyulması Gereken 10 Altın Kural!", <http://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2016/05/11/isvicre-sosyal-guvenlik-bakanligi-eslik-etmek-yasaklamaktan-iyidir-diyor/>, erişim 02/03/2017
- Duygu Nazire Kaşıkçı, Kürşat Çağıltay, Türkan Karakuş, Engin Kurşun, Christine Ogan, "Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı", *Eğitim ve Bilim*, 2014, Cilt 39, Sayı 171, sayfa 230-243, <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/1867/645>, erişim 02/03/2017
- safesearchkids.com , "Parent's Guide to Protecting Teens on Social Media", <http://www.safesearchkids.com/parents-guide-to-protecting-teens-on-social-media/>, erişim 02/03/2017
- Türkan Karakuş Yılmaz; Engin Kurşun; Alper Aslan; Yiğit Emrah Turgut, *THE CHANGES IN SAFER INTERNET USE OF CHILDREN IN TURKEY BETWEEN THE YEARS 2010 and 2015*, http://eukidsonline.metu.edu.tr/file/EUKO_Turkey2015_Summary-Report.pdf, erişim 02/03/2017
- Türkiye İstatistik Kurumu, "06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Medya, 2013", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>, erişim 01/03/2017
- Türkiye İstatistik Kurumu, "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2016" <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>, erişim 01/03/2017
- <https://www.internetmatters.org/issues/inappropriate-content/#-tab-1431375742636-2-3275d-94da>, erişim 02/03/2017
- <https://www.internetmatters.org/issues/privacy-identity/#tab-1431375742636-2-3275d-94daf503-45bc>, erişim 02/03/2017

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA UZLAŞMA

Dr. CENGİZ APAYDIN¹

1. GİRİŞ

Uzlaşma kavramı hem ağırlıklı olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253-255. maddelerinde belirtilen usul hukukuna hem de fail ve devlet arasındaki cezalandırma ilişkisini sona erdirme açısından maddi hukuka ilişkin karma nitelikte bir düzenlemedir. Nitekim Yargıtay'da, uzlaşmayı, karma nitelikli bir kurum olarak kabul etmektedir. Buna göre uzlaşma bir yönüyle usul hukuku kurumu, ceza ilişkisini sona erdirmesi nedeniyle de maddi ceza hukukuna ait bir hukuksal kurumdur².

2. Suça Sürüklenen Çocuklarda Uzlaşma Nedir

Genel olarak uzlaşma, uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, suça sürüklenen çocuğun yasal temsilcisinin mağdur veya suçtan zarar görenin kanun ve yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırmacı tarafından uzlaştırma süreci sonunda anlaşdırılmış olmalarını ifade eder. Uzlaşma cezalandırıcı adalet anlayışına alternatif bir uyuşmazlık çözümüdür. Uzlaşma onarıcı adalet anlayışının önemli alanlarından biridir. Diğer bir ifadeyle, uzlaşma, yargılama dışı alternatif çözüm yollarından birisidir. Uzlaşmaya başlamak için şüpheli hakkında iddianame düzenlenecek kadar yeterli şüphe olmalıdır.

¹ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Savcısı

² CGK. 30.10.2007, 4200/219; 4.CD. 13.6.2007, 4984/5662.

Uzlaşma, fail ile mağdurun uzlaştırmacı önünde iradelerine uygun bir anlaşma yaparak ceza uyuşmazlığını gidermeleridir³.

Uzlaştırma, uzlaşma kapsamındaki bir suç nedeniyle başlatılan ceza soruşturması veya kovuşturması sırasında, dosyanın Cumhuriyet savcısı ya da davaya bakan mahkeme tarafından uzlaştırma bürosuna gönderilerek, uzlaştırmacı büro tarafından uzlaştırmacı olarak görevlendirilen uzlaştırmacının, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar göreni, kendi aralarında barışmayı sağlayarak suçla bozulan toplumsal barışı yeniden oluşturmak amacıyla öncelikle mağdurun zararının giderilmesine, şüpheli veya sanığın da yargılamanın sonuçlarından kurtulmasına yönelik olarak anlaştırmak için bir araya getirilmesi suretiyle uyuşmazlığın yargı dışı yolla çözümünü amaçlayan bir süreçtir⁴.

3. Uzlaşmanın Amacı

Uzlaştırmanın temel ve en büyük amacının “barışma” olduğunu söyleyebiliriz. Zira fail ile mağdurun uzlaşması, -her iki tarafın da aktif katılımını gerektiren kolektif bir yaklaşım sonucu ortaya çıkan barışmanın bir türüdür⁵. Alternatif bir uyuşmazlık çözüm yolu olan uzlaşma, hem mağdurun ve hem de failin çözüm sürecine etkin biçimde katıldığı ve süreçte söz sahibi olduğu bir yöntem olması nedeniyle ceza adalet sistemine hizmet eden bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle uzlaşma, Cumhuriyet savcılarının ve mahkemelerin iş yükünü azaltan, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin süreci hızlandıran ve masrafları da mümkün olan en düşük düzeyde tutarak ceza adalet sistemini rahatlatan bir kurumdur. Uzlaşma, ceza adalet sisteminden tümüyle bağışık ve ayırık değildir. Bu nedenle uzlaşmada tarafların adalete ve adaletin yerine gelme sürecine olan güven duygusunu sarsacak uygulama ve davranışlardan kaçınılmalıdır⁶. Uzlaştırmanın amacı hem mağdurun haklarını hızlı ve etkin bir yöntemle elde etme

3 Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2014, s. 477.

4 Erdem, Mustafa Ruhan/Eser, Ferda/Özşahinli, Pakize Pelin, 100 Soruda Uzlaşma, Seçkin Yayınevi, Ankara 2015, s. 19.

5 Sezer, Ahmet, Öğreti ve uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma. Ankara: Adalet, 2010, s. 52.

6 Erdem/Eser/Özşahinli, s. 19.

hem de şüpheli ya da sanığın devletle arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmeyi amaçlamaktadır.

Uygulamada mağdurlar, soruşturma ve kovuşturma sürecine katılmadan, avukat tutmadan yargılama masrafı ödemedi, özellikle taksirli suçlarda, daha önceden tanımadığı bir kişiyle husumet içine girmek, mağduriyetinin bir an önce giderilmesini ve zararlarının karşılanmasını sağlamak için uzlaşmadan yana tavır sergilemektedirler. Kasten işlenen suçlarda da tarafların husumetin büyümemesi ve kısa zamanda barış ortamını sağlamak düşüncesi ile yine karşılıklı uzlaşmayı tercih ettikleri görülmektedir. İşte uzlaşma, şüpheli/sanık hakları kadar mağdur haklarını da gözetmesi ve geciken adaletin de adaletsizlik olduğu düşüncesiyle mağdura, suçtan doğan zararının en kısa sürede giderilmesi olanağını sağlayan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır⁷.

Özetle uzlaşma onarıcı bir adalet anlayışı olup, cezalandırıcı adalet anlayışına bir alternatiftir. Uzlaşmayı benimsemek demek cezalandırma sisteminden tamamen vazgeçmek anlamına gelmemekte, cezalandırıcı adalet anlayışının sakıncalarını mümkün olduğunca en aza indirmeye çalışmaktadır. Çünkü yargılama sonucunda ispat sorunları nedeniyle fiilin cezasız kalması kuvvetle muhtemeldir. Yine fail cezalandırılrsa dahi, fail ile mağdur arasındaki husumet sürmekte, gerçek anlamda bir barış elde edilememektedir. Uyuşmazlık, mahkeme kararı ile sonuçlandırıldığı için, taraflar da kendi beklentileri bakımından sonuçtan tatmin olmamaktadır. Bu tatminsizlik, özellikle mağdurun zararının giderilmemesi veya husumetin sona ermemesi dolayısıyla yeni olaylara gebe olabilmektedir. Suçun karşılığı yalnızca ceza olarak öngörüldüğü için, mağdurun zararının giderilmesi tali bir mesele olarak algılanır. Mağdurun zararı giderilmediği için, mağdur ayrıca tazminat davası açmak ve icra takibinde bulunmak gibi başka hukuki yollara başvurmak zorunda kalmaktadır. Bu da hem kişilere bir yük, hem yargı için artı iş yüküdür. Zaten yargılama süreci taraflar için başlı başına uzun ve yıpratıcıdır. Uzun yargılama süreci de hem tarafların önemli ölçüde masraf yapmasına yol açmakta hem de usul ekonomisi ilkesine aykırı düşmektedir. Bu sebeplerle uzlaşma müessesesinin daha işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir⁸.

7 Erdem/Eser/Özşahinli, s. 20.

8 Gökalp, Özge Tuğçe, Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi C: 5, No: 1, 2013, s. 28-29.

4. Uzlaşmanın Yararları

4.1. Mağdur Açısından

Uzlaşma, mağdura, yapılan yargılama sonucu elde edeceği tatminden çok daha fazla tatmin sağlar. Mağdur, uzlaştırma sayesinde failin gözlerinin içine baka baka yanıtı ancak fail tarafından verilebilecek soruları sorma imkânına sahip olur. Mağdur söz konusu hukuka aykırı eylem dolayısı ile faile ne hissettiğini anlatma şansına sahip olur. Failden intikam alma arzusu da azalır. Suçun mağduru olması sebebiyle başına gelen tramvayı daha kolay atlatması sağlanır. Uzlaşma sayesinde mağdur, ceza ve tazminat davaları ile uğraşmaktan kurtulur, zararın kısa sürede giderilmesi sayesinde adalete duyulan güven artar⁹. Ceza davalarında devletin asıl amacı mağdurun zararını karşılamak değil, kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak için faili cezalandırmak olduğundan, cezalandırma sonucu mağdur tatmin olmadığından uzlaştırma ile mağdurun tatmini sağlanacaktır. Ayrıca ceza adalet sistemi yavaş işlediğinden soruşturma ve yargılama süreçleri de mağduru yormakta hatta bıkkınlık oluşturmaktadır. Uzlaşma ile mağdur ceza adalet sistemlerinin olumsuz etkilerinden de kurtulmaktadır. Uzlaşma mağdurun ceza adalet sisteminden kaynaklanan tatminsizliğini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü mağdur en temel karar verici durumundadır. Uğradığı zararın nasıl giderileceği konusunda belirleyici bir konuma sahiptir.

4.2. Fail Açısından

Uzlaşma sonucunda ortaya çıkan karar, failin kendi iradesinin de etkili olduğu bir karar olacaktır. Uzlaştırma sürecinde fail, eylemi nedeniyle mağdurda yarattığı etkiyi görebilecektir. Ve belki bu sayede yapmış olduğu hukuka aykırı eyleminden (haksızlıktan) gerçekten pişman olacaktır. Mağdurun muhtemel intikam alma girişimlerinden de kurtulmuş olacaktır. Fail, ceza ve tazminat davaları ile uğraşmaktan kurtulacağı gibi, hapis ya da para cezası ile karşı karşıya kalmayacaktır¹⁰. Uzlaşma ile suçun cezalandırılması değil, zararın tazmin ve telafisi amaçlandığı için fail ceza almaktan kurtulacaktır.

9 Aladağ, Cengiz. Ceza Hukukumuzda Yeni Bir Kavram, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/188.doc, (erişim tarihi: 15.03.2017)

10 Aladağ, Cengiz. Ceza Hukukumuzda Yeni Bir Kavram, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/188.doc, (erişim tarihi: 15.03.2017)

Uzlaşma sayesinde şüpheli/sanık, ceza muhakemesi sonunda ceza almaktan ve dolayısıyla aldığı cezanın adli sicil kaydına işlenmesine ilişkin sonuçlardan da kurtulmakta, işlediği suç nedeniyle mağdurun duygularını anlama ve zararını giderme olanağına da sahip olmaktadır. Mağdur ile duygudaşlık yapma fırsatı bulmakta, mağdurun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmakta ve gelecekte yeni bir suç işleme olasılığı da azalmaktadır. Böylece topluma yeniden kazandırılan şüpheli/sanık suçlu olarak damgalanmaktan kurtulup, eyleminin sonuçlarını mağdur ile birlikte yönetebilmektedir¹¹.

4.3. Toplum Açısından

Uzlaşmayla sonuçlanan olaylarda, tarafların adalet sistemine olan inançlarının ve güvenlerinin sağlamlaştırılması sağlanır. Uzlaşmayla sonuçlanan olaylarda, failerin toplumla yeniden bütünleşmeleri sağlanır, bu sayede de sosyal barış gerçekleşir. Uzlaşmayla sonuçlanan olaylarda, cezaevlerinin olumsuz etkilerinin giderilmesi sağlanır. Uzlaşma kurumu, birbiriyle davalı bireyler yerine, birbiriyle uzlaşan insanlardan oluşan bir toplumun hüküm sürmesini sağlayacaktır¹². Suçun işlenme ile bozulan toplumsal barış uzlaşma ile yeniden oluşturulur. Toplumun barış ve huzur içinde yaşamasına katkı sağlanır. Uzlaşma ile zararın tazmin ve telafisi ile suçun neden olduğu zararın veya tehlikenin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

5. Genel Olarak Uzlaşma Kapsamındaki Suçlar

Uzlaşma kapsamındaki suçlar; soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar veya şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın CMK'nın 253. maddesinde sayılan suçlardır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan etkin pişmanlık hükümleri yer verilen suçlar (mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, kullanma hırsızlığı vs) ile basit hırsızlık ve basit dolandırıcılık suçlarında da uzlaşma yoluna gidilir.

24.11.2016 tarihli 6763 sayılı yasanın 34. Maddesi ile CMK'nın 253. Maddesine getirilen yeni düzenleme ile **“mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması ko-**

¹¹ Erdem/Eser/Özşahinli, s. 21.

¹² Aladağ, Cengiz. Ceza Hukukumuzda Yeni Bir Kavram, www.ceza- bb.adalet.gov.tr/makale/188.doc , (erişim tarihi: 15.03.2017)

şuluyla, suçta sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaşma kapsamına alınmıştır. Suçta sürüklenen çocuklara yüklenen cinsel taciz suçuyla ilgili olarak da uzlaştırma yoluna gidilir. Ancak uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz. (CMK m. 253/3). Örneğin, uzlaşma kapsamında olan hakaret suçunun uzlaşma kapsamında olmayan CİNSEL İSTİSMAR suçu ile birlikte işlenmesi halinde uzlaşma hükümleri uygulanamaz.

5.1. TCK'daki Uzlaşmaya Tabi Olan Suçlara İlişkin Tablo YE-TİŞKİNLER İÇİN UZLAŞMAYA TABİ SUÇLAR

Kasten Yaralama

- TCK 86/1 (86/3.a.b.c.d.e ile birleşmesi halinde uzlaşmaya tabi değil)
- TCK 86/2 Şikâyete tabi (86/3.a.b.c.d.e ile birleşmesi halinde uzlaşmaya tabi değil)
- TCK 88

Taksirle Yaralama

- TCK 89/1-2-3-4 (Şikâyete tabi. Bilinçli taksir halinde 89/1 hariç şikâyete tabi değil. Bilinçli taksir olsa bile 89/1-2-3-4 uzlaşmaya tabi)
- Tehdit -TCK 106/1-Birinci cümle
- TCK 106/1-İkinci cümle (şikâyete tabi)

Konut Dokunulmazlığın İhlali

- TCK 116/1-2 (Şikâyete tabi)
- TCK 116/4 (Şikâyete tabi değil uzlaşmaya tabi)
- (116 ile 119 ile birleşirse uzlaşmaya tabi değil)
- İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali -TCK 117/1 (Şikâyete tabi. 119 ile birleşirse uzlaşmaya tabi değil)
- Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma -TCK 123/1 (Şikâyete tabi)
- Hakaret -TCK 125/1-2-3.b.c-4 (Şikâyete tabi. 125/3.a şikâyete ve uzlaşmaya tabi değil)
- Kişinin Hatırasına Hakaret -TCK 130/1-2 (şikâyete tabi)
- Haberleşmenin Gizliliğini İhlal -TCK 132/1-2-3 (şikâyete tabi)
- Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması

-TCK 133/1-2-3 (şikâyete tabi)

Özel Hayatın Gizliliğini İhlal -TCK 134/1-2 (şikâyete tabi)

Hırsızlık -TCK 141

-TCK 144 (şikâyete tabi)

Kullanma Hırsızlığı -TCK 146 (şikâyete tabi)

Yağma Suçundan Daha Az Ceza Getiren Hal

TCK 150 (tehdit 106/1 kapsamında kalacak, cebir varsa kasten yaralamaya ilişkin uzlaşmaya tabi durumlar söz konusu olacak)

Mala Zarar Verme -TCK 151/1-2 (şikâyete tabi)

Hakkı Olmayan Yere Tecavüz -TCK 154/1 (şikâyete tabi)

Güveni Kötüye Kullanma -TCK 155/1 (şikâyete tabi)

Bedelsiz Senedi Kullanma -TCK 156 (şikâyete tabi)

Dolandırıcılık -TCK 157/1

Dolandırıcılıkta Daha Az Cezayı Getiren Hal -TCK 159 (mağdur gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişi olmak kaydıyla 157/1 ve 158/1-2, şikâyete ve uzlaşmaya tabi)

Kaybolmuş Veya Hata Sonucu Ele Geçmiş Eşya Üzerinde Tasarruf

-TCK 160 (şikâyete tabi)

-TCK'nın 142,143,152,152/2,158,161,162,163,164,165,166.

maddelerindeki suçların 167/2. maddesinde belirtilen kişilere karşı işlenmesi halinde bu suçlarda şikâyete ve uzlaşmaya tabi)

Açığa Atılan İmzanın Kötüye Kullanılması -TCK 209/1 (şikâyete tabi)

Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali

-TCK 234/1 (şikâyete tabi)

Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması -TCK 234/1-2

-TCK 234/3 (şikâyete tabi)

Ticari Sır, Bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması

-TCK 239/1-2 (şikâyete tabi)

-TCK 239/3 (şikâyete tabi değil)

5.2. Genel Suçlara Ek Olarak SSÇ İÇİN UZLAŞMAYA TABİ SUÇLAR

Kasten Yaralama

- TCK 86/1
- TCK 86/2 (şikâyete tabi)
- TCK 86/2-3.a.b.c.d.e. (şikâyete tabi değil, uzlaşmaya tabi)
- TCK 88
- TCK 86/2-3.a.b.c.e halinin 87/3 ile birleşmesi halinde uzlaşmaya tabi)

Taksirle Yaralama

- TCK 89/1-2-3-4 (Şikâyete tabi. Bilinçli taksir halinde 89/1 hariç şikâyete tabi. Bilinçli taksir olsa bile 89/1-2-3-4 uzlaşmaya tabi)
- İnsan Üzerinde Deney -TCK 90/1
- Organ ve Doku Ticareti -TCK 91/2-6
- Terk -TCK 97/1

Yardım ve Bildirim Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi

- TCK 98/1-2
- Çocuk Düşürtme -TCK 99/2- son cümle
- Çocuk Düşürme -TCK 100/1
- Kısırlaştırma -TCK 101/2
- Tehdit -TCK 106/1 – Birinci cümle
- TCK 106/1 – İkinci cümle (şikâyete tabi)
- Şantaj -TCK 107/1-2

Cebir

- TCK 108/1 maddesinin 86/2 veya 86/2- 3.a.b.c.d.e. ile birleşmesi halinde şikâyete tabi değil ve uzlaşmaya tabi)

Siyasi Haklarının Kullanılmasının Engellenmesi

- TCK 114/1 (119 ile birleşirse kapsam dışı)

İnanç Düşünce ve Kanaat Hürriyetinin Kullanılmasını Engelleme

- TCK 115/1-2-3 (119 ile birleşirse uzlaşmaya tabi değil)

Konut Dokunulmazlığının İhlali

- TCK 116/1-2 (Şikâyete tabi)

-TCK 116/4 (Şikâyete tabi değil ancak uzlaşmaya tabi.

119 ile birleşirse uzlaşmaya tabi değil)

-TCK 116/2 ile 119/1 birleşirse (Şikâyete tabi değil ve uzlaşmaya tabi)

İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali

-TCK 117/1 (şikâyete tabi)

-TCK 117/2-3-4 (şikâyete tabi değil ve uzlaşmaya tabi)

Nefret ve Ayrımcılık -TCK 122/1.a.b.c.d

Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma -TCK 123/1 (Şikâyete tabi)

Haberleşmenin Engellenmesi -TCK 124/1

Hakaret -TCK 125/1-2-3.a.b.c-4 (Tamamı uzlaşmaya tabi 125/3.a hariç şikâyete tabi)

Kişinin Hatırasına Hakaret -TCK 130/1-2 (şikâyete tabi)

Haberleşmenin Gizliliğini İhlal -TCK 132/1-2-3 (şikâyete tabi)

Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması

-TCK 133/1-2-3 (şikâyete tabi)

Özel Hayatın Gizliliğini İhlal -TCK 134/1-2 (şikâyete tabi)

Kişisel Verilerin Kaydedilmesi -TCK 135/1

Verileri Yok Etme -TCK 138/1

Hırsızlık

-TCK 141 (143 ile birleşirse uzlaşmaya tabi değil)

-TCK 144 (şikâyete tabi. 143 ile birleşirse şikâyete tabi değil ve uzlaşmaya tabi)

Kullanma Hırsızlığı -TCK 146 (şikâyete tabi)

Yağma Suçundan Daha Az Cezayı Gerektiren Hal

-TCK 150 (tehdit 106/1 kapsamında kalacak, cebir varsa kasten yaralamaya ilişkin uzlaşmaya tabi durumlar söz konusu olacak)

Mala Zarar Verme -TCK 151/1-2 (şikâyete tabi)

Hakkı Olmayan Yere Tecavüz -TCK 154/1 (şikâyete tabi)

Güveni Kötüye Kullanma -TCK 155/1 (şikâyete tabi)

Bedelsiz Senedi Kullanma -TCK 156/1 (şikâyete tabi)

Dolandırıcılık -TCK 157/1

Dolandırıcılıkta Daha Az Cezayı Getiren Hal

-TCK 159 (mağduru gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişi olmak kaydıyla 157/1 ve 158/1-2, şikâyete ve uzlaşmaya tabi)

Kaybolmuş Veya Hata Sonucu Ele Geçmiş

Eşya Üzerinde Tasarruf

-TCK 160/1 (şikâyete tabi)

Taksirle İflas -TCK 162/1

Karşılıksız Yararlanma -TCK 163/1-2-3

Suç Eşyasının Satın Alınması veya Kabul Edilmesi

-TCK 165/1

Bilgi Vermeme -TCK 166/1

-TCK'nın 142,143, 152,155/2, 158,161,164 maddelerinde deki suçların 167/2. maddesinde belirtilen kişilere karşı işlenmesi halinde bu suçlar da şikâyete tabi ve uzlaşma kapsamında

Açığa Atılan İmzanın Kötüye Kullanılması -TCK 209/1(şikâyete tabi)

Çocuğun Soy bağıını Değiştirme -TCK 231/1-2

Kötü Muamele -TCK 232/1 (mağduru gerçek kişi olduğundan)

Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüğün İhlali

-TCK 233/1 (şikâyete tabi)

-TCK 233/2-3

Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması -TCK 234/1-2 -TCK 234/3 (şikâyete tabi)

Ticari Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi veya Belgelerin

Açıklanması

-TCK 239/1-2 (şikâyete tabi)

-TCK 239/3 (şikâyete tabi değil)

Görevi Yaptırmamak İçin Direnme 265/1

6. Uzlaşmanın Etkileri

Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda ancak uzlaşan şüpheli veya sanık uzlaşmadan yararlanır (CMK m.255). Uzlaştırma sonucunda, şüpheli edimi yerine

getirdiyse kovuşturmaya yer olmadığına; eğer edim ileri bir tarihe ertelenmişse edimin ifasına kadar kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez (CMK 253/18). Ancak, uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören, uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihinin kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilir (CMK m. 253/16). Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır. Ayrıca, uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle maddi veya manevi tazminat davası açılamaz. Açılmış olan davadan ise feragat edilmiş sayılır.

Kamu davası açıldıktan sonra da kovuşturma konusu suçun CMK'nın 253. maddesinde belirtilen suçlardan olduğunun anlaşılması halinde, mahkeme tarafından uzlaştırma işlemleri gerçekleştirilir (CMK m. 254/1). Kamu davası devam ederken suç vasfının değişmesi nedeniyle kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, uzlaştırma işlemleri CMK'nın 253. maddesinde belirtilen esas ve usule göre, mahkeme tarafından uzlaştırma bürosuna dosya gönderilerek yapılır. Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, CMK'nın 231. maddesindeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, CMK'nın 231. maddesinin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır.

7. Suça Sürüklenen Çocuklarda Uzlaşma Yöntemi

Ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar bakımından güvenlik tedbirlerinin uygulanması söz konusu iken, uzlaşma hükümleri uygulanamaz. 12-15 yaş grubundaki çocuklar ile 15-18 yaş arasındaki sağır ve dilsiz çocukların işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını algıla-

yıp algılamadıkları ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı tespit edilerek, ceza sorumluluğunun bulunması halinde uzlaşma yoluna gidilir¹³.

CMK'nın 253/4. madde ve fıkrasında şüphelinin ergin olmaması halinde, uzlaşma teklifinin kanunî temsilcisine yapılacağı öngörülmektedir. Uzlaştırma Yönetmeliğinin 8/2 maddesinde ise "Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Bu kişilerin ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları Cumhuriyet savcısı tarafından araştırıldıktan sonra, uzlaşma teklifinin muhatabı belirlenir, hükmüne yer verilmiştir. Suça sürüklenen çocuğa uzlaşma teklif edilebilmesi için, çocuğun suç işlediğine dair yeterli şüphenin bulunması gerekir. Şüpheli ise, suç işlendiği izlenimi veren hayatın olağan akışına uygun haldir. Uzlaştırma görüşmelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafii veya vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin açıklayıcı tebligatlara rağmen müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır (CMK m. 253/13).

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya uzlaştırma bürosunun atadığı uzlaştırmacı mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Uzlaştırmacı uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır. Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçları anlatılır.

Pekin Kuralları'nın 15. maddesinde ebeveynin, yasal danışmanların (avukat) ve yasal temsilcilerin (vasi) yargılamalara katılma hakkı bulunduğu ve yargılayan makamın, olayı en iyi biçimde çözüme bağlama için yaptığı girişimlerde bu kişilerden çocuğun çıkarları adına kendisine katkıda bulunmalarını talep edilebilmesini, bununla birlikte bu kişilerin çocuğa karşı ancak bir tavır sergilemeleri ihtimali söz ko-

13 Sevük, s. 84.

nusu olduğunda bu kişilerin duruşmalara, arabuluculuk görüşmelerine alınmaması öngörülmektedir. Uzlaştırma müzakerelerinde bu hususa dikkat edilmelidir. Uzlaştırma müzakerelerinde çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulunmalıdır¹⁴.

Uzlaşmanın sağlanması için maddi edim (para, malın aynen iadesi) olduğu gibi, özür dileme, hediye alma gibi manevi edimlerde yeterli olmalıdır¹⁵. Edimin hukuki ve ahlaki olması gereklidir. Uygulamada sivil toplum kuruluşlarına Tema, Lösev, Mehmetçik, Vakıflarına bağış, hastane masraflarının karşılanması, trafik kazalarında hasar bedelinin ödenmesi, yırtılan elbisenin aynısını alma, kırılan gözlüğün aynısını alma, kütüphaneye kitap bağışı, kadın sığınma evi ve çocuk esirgeme kurumuna bağış şeklindeki maddi edimlerle veya daha dikkatli olacağına dair söz verme, bir daha yapmayacağına dair söz verme, özür dileme, gazetede özür ilanı, okul panosunda özür ilanı, sınıfta özür dileme veya karşılıklı davalardan vazgeçme tarzlarındaki manevi edimlerle uzlaştırmanın yapıldığı gözlemlenmektedir.

14 Sevük, s. 85.

15 Özbek ve diğerleri, s. 914.

FRANSIZ HUKUKUNDA MAĞDUR ÇOCUK

Av. Ebru DEMİRALP¹

Gerek uluslararası anlaşmalar uyarınca; gerekse ulusal yasalar kapsamında çocuk, yetişkinlerden ayrı tutularak, çocuk olması sebebiyle ortaya çıkan özel ihtiyaçlarına uygun bir şekilde hazırlanmış yasalar tarafından koruma altına alınmaktadır. Özellikle çocuk mağdurların ele alınması konusu büyük önem arz etmekte ve çok hassas bir yaklaşım gerektirmektedir.

Genel olarak mağdurlara destek sağlanması Fransa'nın Adalat Bakanlığı'nın öncelikleri arasında yer almaktadır. Bilhassa özel ihtiyaçlara sahip olan çocuk mağdurlara destek sağlanması, fransız hukukunda önemli bir yer almaktadır. Bu doğrultuda kanun koyucu, bir çocuğun bir suçtan mağdur olduğunun bildiriminden, ceza yargılamasının sonuna kadar süren sürecin tamamını yasalarla belirlemiştir.

I - Çocuğun zararına işlenen fiillerin bildirim

Mağdur çocuk, il meclisi tarafından takip edilebileceği gibi; bir ceza soruşturması kapsamında, savcılığın yürüteceği soruşturmanın mağduru olarak da takip edilebilir. Dolayısıyla mağdur çocuk, idare tarafından veya ceza yargılaması kapsamında ele alınabilir.

5 Mart 2007 tarihli Çocuğun Korunmasını Reformlandıran Kanun il meclisi başkanına çocuklara ilişkin bütün endişe verici bilgilerin toplanması ve bunların işlenmesi görevini vermiştir. Bu bağlamda Sos-

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

yal Eylem ve Aileler Yasası'nın 226-3. maddesi, Tedirgin Edici Bilgileri Toplama Hücreleri (CRIP) kurulmasını ve bu hücrelerin İl Meclisi Başkanı yetkisi altında olmasını öngörmektedir.

Adı geçen bu hücrelerin görevi, il meclisinin çocuğun durumunu daha kolay tartabilmesi ve gerektiğinde savcılığa başvurmasını sağlamak amacıyla tedirgin edici bilgilerin tamamını tek bir yerde toplamasını sağlamaktır. Her bir il meclisinde bulunan bu hücreler, çocuğun korunması üzerine uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır.

Yasalar uyarınca, bir çocuğun tehlikede olduğuna dair bilgisi olan her şahıs veya kurum, bu bilgileri CRIP ile paylaşmakla yükümlüdür. Ancak, söz konusu bilgi bir suç işlendiğine ilişkinse, aynı zamanda polisi, jandarmayı veya doğrudan savcılığı bilgilendirme yükümlülüğü mevcuttur.

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 40. maddesi uyarınca, kamu personellerine bir suç işlediğini öğrendiklerinde bu durumu derhal ihbar etme zorunluluğu yüklemektedir. Ancak bu görevi yerine getirmeyen kamu personellerine karşı uygulanan herhangi bir cezai yaptırım söz konusu olmamaktadır.

Aynı şekilde, Fransız Ceza Kanunu'nun 434-4. maddesi gereğince, onbeş yaşından küçük bir çocuğun fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara maruz kaldığını öğrenen herkes, bu durumdan adli makamları haberdar etmekle yükümlüdür. O kadar ki; bu yükümlülüğü yerine getirmeyenlere karşı cezai yaptırım uygulanır. Ancak, Fransız Ceza Kanunu'nun 226-13. maddesi ele alındığında, mesleki sır saklamakla yükümlü olan kişiler açısından böyle bir yaptırımın uygulanmasının mümkün olmadığı görülür. Zira bu madde uyarınca:

“Bulunduğu durum veya mesleği sebebiyle, ya da görevi veya geçici olarak verilmiş bir yetki kapsamında kendisine verilmiş ve sır niteliğini taşıyan bir bilgiyi ifşa eden kişi, bir senelik hapis veya 15 000 avroluk adli para cezasına çarptırılır.”

Bu noktadan yola çıkarak bildirim konusunda akla gelen soru, mesleki sır söz konusunda olduğunda bildirim yükümlülüğü olup olmasıdır. Bu konuda Fransa'da kanun koyucu ikili bir ayrıma giderek, profesyonellerin bazı olayları bildirme yükümlülüğü olduğu durumları, bildirime izin verilen ancak zorunlu kılınmayan hallerden ayırmıştır.

Öncelikle, sır sakalama zorunluluğu olan profesyoneller de, diğer şahıslar gibi, güncel veya gerçekleşmesi çok yakın olan bir tehlikeyi ihbar etmekle yükümlüdür. Aksi takdirde tehlikede olan bir kişiye yardım etmemekten veya bir suçun işlenmesini engellememiş olmaktan yargılanabilirler.

Sır saklama yükümlülüğü olan profesyoneller (kamu personelleri hariç) açısından, örneğin avukatlar, ve özellikle doktorlar açısından, vicdani bir seçenek mevcuttur. Zira bu grupta yer alan profesyoneller, olayları ihbar etme imkanına sahip olmakla birlikte; sessizliklerini koruma hakkına da sahiptirler. İhbarda buldukları takdirde, mesleki sırrın ifşası sebebiyle yargılanamazlar (Fransız Ceza Kanunu m. 226-13 ve m.226-14). Fransız Ceza Kanunu'nun 226-14/2. maddesi sırrın ifşası hakkını daha da ileri taşıyarak, mesleğini icra ederken bir çocuğa karşı kötü muamele olduğunu saptayan doktora, suçun mağduru olan çocuğun rızasını aramadan derhal Savcılığa ihbarda bulunma hakkını tanımaktadır.

Bu doğrultuda, doktorlara bir seçme hakkı tanınmıştır. Zira doktor, sır kapsamına alınmış bir bilgiyi paylaştığında sırrın ifşası sebebiyle yargılanamayacağı gibi; Fransız Ceza Kanunu, ihbarda bulunmadığı takdirde de doktoru yargılanmaktan korumaktadır.

Son olarak, savcılık bir çocuğa karşı suç işlendiğine dair bir ihbar aldığı anda, soruşturma başlatır. Savcı bu soruşturmaya ek olarak CRIP'e çocuğun durumunun değerlendirilmesini isteyebilir. Durum bunu gerekli kıldığında, çocuğun tehlike altında olduğu kanaatine varan savcı, çocuk hakimine başvurarak, çocuğa yönelik bir yardım süreci başlatılmasını talep edebilir. Acil bir durum söz konusu olduğunda, çocuğun yerleştirilmesine karar verebilir. Aynı şekilde yardım süreci dahilinde bir suç işlendiğine dair bilgi alan çocuk hakimi, savcılığa derhal haber verir.

II- Çocuğun bilgilerine başvurulması

Öncelikle, çocuğun tehlikede olduğuna ilişkin veya bir suçun mağduru olduğuna ilişkin bildirim alıldığı bu aşamada amaç; çocuğu sorgulamak olmamalıdır. Zira bu erken aşamada çocuğu bir sorguya tabi tutmak, ilerleyen safhalarda açılacak ceza soruşturmasında çocuğun beyanlarını etkileyebilir.

Ceza yargılamasında çocuğun beyanlarının alınmasındaki amaç, mağduru olduğu suçu belirlemek ve bu suça ilişkin bilgilerin toplanmasını sağlamaktır. Bu noktada en önemli konu, zaten örslenmiş olan bir çocuğun, ifadesi alınırken tekrar örselenmesini engellemektir. Savunmasız olan bu mağduru beyanları, uygun koşullar altında ve özel olarak eğitilmiş kişiler tarafından alınır.

2011/93/EU sayılı Cinsel İstismar ve Cinsel Sömürüye karşı Avrupa Yönergesi uyarınca, çocuğun mağduru olduğu olayın öğrenildiği andan itibaren en kısa süre içerisinde çocuğun dinlenmesi ve çocuğun dinlendiği her aşamada aynı kişiye beyan vermesi gerekmektedir.

Fransız Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 706-52. maddesi gereğince, Kanun'da sayılan suçlardan bir tanesinin mağduru olan çocuğun ifadesi, görüntü ve ses kaydına tabi tutulmalıdır. Ancak bu kayıt, çocuğun tekrar dinlenmesinin yasak olduğu anlamını taşımamaktadır ve kaydın görüntülenmesinin yargılamanın işleyişi için yetersiz görüldüğü hallerde, çocuğun tekrar dinlenmesi mümkün olabilir. Kayıt alınmadan önce her halükarda çocuğun rızası alınmalıdır. Çocuğun yararına olduğu hallerde, savcı veya tetkik hakimi kaydın sadece sesli olmasına karar verebilir.

Kayıt altına alınma zorunluluğunu kanun koyucu tarafından 1998 yılında getirilmiştir. Bu zorunluluk yasalaştığında ilk olarak cinsel suç mağduru çocukların dinlenmesi için ön görülmüştü. Kayıt altına alma zorunluluğunun amacı, çocuğun tekrardan korunmasıdır. Çünkü tekrar dile getirmek tekrar yaşamaktır.

Bugün yürürlükte olan yasalar çerçevesinde kayıt altına alınmayı gerektiren suçlar aşağıdaki gibidir (Ceza Usulü Kanunu m.706-47):

Tecavüz, işkence veya barbarlık eylemlerinden sonra çocuğun öldürülmesi veya cinayete kurban gitmesi veya bu suçların tekrerrütmesi;

İşkence veya barbarlık eylemleri;

Tecavüz;

Cinsel istismar;

Çocuğa karşı işlenmiş insan ticareti suçu;

Çocuğun tedariki suçu;

Çocuğun fuhuş için kullanılması;

Çocuğun yolsuzluğa karıştırılması suçu;

Onbeş yaşından küçük bir çocuğa veya elektronik yollara başvurarak kendini bu şekilde tanıtan bir kişiye yapılan cinsel teklif;

Çocuğun pornografik bir resmini veya görüntüsünün alınması, kaydedilmesi, iletilmesi, teklif edilmesi, tedarik edilmesi, yayılması, ithalatı veya ihracatı suçu ile böyle bir resme veya görüntüye internet ağı üzerinde kamuoyunun ulaşmasını sağlayan bir platforma olağan veya para karşılığı erişim suçu;

Bir çocuk tarafından görülme riski olan şiddet veya pornografik unsurlar içeren bir mesajın üretimi, taşınması, yayılması veya ticareti suçu;

Çocuğun kendisini cinsel bir sakatlanmaya tabi tutmaya teşvik edilmesi veya böyle bir sakatlanmayı gerçekleştirme;

Cinsel ihlal suçu.

Fransız Ceza Muhakemeleri Kanunu'nda sayılan suçlar arasında yer almayan bir suçtan mağdur olan çocuğun dinlenmesi söz konusu olduğunda, sesli ve görüntülü kayıt zorunlu değildir. Fakat böyle bir kayıt yapılması tercih edilmektedir.

Söz konusu kaydın bir kopyası dosyaya konulur ve orijinali mühürlü bir şekilde saklanır. Kaydın kullanıldığı dosyanın kesinleşmesinden beş sene sonra, kaydın orijinali ve tüm kopyaları bir ay içerisinde imha edilir.

Jandarmanın özel olarak hazırlanmış ve "Mélanie" adını taşıyan salonları mevcuttur. Aynı şekilde, taşınabilir görsel ve işitsel cihazların kullanılabileceği önceden donatılmış bürolarda bu gibi sorgular yapılır. Bu salonlar sayesinde mağdur çocuklar en uygun koşullarda dinlenir ve beyanlarının tamamı kayıt altına alınır. Bu kayıtlarla amaçlanan, çocuğun vücut dilini de inceleyerek, pek çok bilgiye ulaşılmasını sağlamaktır. Polisin elli bir tane salonu özel olarak çocuk mağdurları dinlemek için düzenlenmiştir.

Birleşmiş Milletler çocuk hakları komitesinin çocuğun dinlenme hakkına ilişkin yapmış olduğu 12(200) Sayılı Genel Yorum şu noktayı vurgulamaktadır:

“Çocuğun dinlenme hakkını kullandığı şartların olumlu ve destekleyici nitelikte olması gerektiği şüphe götürmez. Bu şekilde çocuk, ifadeyi almakla yükümlü yetişkinin çocuğun söylemeye karar verdiği hususları dinemeye ve ciddiyetle incelemeye hazır olduğuna emin olacaktır.”

Aynı yorumda, Çocuk hakları komitesi ayrıca şu aşağıdaki noktaya değinmiştir:

“Tecrübelere dayanarak, çocuğun ifadesinin sorgu şeklinde değil; daha çok bir konuşma şeklinde alınması gerekmektedir. Çocuğun ifadesi açık duruşmada alınmaması; aksine gizlilik şartları altında alınması tercih edilmelidir.”

Medikal ve adli kabul birimleri (UAMJ), çok yönlü bir yapı olup, mağdur çocukların beyanlarının daha kolay alınmasını sağlar. Zira bu UAMJ'ler, çocuğun beyanlarının güvenli bir şekilde ve özel olarak hazırlanan bir ortamda alınmasını sağlarken; aynı zamanda yargılama için gerekli tıbbi incelemelerin yapılmasını ve psikolojik koruma veya profesyonellere yöneltme imkanı verir. Hastanelerde yer alan bu birimlerin amacı, çocuk mağdurların üzerinde yargılama sürecinin yarattığını etkilerin azalmasına destekte bulunmaktır. Mağdur çocuk ve ailesi genel olarak bir sosyal yardım uzmanı, bir hemşire veya bir psikolog tarafından destek alır.

Her ne kadar yüzleştirme ceza yargılamasının temelinde bulunsa da; mağdurun çocuk olduğu durumlarda bu yüzleştirmenin yapılmasının zorunluğu olarak algılanması düşünülemez. Yüzleşmenin yapıp yapılmayacağı tartışılırken, çocuğun bu yüzleştirmeye kaldırma kabiliyeti ele alınır.

III- Bilirkişi İncelemesi

Fransız Ceza Usulü Kanunu'nun 706-48. maddesi uyarınca, aynı Kanunu'nun 706-47. maddesinde sayılan suçlardan birinin mağduru olan çocuk, medikal ve psikolojik bir incelemeye tabi tutulabilir. Bu inceleme soruşturma aşamasından itibaren savcı kararıyla yapılabilir. Ancak bu inceleme zorunlu değildir ve mağdur tarafından her zaman reddedilebilir.

Çocuğun tabi tutulduğu tetkiklerin çoğalmaması çok büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple, farklı dosyalarda incelemelerin tekrerrür

etmesini önlemek amacıyla, hakimler arası iletişim ile yapılan işlemlerin dosyalara iletilmesi gerekir. Zira tekerrür, çocuk açısından büyük travma yaratacaktır.

IV- Çocuğa sağlanacak destek

Fransız Ceza Usulü Kanunu'nun 706-50. maddesi, mağdur çocuğun çıkarlarının kanuni temsilcileri tarafından veya bunlardan bir tanesi tarafından yeterince korunmadığı düşünülduğünde, çocuğun yararına ad hoc bir idareci atama zorunluluğu getirmektedir. Bu idarecinin görevi çocuğun çıkarlarını gözeterek, katılan sıfatıyla haklarının korunmasını üstlenmektir. Bu kişi çocuğu yargılamanın bütün aşamalarına hazırlamalı ve destek olmalıdır.

Ayrıca çocuğun dinlendiği sırada, adli makamların izni üzerine, üçüncü bir şahsın bulunması mümkündür. Üçüncü şahsın çocuğun yanında bulunmasındaki amaç, çocuğu rahatlatıp beyanlarını daha kolay vermesini sağlamaktır. Ancak beyanlar alınırken delil toplandığı hususu akıldan çıkartılmamalı ve çocuğa eşlik eden kişinin suskunluğunu koruması gerektiği hatırlatılmalı.

Son olarak, Fransız Ceza Usulü'nün 706-51-1. maddesi uyarınca, çocuğun tetkik hakimi tarafından yürütülen her sorguda bir avukat tarafından yardım alma hakkı vardır.

Kaynakça:

- ONED - Observatoire National de l'Enfance en Danger, Considérer la parole de l'enfant victime, Etude des unités d'accueil médico-judiciaire, Rapport d'étude coordonné par Cédric Fourcade, chargé de mission, Mai 2014, http://www.fondation-enfance.org/wp-content/uploads/2016/10/onpe_considerer_parole_enfant_vic-time_etude_UAMJ.pdf
- Direction des affaires criminelles et des grâces, Guide relatif a la prise en charge des mineurs victimes, Septembre 2015, http://www.justice.gouv.fr/art_pix/guide_enfants_victimes.pdf
- GARREC Anne-Marie, La protection pénale des mineurs victimes d'infraction, Mémoire pour le diplôme de Master 2 Droit pénal et sciences criminelles, Université de Nantes, Faculté de droit et des sciences politiques, Année Universitaire 2012-2013

ENGELLİ ÇOCUKLAR, KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Av. Figen ERBEK¹

Engelli çocukların hakları, genel düzenlemeler içerisinde bir çok maddede yer aldığı gibi özel düzenlemeler de mevcuttur. Anayasa 10. Maddesi (Kanun Önünde Eşitlik ve ayrımcılık yasağı) başta olmak üzere, 17 madde (Kişinin Maddi ve Manevi Varlığını Geliştirme Hakkı) 42. madde (Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi, 56. Madde (Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması), 58. Madde (Gençliğin Korunması), 60. Madde (Sosyal Güvenlik hakkı) ve 61. Maddesinde (Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler), Türk Medeni Kanunu ve diğer kanunlarda yer alan çocukların haklarına ilişkin hükümlerden engelli çocuklar da yararlanmaktadır.

Özel olarak da; Engelliler Hakkında Kanun, Çocuk Koruma Kanunu, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeler ile getirilen düzenlemeler mevcuttur.

Engelli çocukların - hiç bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmadan- diğer çocuklara tanınan tüm haklardan yararlanma hakkı vardır. Bu hak BMÇHS'nin ayrımcılığın önlenmesine ilişkin 2.

1 Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği Hukuk Komisyon Sorumlusu

maddesinde yer almaktadır. Bu mevcut haklardan yararlanmak ise, iyi bir sistemin kurulması ve işletilmesiyle ile sağlanabilir.

Engelli çocuklara tanınmış haklardan yararlandırılmaları ve engelli çocukların korunması için öncelikle sağlıklı bir veri tabanına ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizdeki engelli çocuk sayısı, engel türü, ihtiyaçları, eğitim süreçlerine ilişkin sorularımızın cevapları, resmi kayıtlarda tam olarak yerini almamaktadır. Bu belirsizlik başlı başına yasal düzenlemeler ve taraf olduğumuz sözleşmelere aykırılık teşkil etmekte, engelli çocukların korunmasına ilişkin gereken tedbirlerin alınmasına engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engelli çocuk kimi zaman doğuştan, kimi zaman sonradan engelli hale gelmektedir. Kimi engellilik türü doğuştan sıkı takip ve destek gerektirirken (Down-Otizm-İşitme-görme gibi) sonradan engelli duruma geldiği durumlarda, bu andan itibaren müdahale/destek gerektirmektedir. (kaza sonucu engelli hale gelme, ateşli hastalık sonucu engelli duruma düşme, işitme, görme, hastalık ve sair) özellikle sağlık konularında sıkı bir takip ve sürekli bir desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitimine erken dönemde başlanması, bunun için de doğuştan itibaren sıkı şekilde takip edilmesi zorunludur. Ancak sistem sağlıklı bir şekilde işlemediğinden her iki durumda da bu desteğin tam olarak sağlanamadığını, bunun bedelinin engelli çocuk ve ailesinin sonuçta bütün toplumun tarafından ödendiğini, toplumsal yaşama olumsuz yansıdığını ifade etmek abartı olmayacaktır.

Engelli çocuğa sahip ailelerin de çocuklarıyla birlikte rehabilite edilmeleri, kurumlarla işbirliği içinde, kesintisiz ve sürekli destek almaları sağlanmalıdır. Engelli çocukların ilk eğitim aldıkları yer aileleri olarak kabul edilmelidir. Aileler, gerek ilk eğitimi veren bireyler olarak gerekse engelli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği zorluklar nedeniyle maddi ve manevi olarak desteklenmelidirler. Ailelerin bu konuda bilinçlendirilmeleri, rehberlik VE danışmanlık hizmeti verilmelidir. Bu durum ileride eğitime başlayacak, hayata atılacak engeli çocuğun, öğretmeni, sınıf arkadaşları ve toplumla temas ettiğinde oldukça önem arz edecek, özellikle engelli çocuğun eğitim hayatı sürecinde aile-okul işbirliğinde sağlıklı süreç yaşanmasını beraberinde getirecektir. Aksi durumda, engelli çocuklara sahip olan aile bireyleri, kendilerini toplumdan dışlamakta, sorunları ile yalnız ve çaresiz kalmaktadır.

Ekonomik sorunu olmayan aileler, engelliliğin beraberinde getirdiği sorunları kendileri yönünden kısmen de olsa, ekonomik güçlerini kullanarak çözmeye çalışmaktadırlar. Oysa ekonomik yoksunluk içinde olan aileler, eğitim düzeyleri de yetersiz ise , engelli çocukları hayata başladıkları anda bir çok haktan yararlanmamakta, hak arama bilinci düşük olması ve diğer nedenlerle de yasal yollara başvuramamaktadır

Engelli Çocuklara Sahip ailelerde hak arama bilincinin zayıf olması; Engelli çocuğa sahip aileler yaşamlarını engelli çocuklarına ve sorunlarına odaklanmış olarak devam ettirmektedir. Bu durum, özellikle duygusal gelişim yönünden aile bireylerini olumsuz etkilemektedir. Engelli çocuğa sahip ailelerin desteklenmesi ve birlikte rehabilite edilmeleri halinde bu olumsuz etkiler azalacaktır.Engelli çocuğa sahip aileler, kendilerinden sonra evlatlarının ne olacağı düşüncesiyle YOĞUN KAYGI içerisinde. Oysa yasalar gereği devletin görevi gereği , engelli çocukları desteklemek kollamak ve korumak zorunda olduğunu, bunun yasal zorunluluk olduğu bilincinde değillerdir. **Yani engelli çocuklara ve engelli çocuk ailelerine tanınan hakların far- kında değillerdir.** Öncelikle, engelli çocuk ailelerinin, tanınmış haklar konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Ailelerin hak arama bilincini yükseltmeli, bu konuda eğitim verilmeli ve doğru yönlendirmelidir. Ailelerin de bu konularda istekli olmaları sağlanmalıdır. Aileler engeli çocuklarının engel türüne göre bilimsel çalışmalar üreten STK larından yararlanabilirler. Yukarıda da değindiğimiz üzere ailelerin etkin, kesintisiz bir şekilde desteklenmesi de buna katkı sunacaktır

Adalete Erişim hakkının etkin ve etkili kullanılamaması. Ada- lete erişim ve hak arama mücadelesi,doğal olarak engelli çocuğun bakımını üstlenmiş olan velayet sahibi kimseler tarafından verilecektir. Hak arama mücadelesinde adalete erişim hakkı etkili olarak kullanılamamaktadır. Çünkü adalete erişimin önünde de engeller mevcuttur. Mahkemelere ulaşmak dahi, fiziki engeller nedeniyle (Toplu ulaşımın uygun olmaması – mimari engeller-diğer etkenler) oldukça zor bir durumdur. Yine ekonomik etkenler de çözülebilmemiş değildir. Yargıya başvurulması, engelli bireyler yönünden oldukça pahalı bir yoldur. Oysa engellilik sorunu nedeniyle mahkemeye başvuran bireyin, diğer sorunlar çözüme kavuşana kadar (istihdam-eğitim-sağlık sorunları) harç ve diğer masraflardan muaf tutulmalıdır. Adli müzaheretten yararlanma

koşulları engelli lehine değiştirilmelidir. Engelli bireylerin fiziki engeller ve ekonomik yoksunluk nedeniyle avukata erişim hakkı da kısıtlıdır. Engelli çocukların kendilerine tanınan haklardan yararlanmaları için, yargıya başvurmanın zorunlu kalındığı durumlarda, adalete erişimin sağlanması için etkili ve etkin tedbirler alınmalıdır. Hak arama vekil aracılığı ile gerçekleşecekse bu hizmetin ücretsiz sunulması gereklidir. Bu aşamada barolara çok iş düşmektedir. Yasa koyucu tarafından adli müzaheret koşullarının engelliler lehine düzenleme yapmak suretiyle yeniden düzenlenmesi gereklidir. **Engelli bireylerin engelinden kaynaklı davalar süratle sonuçlandırılmalı ve kararların uygulanmasını sağlamak için HMK ve İYUK larında düzenlemeler yapılmalıdır.** Zira engellilikten kaynaklı davalarda yargılama süresi hayati önem taşımaktadır. Misal, sağlık alanında yargısal yola başvurulması halinde davanın yıllarca sürmesi, engelli bireyin sağlıklı yaşama hakkını ihlal etmekte, kalıcı bedensel sorunlara yol açabilmektedir. Yargılama süreçlerinin (hakim-savcı-avukat) sağlıklı karar oluşturabilmesi için, engelli bireylerin özel hayatlarından, özel hayatlarında karşılaştıkları zorluklardan, engel türleri konusunda bilgi sahibi olmaları gereklidir. Aksi halde bu konuda bilinç sahibi olmaksızın yasaları uygulamak, haksız kararlara yol açabilecek, hukuka uygun sonuçlar doğurmayacak, engelli bireyi bir kez daha mağdur edecektir. Engelli çocukların konu oldukları davalarda kurumlar arası (Adalet bakanlığı-Sağlık Bakanlığı-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı – Barolar) işbirliği sağlanarak, hukuka uygun karar oluşturulması çabalanmalıdır. Engellik nedeniyle açılan davaların tamamına yakınında , diğer taraf genellikle idare olmaktadır. Bu davalarda idarenin çıkarları değil engellinin menfaati üstün tutulmalıdır. Bunun için de yargı üyelerinin ihtisaslaşması veya konusu engellinin engeli ile ilgili olan davalarda, engel türüne göre, konularında aktif ve bilimsel verilerle çalışan STK lar veya bilimsel çalışmaları olan uzaman bilirkişilerden destek alınması zorunlu hale getirilmelidir.

Engelli bireylerin haklarından yararlanmaları noktasında uygulayıcılar oldukça önemlidir; -Sorunların çözülmesinde uygulayıcıların başarılı olması , sorunların yargıya taşınmasını engelleyecektir. Arzu edilen ve ideal olanı budur. Zira engelli olarak hayatına devam eden ve zaten günlük bir çok sorunla uğraşan engellilerin temel haklarından yararlanmaları için yargıya başvurmak zorunda bırakılmaları ağır ve yıpratıcı bir süreçtir. Yasaları uygulamakla görevli/sorumlu ki-

şilerin, engelli bireylerin sorunlarını çözme konusunda başta iletişim olmak üzere, gerekli eğitime sahip olmaması, farkındalığının bulunmaması empati yeteneğinin gelişmemiş olması kimi zamanda sorun çözme konusunda samimi olmaması mevcut haklarını kullanılamaz hale getirmekte, bu süreçleri yıldırmaktadır. Kurumlarda yasa uygulayıcıların liyakat esasına göre atanmaları/seçilmeleri zorunludur. Hatta kurumların tamamında engelliler ile temas noktasında özel bir birim oluşturulmalıdır. Bu kişiler bölgelerinde mevcut engelliler ile temas halinde olmalı, engelli türlerine göre tüm STK lar ile işbirliği içinde olmalıdır. Bu durum engellilerin tanınmalarına ve ihtiyaçlarına göre çözüm üretilmesine yardımcı olacaktır. Okullarda; öğretmen ve idareciler, Hastanelerde; doktor, hasta bakıcı hemşire, toplu taşımalarda şoför, Yargıda ; hakim,- savcı- ,avukat gibi , kamu hizmeti sunan tüm bireylerin eğitim aşamalarında dezavantajlı grupların haklarına yönelik eğitimler verilmelidir. Kimi mesleklerde meslek içi eğitimler ile konu hakkında bilgilendirme yapılmalıdır. En önemlisi bu eğitim ve çalışmaların gerçekten, samimi olarak sorunları çözmeye yönelik yapılması gereklidir Aksi halde “mış” gibi yapıldığında sorun çözülmeyeceği gibi, gereksiz maliyetler de çıkacaktır.

Yasaların düzenlenme şeklinin engel hale gelmesi; Yasa koyucu tarafından engelli bireyleri ilgilendiren düzenlemeler, sorunlara vakıf olunmadığı, engel türü tam olarak bilinmediğinden, eksik-yetersiz kalabilmektedir. Buna en iyi örnek 5378 Sayılı Yasa ile getirilen Geçici 2. Madde de yer almaktadır. Yasada fiziksel erişim engellerinin kaldırılması için kurum ve kuruluşlara azami 7 yıl süre tanınmış, ardından sürenin dolması ile birlikte 1+2 yıl uzatılması yasa koyucunun sorunun çözülmesi noktasında samimiyetini tartışılır hale getirmiştir. Oysa yasa koyucu fiziki erişim engeli için yetkililerin derhal faaliyete başlamalarını , makul sürede sonlandırılmasını , azami 7 yılı öngörseydi daha anlamlı olacaktı. Ancak yasanın çıkarılıp sonradan sürenin uzatılması, yasa koyucunun sorunları çözmeye hevesli olmadığını ortaya koymuştur. Zira açıkça engelli bireylerin hayatının 8 yıl ertelenmesi anlamına gelen bu düzenlemenin kendisi engel teşkil etmektedir.

Benzer şekilde, Türk Ceza Kanunu 122. maddesinde, (1) *Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, (Değişik ibare : 6462 - 25.4.2013 / m.1/63-a) “engellilik” siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak; Bir taşınır veya taşınmaz malın sa-*

tilmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hallerden birine bağlayan, Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden, Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen, Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir..." düzenlemesi mevcut iken, 6529 - 2.3.2014 / m.15 ile, maddenin başlığına "Nefret "eklenmek suretiyle, maddede atılı suçun " nefret" saikiyle işlenmesi halinde cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Bu çok geri bir değişikliktir. Bu şekilde ayırıcı politikalar nedeniyle mağdur olan bireylerin hak araması bir nevi engellenmiştir. Çünkü nefret saiki kanıtlanması zor bir duygudur **Yasal düzenlemelerin de engelliler lehine bir bilinçle yapılması gerekir. Hatta engelli bireyleri ilgilendiren bütün düzenlemelerin, masa başında değil, engelli hakları konusunda aktif çalışan, engelli bireylerin yaşamları hakkında bilgi sahibi olan STK lar ile birlikte gerçekleştirilmelidir.**

Etkili denetim; yasaların uygulanmasını sağlamak yönünden önemli bir araçtır. Engelli haklarının tam ve etkin olarak yararlanmaları uygulayıcılara bağlıdır. Uygulayıcıların yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmemeleri engelli bireylerin hayatını doğrudan etkilemekte, zarar vermektedir. Mevcut yasal düzenlemelerin uygulayıcılar nedeniyle fiilen kullanılamaz hale gelmesi mümkün olabilmektedir. Bu durumlarda etkili denetim sağlanarak, kusurlu oldukları saptanan uygulayıcılar hakkında caydırıcı cezalar verilmelidir. Özellikle ayırıcılık içeren davranışlarda bulunan kamu görevlilerine, kamu hizmeti sunan kurumlarda görevlendirme verilmemelidir. Fiziki erişimin tam sağlanmadığı ülkemizde, standartlara uyulmayan binalara halen iskan ruhsatı verilmesi, bu konuda denetimlerin yok denecek kadar az olduğunu göstermektedir.

Engelli bireyler, aileleri yasada ve uygulamalarda mevcut engelleri aşmak için olağanüstü çaba harcamalarına rağmen, zihinlerdeki engelleri kaldırmak daha zor olmaktadır.

Sadece 23 Nisan Çocuk bayramlarında ve engelliler haftasında değil... Engeller tamamen ortadan kaldırılıncaya kadar engelli çocukların ve engelli bireylerin haklarından etkin bir şekilde yararlanmalarını sağlanması için seferberlik ilan edilmesi zorunlu demek, abartı olmayacaktır.

GÜNCEL ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI VE KANUN DEĞİŞİKLİKLERİ IŞIĞINDA ÇOCUKLARIN CİNSEL İSTİSMARI SUÇU (TCK M. 103)

Yrd. Doç. Dr. Fulya EROĞLU ERMAN^{1*}

Giriş

TCK m. 103 kapsamında düzenleme altına alınmış olan “çocukların cinsel istismarı suçu” oldukça tartışmalı bir hüküm olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle söz konusu maddeye ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından verilen yakın tarihli iptal kararları ve bu kararlar sonrasında gerçekleştirilen kanun değişikliği yoğun tartışmalara neden olmuştur. Biz bu çalışmamızda, AYM tarafından verilen kararlara kısaca değinerek, bu kararlar sonrasında sunulup oldukça tartışılan kanun teklifini ele alacağız. Ardından TCK m. 103 kapsamında gerçekleştirilen kanun değişikliğini, buna yöneltilen eleştirileri ve uygulamadaki durumu gözönüne alarak açıklamaya çalışacağız.

1 Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı.

I. Genel Olarak

Çocuklara karşı gerçekleştirilen cinsel davranışların haksızlık düzeyi, yetişkinlere karşı gerçekleştirilen cinsel davranışlardan çok daha fazla olduğu için bunların daha ağır şekilde cezalandırılması gerekmektedir. Çocuklar, yetişkinlerden daha savunmasız olduklarından çocuk mağdurlar üzerinde gerçekleştirilen cinsel davranışlar fizyolojik ve psikolojik anlamda çok daha ağır travmalara neden olabilmektedir.²

Çocukların cinsel istismarı TCK kapsamında cinsel saldırı suçunun bir ağırlaştırıcı sebebi olarak görülmemekle bağımsız bir suç tipi olarak öngörülmüş olup TCK'nın 103. maddesinde düzenleme altına alınmıştır.³ Bu madde kapsamında söz konusu suç düzenlenirken mağdura ilişkin belli yaş aralıklarının esas alındığı görülmektedir.

Bu yaş aralıklarını 0-12, 12-15 ve 15-18 şeklinde gruplandırmak mümkündür. 15-18 yaş aralığındaki çocuklar bakımından bu suç yalnızca cebir tehdit hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar ile işlenebilmektedir. Bu yaş

2 Taner, Fahri Gökçen; Türk Ceza Hukukunda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar, Ankara, Seçkin, 2013, s. 279.

3 Bu noktada belirtelim ki, konuya ilişkin AYM kararları ve kanun değişiklikleri TCK m. 103'ün birinci ve ikinci fıkraları bakımından söz konusu olduğundan biz de çalışmamızı bu iki fıkra ile sınırlı tutmaktayız.

TCK'nın "çocukların cinsel istismarı" başlıklı 103. maddesinin ilk iki fıkrasında şu düzenleme yer almaktadır:

"(1) (Yeniden düzenlenen birinci ve ikinci cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması halinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması halinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikayetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) (Yeniden düzenleme: 24/11/2016-6763/13 md.) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz."

grubu bakımından cinsel ilişki boyutuna varmayan davranışlarda rıza geçerli kabul edilmektedir. Cinsel ilişkide ise çocuğun iradesi etkilanmemişse TCK m. 104'te düzenlenen "reşit olmayanla cinsel ilişki suçu" oluşacaktır.

0-12 ve 12-15 yaş arasındaki çocuklar bakımından ise bu suçun oluşabilmesi için cebir, tehdit vb. bir nedene dayalı olarak fiilin işlenmesi şart koşulmamış olup, söz konusu suçun her türlü davranışla işlenebileceği kabul edilmiştir. Bu bakımdan gerek 0-12 yaş grubundaki gerekse 12-15 yaş grubundaki çocuklar açısından, çocuğun iradesi asla geçerli kabul edilmemektedir. Bu iki yaş grubu arasındaki tek fark ise cezanın alt sınırına ilişkindir. 0-12 yaşındaki çocuklara karşı bu suçun işlenmesi halinde suçun cezasının alt sınırı yükselmektedir.

Belirtelim ki yürürlükte bulunan düzenleme ile yapılan değişiklik öncesinde benimsenmiş olan düzenleme arasındaki fark, 0-12 yaş grubuna giren çocuklara karşı suçun işlenmesi halinde verilecek olan cezaya ilişkindir. Maddede çocukların cinsel ilişkiye rızalarına ya da rıza yaşına ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamış olup, önceki düzenlemede 0-15 yaş arasındaki çocukların rızasının geçerli olmayacağına ilişkin hüküm muhafaza edilmiştir. Gerçekleştirilen tek değişiklik, 0-12 yaş grubundaki çocukların bu suçun mağduru olması halinde, faile verilecek cezanın alt sınırının yükseltilmiş olmasıdır.

Bununla birlikte söz konusu kanun değişikliği oldukça tartışmalı bir sürecin sonunda gerçekleştirilmiştir. Bu tartışmalı sürecin uygulamaya yanmasının ne şekilde olacağı ise hukukçular açısından ayrı bir endişe konusudur. Hukukçuların konuya ilişkin endişelerini ortaya koyabilmek için TCK m. 103'te bir değişikliğe neden gerek duyulduğuna ve bu değişiklik sürecinin ne şekilde gerçekleştiğine değinmekte fayda görmekteyiz.

II. TCK m. 103'e İlişkin Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararları

TCK m. 103 kapsamında bir değişikliğe gidilmesi, AYM tarafından TCK m. 103'ün birinci ve ikinci fıkralarında yer alan düzenlemelere ilişkin verdiği iptal kararları nedeniyle gerekli olmuştur. AYM, 12.11.2015 tarih ve 2015/26 E., 2015/100 K. sayılı kararı⁴ ile TCK m. 103/2'de yer alan "*Cinsel istismanın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması*

4 RG. 11.12.2015-29559.

suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.” fıkrasını iptal etmiştir. AYM bu kararın Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar vermiş olup, bu süre henüz dolmadan Mahkeme konuya ilişkin bir başka karar vermiştir.

AYM 26.5.2016 tarih ve 2015/108 E., 2016/46 K. sayılı bu kararı⁵ ile ise, TCK 103. maddenin 1.fıkrasının (a) bendinde yer alan “...tamamlamamış...” sözcüğü yönünden “Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması halinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.” hükmünü iptal etmiştir. Mahkeme bu kararın, Resmi Gazete’de yayım tarihinden 6 ay sonra yürürlüğe girmesine hükmetmiştir.

Bu kararlarda AYM’nin, “söz konusu suçlarda mahkemelere olaya özgü takdir marjı tanımayan ve onarıcı hukuk kurumları öngörmeyen kuralda düzenlenen ceza yaptırımının alt sınırının onaltı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası olarak belirlenmesini; fiilin farklı yaş kategorilerindeki mağdurlara karşı işlendiği veya failin de küçük olduğu ya da fiilden sonra mağdurun yaşının ikmali ile fiili birlikteliğin resmi evliliğe dönüşmesi gibi her bir somut olayın özellikleri dikkate alınarak ceza tayin edilmesi veya onarıcı adalet kurumunun uygulanması imkanını ortadan kaldırdığı ve bazı durumlarda somut olayın özellikleriyle bağdaşmayacak ve suçla yaptırım arasında bulunması gereken adil dengeyi ortadan kaldıracak ölçüde ağır cezaların verilmesi sonucunu ortaya çıkarabilecek bir niteliğe sahip bulunduğu”nu ifade etmesi dikkat çekmiştir.

Belirtelim ki bu kararlar hukukçular tarafından, “çocuğun korunması” ve “çocuk hakları” kavramlarının, cinsel özgürlük anlayışına feda edilemeyeceği belirtilerek eleştirilmiştir. Bu eleştiriler kapsamında, haklar dengesinde çocuğun korunması ve çocuk haklarının, çocuğa ait cinsel özgürlüğe rağmen ön planda ele alınması gerektiği vurgulanarak, çocuğun cinsel dokunulmazlığının ayrıca ve özel olarak düzenlenip korunması gerektiği ifade edilmiştir.⁶

5 RG. 13.7.2016-29769.

6 Şen, Ersan; “Anayasa Mahkemesi’nin TCK m.103/2’yi İptali”, (çevrimiçi), <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1703716-anayasa-mahkemesi-nin-tck-m1032yi-iptali>, son erişim, 19.03.2017, 21.30.

III. Tartışma Yaratan Kanun Değişikliği Önerisi

AYM tarafından verilen iptal kararlarının ardından bir kanuni düzenlemeye gidilmesi gerekli olmuştur. Ancak bu konuda yoğun tartışmalara neden olan düzenleme, 17.11.2016 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülen “Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”nın geçici 1. maddesine eklenen fıkra olmuştur. Bu fıkra şu düzenlemeye yer verilmiştir:

“Cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın 16/11/2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçunda, mağdurla failin evlenmesi durumunda, Ceza Muhakemesi Kanununun 231 inci maddesindeki koşullara bakılmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına, hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine karar verilir. Zamanaşımı süresi içinde evliliğin, failin kusuruyla sona ermesi halinde fail hakkındaki hüküm açıklanır veya cezanın infazına devam olunur. Bu fıkra uyarınca fail hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya cezanın infazının ertelenmesine karar verilmesi durumunda, suça azmettiren veya işlenişine yardım edenler hakkında kamu davasının düşmesine veya infazın ortadan kaldırılmasına karar verilir.”

Bu düzenleme, “çocuk gelin” kavramını meşrulaştırdığı, çocukların istismarcıları ile evlenmek durumunda bırakıldıkları, bu şekilde “çocukların cinsel istismarının” fiilen suç olmaktan çıkarıldığı belirtilerek geliştirilmiştir. Adalet Bakanlığı 18.11.2016 tarihinde yaptığı bir basın açıklamasıyla, getirilen bu eleştirilere cevap vermiş ve tecavüzcüye evlilik yoluyla cezadan kurtulma imkanı kesinlikle getirilmemekte olduğunu ve tecavüz suçunun faillerinin bu düzenleme kapsamı dışında kaldığı belirtilmiştir.⁷

Ancak yapılan bu açıklamanın, eleştirileri tam olarak karşılamadığını ifade etmek gerekir. Görüldüğü üzere yapılan açıklama kapsamında “tecavüz” kavramı ile “cebir, tehdit vb. uygulanarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar” ifade edilmektedir. Değişiklik önerisinin kapsamına bu fiillerin dahil olmadığı ancak “rıza” ile gerçekleştirilen ve “evlilik” ile sonuçlanan birlikteliklerin kapsama alındığı iddia edilmektedir. Oysa ki değişiklik önerisinde, “cinsel istismar suçundan” söz edilmekte, bu

⁷ Basın açıklamasının tam metni için bkz. (çevrimiçi), <http://www.basin.adalet.gov.tr/BasinAciklamasi/basin-aciklamasi-18112016>, son erişim, 19.03.2017, 21.30.

suç tipine atıf yapılmaktadır. TCK m. 103 kapsamında düzenlenen “cinsel istismar suçunun” tanımı esas alındığında, 15 yaşın altındaki çocuklar bakımından “rıza” hiçbir koşulda geçerli kabul edilmemekte ve cinsel istismarın gerçekleşmesi için cebir veya tehdidin varlığı gibi bir koşul aranmamaktadır. Bu yaş grubu bakımından çocuğun iradesi hiçbir şekilde kabul edilmemekte ve bu çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, istismar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de “çocukların cinsel istismarını” kapsayan bir değişiklikte “cebir, tehdit vb. uygulanarak gerçekleştirilen cinsel davranışların” ayırık tutulduğunu, Adalet Bakanlığı’nın ifadesi ile “tecavüzün” kapsama alınmadığını, söyleyebilmek mümkün değildir.

Nitekim yapılan bu açıklama sonrasında da, öngörülen düzenlemeye karşı verilen tepkiler durulmamıştır. Kamuoyunun söz konusu değişikliğe verdiği yoğun ve ısrarlı tepki karşısında, bu değişiklik önerisi geri çekilmiştir.

IV. TCK m. 103 Kapsamında Gerçekleşen Değişiklik ve Yöneltilen Eleştiriler

Kamuoyunun tepkisi üzerine “Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”nın geçici 1. maddesine eklenmek istenen fıkraya ilişkin öneri geri çekilmiştir. TCK m. 103 kapsamında gerçekleştirilen tek değişiklik ise, yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, suçun 0-12 yaş grubuna giren çocuklara karşı işlenmesi halinde cezanın alt sınırının yükseltilmesi olmuştur. Yapılan değişiklikte rıza yaşına ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Gerçekleştirilen değişiklikte rıza yaşının düşürülmesine ilişkin herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen, AYM’nin iptal kararları ile başlayan ve değişiklik önerisi ile devam eden sürecin, toplumda, “15 yaşın altındaki çocukların cinsel ilişkiye rızası” ve “çocuk gelin” gibi konuların “meşru” görülmesine ilişkin bir algı yaratmasından endişe edilmektedir. Ayrıca hukukçular tarafından bu durumun uygulamada, eğer mağdur çocuk 12 yaşından büyük ise olayın özellikleri ve mağdur çocuğun yaşadıklarının geri plana itilmesineneden olabileceği ve mahkemeler tarafından 12 yaşından büyük mağdur çocuklar söz konusu olduğundaalt sınırdan ceza tayini yolunu tercih etme riskini

barındırdığı ifade edilmektedir. Mevcut değişiklik ile esasen 12 yaşın altındaki mağdur çocuğa yönelik cinsel istismar vakıalarının ciddi bir biçimde cezalandırıldığına ve bu durumda 12 yaştan büyük mağdur çocukların maruz kaldığı cinsel istismar vakıalarının önemsizleştirildiğine de dikkat çekilmektedir.⁸

Ayrıca bazı hukukçular tarafından, yapılan değişiklikte AYM'nin iptal ettiği hususların aynen korunmakta olduğu da belirtilmektedir. Bu nedenle söz konusu maddenin AYM tarafından tekrar iptal edilme riskinin bulunduğu ifade edilmekte ve AYM'nin iptal etmeyeceği, Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel İstismar ve Cinsel Sömürüden Korunmasına İlişkin Sözleşme çerçevesinde daha nitelikli bir madde oluşturulması için çaba sarfedilmesi gerektiği dile getirilmektedir.⁹

Sonuç

AYM tarafından verilen iptal kararları karşısında bir hukuki düzenlemeye gidilmesinin gerekli olduğu ortadadır. Ancak bu durum karşısında çocukların cinsel ilişkiye rıza yaşının düşürülmesi ya da “çocukların cinsel istismarı suçunda fail ile mağdurun evlenmesihisinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya cezanın infazının ertelenmesine karar verilebilmesi” gibi düzenlemelere gidilmesi kabul edilemez.

Bu bakımdan “Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”nın geçici 1. maddesine eklenmek istenen fıkraya ilişkin önerinin, kamuoyunun tepkisi üzerine geri çekilmesi olumlu bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte uygulamanın nasıl şekilleneceği de önem taşımaktadır. Yapılan değişikliğin 12 yaşından büyük mağdur çocukların maruz kaldığı cinsel istismarların önemsiz görülmesi sonucunu doğurmaması gerekmektedir. Ayrıca bazı hukukçuların da belirttiği gibi, uluslararası düzenlemeler dikkate alınarak daha nitelikli bir hükmün sevk edilmesi yerinde olacaktır.

8 Aran, Sercan; Yeni TCK 103. Madde Değişikliği ve Çocukların Cinsel İstismarı Suçlarında 12 Yaş Tartışması, (çevrimiçi), <http://www.toplumsal hukuk.net/ye-ni-tck-103-madde-degisikligi-ve-cocuklarin-cinsel-istismari-suclarinda-12-yas-tartismasi.html>, son erişim, 19.03.2017, 21.30.

9 Aran, Yeni TCK 103. Madde Değişikliği ve Çocukların Cinsel İstismarı Suçlarında 12 Yaş Tartışması.

ENGELLİ ÇOCUKLARIMIZIN EĞİTİM HAKKI

Av. Güler POLAT

Engelli çocuk kimdir, engelli çocuk dediğimizde kimden bahsediyoruz?

“Engelli, belli bir zaman dilimi içerisinde sahip olduğu, henüz insanlık tarafından çaresi bulunamamış bedensel veya zihinsel bozukluk nedeniyle, engelli olmayan kişilerin yaşadığı hayatı tam olarak yaşamadığı iddia edilen ve ayrıma uğrayan kişidir.”¹ Toplumun genelinin hislerine tercüman olan bu tanımlamanın genel kabul görmüş tanımlamayla ilgisi yoktur. Bugün eğitimde engellenme; çoğu kez bir eksikliği olan öğrenciyi değil bazen fazlalığı olanı da kapsamaktadır. Uygulamada yaşadığımız örnekleriyle özellikle eğitimde engellilik ve engellenme dediğimiz zaman tanımın devamı ihtiyacı karşılar hale gelmektedir. *“Engelli olarak adlandırdığımız kişiler, kısır birtakım ölçütlerle ulaşılmış genellemeler sonucu normal olarak kabul edilen kişilere benzemeyen insanlar olmaktadır.”*² Örneğin üstün zekalı dediğimiz

1 Türk Kamu Hukuku Açısından Engellilerin Hukuki Statüsü ;Naci Münci Çakmak; Doktora Tezi,2006,sf:17.

2 Türk Kamu Hukuku Açısından Engellilerin Hukuki Statüsü; Naci Münci Çakmak; Doktora Tezi,2006,sf:17. *“Engelli tanımını yaparken engelli olmayan kavramını hareket noktası olarak kullandığımız ve böylece belirsiz ve üstü kapalı bir anlatıma gittiğimiz düşünülebilir. Ancak engelli tanımı burada düğümlenmektedir. Engelsiz nedir? Hayatının hiçbir döneminde hiçbir hastalık yaşamamış, bedensel veya zihinsel hiçbir bozukluğu veya eksikliği olmayan kişidir. Böyle bir insanın yaşaması*

IQ su akranlarına göre yüksek çocuklar da eğitim alırken yaşadıkları sorunlar, IQ su genel ortalamadan anlamlı şekilde düşük olan çocuklarla çok büyük benzerlikler göstermektedir.

Eğitimde engellenme dediğimizde; fiziksel engelli çocuklar için farklı, görme ve işitme engelliler için farklı, sair engelli grupları için farklı sorunlardan söz etmekteyiz. Yukarıda belirttiğimiz gibi tüm farklılıkları olan çocukların eğitimde karşılaştıkları sorunların ortak paydası “farklıya olan tepki” olsa da her engel grubunun çözümleri aynı olmadığından, standardı sağlamaya çalışarak düzenlenen yasalar sorunu çözmekte, büyüyerek geleceğe nakletmektedir.

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmenin getirmiş olduğu tanım³ ve kabul etmiş olduğu ilkeler ışığında bu çalışmada sadece kaynaştırma eğitimi kapsamında zihinsel engelli çocukların eğitim hakkı üzerinde durulacaktır. Özel eğitim gereksinimi olan çocukların yüksek yararının, onlar için özel donanımına sahip okullarda ve özel eğitilmiş öğretmenler eşliğinde eğitim görmesini gerektirdiği durumlar hariç; tüm çocukların genel eğitim sistemi içerisinde eşit ve ayrımcılığa uğramadan eğitim almaları, farklı bir deyişle, tüm çocukların genel eğitim kurumlarında eğitim görmeleri esastır. Bu kural kaynaştırma eğitiminin temel ilkesini oluşturur. 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 16. Maddesi hükümleri ile Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nce belirlenen esaslar çerçevesinde rehberlik ve araştırma merkezlerindeki (R.A.M) özel eğitim değerlendirme kurullarınca eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin sonunda hazırlanan raporda tanı konmuş olan çocuğun, en az sınırlandırılmış şekilde akranlarının devam ettiği sınıflarda, özel gereksinimi olmayan çocuklarla birlikte karşılıklı etkileşim içerisinde olmalarına olanak sağlayan Kaynaştırma Eğitiminin başarısında / başarısızlığında hepimizin dolaylı veya doğrudan rolü olduğu gerçeği, bu konunun etraflıca irdelenmesi gereği, konu seçiminin temelini oluşturmaktadır. İşleri daha da zorlaştıranlar

veya varolması kanaatimizce mümkün değildir. Her insan ya hayatı boyunca ya da hayatının belirli bir zaman diliminde muhakkak bir hastalığı yaşamış, zihinsel veya bedensel bir bozukluk geçirmiştir. O halde engelsiz insan yoktur veya bütün insanlar engellidir demek çok da yanlış olmayacaktır. Engelli olarak adlandırdığımız kişiler, kısır bir takım ölçütlerle ulaşılmış genellemeler sonucu normal olarak kabul edilen kişilere benzemeyen insanlar olmaktadır.”

- 3 Engelli kişiler, çeşitli engellerle karşılıklı etkileşimleri nedeniyle başkaları ile eşit olarak topluma tam ve etkin olarak katılmalarını engelleyebilecek uzun dönemli fiziksel, ruhsal, zihinsel veya duyuşsal rahatsızlıkları bulunan kişilerdir.

çocuğunun okuduğu sınıfta engelli çocuğu istemeyen engelli çocuğu olmayan veliler / bireyler olmaktadır.⁴

Kaynaştırma eğitimi ile özel gereksinimi olan çocuklar ve özel gereksinimi olmayan çocuklar birlikte yaşamayı ve arkadaşlık kurmayı öğrenirler, toplum içinde birlikte yaşamaya hazır olmalarını sağlayacak deneyimler edinirler. Özel gereksinimi olmayan öğrenciler, farklılıkları kabul etmeyi, empati yapabilmeyi ve vazgeçmemeyi öğrenirler. Engelli ailelerinin çocuklarından dolayı yaşamakta oldukları toplumsal izolasyonun da azalması kaynaştırma ile mümkün ve beklenen sonuçlardandır. Bu sayede sakatlığın değil ama engelliliğin etkilerinin azalması da bir diğer önemli ve anlamlı sonuç olmaktadır.

Özel gereksinimi olan çocukların eğitim alabileceği fikrinin sosyal ve siyasal alanda kabul görmesi, Avrupa'da 1800 yılların sonunda başlar. I. ve II. Dünya savaşı sonrası engelliliğin kahramanlıkla beraber anılmaya başlaması, tıp başta olmak üzere çeşitli disiplinlerdeki gelişmeler, engellinin eğitimine katılımını destekleyen görüşün hızla yaygınlaşmasını sağladı. Ancak bunun nasıl olabileceği konusunda halen bir uygulama ve görüş birliğinin sağlanamaması yasal zorlamaların toplumsal kabulden etkin olması halen sosyologların incelemesi gereken bir konu olarak cazibesini koruyor.

1900 yıllara geldiğimizde artık özel eğitim ağırlık kazanmış, farklı engel grupları farklı eğitim sistemleri ile eğitim almaya başlamışlardır. Görme engelliler Braille alfabesi ile yazılmış kitapları okumakta, işitme engelliler işaret dili ile anlatılan dersleri "dinlemektedirler". Özel eğitim almış öğretmenler, özel olarak düzenlenmiş özel eğitim okullarında, fiziki koşulları özel olarak düzenlenmiş çevrede bu özel öğrencilere en başarılı eğitimi verdiklerine inanılarak geçen yıllar; toplumda engelli bireyler ile engelsiz bireylerin en hızlı ayrıştığı yıllar oldu. Her şeyi engellinin engeline özel olarak düzenlenmesi gereğinin engellinin sosyal/eğitim/çalışma hayatına engelli olmayanlarla birlikte onların yanında katılabilirliğine dair inancı tamamen silip süpürdü.⁵

4 Eğitimi yavaşlatarak çocuğunun SBS (Seviye Belirleme Sınavı) başarısını olumsuz etkileyeceği gibi bilgisizlik kaynaklı, çocuğunun engelli çocuğa üzülmediği bu nedenle olumsuz etkilendiği gibi empati yoksunluğu kaynaklı ya da bu çocukların eğitim almalarının ne kendilerine ve topluma bir faydası olmayacağı gibi yanlış algıya dayalı inançlarla bu sistemin görünürde dışında sandığımız ama yanlış etkileşimin önemli bir kaynağı diğer velilerdir.

5 "Fiziksel, zihinsel ya da duygusal-sosyal yönden akranlarından farklı olan öğ-

Dünyada ilk özel eğitim kurumu 1755 yılında Fransa'da kurulurken, tarihimizde ilk özel eğitim kurumu 1899 da II.Abdülhamid döneminde açıldı. Çağaloğlu'nda açılan Dilsizler Mektebi Ticaret Mektebi Müdürü Grati Efendi'nin girişimiyle Ticaret Mektebi binasının bir bölümü ayrılmak sureti ile kurulmuş ve ilk sene okula 30 öğrenci kaydedilmiştir. 4 yıl süren eğitimde Grati Efendi kendi geliştirdiği metotla öğrencilere konuşma dersi vermekteydi. Başkaca tek tük kısa süreli eğitim kurumlarının açıldığı ancak bunların süreklilik kazanamadığı yıllarda, tek tük iyi niyetli çabalar yetersiz kalmış, engellinin eğitimi askıya alınmıştır.

Özel Eğitimin gündeme gelmesi için eğitimi verecek eğitmenin varlığı gerekir. Bu amaçla açılan ilk örnek 1955 yılında sadece iki dönem mezun verdikten sonra kapatılır. Engelli çocukların eğitsel ve sosyal becerilerinin tanınmasını ve eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesini yapacak (Rehberlik ve Araştırma Merkezi) uzmanı eğitecek bölüm ise 1955 yılında kurulur.⁶ Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği" nin yürürlüğe girmesi 1968 yılını bulur.

rencilerin, diğer çocukları olumsuz olarak etkileyeceği düşünülür ve ayrı okula yerleştirilmelerine karar verilir. Bu duruma örnek olarak 1913 yılında ABD'de normal zekaya sahip 13 yaşında fiziksel engelli bir öğrencinin genel eğitim okulundan özel eğitim okuluna yönlendirilmesi gösterilebilir. Söz konusu olaya neden olarak, öğrencinin fiziksel durumunun hastalığının, öğretmeni ve diğer öğrencileri üzdüğü ve rahatsız ettiği, öğretmenin dikkatini ve zamanını fazlasıyla aldığı, diğer öğrencilerin dikkatini dağıttığı, okuldaki disiplini ve ilerlemeyi olumsuz etkilediği gösterilmiştir. Bu örnek, o dönemde toplumun farklı olan bireylere yönelik tutumlarını yansıttığı bakımından çarpıcıdır. 1900'lü yıllara kadar olan dönemde, Amerika'da yeterli özel eğitim hizmetlerinin olmaması nedeniyle, pek çok özel gereksinimli öğrenci, genel eğitim sınıflarına yerleştirilmişlerdir. Genel eğitim sınıfına özel eğitim desteği olmadan yerleştirilen öğrenciler, sınıf öğretmenlerinin çabasıyla eğitimlerini sürdürmüşlerdir. Eğitim süreci sonunda, öğretimden şu anda ve yakın gelecekte yarar sağlayamayacağı ya da diğer çocuklara zarar vereceği düşünülen öğrencilerin eğitimden alınmasına karar verilmiştir (Lewis ve Doorlag,; Mastropieri ve Scruggs). Bu yıllarda "birlikte" ya da "ayrı eğitim" tartışmasından daha çok "eğitim" ya da "bakım" kavramları tartışılmıştır." Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri. ,Kargın T. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2004/5

- 6 Özel eğitim gerektiren bireylerin yeterli ve yetersiz yönleri ile bireysel özelliklerini, ilgilerini belirlemek amacıyla; tıbbi, psiko-sosyal ve eğitim alanlarında yapılan değerlendirme sürecini ifade eder. Rehberlik ve araştırma merkezi, eğitim öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine ilişkin çalışmalarla, hizmet bölgesindeki özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel tanınması ve değerlendirilmesi ile bu bireylere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürütmek amacıyla her il merkezi ile nüfus ve hizmet gereklerine göre ilçelerde Bakanlıkça açılır.

1957 yılında 6972sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun”u yürürlüğe girer. Bu kanunun 22. Maddesi; özel eğitime gereksinimi olanlar için Milli Eğitim Bakanlığı’nca gerekli önlemlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. 1961 Anayasası’nın 50. Maddesi “devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” demektedir. 1961 tarihli 222 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu” nun 12. Maddesi “mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürülü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır” hükmü ile engelli çocukların temel eğitim haklarını varlığının yasal olarak kabul edilmesidir.

Anayasamızın Devletin temel amaç ve görevleri başlıklı 5. Madde-sindeki “.kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri ile bağdaştırmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” hükmü, engelli bireylerin hak ve menfaatlerinin korunmasının gereğinin temelidir.

1983 yılında yürürlüğe giren 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası”, kaynaştırma eğitiminin ilk yasal düzenlemesi olmuştur. Yasada “durumları ve özellikleri uygun olan özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimi için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitimeleri için gerekli tedbirler alınır” , “özel eğitime erken başlamak esastır” ve “özel eğitim hizmetleri çocukların özür ve özellikleri dikkate alınarak mümkün olduğu kadar çocuğun yakınına götürülecek biçimde planlanır” şeklinde getirilen düzenlemeler; “durumları ve özellikleri uygun özel eğitime muhtaç çocuklar” ın nasıl belirleneceği düzenlenmediğinden süreç yine çalışmamış, farklı çocuklar ayrımcılık mağduru olmaya devam etmişlerdir. Bu sorun 1997 yılında kabul edilen 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yasal olarak çözüldü. Kararnamede özel gereksinimli çocukların ilk belirlenmesinden başlayarak, değerlendirmelerine ve eğitimlerine ilişkin esaslar ele alınmış, eğitimin basamakları tanımlanmış, kaynaştırma eğitiminin tanımı ilk kez net bir biçimde yapılmıştır.⁷ 2000 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde

7 Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranlarıyla birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür.

kaynaştırma “özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır” olarak tanımlanmaktadır.

13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen, 30 Mart 2007 tarihinde imzaya açılan ve Türkiye’nin ilk imzalayan ülkeler arasında yer aldığı “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”, 3/12/2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanunla onaylanmış, 18 Aralık 2008 tarihli ve 27084 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye diğer alanlarda olduğu gibi eğitimde de sözleşme ile kabul etmiş olduğu standartların çoğunu halen yerine getirmemiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın istatistiklerine göre 2014 – 2015 öğretim yılında 259.282 çocuk özel gereksinim tanısıyla özel eğitim hizmetinden yararlanmışır.⁸ İstatistiklere göre kaynaştırma öğrencisi sayısı orta okulda artış gösterirken Lise de ciddi bir düşüş göstermektedir. (Örn: 2013-2014 de İlkokul %66, orta okul %86, Lise % 21..... 2014 -2015 de İlkokul % 72, Ortaokul % 90 Lise 21) İstatistikler göstermektedir ki, engeli olan öğrenciler Türkiye’de örgün eğitime devam edememektedir.

Mevcut sistemde özel gereksinimli öğrenci ile sınıf öğretmeni karşı karşıya kalmakta ve yaşanan sorunları sınıf öğretmeni tek başına aşamaktadır. Genellikle gerek okul yönetiminin gerekse diğer engeli olmayan öğrenci velilerinin engelli çocuğun eğitim almasına karşı duruşları öğretmenin ve velinin tükenmişliği, eğitimini yarım bırakmak zorunda kalan engelli çocuğun mağduriyeti ile son bulmaktadır.

Engelli çocuğun eğitimi sorunsalına yasama erkinin getirdiği yasal düzenlemelerin, yürütme erki tarafından uygulanması yorum farklılık-

8 Engeli Olan Çocukların Türkiye’de Eğitime Erişimi: Durum Analizi ve Önerileri, Eğitim Reformu Girişimi Yayını, Haziren 2016 MEB verilerine göre özel eğitim okulları bünyesindeki anasınıflarında 1.631 çocuk eğitim almakta ve okulöncesi düzeyde yalnızca 304 çocuk kaynaştırma eğitiminden yararlanmaktadır. Buna ek olarak 506 öğrenci özel eğitim anaokullarına devam etmektedir. Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye’de 3 -5 yaş arası okulöncesi çağda en az bir engeli olan 70.000 civarında çocuk bulunduğu tahmin edilebilir. Bu durumda 3-5 yaş grubunda özel eğitim hizmetlerinden yararlanan çocuk oranı yalnızca %3,4 civarındadır. 2014 – 2015 itibarıyla özel eğitim öğrencilerinin %70,6 sı kaynaştırma yoluyla eğitim almaktadır; % 12,5 i özel eğitim sınıflarında % 16,9 u da özel eğitim okullarındadır.

ları nedeniyle ve ek olarak engelli öğrencinin eğitim almasının bir önemi/faydası olmadığı inancının kişisel unsurlarla birleşerek büyüyen sorunların yargıya yansımaları halinde, yargı erki de yaygın kabul gören yaklaşımdan pek farklı bir tutum sergilememektedir.

Yapılan araştırmada çocuğunun engelli bir öğretmen tarafından eğitilmesine vereceği tepkiyi “önemsemeydim” olarak tanımlayanların oranı % 45 de kalmaktadır.⁹ Yine “Engelliler için özel okullar yapılmalı mıdır?” Sorusuna engelli yakını olanların % 57,9 unun olumlu cevap verirken engelli tanıdığı olmayanların % 55,3 ünün olumlu cevap vermesi halen kaynaştırma eğitiminin toplumda engeli yakını tarafından dahi benimsenemediğini göstermektedir.¹⁰

Kişisel izlenimlerime dayanarak yargı mensuplarının toplumun genelinden farklı bir yaklaşıma sahip olmadıklarını söyleyebilirim. Kaynaştırma öğrencisi olduğu orta öğretim okulunda akranları tarafından sınıfta boş derslerde sistematik biçimde tecavüze uğrayan otizimli öğrenciye gerekli özeni göstermeyen ve olayı öğrendiğinde ört bas etmeye çalışan, sorunu işbirliği ile çözmeye uğraşan ailenin çabalarını reddeden okul müdürünü suçsuz kabul eden Sulh Ceza Mahkemesiyle başlayıp, tecavüzü gerçekleştiren öğrencilerden sadece birini cezalandıran ve yasanın öngördüğü koruma tedbirlerini almayarak Suça Sürüklenen Çocukları topluma kazandırabilecekken eğitim hayatının dışına iten, mağdur çocukta intihar eğiliminin başlamasına sebebiyet veren Çocuk Ağır Ceza Mahkemesiyle süren yanlışlıklar silsilesini İdare Mahkemesinin talebin altında manevi tazminata hükmeden kararını bozan, Danıştay 8. Dairesi, durdurmuştur. 11.Nisan.2016 tarihli hükmün gerekçesi bizim için çok anlamlıdır. “Davacının yaşı, olayın oluş şekli ve davacının bundan sonraki yaşamı üzerindeki neticeleri, ruhsal ve sosyal hayatının son derece olumsuz etkileneceği değerlendirildiğinde mahkemece takdir edilen tazminat miktarının kısmen de olsa giderecek düzeyde olmadığı görülmektedir. Manevi tazminatın amaç ve niteliği de dikkate alınarak davacılarından B.B için talep edilen tazminat miktarının tamamının karşılanması gerektiği sonucuna varıl-

9 Engelli Ayrımcılığı Araştırması ve Engelli Ayrımcılığına Karşı Çözüm Önerileri Raporu. Sabancı Vakfı Hibe Programı Engelli Ayrımcılığına Önleme Platformu Projesi Yayını. Nisan 2012 Sf.44

10 Engelli Ayrımcılığı Araştırması ve Engelli Ayrımcılığına Karşı Çözüm Önerileri Raporu. Sf.29

muştır.” Hükmü, zihinsel engelli çocuklarımızın kaynaştırma eğitiminde yaşadıkları her türlü tacizi algılayamadıkları, unutup gittikleri, psikolojilerinin bozulmayacağı gibi yanlış algıların aksini kabul eden yargı kararı olması bakımından önemli bir emsaldir.

EĞİTİM HAKKI ve engelli çocuklarımızın eğitiminin, Avrupa ve Amerika’ya göre geç başlayan ve sancılı ilerleyen sürecinin; toplumsal empatiyi, farklılıklarla yaşamayı, eğitimin sadece yarışlara hazırlık süreci olmadığını öğrenmemiz/ anlamamız açısından önemli ve değerli olduğunu unutmamak; çocuklarımıza mutlu yaşayacakları bir dünya bırakabilmenin olmazsa olmazıdır.

KAYNAKÇA

- Engelli Ayrımcılığı Araştırması ve Engelli Ayrımcılığına Karşı Çözüm Önerileri Raporu. Sabancı Vakfı Hibe Programı Engelli Ayrımcılığını Önleme Platformu Projesi Yayını. Nisan 2012
- Fiziksel Engellilerin Uluslararası Hukukta Korunması ve Uluslararası Standartların İç Hukuka Yansımaları Doktora Tezi İdil Işıl Gül İstanbul, 2006
- Engeli Olan Çocukların Türkiye’de Eğitime Erişimi: Durum Analizi ve Önerileri Eğitim Reformu Girişimi, Haziran 2016
- Türkiye’de Ortaöğretimde Kapsayıcı Eğitim Durumu Analizi Eğitim Reformu Girişimi Haziran 2016
- Kaynama Noktası, Kaynaştırma Öğrencisi Olan Öğretmenler için Geliştirilmiş Proje kapsamında yayınlanan kitapçık (basım yılı belirtilmemiştir)
- İlköğretim Müfettişlerinin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşleri, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/39/52/496.pdf>
- Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gerekli Olan Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri Ömür SADIOĞLU , E. Sema BATU , Asude BİLGİN Uludağ Üniversitesi Eğitim Fak. Dergisi <http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/37723098/>
- Selda Çağlar. (2009), Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri Tevhide Kargın Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2004/5
- Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Dünü, Bugünü ve Yarını, Nobel Yayınları “Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi “ kitabındaki Yrd. Doç.Dr. Metin PİŞKİN tarafından yazılmış bölümden alıntı. <http://www.pdr.org>

ÇOCUK İSTİSMARI OLGULARINDA ADLİ RAPOR

Doç. Dr. Işıl PAKİŞ¹

Çocuk istismarı olgularında düzenlenecek adli rapor, çocuğun haklarının korunması ve adaletin objektif işlemesi için çok önemlidir. Adli tıp uzmanları ve/veya adli hekimlik görevini yapan hekimler çocuğun tıbbi durumunu kayıt altına almak ve bu kapsamdaki haklarının korunmasını sağlamak amaçlı olarak muayenesini yaparak adli rapor düzenlerler.

Çocuğun korunmasının ve şiddetten kurtulabilmesinin yolu adli sürecin başlatılmasıdır. Adli olgu bildirimi ile sürecin başlatılması bazen tek kurtuluş yolu olup, koruyucu bir yaklaşımdır.

Çocuk istismarı olgularında hekimler adli olgu bildirimi ve adli rapor düzenlemekle yükümlüdür. Verilen adli raporların mutlaka objektif kriterlere dayalı, bilimsel referanslara dayalı ve ölçülebilir değerlerle yazılması gerekmektedir.

Adli Olgu

Bir yargılanma sürecinde yer alması öngörülen olgular, diğer bir deyişle içerisinde suç unsuru bulunan olgular adli olgu olarak değerlendirilmektedir. Bir başka kişinin, kasıtlı ya da tedbirsiz ve dikkatsiz davranışı sonucunda, fiziksel ve/veya ruhsal sağlığını kaybetmiş olgu adli olgu kapsamında incelenmelidir (1,2).

1 Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı

Hekimlerin adli olguların muayenelerinin yapılması, raporlarının yazılması, adli makamlara bildirilmesi sorumlulukları bulunmaktadır (3,4,5).

Çocuk istismarı; çocuğun bakımından sorumlu olan erişkin bireylerin çocuğun fiziksel, gelişimsel ve psikososyal açıdan iyi olma halini olumsuz yönde etkileyen tutum ve davranışları olarak tanımlanmaktadır. Çocuk istismarından şüphelenilen olguların da yukarıda tanımlanan adli olgu kapsamında değerlendirilmesi gereklidir (6).

Adli olgular sağlık çalışanlarının karşısına iki şekilde çıkmaktadır:

1. Yargı organlarınca muayene ve/veya rapor alınması amacıyla gönderilen olgular
2. Doğrudan sağlık kuruluşuna başvuran ancak adli nitelik taşıyan olgular (1,2).

Hekimlerin Adli Rapor düzenleme sorumluluğu

Türkiye’de çalışan tüm hekimler adli olaylarda görev alma ve adli rapor düzenleme ile sorumludur. Mahkemeler 1219 sayılı kanuna dayanarak Türkiye’de hekimlik yapma yetkisi olan her hekimden görüş isteyebilirler (1,3,5).

Adli Olgu Bildirimi

Sağlık çalışanlarının ihbar yükümlülüğü 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 280. maddesinden kaynaklanmaktadır. Bu maddeye göre sağlık çalışanları herhangi bir suç belirtisi ile karşılaştıklarında durumu adli makamlara ihbar etmek zorundadırlar. Bu maddede ‘Durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır’ denilmektedir (7).

Bu ihbar işlemi sonrasında, hekimin hastaya ait tıbbi bulgularını adli rapor içeriğine uygun olarak adli makamlara açıklayan bir rapor düzenlemesi gerekmektedir. Bu raporlar, yargı sürecinin sağlıklı şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. Ancak uygulamada yoğun iş yükü, sağlık çalışanlarınca yasal sorumlulukların tam olarak bilinmemesi ve adli tıp eğitimindeki yetersizlikler sonucu adli olguların muayene ve raporlanmasında birtakım yanlışlık ve eksiklikler yaşanmakta, bunun sonucunda ise yargılama sürecinde sorunlar yaşanmaktadır (1, 3,5).

Çocuk İstismarı Olgularında Adli Rapor İçeriği

Çocuk istismarı olgularında adli rapor olayın öyküsü, fizik muayene, laboratuvar bulguları ve bunların yorumlandığı sonuç bölümünü içermelidir. Sonuç bölümünde öykü ve fizik muayenenin uyumu yorumlanmalı, fizik muayene bulgularının anne, baba ve çocuğun anlamları ile ne kadar uyumlu olduğu belirtilmelidir.

Çocuk İstismarı Olgularında Öykü

Çocuğun öyküsünün alınması olayın açığa çıkması açısından çok önemlidir. Olayın öyküsünün doğru ve net bir şekilde alınması belirleyicidir. Bu nedenle doğru soruları sormak gereklidir. Yönlendirici sorulardan kaçınmaya özen gösterilmelidir. Soruların kısa, net ve anlaşılır olması önemlidir. Olayın öyküsü, çocuktaki fiziksel bulgularla birlikte en iyi bilgilendirecek kaynaktır. Çocuk ile karşılıklı görüşmede çocuğun güvenini kazanmak ve empati kurabilmek ilk amaç olmalıdır. Çünkü çocuk ancak karşısındakine güvendiği zaman neler olduğunu anlatacaktır (1,6).

Öyküde aşağıdaki durumların bulunması halinde çocuk istismarından şüphelenilmelidir:

- 1- Çocuğu hastaneye getirmeden önce açıklanamayan gecikme
- 2- Öykünün çelişkili olması
- 3- Fiziksel bulgulara uymayan öykü
- 4- Şüpheli travma öyküsünün birden fazla olması
- 5- Ana babanın kazayı bir kardeşe veya yabancı şahıslara yüklemesi
- 6- Çocuğun kendisine kazanın yüklenmesi
- 7- Çocuğun hastane hastane gezdirilmesi
- 8- Çocuğun ana babayı suçlaması
- 9- Ana babanın çocukken istismara uğrama öyküsü
- 10- Ana babanın çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerinin olması (1,6).

Bu olgularda çocuğun doktora götürülmesinin bazen saatlerce veya günlerce geciktirilmesi söz konusudur. Halbuki kazaya bağlı bir yaralanma varsa çocuğuyla ilgili ebeveyn kaza geçiren çocuğu olaydan hemen sonra hastaneye getirir.

İstismar olgularında ebeveynler olayı inkar ederler ve birbirlerini anlattıkları ile desteklerler. İstismar edilen çocuğun açıklama yapılmasına izin vermezler. Anlatılan öyküde nadiren tek başına olayın içine ebeveyn karıştırılmıştır. Bu olgularda öyküde anlatımlarda farklılıklar ve değişen açıklamalar görülebilir. Olayın orijini hakkında istismarcı şüphe içindeyse hikayenin değiştirilmesi oldukça sık görülen bir durumdur (6).

Çocuk İstismarı Olgularında Fizik Muayene

Fizik muayene çocuğun rahatsız olmayacağı, uygun aydınlatmanın olduğu, iletişim sağlanan ve çocuğun kendini güvende hissettiği bir ortamda gerçekleştirilmelidir. Çocuk tam ve yeterli soyularak yapılmalıdır (8,9). Cinsel istismar olgularında genital muayene fizik muayenenin ardından yapılmalıdır. Cinsel istismar iddiasındaki çocukların genital muayenesine başlanılmadan önce ayrıntılı fizik muayenesinin yapılması ve çocuklara yapılacak işlemlerin anlatılması ve yardımcı olmalarının istenmesi önerilmektedir (8,10). Cinsel istismar olgularının muayenesi ve adli rapor düzenlenmesi işleminin -olguların özellikli olması nedeni ile- adli tıp uzmanı veya kadın hastalıkları ve doğum uzmanı tarafından yapılması daha doğru ve detaylı bir raporun yazılmasını sağlayacaktır. Ancak, zorunluluk hallerinde her hekim tarafından bu muayeneler yapılmalıdır (1,6).

Fizik muayenede tüm lezyonların lokalizasyonu, boyutları ve şekilleri detaylı olarak belirlenmelidir. Klinikte en sık olarak deri, iskelet ve merkezi sinir sistemi bulguları gözükmemektedir (6).

İstismar edilen çocukta ekimoz, hematoma, eritem, yanıklar ve sıyrık gibi bazı cilt lezyonları yaygın olarak bulunmaktadır (6).

Kazaya bağlı yaralanmalarda lezyonlar büyük oranda yüzde ve vücudun ön kısmında oluşur. Yaralanan spesifik bölgeler; alın, burun, çene, bilek, dirsekler, bacaklar ve deri ile kemiğin yakın temasta olduğu bölgelerdir. Bacaklar ve kolların arkasında, karında, kulak arkasında, genital bölgede, kalçada ya da diğer yumuşak doku bölgelerinde görülen ekimozlar istismar şüphesi uyandırmaktadır (6,8).

Bazı bölgelerde ise lezyonların gerek ceza gerekse kazaya bağlı ortaya çıkabileceği hatırlanmalıdır. Bunun tipik örneği el avuçlarındaki lezyonlardır. Bu bölgedeki lezyonlar kazaya bağlı olabilir. Örneğin

sıcak bir şey içerken ya da sıcak bir soba ya da ütüyü ellerken meydana gelebilir. Ama avuç içleri ve el sırtı aynı zamanda en çok cezalandırma için kullanılan bölgelerdir (6).

Vücudun bazı bölgelerindeki lezyonlar daha çok istismarı düşündürür. Çocukta kalçalar, genital bölge, karın, vücudun arka ve yan bölgeleri özellikle de yüzün yan kısımlarındaki lezyonlarda istismar ilkl planda düşünölmelidir (6,8).

Travma öyküsü ile gelen çocuk olgularda, çeşitli yaralanmalarla özellikle de açıklanmasında zorluk çekilen yaralanmalarla gelen çocukta, istismar mutlaka düşünölmeli, laboratuvar testleri ve radyolojik tetkikler yapılırken şüpheli olgularda sonuç alınana kadar çocuk hastanede tutulmalıdır. Kuşku duyulan ve gerek görölen durumlarda mutlaka uzmanlardan konsültasyon istenmelidir (6).

Farklı zamanlarda meydana gelmiş çok sayıda yara, ekimozların farklı renkte bulunması aynı zamanda meydana gelmiş, bir kazanın yol açtığı yaralara benzemez. Tek bir travma öyküsüyle uyuşmayan, farklı iyileşme dönemindeki ekimozlar; yani farklı yaşlardaki ekimozların birlikte görülmesi travmanın sürekliliğini düşündürmelidir. Çocuğun vücudunda görölen değişik yaşlardaki yaralar istismarı destekler. Özellikle vücudun belli bir bölgesinde olmasından ziyade tüm vücuda dağılmış olarak çok sayıda olan lezyonlar istismar açısından uyarıcıdır (6,8).

Yanıklar da istismar olgularında görölmektedir. Kaza sonucu sıcak sıvılarla oluşın yanıklar; vücudun üst bölgelerinde ve düzensiz şekilde olmakta, temas yanıkları; eğer zorlanmamışsa refleks olarak sıcak etkenden hızla uzaklaşacağı için yüzeysel olmaktadır. Ellerde ve ayaklarda eldiven ve çorap tarzı yanıklar ise istismarı düşündürmelidir (6,8).

Fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda kemiklerde kırılma oranı diğer çocuk popölasyonundan daha fazla olmaktadır. İstismar nedeniyle olan önemli kırıklar genellikle 3 yaşın altındaki çocuklarda görölmektedir (8,9).

Muayeneye ağız ve dudak iç kısmı, kulak arkası, el ve ayaklar, el parmak ve ayak parmak aralarını da dahil etmek gerekir (6).

Cinsel istismar için lezyonların özellikle genital bölgede olması alarm vericidir. Genital ve anal bölgelerdeki sıyrıklar özellikle de cinsel istismar ile ilgili olabilmektedir. Genital muayene genital yapıların en iyi gözleendiği supin ve diz-dirsek pozisyonu sıklıkla tercih edilmektedir. Özellikle 7 yaşından küçük çocukların ebeveynlerinin kucağında muayene edilmesi çocuğu daha az rahatsız edecektir (8,11,12,13).

Cinsel istismar olgularında olayın üzerinden 72 saatten az geçmişse muayeneden önce banyo yapmamalı ve giysilerini değiştirmemeli, giysiler çıkartılınca delillerin kaybolmamasına dikkat edilerek adli incelemeye tabi tutulmalı, öykü ve fizik muayene bulguları göz önüne alınarak vajinal, penil, anal sürüntü ve yaymalar, tükürük ve kan örnekleri, kurumuş sekresyon örnekleri, kürdanla tırnak altı kazıntısı alınmalıdır (8,12,13).

Adli Rapor Formları

Adli olgularda kullanılmak üzere hazırlanmış genel adli muayene raporu formları bulunmaktadır. Cinsel saldırı olguları için ayrıca hazırlanmış cinsel saldırı muayene raporu formları vardır. Bu formlar kadın, erkek ve çocuklar (kız ve erkek) için hazırlanmış vücut diyagramları içermektedir. Bu diyagramlar üzerinde fizik ve genital muayenede saptanan lezyonların işaretlenmesi önemlidir (1,14).

Cinsel İstismar Olgularında Adli Rapor İçeriği

Kişinin onamı { Zorunlu doldurulacak }	Muayene edilen kişiye yapılacak muayene ve tıbbî işlemler hakkında bilgi verildikten sonra, kişilerin kendi el yazıları ile doldurulmalıdır. Muayene edilen 18 yaşından küçükse veya vesayet altında ise, veli veya vasisinin kendi el yazısı ile onayı alınmalıdır.
Olayla ilgili bilgiler { Zorunlu doldurulacak }	Bu bölümde muayene edilenin anlayacağı bir dille ifade edilerek bilgi alınır ve uygun seçenek işaretlenir. Muayene edilen bilgi vermeye zorlanmamalı, ilgili kısımda cevap vermiyor/bilmiyor seçeneği işaretlenmelidir.

Muayene bulguları Muayene tarihi ve saati {Zorunlu doldurulacak}	Olayın özelliğine, iddiaya, muayeneyi isteyen resmi makamın talebine ve muayene bulgularına göre gerekli görülenler yapılır ve ilgili kısımlar doldurulur.
Genital, Anal ve Perianal Muayene {Zorunlu doldurulacak}	Adli rapor formlarında cinsiyete özgü farklılıklar bulunan bu bölümde, muayeneye esas olayın özelliğine göre lezyon bulunan bölge işaretlenir ve bulgular tanımlanır. Lezyonlar diyagramda da işaretlenerek gösterilir.
Diğer vücut bölgeleri	Cinsel saldırı olgularında, diğer vücut bölgelerinde travmaya veya zor kullanmaya bağlı lezyon(lar) oluşmuşsa, ilgili vücut bölgesi işaretlenerek lezyon(lar) tanımlanır ve diyagramda gösterilir.
Psikiyatrik muayene	Cinsel saldırı olgularında psikiyatrik muayene daha özenle yapılmalıdır.
Alınan materyel	Olayın özelliğine göre muayene edilen kişinin vücudundan alınan örnekler işaretlenir ve sonuçlarına raporun sonuç kısmında yer verilir.

Sonuç

Çocuk istismarı olgularında adli raporda; çocuğun yaşadığı travmanın ve travma öncesi olayın öyküsü, tıbbi ve doğum öyküsü, kronik hastalıklar, gelişim öyküsü, aile öyküsü, fizik muayenedeki lezyonların yeri, boyutları ve tipi araştırılıp elde edilen bulguların öykü ile uyumu vurgulanmalıdır (8).

Çocuk istismarı olgularında vücutta meydana gelen hasarların objektif, ölçülebilir ve bilimsel referanslarla saptanarak yazılan adli rapor çocuğun yargı aşamasında haklarını koruyabileceği tek resmi belgedir. Çocuğun mahkemede durumunun tespit edilebilmesi için ifadenin yanındaki tek objektif bulgu olduğu için de çok önemlidir. Bu nedenle hekimler uygulamada çocuğun tanı, tedavi ve rehabilitasyonu yanı sıra, adli raporun yazımında da gerekli özeni göstermelidir.

RAPOR FORMLARI

GENEL ADLI MUAYENE RAPORU

Muayene edilmeye ad soyadı : _____ Rapor tarihi ve no : _____

İSTENİLEN KONSÜLTASYONLAR

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

MUAYENE BİLGİLERİ

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

Muayene tarihi : / / Muayene saati : _____

LEZZETLERİLE İLGİLİ BİLGİLER

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

 Hayırlıdır Doğrudur Sorunlu İyi değildir Anlaşılmaz Genel değerlendirilmez

SİSTEM BİLGİLERİ

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

 Mürettebat Mürettebat Mürettebat Mürettebat Mürettebat

GENEL ADLI MUAYENE RAPORU

Muayene edilmeye ad soyadı : _____ Rapor tarihi ve no : _____

İSTENİLEN KONSÜLTASYONLAR

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

MUAYENE BİLGİLERİ

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

Muayene tarihi : / / Muayene saati : _____

LEZZETLERİLE İLGİLİ BİLGİLER

Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

 Hayırlıdır Doğrudur Sorunlu İyi değildir Anlaşılmaz Genel değerlendirilmez

SİSTEM BİLGİLERİ

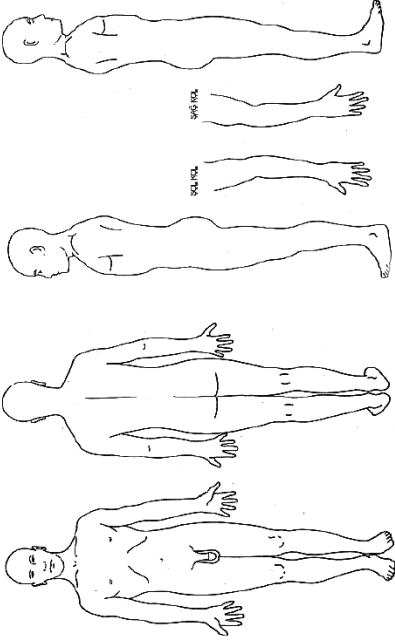
Bu formda belirtilen konsültasyonlar, talep edilen konsültasyonla sınırlıdır. Diğer istenilen muayene raporları, formu ayrı ayrı doldurularak talep edilmelidir. Raporun içeriği, uzmanlık alanına göre değişir.

 Mürettebat Mürettebat Mürettebat Mürettebat Mürettebat

L U T T U M A C I K L A M A L A R A G O R F E D O L D U R U L U Z

(Erkekler için)

Muyyene edlinin adı soyadı : Rapor tarihi ve no :

(Erkekler için)

Muyyene edlinin adı soyadı : Rapor tarihi ve no :

MUYYENE BULGULARI (devam)

PSİKİYATRİK MUYYENE → Tıbbi psikiyatrik değerlendirme/ muayene her vaka için önce olan muayeneyle eşya herhangi bir psikopatolojik bulgu saptanmaz, doğumda sınırlı psikiyatrik muayene yapılır, eşya psikiyatrik konsültasyonu yapılır. Bu durumda, rapor **PSİKİYATRİK MUYYENE KONSÜLTASYON RAPORU** formu ile edilir.

Temel psikiyatrik muayene yapıldı Belirgin bir psikopatolojik bulgu saptanmadı.

Ayrıntılı psikiyatrik muayeneye gerek duyuldu. Bc: Psikiyatrik Muayene/Konsültasyon Raporu
 Psikiyatrik konsültasyonu istendi. Bc: Psikiyatrik Muayene/Konsültasyon Raporu

ALINAN MATERYAL

Muyyene edliden aldığınız materyalleri (antropometrik, tıbbi sonuçlarına Raporun SONUÇ kısmında) yer veriniz.

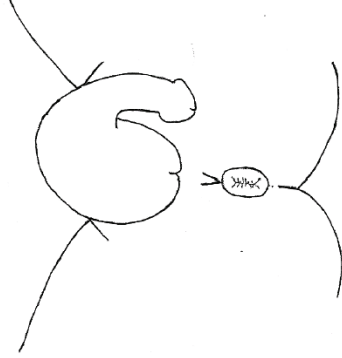
Oral sorunu Ken Saç kılı Diğer
 Anıl sorunu Tüccük Püls kılı
 Dermal sorunu Tırnak altı materyali Gıysı

EKLENEN KONSÜLTASYON RAPORLARI VE TIBBİ BELGE ÖRNEKLERİ

→ Varsa Rapor adından Vardığızın, Konsültasyon Muayene Raporu, Psikiyatrik Muayene/Konsültasyon Raporu ve diğer tıbbi belge örneklerini belirtiniz.
 Psikiyatrik muayene / konsültasyon Raporu (..... Sayfa)
 Konsültasyon Raporu (..... Sayfa)
 Diğer kurumlardan sağladığınız belge.

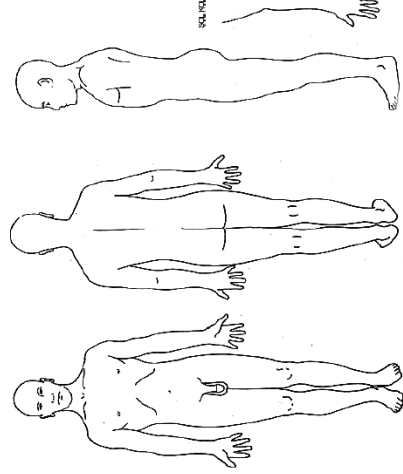
SONUÇ

→ Bu kısım, Çocuğa ve Babarına belirlenen basitlikler dikkate alınarak doldurulur. Tıbbi muayene hakkında ayrıntıdır olan sonuç yazılır. Başka alanlar kısmında yazılmaz. Çatı edilir.
 Başka sağlık kuruluşuna sevkine Gerek görülmüdü Gerek görüldü (Gerekçesi aşağıda açıklanmıştır)
 Kesin rapor Durumu belirler raporu

(Erkekler için)

Muyyene edlinin adı soyadı : Rapor tarihi ve no :

(Erkekler için)

Muyyene edlinin adı soyadı : Rapor tarihi ve no :

MUYYENEYİ YAPAN VE RAPORU DÜZENLEYEN TABİBİN

Adı soyadı : İmzası :
 Diploma no : Kurum Mühürü :

Bu Rapor, EK FORMULAR DAHİL TOPLAM sayfa olup, her bir sayfa üç suretle

İmza

Sayfa - 4 -

Bu Rapor, EK FORMULAR DAHİL TOPLAM sayfa olup, her bir sayfa üç suretle

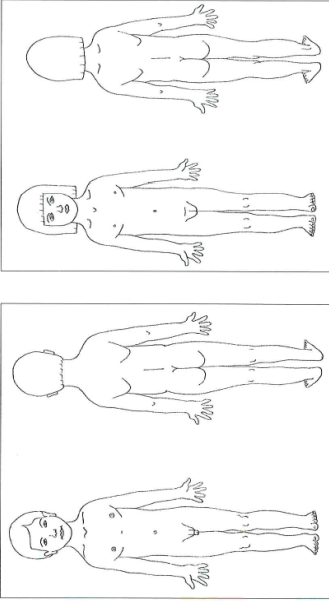
Sayfa - 3 -

(Kadınlar için)

İNÖLÜ SALGINI İMZA TİPİNE NAFA USU

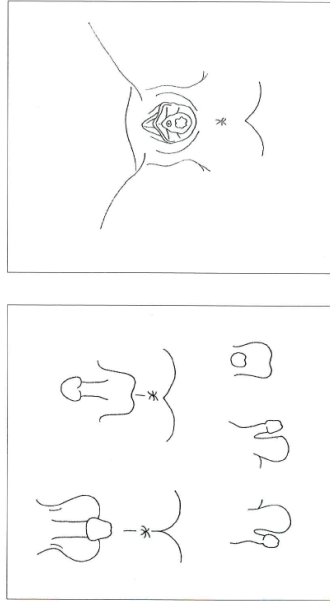
Muayene edilenin adı soyadı :

Rapor tarihi ve no :

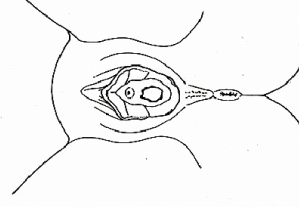
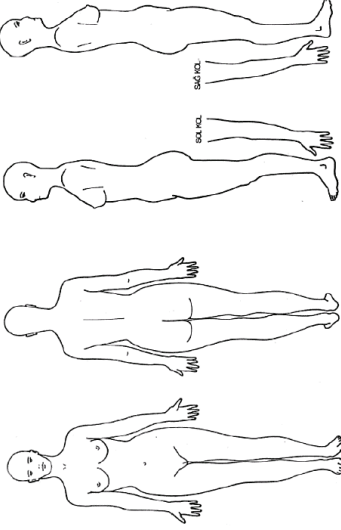
Erkek Çocuk

Kız Çocuk

Erkek Çocuk Genital

Kız Çocuk Genital

Bu Rapor EK FORMULERİN OYUNLU İZLENİMİNE DAYANIR. BU RAPORUN KULLANIMI İÇİN BİR BAŞKA ÖLÇÜM İZLENİMİNE İHTİYAÇ YOKTUR.

İmza

Sayfa - 4 -

Kaynaklar

- 1- Polat O, Pakiş I. Hekimler İçin Adli Tıp Uygulamaları Rehberi. Acıbadem Üniversitesi Yayını, İstanbul, 2016.
- 2- Pakiş I. Acil Serviste Adli Olgu Yaklaşımı. Erişkinlerde Acil Bakım, Editör, Aslan FE, Olgun N. Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara, 2014;181-191.
- 3- Balcı Y, Eryürük M. Adli Raporların Hazırlanmasında Temel Kurallar, Kavramlar; Hukuki ve Tıbbi Açıdan Hekim Sorumluluğu. Birinci Basamakta Adli Tıp, Editör, Koç S, Can M. Golden Print, İstanbul 2010;93-106.
- 4- Tümer AR, Keten A, Karacaoğlu E. Adli olgu bildirimi ve adli raporlar. Hacettepe Tıp Dergisi, 2011;41, 128-134.
- 5- etin G. Yaralanmalar İle İlgili Rapor Düzenlenmesinde Karşılaşılan Sorunlar ve özüm Önerileri. Türkiye Klinikleri J Foren Med 2012;9(2):58-65.
- 6- Polat O. Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı.1,2. Seçkin yayıncılık, Ankara, 2007.
- 7- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>. Erişim tarihi:06.03.2017.
- 8- Can M, Tırtıl L, Dokgöz H. Çocuk İstismarı Olgularında Hekim Sorumluluğu. Birinci Basamakta Adli Tıp, Editör, Koç S, Can M. Golden Print, İstanbul 191-191.
- 9- Giardino A.P, Christian C.W, Giardino E.R. A Practical Guide to the Evaluation of Child Physical Abuse and Neglect. Sage Pub. London,1997; 23-211.
- 10- American Academy of Pediatrics. The Evaluation of Children in the Primary Care Setting When Sexual Abuse Is Suspected. Pediatrics 2013;132:558–567.
- 11- Finkel M.A, De Jong, A.R. Medical Findings in Child Sexual Abuse, in Child Abuse: Medical Diagnosis and Management. Lea & Febinger. USA, 1993; pp.185-241.
- 12- Legano L, McHugh M.T, MPH, Polusci V.J. Child abuse and neglect; Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care, February 2009; 31-57.
- 13- Nathanson M, Heger A.H. The Pathology of Trauma: The Physically and emotionally abused child, sexual violence. Ed. Mason JK, Purdue BN. 3rd Ed. Arnold Pub. London, 2000; 155-190.
- 14- http://dosya.marmara.edu.tr/macok/kitap/Universiteler_Icin_Hastane_Temelli_Cocuk_Koruma_Merkezleri_El_Kitabi.pdf . Erişim tarihi:06.03.2017.

RÖPORTAJ

MELTEM CUMBUL

“BU SETTE ÇOCUK VAR”

Çocuk oyuncuların yasal durumu konusunda uzun zamandır “BU SETTE ÇOCUK VAR “ kampanyasını yürüterek konuyu gündemde tutan Oyuncular Sendikası Başkanı sanatçı Meltem Cumbul ile yazılı bir röportaj gerçekleştirdik. Kendisine bu alandaki aktif çalışmaları ve hak savunuculuğu için teşekkür ederiz

MELTEM CUMBUL

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü mezunudur. Yirmibeş sinema filmi, yedi dizide oynamış, yaptığı çalışmalarla, Ulusal ve Uluslararası alanda bir çok ödüle layık görülmüştür. ‘Karışık Pizza’ filmindeki karakter Emel ile ‘Sadri Alışık En İyi Kadın Oyuncu’ ödülü, ‘Duruşma’ filmindeki Nazan karakteriyle Ankara Uluslararası Film Festivali En İyi Kadın Oyuncu Odülü, ‘Abdulhamit Düşerken’ filmindeki Nimet karakteriyle 11. Casod ve Antalya Uluslararası Film Festivali’nden ‘En İyi Kadın Oyuncu’ Ödülleri, ‘Gonül Yarası’ filminde canlandığı Dünya karakteriyle Palm Springs Uluslararası Film Festivali’nden ‘Fibresci-En İyi Kadın Oyuncu’ ödülünü almıştır. Üç yıl süreyle birebir çalışarak oyunculuk tekniğini öğrendiği Eric Morris’in sistemini halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümünde öğretmektedir. 2014 yılından 2017 Eylül ayına kadar sürecek olan Oyuncular Sendikası Başkanlık görevine devam etmektedir.

Genel başkanlığını yürüttüğünüz Oyuncular Sendikasının çalışmalarından bahsedebilir misiniz?

Ekonomik ve sosyal haklarımızı kazanmak için 2011 yılından beri çalışıyoruz. Sektörümüzde çok fazla sorun var. Çalışma koşulları çok ağır, setlerde ortalama 16-18 saat çalışılıyor, tek taraflı sözleşmelere imza atmak zorunda kalıyoruz, iş güvenliği önlemleri ise tamamen kişilerin inisiyatifine bırakılmış durumda, ödemeler konusunda sıkıntı yaşıyor, emekli olabilen oyuncu sayısı çok az... Bu sorunlar aslında hastalığın belirtileri. Bu noktada teşhisi doğru koymak gerekiyor. Bu sorunları neden yaşıyoruz? Çünkü işverenler İş Kanunu'na uygun hareket etmiyor. Bizler işçiyiz ve 4A üzerinden sigortalanmalıyız. Ancak oyuncuların neredeyse tamamına zorla Serbest Meslek Makbuzu açtırılıyor, bu da sistemde 4B'li görünmemiz anlamına geliyor. 4B'li olduğumuzda işçilikten doğan tüm haklarımızı kaybediyoruz. Temel mücadelemiz 4A'lı olmaktır, tüm çalışmalarımızın merkezinde 4A Kampanyası vardır. Bunun yanı sıra can güvenliğimiz için setlerde ve sahnelerde "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" ile ilgili çalışmalar yürütüyoruz. Çocuk oyuncuların hakları için 6 yıldır aralıksız çalışıyoruz, üyelerimizin sorunlarını çözebilmek adına hukuki danışmalık ve sosyal güvenlik

danışmanlığı hizmeti veriyoruz. Aslında çeşitlilik gösteren çok fazla çalışmamız var. Çalışmalarımız hakkında daha kapsamlı bilgi edinmek isteyen kişiler web sitemizi ziyaret edebilir.

Oyuncular Sendikası tarafından “Bu Sette Çocuk Var” kampanyası yürütüldüğünü biliyoruz. Kampanyanın doğuşunu ve geldiği aşamayı anlatır mısınız?

Sendikamızın kurulduğu ilk yıl, yani 2011 yılında çocuk oyuncular için çalışmaya başladık. Çocuk oyuncuların temel problemi yetişkin oyuncularla aynı şartlarda çalışıyor olmalarıdır. Kaldı ki sektörümüzdeki çalışma koşullarına yetişkinler bile katlanamamaktadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde 7 yaşındaki bir çocuğun sistemde vergi mükellefi olarak görüldüğünü tespit ettik. Sektörümüzdeki yanlış işleyişin geldiği noktayı buradan çok iyi anlayabilirsiniz! Gelişmiş ülkelerin mevzuatlarını araştırdıktan sonra, çocuk oyuncular için neler yapılması gerektiği şekillenmeye başladı. Varolan sorunları ve çözüm önerilerimizi ilgili devlet kurumlarına ve kamuoyuna en iyi şekilde anlatabilmek için 2012 yılında «Bu Sette Çocuk Var» kampanyasını başlattık. İş Kanunu 71.Maddesine «Kültürel ve Sanatsal Aktivitelerde Çalışan Çocuk İşçiler» ile ilgili bir ibarenin eklenmesi gerekiyordu. Bu ekleme 23 Nisan 2015 tarihinde yapıldı. Ardından çocuk oyuncuların çalışma koşullarını yaş ve gelişimlerine göre belirleyecek olan bir yönetmelik çalışması yapılması gerekiyordu. Gelişmiş ülkelerin mevzuatını tarayarak yönetmelik taslağını hazırladık ve 2012 yılında Çalışma Bakanlığı'na sunduk. 71. Maddeye gerekli eklemeler yapılmış olsa da maalesef yönetmelik hala çıkarılmadı. Şuan bu yönetmeliğin çıkarılması için çalışıyoruz.

Set ortamı bir çocuk için neden tehlikelidir?

Setler daha önce “Az Tehlikeli” sınıfta yer alıyordu. Yaptığımız çalışmalar neticesinde setleri “Tehlikeli” sınıfa aldık. Aslında setler tüm çalışanlar için tehlikeli bir işyeridir. Söz konusu çocuklar olduğunda ise tehlike daha da büyüktür. İş güvenliği kültürü ülkemiz için çok yeni bir kavramdır. Bizim sektörümüz ise diğer meselelerde olduğu gibi, İş Güvenliği konusunda da maalesef Türkiye'deki uygulamaların bile gerisindedir. Setlerde çok ağır ekipmanlarla çalışıyoruz, yüksekten düşme ve elektrik çarpması en çok yaşanan kazalardır. Bunun yanı sıra patlayıcı maddeler, ateşli silahlar ve yeri geldiğinde kimyasal madde-

lerin kullanımını da setlerde görebiliyoruz. Gerekli önlemler alınmadığı için çok ciddi kazalar yaşanıyor. Hatta organ kayıpları ve ölümlü kazaların sayısı azımsanmayacak seviyededir. Bu konudaki en büyük sıkıntımız iş güvenliği önlemlerinin kişilerin inisiyatifine bırakılmış olmasıdır. Sette çalışan kişiler bazı riskleri öngörebiliyorsa kişisel önlemler alınabiliyor. Ancak sistemli bir risk analizi yapıldığından, sektörün işleyişine hakim uzmanlarla çalışıldığından bahsedemeyiz. Böyle bir ortamda, başında kimse olmadan çocukların elini kolunu sallayarak sette dolaştığını görüyoruz. Bu durum oldukça riskli ve tehlikelidir.

Çocuk oyuncular ile ilgili hazırlanacak yönetmelik için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile toplantılar yaptınız. Gelinek noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hazırladığımız yönetmelik taslağı ile ilgili Çalışma Bakanlığı ile sayısız toplantı gerçekleştirdik. 2012 yılında sunduğumuz yönetmelik taslağını, bakanlık 2016 Haziran ayında gündemine aldı! Sunduğumuz taslağın üzerinde Bakanlığın ciddi değişiklikler yaptığını gördük. Bakanlığın yaptığı değişikliklerde itiraz ettiğimiz çok önemli iki madde var. Bunlardan biri hiçbir surette çalıştırılmayacak yaş aralığı, diğeri ise yönetmeliğe aykırı davranan işverene uygulanacak yaptırımlar. Oyuncular Sendikası olarak 0-3 yaş aralığının hiçbir surette çalıştırılmaması gerektiğini düşünüyoruz. 0-3 yaş çocuk gelişimi açısından en önemli yaş aralığıdır ve sektörümüzde mevzuatların da uygulanmadığını düşününce olabildiğince çocuğı setlerden uzak tutmaya çalışıyoruz. Yurtdışında 3 aylık hatta 15 günlük bebekler bile çalıştırılabilir. Ancak bu ülkelerde sıkı denetimler var ve kanunlara aykırı davranan işverenlere çok ciddi yaptırımlar uygulanıyor. Bize gönderilen son taslakta ise caydırıcı yaptırımlarından asla söz edemeyiz. Bu noktada, Çalışma Bakanlığı'nın çocukların haklarını gözetmekten ziyade, reklam verenlerin kaygılarını gidermeye çalıştığını görüyoruz. Yönetmelikteki yaptırım kısımları güçlendirilir ve bir denetim sistemi kurulabilirse hiçbir surette çalıştırılmayacak yaş aralığını 0-1 yaş olarak kabul edebiliriz.

Çocuk oyuncuların işçi statüsünde değerlendirilmesi ve düzenlemenin İş Kanunu'nda olması, Çalışma Bakanlığı nezdinde yönetmelik hazırlanmasını nasıl yorumluyorsunuz? Bu alanda olmak isteyen çocukların zihinsel ve psikolojik gelişimini des-

tekleme bakımından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın da sürece katılması gerekmez mi?

Öncelikle yönetmelik taslağını Oyuncular Sendikası olarak biz hazırladık, Bakanlık bizim onlara sunduğumuz taslak üzerinde değişiklikler yaptı. Aslında en başta Çalışma Bakanlığı ile çok güzel bir çalışma gerçekleştirdik, bize çok yardımcı oldular. Bu işbirliğinden hepimiz memnunduk. Ancak Bakanlığın değiştirdiği maddeleri görüce hayal kırıklığına uğradık. Çünkü çocukların haklarını korumaktan ziyade son aşamada işverenlerin kaygılarını gidermek üzere davrandılar. Bu kabuledilemez bir durumdur. Burada söz konusu olan çocuklardır ve çocukların çıkarları işverenlerin kaygısının üzerindedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da bu sürecin içinde, hatta 29 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen ilk toplantıda hiçbir surette çalıştırılmayacak yaş aralığının 0-3 yaş olması yönünde görüş bildirmişlerdir.

Türkiye dışındaki ülkelerde çocuk oyuncuların durumları ve uluslararası düzenlemeler hakkında bilgi verir misiniz?

Yukarıda da bahsettiğim gibi, yurt dışında 15 günlük bebekler bile çalıştırılabilir. Ancak bu ülkelerde ciddi denetimler ve yaptırımlar söz konusu. Amerika'da çocuk oyuncu hakları, Charlie Cahaplin'in filminde oynayan çocuk oyuncu Jackie Coogan'ın, menajerine ve annesine açtığı dava sonucunda gelişmeye başlamış. Şuan Amerika'da "Coogan Yasası" ile çocuk oyuncuların hakları güvence altına alınmış durumda. Çocukların adına bir hesap açılıyor ve ödeme bu hesaba yattığı için, çocuk eğitiminden geri kalmasın diye sete bir öğretmen getiriliyor, çocuğa psikolojik destek veriliyor. Yunanistan'da çalışma yaşı 2 yaştan başlıyor, yani 2 yaşın altında hiçbir çocuk çalıştırılmıyor. Diğer gelişmiş ülkelere baktığımızda da, çocukta "Ben çalışıyorum, para kazanıyorum" algısı yaratmamak için tüm önlemlerin alındığını görüyoruz, ayrıca tüm çekim programı çocuğa göre hazırlanıyor. Varolan mevzuata aykırı davranan işverene ise ciddi cezalar uygulanıyor. Dolayısıyla işveren bu riski alamadığı için mevzuata uymak zorunda kalıyor. Örneğin Fransa'da, mevzuata uymayan işverene 75.000 Euro para ve 5 yıllık hapis cezası uygulanıyor. Bizde ise ne sistemli bir denetimden bahsedebiliyoruz ne de yaptırımdan. Çalışma Bakanlığınının yönetmelik taslağına koyduğu yaptırım maddesine baktığımızda 1600 TL civarında olan idari para cezası ve sadece çocukla olan çalışma

izninin iptal edildiğini görüyoruz. Bu maddeler caydırıcı değildir! Yönetmelik bu şekilde geçerse, işveren yönetmeliğe aykırı davranarak çocuk çalıştırabilir. Sermaye anlamında milyonların döndüğü bir ekonomide 1600 TL'lik idari para cezası hiçbir şey değildir. Çocukla olan çalışma izninin iptal edilmesi de maalesef bir yaptırım değildir çünkü aynı işveren çocukla çalışmak için tekrar çalışma izni başvurusunda bulunabiliyor!

Oyuncular Sendikası olarak bundan sonraki süreçte nasıl adımlar atacaksınız?

Şuan yönetmelik taslağının iyileştirilmesi için çalışıyoruz. Özellikle yaş ve yaptırım meselesi ile ilgili ciddi yanıtlar söz konusu. Çalışma Bakanlığı'nın bu hatadan dönmesi için mücadele veriyoruz. Umuyoruz ki sektörel gerçekliklerin farkına varacaklar ve bu hatadan dönecekler. İkinci aşamada Çalışma Bakanlığı'nın bir toplantı organize etmesi gerekiyor. 2016 haziran ayında yapılan ilk toplantıda süreç tamamlanmadı. Bu sebeple ikinci toplantı yapılması gerekiyordu. 2016 Ağustos ayında ikinci toplantı çağırısı yapıldı. Ancak 15 Temmuz darbe girişimi sonrası, dönemin Çalışma Bakanı olan Süleyman Soylu İçişleri Bakanı olarak görevlendirildi ve toplantı iptal edildi. Bu toplantının biran evvel organize edilmesi için şuan çalışıyoruz. Bunun yanısıra yönetmelik taslağını iyileştirmek ve sorunlu noktaları tam anlamıyla tespit edebilmek için Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi Av. Canan Ünal ile de bir çalışma gerçekleştireceğiz.

Tiyatro, müzik, sinema gibi sanat dalları ile ilgilenmek isteyen çocuklar için önerileniz nelerdir? Örneğin gece çalıştırılmalarının yasak olması gibi sınırlamalar karşısında çocuklar sahne sanatlarında nasıl yer almalı?

Çocuk Oyuncular Yönetmelik taslağında, sahne sanatları alanında çalışan çocuklar için de düzenlemeler var. Sahneler, sinema-televizyon dünyası kadar karışık ve acımasız değil. Elbette orada da ciddi sorunlar var. Bu sebeple sahne alanında çocuk çalıştıracak işverenlerin bu yönetmeliğe uyması ve ailelerinin de gerekli takibi ve denetimi yapması gerekiyor. Sahneler sabit işyeri olduğu için setlere göre denetimi daha kolay oluyor. Bu sebeple sahnelerdeki gerekli takibi yapmak, yönetmeliği uygulamak bizim için daha kolay. Gece çalışması ile ilgili sahnelere ayrıcalık tanındı. Setlerde çocuklar saat 20.00'den

sonra çalıştırılmayacak. Sahnelerde ise bu süre 23:00'e uzatıldı. Dolayısıyla oyunların yönetmelik dikkate alınarak yazılması ve programlamanın çocuklara göre yapılması gerekiyor.

Çocuk oyuncuların hukuki durumunun, bu alan ile ilgili herkesin çocuk yararına taraf olması ile çözümlenebileceğini düşünüyoruz. Sizce bu konuda izleyicilere ve hukukçulara düşen görev nedir?

İzleyicilere çok şey düşüyor. Çocuklara karşı hepimiz çok hassasız. Söz konusu çocuk olduğunda çoğu kişi tepki göstermekten kaçınmıyor. Ancak nedense yıllardır ekranda izlediğimiz çocukların çocuk işçi olduğu ve kaçak çalıştırıldığı farkedilmedi. Sokaklardaki çocuklar korunmaya çalışıldı ama ekrandakiler unutuldu. Çocuk oyuncular güvencesiz şekilde, çok uzun saatlerde çalıştırılıyor. Ateşli silahların ve patlayıcıların kullanıldığı, çocuğun psikolojisini olumsuz yönde etkileyecek ve çocukta travma yaratacak senaryolarda çocukların rol almaması gerekiyor. İzleyicilerin de bu konuda duyarlı olması ve tepkisini göstermesi lazım. Çocukların suistimal edilmesine kimse izin vermemeli. Aynı zamanda senaristler ve yönetmenler de sette çocuk olduğu algısı ve bilinci ile hareket etmelidir. Senaryonun, çocuğun fiziksel ve psikolojik durumu gözönünde bulundurularak biçimlendirilmesi, yönetmenin de aynı şekilde rejiyi düşünmesi gerekir. Hukukçular da bunun takipçisi olmalı. Bizim alanımızda çok fazla hukuki boşluk var, kanunlar uygulanmıyor. Oyuncular Sendikası'nı kurduğumuz günden bu yana hukuk camiasının sektörümüze ne kadar uzak olduğunu üzülerek gözlemledik. Alanımıza özgü hukuki sorunları tespit etmekte ve çözüm bulmakta çok zorlandık. Bu konuda her zaman hukukçuların desteğine ihtiyacımız var. Umarım hukuk dünyasında da taleplerimiz karşılık bulur ve bu mücadeleyi hep birlikte veririz.

ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME

Doç. Dr. Neylan ZİYALAR

Savcılar, hâkimler, avukatlar, polisler, sosyal çalışma görevlileri ve bilirkişi olarak atanan uzmanların, adli sistemin talebi üzerine çocuk ile gerçekleştirdikleri görüşmelere “Adli Görüşme” denir. Görüşmelerin amacı ve içeriği adli sistemin talebi doğrultusunda çocuğu tanımaya ve çocuğun korunma ihtiyacını belirlemeye ya da suç olgusuna yöneliktir. Adli görüşmeye giren çocukların yüksek yararının gözetilip korunabilmesi öncelikle bu çocuklar ile yapılacak görüşmelerin başarısına bağlıdır.

Herhangi bir sebeple adli sistemin içine girmiş olan çocuk ile görüşme yaparken hem onun yaşı ve gelişim düzeyini hem de geçirdiği travmanın etkilerini dikkate almak gerekir. Bu bakımdan, çocuklarla yapılacak adli görüşmeler söz konusu olduğunda büyüklerin ifadelerinden farklı olan pek çok faktör karşımıza çıkmaktadır. Çocuklarla yapılacak görüşmelerin başarılı olabilmesi, hedeflenen bilgilerin elde edilebilmesi için öncelikle çocuğun gelişim basamaklarını çok iyi tanıma ve uygun görüşme tekniğini etkin biçimde kullanabilme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yapılmış olan bilimsel araştırmalarda elde edilen sonuçlar, çocukların yaşlarının ve gelişim düzeylerinin görüşmeye doğrudan etki ettiğini bildirmektedir.

Şüphesiz çocukla nitelikli bir görüşme için yalnızca çocuk gelişim süreçlerini ve söz konusu çocuğun ihtiyaçlarını dikkate almak efektif bir iletişim için yeterli değildir. Adli görüşme yapacak olan kişilerin

kullanacakları iletişim teknikleri, yöneltecekleri soruların tipleri ve sergileyecekleri davranışların da bu alandaki bilimsel gelişmelere uygun olması beklenir. Çocukların yargılamanın muhtelif aşamalarında bulunmaları halinde, yetişkinlere ilişkin yöntemlerin kullanılması mümkün değildir. Adalet sistemine bir şekilde dâhil olan çocuklarla ilgili uygulama sırasında yaşanan sorunların başında onlarla iletişimin tam olarak kurulamaması gelmektedir. Esasen temel insanlar arası iletişim biçimlerinden çok büyük farklılık oluşturmamakla birlikte çocuklarla iletişim başlı başına önem arz etmekte ve yetişkin ile iletişim yöntemlerinden farklılaşmakta ve usulüne uygun yapılmaz ise hatalara neden olmaktadır. Çocukla farklı iletişim, bebeksi bir ses tonu ile konuşmak, bazı kelimeleri yarım telaffuz etmek, kelimelere şirinlik ve sevimlik ekleri katmak şeklinde anlaşılmalıdır. Çocukla kurulacak iletişimin kalitesi ve kendinizi ifade ediş tarzınız çocuktan alacağınız cevapları da etkileyecektir. Bu bağlamda kişiler arası etkili iletişime ait “sözlü” ve “sözsüz” iletişim, doğru soru sorma teknikleri, etkin dinleme gibi bileşenler özenli ve dikkatli bir biçimde kullanılmalıdır.

Kişiler arası iletişim; kişilerin sözlü ya da sözsüz mesajlarla, birbirlerine duygu, düşünce ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreçtir. Kişilerarası iletişim “Sözlü İletişim” ve “Sözsüz İletişim” (Beden Dili) olmak üzere ikiye ayrılır. Bir başka deyişle, sözlü mesajlar kadar sözel olmayan mesajlar da ifadelere anlam katarlar. Herhangi bir şeyi söylemek için seçilen zaman, kullanılan ifade biçimi, ses tonu, jest ve mimikler vb. verilen mesajın karşıdaki kişi tarafından algılanma ve yorumlanma biçimini belirleyen unsurlardır.

Sözlü iletişim, konuşarak gerçekleştirdiğimiz iletişimdir biçimidir. Sözlü iletişimin temel unsurları ses, kelimeler, konuşma ve lisanıdır. Kişiler zihinlerinde ürettiklerini, bilgilerini, birbirlerine ses sembolleri ile aktarır ve anlamlandırırılar. Sözlü iletişim “dil(lisan)” ve “dil ötesi(-vokal)” olmak üzere iki alt gruba ayrılır. Dil ile iletişimde kişiler zihinlerinde ürettiklerini, bilgilerini birbirlerine ses sembolleri ile aktarır ve anlamlandırırılar. Dil ötesi iletişim ise, sesin niteliği ile ilgilidir; ses tonu, sesin hızı, şiddeti, hangi kelimenin vurgulandığı, duraklamalar gibi özellikleri kapsamaktadır.

İletişimde önemli olan karşımızdakinin ilgisinin devamını sağlamak ve karşılıklı olarak birbirini anlamaktır. Söylenenlerin birçoğu görüş-

tüğümüz kişiler için yeni, bilinmeyen konulardır. Çok hızlı konuştuğumuzda karşımızdakiler bizi anlayamayabilir. Çok yavaş konuşmak ise görüşmeye olan ilginin azalmasına neden olabilir. Söylediklerimizin anlaşılır olması bakımından telaffuzun da önemi büyüktür. Konuşmada ses ve hecelerin yutulması bizi anlaşılır olmaktan uzaklaştırır. Bu nedenle açık biçimde telaffuz etmeye özen göstermemiz gereklidir.

Sözlü iletişimin etkili olmasının bir başka unsuru da sesin gücünde saklıdır. Çok alçak sesle konuşmak dinleyiciyi yorar ve bir süre sonra dikkatin dağılmasına neden olur. Benzer biçimde sürekli çok yüksek sesle konuşmak da tavsiye edilmez. En etkili olan gerektiğinde yükseltip alçaltılarak monotonluktan uzak bir ses tonu kullanmaktır.

Adli görüşmede tercih edilen belli başlı soru teknikleri arasında; açık uçlu sorular önceliklidir. Sorular belirli bir konuya, yere ya da kişiye odaklanmalı ve olabildiğince açık uçlu olmalıdır. Çocukla görüşürken onu yönlendirmekten kaçınabilmek için soru tiplerini ve etkilerini bilerek hareket etme görüşmecinin işini kolaylaştırır. Böylece amaca uygun ve ihtiyaç duyulan bilgileri alma ve bunların hukuken değer ifade eder nitelikte olması mümkün olur.

Çocukla görüşme başlangıcında, öncelikle çocukların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri sorularla başlamak önerilir. Bu amaçla kullanılabilecek soru tipi açık uçlu sorulardır. Açık uçlu sorular “evet” ya da “hayır” ile cevaplanamayacak sorulardır. Bir diğer deyişle açık uçlu sorular anlattırıcı sorulardır. İletişimcilerin 5N 1K dediği, “Ne”, “Nerede”, “Ne zaman”, “Nasıl”, “Neden”, “Kim” soruları açık uçlu soruların en iyi örnekleridir. Açık uçlu sorular olası yönlendirmelerden tamamen uzaktır. Diğer bir ifade ile bu sorular “nötr” yani “yüksüz” sorulardır.

Açık uçlu sorular doğru ve yanlış cevap ve/veya evet hayır şeklinde görüşmeyi kilitleyecek türde cevaplara engel olurlar ve görüşmenin devamlılığını sağlarlar. Sorulacak açık uçlu sorularda amaç; çocuğun, olayın nasıl gerçekleştiğini, olayla ilgili düşünce ve görüşlerinin neler olduğunu anlatmasını sağlamak olmalıdır. Açık uçlu sorular çocuğu konuşmaya devam etmesi için teşvik eder. Bu soru türü olayla ilgili resmin tamamını görmeye ihtiyaç duyduğumuzda, çocuğun yaşam hikâyesini anlatmasında, problemin ifade edilmesinde, çocuğun yaşam koşullarının açığa çıkarılmasında oldukça yararlıdır.

Kapalı uçlu sorular “evet” veya “hayır” gibi tek kelimelik kesin yanıtları olan sorulardır. Bu sorular çocuğun kendisini geniş biçimde ifade edebilmesinden ziyade merak edilen bir konunun kısaca aydınlatılmasına yönelik olacaktır. Bu sebeple çocuğu serbestçe konuşmaya teşvik etmez. Adli görüşmede temel bilgi ve gerçekler öğrenilmek istendiğinde kapalı uçlu sorulara yönelmek gerekir. Kapalı uçlu sorular, gerektiğinde açık uçlu sorularla alınmış bilgileri teyit etmek için de kullanılır. İletişim tamamen kesildiği hallerde de kapalı uçlu sorulardan yararlanılabilir.

Yanıtı sorunun içinde yer alan sorular yönlendirici sorulardır. Adli görüşmede yönlendirici, yanlı ya da yargılayıcı sorular sormaktan kaçınılmalıdır. Yönlendirici sorular çocuğun kendisini olduğu gibi dile getirmesine engel olduğundan önemli adli hatalara yol açabilirler. Ayrıca çocuğun yargılandığı hissine kapılmasına ve görüşme sürecinden korkmasına neden olarak çocuğa zarar verebilirler.

Görüşmeci yargısız ve yansız olarak sorduğu bir soruda sadece bilgi alma amacıyla olduğu mesajını çocuğa verir, bu nedenle soruların yansız ve yargısız olması da önemlidir. Yönlendirici sorular gerçeği ortaya çıkarmanın ötesinde, soran kişinin kurgusuna bağlı cevaplar verilmesi riski taşır.

Bütün çocuk adalet sistemi çalışanlarının öğrenmesi gereken çok önemli bir iletişim becerisinin de etkin dinleme olduğu kabul edilmektedir. Etkin dinlemede en önemli özellik yalnızca işitmek değil; onu işitip dinlediğinizi karşılıkına yansıtmaaktır. Etkin dinleme, dinlemeyi ve duyduğunu yansıtmayı içeren bir iletişim biçimi olarak bilinmektedir. Yansıtma; karşınızdakine odaklanarak onun söylediklerini sözlerimiz ve davranışlarımızla geri bildirmek şeklinde gerçekleşmektedir. Bunu sağlamak için görüşmecinin çocuğun söylediklerine yoğunlaşması, bedensel tepkiler ve sözlü nidalarla onu “dinlediğini” hissettirebilmesi ve dinleme eyleminde yoğunlaştığını kendi kendine tekrarlaması önerilmektedir. Çocuğun son söylediği kelimelerin görüşmeci tarafından başka sözcüklerle soru biçiminde tekrar edilmesi temeline dayanan “etkin dinleme” nin görüşmeciye yardımcı olabilecek yöntemlerden biri olduğu ileri sürülmektedir. Görüşme esnasında çocuk da görüşmeciye sorular sorabilir. Bu durumda çocuğun yönelteceği sorulara olabildiğince doğru ve açık ama kısa yanıtlar vermek yerinde olacaktır.

Günlük yaşantımızda birçok iletişim, konuşma olmaksızın gerçekleşir. Biz çevremizdeki diğer kişilerin genel durumlarını, nasıl bir ruh hali içinde olduklarını onlarla konuşmadan da kestirebiliriz. Burada bizi yönlendirenler kişinin bedeninin duruşu, mimik ve jestleri, yüz ifadesi gibi özellikleridir. Sözsüz iletişimde verilen mesajlar duygularımızla ilgilidir.

Adli görüşmelerde çocukların beden dillerine ilişkin mesajlar onların içinde bulunduğu duygu durumu hakkında fikir verebilir. Böylece onlarla daha sağlıklı iletişim kurmak mümkün olur. Sözsüz iletişimde verilen mesajlara daha büyük anlam yüklemenin yanıltıcı olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Adli görüşmenin yapılacağı ortam düzenlenirken de bazı hususlara dikkat edilmelidir: Görüşme yapılacak çocuğa 30–40 cm.'den fazla yaklaşılmalıdır. Fiziksel ya da cinsel şiddet mağduru olan çocuklarda bu mesafenin biraz daha uzun tutulması çocuğun kendisini rahat hissetmesi bakımından önemlidir. Bilhassa cinsel suç mağduru bir çocuğun kendisi çok yakın temas kurmaya eğilim gösterse bile ona 50-60 cm.'den fazla yaklaşılmalıdır.

Görüşmenin işlevini arttırmak için kimi basit müdahaleler işe yarabilir. Söz gelimi görüşmenin başlangıcında çocuğu görüşme ortamına hazırlamak için öncelikle günlük hayatla ilgili birkaç konuya değinmek uygun olacaktır. Güncel olaylarla ilgili (sportif, kültürel, sanatsal diyalog) bir konuşma karşılıklı güven ilişkisinin kurulmasını sağlamaya yardımcı olur. Bu girişin ardından "Lütfen, burada bulunmanı gerektiren olayı bana anlat," diye konuya girilebilir. Buna rağmen, ısrarla konuşmak istemeyen bir çocuğu henüz hazır olmadığı bir konuda veya anda konuşmaya zorlamak doğru değildir.

Adalet sistemi çalışanlarının önemle üzerinde durmaları gereken bir diğer husus da çocuğun ve her olayın biricikliğidir. Çocuğa ilişkin her olguyu ayrı değerlendirmek profesyonel yaklaşımın ilk şartıdır. Bu bağlamda adli sistem çalışanlarının uyması gereken temel prensiplerden söz etmek mümkündür. Öncelikle görüşmeye başlamadan olaya ilişkin dosyayı mutlaka dikkatli bir biçimde okumalıdır. Görüşme başlangıcında görüşmeci kendini tanıtmalı, görevinin ve görüşmenin amacının ne olduğundan açıkça söz etmelidir. Ardından çocuğun görüşme boyunca vereceği bilgilerin ilgili dava/işlem için kullanılacağını

belirtmelidir. Görüşme esnasında çocuğun kolaylıkla anlayabileceği basit sözcükleri seçmeli, yargı içeren ifadelerden kati suretle kaçınmalıdır. Görüşmede gerektiğinde “Hımmm..., devam et..., seni anlıyorum...” gibi devam ettirici ifadeler yer vermeli, yansıtıcı ya da pekiştirici ifadeler kullanmalıdır. Ayrıca adli sistem çalışanları görüşme esnasında açık uçlu sorular sorarak, çocuğun kendisini daha iyi ifade etmesine ve bu sayede daha fazla bilgiye ulaşmaya gayret etmelidir. Söz gelimi; “Eviden ayrıldıktan sonra neler yaptın?” gibi.

Görüşmecii çocukla görüşürken saçıyla, sakalıyla, bıyığıyla veya kalem gibi bir şeyle oynamaktan, sigara veya çay kahve içmekten, ayakları veya elleri ile çocuğun dikkatini dağıtıcı ve rahatsız edici yineleyen hareketler yapmaktan kaçınmalıdır. Yine konuşurken monoton bir sesle konuşmaktansa alçalıp yükselen bir ses tonuyla, konuşma hızını ayarlayarak konuşmalı, sözcükleri sade ve düzgün telaffuz etmeli, çocuğu soru yağmuruna tutmaktan kaçınmalıdır. Çocuğa sorunları ile ilgili açıklama yapması için fırsat vermeli, sözünü kesmeden sorunu kendi gördüğü gibi çözmeye ve/veya soruları kendi düşünce ve önyargılarına göre cevaplamaktan kaçınmalıdır.

Son olarak çocukla adli görüşmenin ön hazırlığı ne kadar prensiplere uygun yapılırsa yapılsın her olayın ve her çocuğun biricik olduğu unutulmamalı bu sebeple de önceden belirlenen plan ve strateji, görüşme esnasında her zaman değiştirebilecek esneklikte olmalıdır .

GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ KİŞİLERE YÖNELİK DÜZENLEMELER KAPSAMINDA ENTEGRASYON ÇALIŞMALARI VE TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ ÇOCUKLAR¹

Yrd. Doç. Dr. Pelin SÖNMEZ²

Türkiye'de sayıları 3 milyona yaklaşan Suriye vatandaşı ya da Suriye kökenli kişi yaşamaktadır. Türkiye'nin tarihinde ilk defa bu denli yoğun bir zorunlu göç dalgasını ağırladığını düşünürsek, entegrasyon çalışmalarını anlamak için öncelikle bu sürece götüren olaylara kısaca değinmekte fayda vardır. 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'daki Cilvegözü sınır kapısından geçen bir grup Suriye vatandaşı ile Türkiye'ye göçler başlamıştır. Bu ilk göçlerden itibaren Türk Hükümeti'nin düşüncesi, Esad rejiminin kısa sürede yıkılması ve bu süreçte en fazla 100.000 Suriye vatandaşının sadece bir

1 Bu yazı, Suriyeli Çocuklarla El Ele (Syr- Round theChildren) başlıklı ve TR2011/0135.15-04/008 Sözleşme numaralı Avrupa Birliği Hibe Projesi için tarafıma oluşturulmuş Proje raporundan faydalanılarak hazırlanmıştır.

2 Nişantaşı Üniversitesi, İ.İ.S.B.F.Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

süreliğine Türkiye’de kalmaları yönünde idi.³ Fakat süreç içerisinde çatışmaların giderek artması, dolayısıyla göç akışının giderek artan şekilde sürmesi ile birlikte Türk Hükümeti, Ekim 2011’den itibaren göç eden Suriye vatandaşları için “açık kapı politikasını” ilan etmiştir. Buna göre sınırdan geçerek Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşlarına İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1951 Cenevre Anlaşması’nın ilkelereyle uyumlu kalarak insani yardım ve zorunlu olarak geri gönderme taahhüdünde bulunulmuştur.⁴ Diğer yandan bu kişilerin ülkede yaşamaları ve bir takım hukuki haklardan faydalanmaları için ayrıca düzenlemeler yapılması gereği de yine hukuk sistemimizin bir gereği olmuştur. Çünkü Türkiye 1961 yılında Cenevre Anlaşması’na iki çekince koyarak mülteci tanımını daraltmıştır. Buna göre ancak Türk soylu olma ve Avrupa’dan gelme koşulları sağlandığında sığınmacılar mülteci olarak kabul edilmektedir⁵ ve Suriye Krizi neticesinde Türkiye’ye göç etmek durumunda kalan insanlar bu koşulları sağlamamaktadır.

2011 yılından itibaren sayıları gün geçtikçe artmakta olan Suriye vatandaşlarının ülkede kaldıkları zaman zarfı içerisinde barınma, eğitim, sağlık, istihdam gibi olanaklardan faydalanmaları amacıyla başlatılan hukuki zemin yaratma çabaları, Avrupa Birliği’nin kullanmakta olduğu bir modelin benimsenmesi yoluyla kısmen de olsa çözülmüştür. Avrupa’da 1990’lı yıllar boyunca eski Yugoslavya ve Kosova’da ortaya çıkmış olan savaşların neticesinde özellikle AB üyesi ülkelere yerinden edilmiş kişilerin kitlesel akınları karşısında özel tedbirler alma gereksinimi ortaya çıkmıştır ve bu ihtiyaç karşısında 2001 yılında Geçici Koruma Yönergesi olarak bilinen 2001/55/EC sayılı AB Yönergesi oluşturulmuştur. Üye ülkeler arasında sadece Danimarka’nın katılmadığı bu Yönerge, savaş, vahşet ve insan hakları ihlalleri karşısında ülkelerine

3 M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (Der.), Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’de Göçler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 319.

4 M. Murat Erdoğan, “ Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması”,Yönetici Özeti ve Rapor, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara, Aralık 2014, s. 11.

5 Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ni 1951 yılında imzalamış, 29 Ağustos 1961 tarihinde “ihtirazi kayıtla” onaylamıştır. Bakanlar Kurulu’nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile 1967 tarihli tamamlayıcı nitelikli Protokol’e de katılmış, fakat 1951 Sözleşmesi ile getirdiği coğrafi kısıtlamayı korumuştur. Detay için Bkz. M. Murat Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 45.

geri dönemeyen insanlara uygulanan acil geçici koruma mekanizmasının, onları kabul eden AB üyesi ülkelerin çabalarının ve bu kişilerin kabul edilmesinden doğacak sonuçların AB çapında dengeli bir şekilde dağılımını amaçlamaktadır. AB’de uygulanan Geçici Koruma Yönergesi en fazla 2 yıllığına uygulanabilir ve bu kapsamda Yönerge’den faydalanacak olan kişiler ikamet izni alırlar; bununla birlikte çalışma, girişimde bulunma, yetişkinler için eğitim, mesleki eğitim ve işbaşında eğitimde bulunma; uygun bir kalacak yer edinme; sosyal refah anlamında gerekli destekten ve tıbbi yardımdan faydalanma ve misafir oldukları üye devletin vatandaşları ile eşit bir şekilde 18 yaş altı çocuklar için eğitim sistemine giriş yapma haklarından da faydalanırlar. Diğer yandan geçici koruma statüsündeki kişiler sığınma başvurusunda da bulunabilmelidirler, fakat bu konuda karar verme yetkisi üye devlete bırakılmıştır.⁶

Türkiye’de ise 2013 tarihli “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun” 91. maddesinde yer alan Geçici Koruma Rejiminin genişletilmesiyle bu rejiminin kurulması adına önemli bir adım atılmış ve 22 Ekim 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” yürürlüğe konulmuştur. Yönetmelik kapsamında Geçici Koruma Statüsü’nden faydalanan kişiler, buldukları süre boyunca oturma izni, koruma süresini aşmayacak şekilde çalışma, kendi işini kurma ve mesleki eğitim alma; diğer yandan barınma, eğitim, sağlık gibi haklardan faydalanmaktadır.⁷ Yönetmeliğin 6. Maddesi ile dile getirilen geri gönderme yasağı, Suriye vatandaşlarını içerecek şekilde, gelen kişilerin hayatı veya özgürlüklerinin tehdit altında bulunacağı bir yere geri gönderilemeyeceğini hükme bağlamakta, dolayısıyla da Savaş boyunca Suriye vatandaşlarının Türkiye’de kalmalarını garanti altına almaktadır. Madde 26 ile, yabancılara sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık hizmetlerinin verilmesi hükme bağlanmakta; 32. Maddeye kadar bu hizmetlerin ayrıntıları düzenlenmektedir. Dolayısıyla bu Yönetmelik, yabancılara verilecek geçici koruma statüsü uyarınca sağlanan hizmetlerde bu kişilerin Türkiye’de kalışları boyunca yerel halk veya toplumla uyumlarının artırılması için bir temel sağ-

6 2001/55/EC Sayılı AB Yönergesinin 8. ve 17. Maddeleri.

7 Mehmet Güçer, Sema Karaca, Osman Bahadır Dinçer, Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Çalışması, USAK Raporları No: 13- 04, Mayıs 2013, s. 27.

lamaktadır. Nitekim özellikle istihdam alanında çalışma izni alınmasına yönelik yöntemin açıklandığı 29. Madde özel bir Düzenleme'nin varlığına atıfta bulunmuştur. Söz konusu Düzenleme 15 Ocak 2016 tarih ve 29594 sayı ile Resmi Gazete'de yayınlanmış ve Geçici Koruma Statüsü sahibi kişilerin çalışma izni almalarının yolu resmi olarak açılmıştır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, göçmenlerin entegrasyonu ve bir arada yaşama kültürünü geliştirmeyi de amaçlayan "sivil" bir kurumun oluşumu konusunda bir zemin oluşturmuştur. Özellikle Suriye vatandaşlarının zorunlu göçlerinin ardından yabancılar konusunda işlemleri yürüten daha "sivil" bir kurum niteliğindeki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2013 yılında kurulmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sivil olarak nitelendirilmesinin nedeni, bu kurumun yaptığı işlemlerin önceden yabancılar konusundaki işlemleri yürüten Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yetkisinden alınarak İçişleri Bakanlığı'na devredilmiş olmasından ileri gelmektedir. Bu anlamda 2013 yılı AB İlerleme Raporu'nda, söz konusu gelişmeler takdirle karşılanmış ve güvenlik odaklı yaklaşımın olumlu yönde değiştiği vurgusu yapılmıştır.⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kanun ile belirlenmiş bir görevi Suriye vatandaşları da dahil olmak üzere Türkiye'de yaşayan geçici koruma altındaki kişilere ve yabancılaraya yönelik bir arada yaşama kültürünün geliştirilmesi, Kurumun kendi ifadesi ile "gönüllülük esası ile toplumda birbirini anlamamanın"⁹ artırılmasıdır. Genel Müdürlük, bu kişilere yönelik bir dizi etkinliğin¹⁰ toplumda yaygınlaştırılması hususunda kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmasını öngörmektedir. Bu kapsamda Genel Müdürlük toplumda uyumun sağlanması için kamu kurumları ve STK'lar ile ortaklaşa toplantılar yapılarak toplumun her kesimine yönelik bilgilendirmelerin gerçekleştir-

8 Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, a.g.e., s. 50.

9 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, uyum konusunu ne asimilasyon, ne de entegrasyon olarak tanımlamış ve bu kapsamda Müdürlüğün faaliyetlerinin "göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon" üzerine kurulacağını belirtmiştir. Erişim (22.05.2016) http://www.goc.gov.tr/icerik/uyum_409_564

10 Madde 96(3) uyarınca bu etkinlikler, kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme olarak sıralanmaktadır.

tirilmesi; göç ve etkileri üzerine rapor, araştırma dokümanları, kitapçık, kitap gibi belgelerin hazırlanması, basım ve yayımı; uluslararası koruma, insan ticareti ile mücadele, göç politikaların etkin uygulanması ve buna benzer bir çok alanda gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası projeleri tasarlama ve uygulama gibi faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocuklar:

UNICEF Türkiye Komitesi, Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşlarının %54’ünün çocuk olduğunu açıklamıştır.¹¹ Diğer yandan Türkiye’de Nisan 2011-Ekim 2014 arasındaki 3,5 yılda kamplarda ve kampların bulunduğu 10 şehirde doğan Suriyeli bebek sayısının 30 bin olduğu açıklanmıştır. Basit bir matematiksel işlemle, kamplarda ve kampların bulunduğu illerde yaşayanların Türkiye’deki toplam Suriyelilerin yaklaşık yarısı olduğu dikkate alınırsa, Türkiye’de ilk 3,5 yılda doğan toplam bebek sayısının 60 binin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.¹² Çocuklar bir grup olarak düşünüldüğünde, ele alınması gereken en önemli mesele hiç şüphesiz ki eğitim meselesidir. Türkiye’de temel eğitim tüm çocuklar için bir hak ve zorunluluktur. Oysa Suriye toplumu eğitime önem veren bir toplum olarak bilinmesine rağmen, zorunlu göç etmiş olmanın verdiği koşullar ve baskılara da bağlı olabilecek şekilde mülteciler temel eğitimi bir zorunluluk olarak algılamayabilmekte ve aile isterse kullanabileceği bir hak olarak düşünmektedir. Bu nedenle bahse konu çocukların önemli bir oranı eğitim hakkına erişemezken, bireysel sığınma prosedüründe olan çocuklar da okula kayıta sorun yaşamakta, kayıt yaptırdıktan sonra da okula devamlılık konusunda öğretmen ve idarecilerin hassasiyetine göre takibi esnek bir yapıda¹³ eğitim görmekte ya da görmemektedirler. Diğer bir taraftan Suriyelilerin geri dönebilme umutlarını besleyen en önemli faktör çocuklarının Arapça eğitim almaya devam edebiliyor olması ve bu vesileyle ana vatanları olan Suriye’deki iç savaşın bitmesinin ardından geri dönerek eğitim hayatlarına devam edebilmeleridir.

11 Oğuzhan Ömer Demir ve Yusuf Soyipek, “Mülteci Krizi Denklemine AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar”, Global Analiz 6, Ankara, Aralık 2015, s. 17.

12 Erdoğan, “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması”, Yönetici Özeti ve Rapor, a.g.e., s.13.

13 Türkiye’de Mülteci Olmak Uydu Kentler İzleme ve Raporlama Projesi Kapanış Toplantısı Notları, 2014, s. 27. Erişim: (01.08.2016) <http://www.multeci.org.tr/belgeler.aspx>

Bu ihtiyaca cevaben Suriye uyruklu çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2014/21 sayılı Genelgesi uyarınca geçici eğitim merkezleri aracılığıyla Suriyeli öğretmenlerden eğitim alabilmektedir. Fakat fiili duruma bakıldığında aileler çocuklarını okula ne kadar göndermek isteseler de, ulaşım ücretini karşılamakta zorluk yaşamaktadırlar. Öğretmenler ise aldıkları teşvikin 500 TL civarında olmasından ötürü, büyük oranda geçim sıkıntısı yaşamakta ve bu sebeple de ikinci bir iş yapmak zorunda kalmaktadır, ki bu durum verdikleri eğitimin kalitesini düşürücü bir unsurdur.¹⁴

Özellikle geçim sıkıntısı yaşayan ailelerin çocukları ailelerini geçindirebilmek için okul saatlerinden sonra çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum bir yandan ülkedeki "çocuk işçi" sayısını artırarak ciddi bir sorunun büyümesine sebep olmakta; diğer yandan da kaçtıkları iç savaş dolayısıyla çoğu çeşitli travmalar yaşamış olan bu grubun çocukluktan yetişkinliğe sağlıklı bir şekilde geçmesini olumsuz etkilemektedir. Son olarak Suriye uyruklu refakatsiz çocuklar¹⁵ konusunda ülkemizde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu gereğince tabiiyetine bakılmaksızın tüm çocuklar yasal çerçeve ile tıbbi bakım ve eğitim gibi alanları kapsayacak şekilde koruma altına almıştır. Fakat ne yazık ki gelen kişi sayısının sürekli artması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın refakatsiz çocuklar ile ilgili ihtiyaçlara cevap verebilmek adına alternatif politikalar düşünmesine yol açmaktadır.¹⁶ Çünkü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının hali hazırda hizmet verdiği refakatsiz çocukların sayısı ile Suriye'deki kriz münasebetiyle Türkiye'de yaşamak durumunda kalan Suriye kökenli refakatsiz çocuk sayısında oldukça görülür bir artış bulunmaktadır.

Sonuç:

Göç politikasının dünya genelinde yüksek siyaset alanına girdiği ve ulus devletler ile uluslararası örgütler başta olmak üzere, aktörlerin

14 Özge Biner, Cavidan Soykan, Suriye'li Mültecilerin Perspektifinden Türkiye'de Yaşam, Mülteci- Der Raporu, Nisan 2016, s. 15,16. Erişim: (01.08.2016) <http://www.multeci.org.tr/belgeler.aspx>

15 Refakatsiz çocuk kavramı ile anlatılmak istenen kendi ülkelerindeki savaş ve şiddet olaylarından ötürü ailelerini kaybetmiş veya ailelerinden ayrı kalmış çocuklardır.

16 Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, a.g.e., s. 95.

göç akışını düzenlemek ve göç kontrolü ile ilgili yoğun bir çaba sarf ettikleri bu dönemde Türkiye, Suriye Krizi nedeniyle yaşanan göç dalgalarından dolayı göç politikaları konusunda en önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. Bu süreçte ülkede yaşayan Suriye vatandaşlarına koruma ve destek hizmetleri verebilmek adına oluşturulan Geçici Koruma Yönergesi, Türk hukuku gereği mülteci sayılmayan bu insanların uluslararası hukuk kuralları uyarınca haklarını kazanmaları anlamında gerçekleştirilen bir “ara formül” olarak değerlendirilebilir.

Diğer yandan, göç sosyolojisi üzerine yapılan çalışmaların da işaret ettiği gibi, bu kişilerin büyük bir çoğunluğunun burada yaşamlarını sürdürme eğiliminde olmaları söz konusu ara formülün uzun erimli olmayacağını da göstermektedir. Bu nedenle Suriye kökenli kişilerin statülerinin yeniden düzenlenmesi ve birlikte yaşama kültürünü geliştirmek adına entegrasyon çalışmalarının hızlandırılması siyasi iradenin öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır. Yine Suriye krizi neticesinde göçle gelen kişilerin büyük çoğunluğunun çocuklardan oluşması ve bu kişilerin Türkiye’de yaşama tercihini bir güçlü bir olasılık olarak düşünürsek, uzun dönemde, toplumsal çatışmaların yaşanmaması, Türkiye’de yetişen neslin başta işgücü piyasası olmak üzere bir çok alanda ülke için avantaja dönüşebilmesi için çocuklar ve onlara verilen hizmetlerin iyileştirilmesi çok daha büyük bir gereksinimdir.

ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN, HAKLARINDAN MAHRUM ÇOCUKLAR

Av. Selmin Cansu DEMİR¹

Giriş

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, “*Tüm insanlar özgür, onur ve hak bakımından eşit doğar*” maddesiyle başlar; ancak, özne, Türkiye’de yaşayan ve suçla ilişkilendirilen bir çocuk ise özgürlük, insan onuru ve eşitlik ilkelerinin farklı bir sona bürünmesi mümkündür.

Hakkında tutuklama kararı ya da hapis cezası verilmiş mahpus çocuklar ile mahpus annelerin 0 – 6 yaş grubundaki çocukları; hapis hanelerde, özgürlüklerinden yoksun bir şekilde büyümekte, insan onurunun korunması ve temel haklara erişim noktasında yaşitlarına kıyasla son derece eşitsiz koşullarda tutulmaktadır.

Önleyici çalışmalar ile alternatif tedbirlerin yokluğu ve/veya eksikliği nedeniyle, bir çocuğun adli sisteme dahil olması oldukça olasıdır. Adalet Bakanlığı Adli Sicil Ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2015 yılında hakkında ceza davası açılan çocuk sayısı, 173.297’dir.² Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, 12 – 17 yaş arasın-

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

² Adalet Bakanlığı Adli Sicil Ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adli İstatistikler, 2015, Çocuk Nüfusunda Her 100.000 Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı, TÜRKİYE (2005-2015) http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/%C3%A7ocuk/3.pdf
Erişim tarihi: 20.02.2017

da 772'si hükümlü, 1.719'u tutuklu olmak üzere toplam 2.491 mahpus çocuğun bulunduğunu açıklamaktadır.³ Ancak 17 yaşını doldurmuş olmakla henüz 18 yaşını doldurmamış olan mahpus çocukların sayısı paylaşılmamaktadır. Yine yılda kaç çocuk hakkında tutuklama ya da hapis cezası kararı verildiğine ilişkin bir bilgilendirme de yapılmamaktadır. Elimizdeki veriler ise geçtiğimiz yıla ait olduğundan güncelliğini yitirmiştir.

Mahpus Çocuklar Sorununa Genel Bakış

Hapishaneler hem hukuken hem de fiilen çocuklara yönelik hak ihlallerinin yeniden üretildiği mekanlardır. Mevzuattan kaynaklanan adaletsizliklerin yanı sıra, işkenceden ölüme kadar uzanan hak ihlalleri, pek çok kapalı kurum yönünden gündeme gelmiş, insan hakları örgütlerinin inceleme ve araştırma raporlarına da konu edilmiştir.⁴

En son 2017 yılı Ocak ayında Adana Kürkçüler Hapishanesi'nde çocukların tutulduğu koğuştaki yangın çıkmış⁵ ve 5 çocuk hayatını kaybetmiştir. Hayatta kalanların anlattıkları ise kurum içerisinde çocukların maruz kaldığı uygulamaların vahametini ortaya koymaktadır.⁶

Kamuoyuna yansıyan önemli vakialardan biri de 2014 yılı Ağustos ayında Maltepe Çocuk Hapishanesi'nde, mahpus çocuk Onur Önal'ın simit adında şiddet içerikli bir oyunun oynanması ve sonrasında koğuşt ortamında başına aldığı darbeler sonucunda hayatını kaybetmesi ile ilgilidir.⁷ İnfaz koruma memurlarının ve idarecilerin görevi ihmal suçundan yargılandığı dava hala sürmektedir. İstanbul Barosu adına dava-

3 Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, İstatistikler, Yaş Gruplarına Göre Dağılım (01.04.2016 tarihi itibarıyla)www.cte.gov.tr, Erişim tarihi: 20.02.2017

4 Ayrıntılı bilgi için bkz: Yalçın, Alper, Türkiye'de Çocuk Mahpus Olmak, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, Temmuz 2016

5 Cumhuriyet Gazetesi, Adana'da cezaevinde yangın!, 19.01.2017 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/662356/Adana_da_cezaevinde_yangin_.htmlErişim tarihi: 06.03.2017

6 www.hapistecocuk.wordpress.com, Adana E Tipi Hapishanesinde yangında yaralanan bir çocuk daha yaşamını yitirdi!, 15.03.2017, <https://hapistecocuk.wordpress.com/2017/03/15/adana-e-tipi-hapishanesinde-yanginda-yaralanan-bir-cocuk-daha-yasamini-yitirdi/>Erişim tarihi: 15.03.2017

7 Cumhuriyet Gazetesi, Böyle vahşet görülmedi. 26.02.2015 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/222557/Boyle_vahset_gorulmedi.htmlErişim tarihi: 06.03.2017

yamüdahale talebinde bulunulmuşsadatalep mahkemece; “İstanbul Barosunun suçtan zarar görme ihtimali olmadığından” reddedilmiştir.

Her geçen gün bir yenisini öğrendiğimiz şiddet olaylarının yanı sıra ilgili mevzuatın bizzat kendisi de mahpus çocuklar bakımından hak kayıplarına yol açmaktadır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkına Kanun’a (CGTİHK) göre; hükümlü, yani yargılaması tamamlanmış ve cezası kesinleşmiş bir çocuk eğitim evinde tutuluyorken (Madde 15), tutuklu ve hükmen tutuklu yani yargılaması devam eden ve cezası henüz kesinleşmemiş çocuklar kapalı kurumlarda tutulmaktadır (Madde 11). Eğitim evindeki hükümlü bir çocuk da firar etmesi halinde disiplin cezası nedeniyle 6 aylığına kapalı kuruma iade edilmektedir (Madde 46/8).

Kapalı kurumlarda tutulan çocuklar, aileleri ile görüşmelerinde ayda 3 kapalı - 1 açık görüş hakkı ile sınırlandırılmakta, örgün eğitimden yararlandırılmamakta, sağlık, beslenme gibi temel insani haklara erişimde nitelik ve nicelik sorunları yaşamakta, keyfi şekilde çıplak aramaya tabii tutulmakta, odaya kapatma da dahil olmak üzere disiplin cezalarına muhatap olmaktadır. Tahliye sonrasında danışmanlık hizmetleri olmadığından pek çok çocuk tekrar suçla ilişkilmesine neden olan ortamlara geri dönmekte ve nihayetinde kendisini yeniden hapis hane bulmaktadır.

Hukuken, özgürlüğünden yoksun bırakmanın bir çocuk için en kısa süre ile ve en son çare olarak uygulanması temel ilke kabul edilmiş olsa da yine hukuken bir yetişkin ile bir çocuğun tutuklanması arasında da anlamlı farklılıklar yoktur, yasal düzenlemeler yetersizdir.

Özgürlüğünden yoksun çocukların durumu, genellikle, hapis hanelerdesayınca çok daha fazla olan erkek çocuklar ekseninden tartışılmaktadır. Oysa ki, kapatılan çocukların özel durumlarına yönelik bir değerlendirme yapmak sorunun ve çözümlerin tespiti açısından zorunludur.

Mahpus Kız Çocukları

Adalet Bakanlığı’nın yukarıda açıklanan verilerinde yer alan 12 – 17 yaş arasındaki 2.491 mahpus çocuktan, yalnızca 75’i kız çocuğudur. Bu çocukların 26’sı hükümlü, 49’u ise tutukludur.

Yetişkin mahpus erkeklerin sayısının yetişkin mahpus kadınlardan

ve mahpus kız çocuklarından her dönemde çok daha fazla olması hem kadın hem de çocuk olmaktan kaynaklı iki özel duruma sahip olan kız çocuklarının ihtiyaçlarının da göz ardı edilmesine yol açmaktadır ve bu gözatılmeme haliyaşa, cinsiyete dayalı farklılıklara karşı ayrımcı bir tutumu içermektedir. Türkiye’de kız çocuklarına özgü bir infaz kurumu olmadığı, çocukların kadın hapisanelerinin çocuklara ayrılan koşullarında tutulduğu, kadın hapisanelerinin bulunmadığı yerlerde ise kadın mahpusların dahi erkek hapisanelerinin kendilerine ayrılan bölümlerinde kaldıkları görülmektedir (CGTİHK Madde 10).

Tüm bunlarla birlikte, kız çocukları genellikle uğradıkları hak ihlalleri sonucu suç ile ilişkilenmekte, özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olması ilkesi göz ardı edilerek hapsedilmekte, hapisanede özel durumları dikkate alınmamakta ve tahliye sonrasında da toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çok daha ağır koşullarla mücadele etmektedirler.

Açıklananların ışığında, infaz kurumlarının kız çocuklarının toplumsal hayatta maruz kaldıkları ayrımcı uygulamaları pekiştirdiğini ve ayrımcılığın yeniden üretimine hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Kadınların ve çocukların esas alınmadığı infaz sisteminde, kız çocukları görünmez bireyler haline getirilmiştir. Bu nedenlerle, kız çocuklarının ihtiyaçlarını gözeten politikalar geliştirilmeli, tutuklanmalarının önüne geçilmeli, kapatıldıkları süre zarfında ise özel durumlarına uygun muamelelere ve tahliye sonrasında destek programlarına tabii tutulmaları sağlanmalı, kadına yönelik şiddet karşısında güçlenmelerine destek verilmelidir.⁸

Mahpus Annelerin 0 – 6 Grubundaki Çocukları

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 0-6 yaş grubunda çocuğu olan kadınların çocuklarını yanlarında barındırabileceğini (Madde 65), bu yaş grubunda çocuğu bulunan kadınların denetimli serbestlikten daha geniş ölçüde faydalanabileceğini (Madde 105A) düzenlemektedir. Mahpus anneler için başkaca bir hüküm yoktur.

8 Demir, Selmin Cansu, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Çocuk Hakları Bağlamında Kız Çocuklarının Mahpusluk Durumunun Değerlendirilmesi” konulu sözel bildiri, 2. Ulusal Şiddeti Anlamak Kongresi, Mart 2017

1989 yapımı Uçurtmayı Vurmasınlar filminin kahramanı Barış'ın yaşadıkları, bugün başta Atipik Otizmlili Poyraz Ali⁹ ile birlikte 500'e yakın çocuğun hikayesi olmaya devam etmektedir. ¹⁰

Şüphesiz ki, bir çocuğun annesi ile birlikte yaşaması onun en temel hakkıdır. Yine şüphesiz ki, hapisane, 0 – 6 yaş grubundaki bir çocuğun gelişiminin önünde çok büyük bir engeldir. Bu nedenlerle, anne mahpusların tutukluluk ve infaz süreçlerine ilişkin özel düzenlemeler getirilmeli, kapalı kurumlara alternatif olacak şekilde çocukların ihtiyaçlarını esas alarak cezanın infazı sağlanmalıdır. “İçerdeki” çocuklar ile birlikte, mahpus anne babaların “dışardaki” çocukları da unutulmamalı ve bu çocukların da haklarını gözeten politikalar geliştirilmelidir. ¹¹

Sonuç

Mevcut yasal düzenlemelerde ve bu düzenlemelerin uygulanması sırasında, çocuğun korunma ve desteklenme ihtiyacını ve suçla ilişkilenmesinin nedenlerini dikkate alan bir anlayışın inşa edilememiş olması; ailesinin, çevresinin, sosyo-ekonomik koşulların etkisi ile adli sisteme giren çocuğun yaşananların tek sorumlusu olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da çocuk, özgürlüğünden yoksun bırakılarak; bir kez daha gelişim, eğitim, sağlık, beslenme, eğlenme hakları gibi çocuk olmasından kaynaklı haklarından mahrum edilmektedir. Çocukların kapatılması; kapatılan çocuklara datoplumla yeniden bütünleşmelerine katkı sunacak hizmet ve yardımın sağlanamaması; hatta çocukların tutulduğu birçok kurumun görevlileri hakkında, basına yansıyan kötü muamele ve işkence iddialarının da cezasızlıkla sonuçlanması, çocuk haklarına açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

26.04.2014 günü, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi tarafından düzenlenen ve milletvekilleri, Adalet Bakanlığı bürokratları, hakim ve savcılar, avukatlar, sosyal çalışma görevlileri ve çeşitli sivil toplum

9 4 yaşındaki atipik otizmlili Poyraz Ali cezaevinde büyümesin!, <https://www.change.org/p/poyrazaliyeadalet>, Erişim tarihi: 06.03.2017

10 Evrensel Gazetesi, Uçurtmayı Hala Vuruyorlar. 05.06.2016 <https://www.evrensel.net/haber/281779/ucurtmayi-h-l-vuruyorlar>Erişim tarihi: 06.03.2017

11 Ayrıntılı bilgi için bkz: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı tarafından hayata geçirilen “Masum Mahkûmlar”, “Küçük Adımlarla Büyük Oyunlar”, “Mor Güvercin”, “İçerde Çocuk Var”, “Dışardaki Çocuk”, “Bekleyen Çocuk” proje yayınları. (Çevrimiçi) www.tcyov.org

örgütlerinden oluşan geniş bir katılımıla yapılan Çocuk Hapishaneleri Sempozyumu'nda oluşturulan sonuç bildirgesinde aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

- *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları), Özgürlüğünden Yoksun Çocuklar Hakkındaki Standart Kurallar (Havana Kuralları) çocuk adalet sistemi için esas kabul edilmeli, iç hukuktaki düzenleme ve uygulamalarda bu hüküm ve kurallara riayet edilmelidir.*
- *Çocuğun yargı makamlarıyla karşılaşmasından önce alternatif mekanizmalar geliştirilmeli, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın aktif olarak sürece müdahale etmesi sağlanmalıdır. Çocukları korumaya dönük politikalar oluşturulmalı; belirlenen standart kurallar, suça karışan çocuklara renk, ırk, cinsiyet, etnik köken, dil, din, siyasi görüş, doğum yeri ve benzeri hiçbir ayırım gözetilmeden uygulanmalıdır.*
- *Çocuklar için ceza yargılamasında sadece ceza indirimi yeterli değildir. Olayın suç tipine uygunluğu soruşturma için yeterli olmamalı, her olay yargıya intikal ettirilerek dava dosyası haline getirilmemelidir.*
- *Çocukları cezalandırmaya yönelik anlayış terk edilmeli, koruyucu ve destekleyici bir anlayış benimsenmelidir.*
- *Mahpus çocuklar azami derecede, tüm hak ve hürriyetlerden faydalanmalıdır; infaz sistemi, çocukların ihtiyaçları temel alınarak kurulmalıdır.*
- *Kapalı ceza infaz kurumları, çocuklar için hiçbir koşulda kabul edilmemelidir. Gerekirse yasal değişiklikler yapılarak çocuk tutukluluğunun önüne geçilmeli alternatif tedbirler, adli kontrol, şartlı tahliye vb. kavramlar çocuklara özgü olarak yeniden belirlenmelidir.*
- *Cezaevleri sivil denetime açılmalı, izleme kurulları bağımsız olmalı ve cezaevine girebilen kişi ve kurumlar konusunda sadece*

Bakanlık belirleyici olmamalıdır. Bakanlık yetkililerince belirtilen “sivil toplum örgütleri, cezaevine istedikleri zaman girebilirler” sözü hayata geçirilmelidir.

- *Alanda çalışan meslek elemanlarının sürekliliği sağlanarak, bu konuda özel eğitim almaları ve eğitimlerin sonuçlarının denetlenmesi sağlanmalıdır.*
- *Özellikle CMK gereğince görevlendirilen avukatların, çocukları hapisanede ziyaret etmeleri ve dosyalarındaki sorumlulukları konusunda gereken özeni göstermeleri sağlanmalıdır.*
- *Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum, meslek odaları ve diğer ilgililer; organizasyon, koordinasyon ve işbirliğini geliştirmelidir.*
- ***Bugün için, yaşanan süreç ve mevcut durum dikkate alındığında, “ÇOCUK HAPİSHANELERİ KAPATILSIN” doğru bir ifadedir. Ancak bu sayede hapisane dışı alternatiflerin tartışılması ve çocuk haklarının hayata geçirilmesi mümkün olacaktır.***

Aradan geçen 3 yıla rağmen sonuç bildirgesinde yer alan tespitler haklılığını, öneriler de geçerliliğini korumaktadır. Avukatlar olarak, bildirgede yer alan bu taleplerin takipçisi olmaya ve çocukların üstün menfaatini sağlamak için savunuculuk yapmaya devam ederken; çocukların maruz kaldığı hak ihlalleri karşısındaki yakın tanıklığımızı, çocuklar için çocuklarla beraber inşa ettiğimiz özgür, eşit ve insan onuruna yaraşır bir dünya tanıklığına dönüştürmek dileğiyle..

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA ÇOCUKLARA KARŞI CİNSEL SUÇLARA İLİŞKİN ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

Av. Prof.Dr. Serap KESKİN KIZIROĞLU¹

I- GİRİŞ

01.Haziran.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda 103. maddede çocukların cinsel istismarı suçu, 104. maddede ise reşit olmayanla cinsel ilişki suçu **düzenlenmiştir**. Bu maddeler 01.Haziran.2005 tarihi itibarıyla aşağıdaki gibiydi:

Çocukların cinsel istismarı

MADDE 103. - (1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden;

a) Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

1 2014-2016/2016-2018 dönemleri İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Üyesi.

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar,

Anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, **sekiz yıldan onbeş** yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru alan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması halinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) **Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş** yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.

(7) Suçun mağdurun bitkisel hayata girmesine veya ölümüne neden olması durumunda, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Reşit olmayanla cinsel ilişki

MADDE

104. - (1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) **Fail mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikâyet koşulu aranmaksızın, cezası iki kat artırılır.**

II- 23.KASIM.2005 TARİHLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARI²

Konuyla ilgili ilk Anayasa Mahkemesi Kararı **TCK'nın 104. madde-sindeki reşit olmayanla cinsel ilişki suçu üzerinedir.** Bu maddenin (2). fıkrasında yer alan "***Fail mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikâyet koşulu aranmaksızın, cezası iki kat artırılır.***" hükmünün Anayasa'nın eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddesi ile ailenin korunmasını düzenleyen 41. maddesine aykırılığı, hemen TCK'nın yürürlüğe girdiği yıl olan 2005 yılında **Akdağ Sulh Ceza Mahkemesi** (Esas:2005/103), **Çorlu Sulh Ceza Mahkemesi** (Esas: 2005/117) ve **Sandıklı Sulh Ceza Mahkemesince** (Esas:2005/140) ileri sürülerek, iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla başvurulmuştur.

Anayasa Mahkemesine başvuran mahkemeler itiraz gerekçelerinde " *itiraz konusu madde ile failin mağdurdan beş yaştan daha büyük olmasının cezaı artırım nedeni kabul edilerek şikayet koşulu aranmayacağıının öngörülmesinin, aynı suçu işleyen kişiler arasında farklı ceza uygulanmasına yol açtığını... aynı suçu işleyen failerin mağdur ile aralarındaki yaş farkından ötürü farklı cezalar almalarını düzenleyen kuralın eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığını... Medeni Kanunun 124. maddesine göre, onyediyi yaşını dolduran erkek ve kadının yasal temsilcilerinin izni ile onaltı yaşını dolduran kişilerin ise hakim kararıyla evlenmelerinin olanaklı kılındığını, onbeş yaşını tamamlamış olan bir kadınla aralarında beş yaştan fazla fark olan bir erkeğin rızayla ilişkide bulunmaları, hatta çocuklarının olması halinde, sanığın mağdur taraf şikayet etmese de itiraz konusu hüküm nedeniyle cezalandırılacağını, böylece, Medeni Kanun yönünden sakıncası olmayan bir birlikteliğin, Ceza Yasası ile soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olmayan bir suç kabul edilmesinin, eşin cezaevine girmesine, anne ve çocuğun korunmadan yoksun kalmasına ve belki de ailenin parçalanmasına yol açacağını belirterek kuralın, Anayasa'nın 41. maddesine de aykırı olduğunu" ileri sürmüşlerdir.*

Anayasa Mahkemesi Kararına göre TCK'nın "**Reşit olmayanla cinsel ilişki**" başlıklı 104. maddesinin (1) numaralı fıkrasında, *cebiri, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişinin, şikâyet üzerine cezalandırılacağı, itiraz konusu (2) numaralı fıkrada ise failin, mağdurdan beş yaştan daha büyük*

2 Esas Sayısı: 2005/103, Karar Sayısı: 2005/89. Resmi Gazete tarihi:26.02.2006

olması halinde, şikâyet koşulu aranmaksızın cezanın iki kat artırılacağı belirtilmiştir. Buna göre, suçu işleyen kişi, mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikâyet olmasa da suç re'sen kovuşturularak kamu davası açılacak, suçun ispatlanması halinde de faille, maddenin (1) numaralı fıkrasında yazılı ceza iki kat artırılarak verilecektir.

5237 sayılı TCK'nın 6. maddesinde, henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi "çocuk" olarak tanımlandığından 104. maddede düzenlenen suç, onbeş yaşını bitirip onsekiz yaşını doldurmamış çocukla rızasıyla cinsel ilişkide bulunmaktır."

Anayasa Mahkemesi'ne göre onbeş yaşını bitirip onsekiz yaşını doldurmamış çocuğun, rızasıyla cinsel ilişkiye girdiği kişiyle arasında beş yaştan az fark olması halinde eylemin sonuçlarını kavrayacak bir sorumluluk duygusuna eriştiği kabul edilerek, suçun takibi şikâyete bağlı tutulmasına karşın, aynı yaştaki çocuğun rızasıyla cinsel ilişkiye girdiği kişiyle arasında beş yaştan fazla fark olması halinde, eylemin sonuçlarını kavrayacak bir sorumluluk duygusuna erişmediği kabul edilerek, suçun takibi şikâyete bağlı tutulmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi bu yorumuyla akranlar arasındaki cinsel ilişki ile taraflarından birinin akran olmadığı cinsel ilişki arasında hiçbir fark görmediğini dolaylı olarak ifade etmiştir. Oysaki burada ana sorun reşit olmayan 15 yaşını tamamlamış küçüğün sorumluluk duygusu değil, onunla akran olmayan diğer tarafın sorumsuzluk duygusudur.

Aslında Anayasa Mahkemesi de eşitlik ilkesinin Ceza Hukukunda yasada soyut cezayı belirlemede aynı suçu işleyen tüm suçluların kimi özellikleri göz ardı edilerek her yönden aynı kurallara bağlı tutulmalarını gerektirmediğini ifade etmiş ve mağdurun veya failin durumlarındaki farklılıkların bunlara değişik kurallar uygulanması sonucunu doğurabileceğini belirtmiştir. Fakat aynı Anayasa Mahkemesi bu farklı özelliklerin, kuralla korunmak istenen hukuki yarar bakımından sonuca etkili değilse, bu durumda failerin farklı durumda oldukları kabul edilerek aralarında ayırım yapılması eşitlik ilkesine aykırılık oluşturur diyerek reşit olmayanla cinsel ilişki suçunda korunan hukuksal yarar bakımından da kabul edilemeyecek bir sonuca ulaşarak söz konusu fıkrayı eşitlik ilkesine aykırı bulmuştur.

Anayasa Mahkemesi devamla Çocuk Haklarında çocuğun yararı ilkesine aykırı bir yaklaşımla da çocuk olan mağdurun irade-

sini, fail kendisiyle akran olsa da olmasa da aynı kefeye koymuş, söz gelimi 16 yaşındaki bir küçüğün 20 yaşındaki bir faille gösterdiği rıza ile 16 yaşındaki diğer bir mağdurun 40 yaşındaki bir faille gösterdiği rızayı aynı kabul ederek, aksinin kabulü halinde mağdurlar yönünden fark yaratılacağı ve bunun adalet ilkesiyle bağdaşmayacağı düşüncesini açıklamıştır. Çocuğun yararına aykırılık açıktır ve aslında adalete aykırılık da buradadır.

Anayasa Mahkemesi, açıklanan nedenlerle TCK'nın 104.maddesinin 2.fıkrasını Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesi ile 10.maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı bularak OYÇOKLUĞUYLA iptal etmiş, ailenin korunmasını düzenleyen 41.madde yönünden ayrıca incelemeye gerek görmemiştir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinden Mehmet ERTEN bu gerekçe-ye eşitlik ilkesini düzenleyen Anayasa'nın 10. maddesi yönünden katılmamıştır. ERTEN de diğer çoğunluk gibi yasa önünde eşitlik ilkesinin aynı suçu işleyen faillerin kimi özellikleri göz ardı edilerek her yönden ayrı kurallara bağlı tutulmalarını gerektirmediğini ifade etmiş ve mağdur veya failin durumlarındaki farklılıkların bunlara değişik kurallar uygulanması sonucunu gerekli kılabileceğini belirtmiştir. Ancak diğer çoğunluktan farklı olarak aykırılığı ileri sürülen kuralın da yer aldığı 104. maddede, cinsel dokunulmazlığı korunmak istenen çocukla fail arasındaki yaş farkı esas alınarak değişik kurallar uygulanmasının, hukuki yarar bakımından bir gereklilik olarak yasa koyucu tarafından öngörüldüğünü de açıklamıştır: Buna göre, kural ile elde edilmek istenen hukuki yarar yaş farkına dayandırılmış ve bu nedenle artık, failler ile cinsel dokunulmazlıkları korunmak istenen çocuklar arasında yaş farkına dayanan eşitlik karşılaştırılması yapılamaz ve kural eşitlik ilkesi ile de ilişkilendirilemez.

Ancak ERTEN'e göre 104. maddenin (1) ve (2) numaralı fıkralarında yer alan kuralların her ikisi de cinsel dokunulmazlıkların koruması için getirildiğinden, itiraz konusu kuralda suç ile ceza arasında bulunması gereken adil dengenin diğer kurala göre korunamadığı ve bu yönüyle adalet duygularını zedeleyen düzenlemenin demokratik hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu açıktır. Bu nedenle de kural yalnızca Anayasa'nın hukuk devleti ilkesini düzenleyen 2. maddesine aykırı olup, Anayasa'nın eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddesi ile ilgisi yoktur.

Anayasa Mahkemesi'nin, TCK'nın 104/(2).maddesinin iptali yönünde karar veren çoğunluğuna **KARŞI OY** açıklayan Anayasa Mahkemesi üyesi Osman Alifeyyaz PAKSÜT karşı oy kullanmıştır.

PAKSÜT'e göre 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, "onbeş yaşının altındaki çocuklarla girişilecek cinsel eylemi "ilişki" olarak dahi adlandırmamış; bunu tam bir istismar olarak görmüştür. Onbeş yaşını bitirmiş, ancak onsekiz yaşını bitirmemiş çocuklarla girişilecek cinsel ilişki suçu ise, iptal istemine konu ikinci fıkrayı da içeren 104. maddede düzenlenmiştir. Bu madde, reşit olmayanla cinsel ilişkinin, cebir, tehdit ve hile olmaksızın gerçekleştirilmesini yine suç saymakla birlikte, hem cebir, tehdit ve hilenin yokluğu nedeniyle diğer suçlara oranla daha az ceza öngörmüş, hem de faille mağdur arasında yaş olarak yakınlığın mevcudiyeti halinde, gerek cezayı daha da azaltmak, gerek suç şikâyete bağlı hale getirmek suretiyle bu yaş grubundaki gençlerin özel hayatına ve cinsel özgürlüklerine daha hoşgörülü bir yaklaşım getirmiştir. Fakat TCK'nın 104/(2).maddesindeki "**Fail mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikâyet koşulu aranmaksızın, cezası iki kat artırılır.**" hükmünün iptali, yasa koyucunun ceza siyasetinin gereği olarak kendi takdiri içinde aşamalı ve oranlı olarak düzenleyip uygun yaptırıma bağladığı eylemlerden birini suç olmaktan çıkartıp, bunun yerine aynı suçun özel nedenlerle öngörülmüş indirim sebebi haline verilebilecek cezanın, asıl suçun yaptırımı haline getirilmesi sonucunu doğurmuştur."

PAKSÜT'e göre reşit olmayan kişiyle cinsel ilişki, sadece mağdurun (veya kanuni temsilcilerinin) rızasına bırakılamayacak bir konudur. Hukuk devleti, vatandaşı olan çocuğu, gerektiğinde ana-babasına karşı da koruyan devlettir...Devletin, çocukları ister töreden, ister ekonomik koşullardan kaynaklansın her türlü istismardan koruması mutlak bir zorunluluktur. Anayasamızın 41. ve 58. maddeleri de bunu doğrulamaktadır. Bu nedenle, reşit olmayanlarla cinsel ilişkiye devletçe müdahalenin sadece cebir, tehdit ve hilenin saptanması ya da şikâyet yapılması koşullarında mümkün olabilmesi, Devleti, bu görevlerini yerine getirmekte güçlüklerle karşı karşıya bırakır...Devlet şayet 15-18 yaş grubundaki bu gençleri korumak istiyorsa, ilke olarak suçun takibi şikayete bağlı olmamalıdır.

PAKSÜT'e göre Ceza Hukuku, sanıkla mağdur arasındaki ilişki-

nin özelliğini göz önünde tutan düzenlemelerle doludur ve bu, ceza adaletinin bir gereğidir. "Gençlik" denen bir çağ hem yaşamın deneyimleri hem de psikoloji biliminin verilerine göre vardır; Anayasa da 58.maddesinde gençliği korumak görevini devlete vermiştir. Buradan hareketle ceza kanunu da rıza ile cinsel ilişkide yaş esasına dayalı bir farklılaşmaya gitmiştir ve mağdura yaşça yakın olan faille yaş farkı olan failin arasında eşitlikten söz edilemez. Ailenin korunmasını düzenleyen Anayasa'nın 41.maddesi yönünden ise, Anayasamız evliliği, hukuk kuralları içinde ve bilinçli kişilerin özgür iradeleriyle gerçekleştirilmiş bir kurum olarak korumaktadır ve TCK'nın 104/(2).maddesi, kişinin kendisinin özgürce belirleyemediği ilişkileri, böylesi tek veya çok eşli birliktelikleri ve aileye alternatif diğer yaşam tarzlarını caydırıcı niteliğiyle aslında aile kurumunu destekleyen bir hükümdür. Ayrıca "evlenmek için onsekiz yaşını doldurması gereken, onyediy yaşında evlenebilmek için ebeveyninin rızasına; önemli sebeplerin mevcudiyeti halinde de, onaltı yaşında evlenebilmek için mahkeme kararına ihtiyacı bulunan, Medeni Kanuna göre de fiil ehliyeti ve evlenme hakkı olmayan kişinin cinsel partner seçme özgürlüğünden, dolayısıyla, korunması gereken özel hayatın gizliliğinden söz edilemez." Cezada ölçülülük bakımından ise muhalif üye "örneğin sadece cinsel bir merak güdüsüyle veya bir duygusallık yaşayarak ilişkiye girebilecek 16 ve 19 yaşlarındaki iki kişiden fail konumunda olana, şikâyet halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilebilecek ve bu da ertelenebilecek ya da bir yılı geçmiyorsa, T.C.K.'nun 50. maddesine göre seçenek yaptırımlardan birine çevrilebilecekken, örneğin 40-50 yaşlarındaki bir kişinin 15-16 yaşındaki çocuklarla (hatta aynı cinsle) çirkin ve toplumda infial uyandıracak tarzda ilişkiler kurmasının, resen takip edilerek, cezanın üst sınırı olan 6 yıla cezalandırılmasının son derece doğal olacağına kuşku yoktur." görüşüyle hukuk devleti ilkesine de aykırılık olmadığını açıklamıştır.

Son olarak muhalif üye PAKSÜT, Anayasa'nın herhangi bir hükmüne aykırılık içermeyen TCK'nın 104. maddesinin (2) numaralı fıkrasının iptalinin yol açacağı yaptırım boşluğunun, toplumun sosyal dokusunu tahrip edeceğinden, çocuk fuhşunu artıracığından, medeni nikâh ve aile kurumuna zarar vereceğinden, gençlerde ve özellikle kız çocuklarında mağduriyete neden olacağından kaygı duymamak mümkün olmayacağı haklı kaygısını ifade etmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına muhalif üyesi Osman Alifeyyaz PAKSÜT'ün katıldığı haklı eleştirilerine karşın 23.11.2005 tarihinde OYÇOKLUĞUYLA İPTAL EDİLEN TCK'nın 104.maddesinin 2. fıkrasından sonra, TCK'nın 104.maddesi yaklaşık dokuz yıl sonra 18.06.2014 tarihli ve 6545 sayılı Yasa ile yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenlemede maddenin ilk fıkrasında altı aydan iki yıla kadar olan hapis cezası iki yıldan beş yıla kadar şeklinde değiştirilerek ceza ağırlaştırılmış, maddenin iptal edilmiş 2.fıkrası yeniden düzenlenmiş ve maddeye 3.fıkra eklenmiştir. Bu haliyle madde aşağıdaki gibidir:

Reşit olmayanla cinsel ilişki

Madde 104- (1) *Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *(Yeniden düzenlenen fıkra: 18/06/2014-6545 S.K./60. md) Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.*

(3) *(Ek fıkra: 18/06/2014-6545 S.K./60. md) Suçun, evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın ikinci fıkraya göre cezaya hükmolunur.*

III- 12.KASIM.2015 TARİHLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARI3

Konuyla ilgili ikinci Anayasa Mahkemesi Kararı **TCK'nın 103. maddesindeki** çocukların cinsel istismarı **suçu üzerinedir.**

18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Yasa TCK'nın 103.maddesindeki çocukların cinsel istismarı suçunda da değişiklik yapmıştır. Yapılan değişiklikle maddenin (1).fıkrasındaki üç yıldan sekiz yıla kadar hapis olan ceza ağırlaştırılarak **sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis olmuş; sarkıntılık fiili maddeye eklenerek üç yıldan sekiz yıla kadar hapis bu fiil için öngörülmüştür. Sarkıntılık fiilinin faili çocuk olduğunda şikâyete tabi tutulmuştur.**

İkinci fıkradaki cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, **sekiz yıldan on-beş** yıla kadar olan hapis cezası **onaltı** yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası olarak öngörülmüştür.

Altıncı fıkradaki **suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, cezayı ağırlaştırarak onbeş** yıldan az olmamak üzere hapis cezasını öngören düzenleme maddeden çıkarılmıştır.

Değişiklikten sonraki madde şöyledir:

Çocukların cinsel istismarı suçu

MADDE 103 (Değişik madde: 18/06/2014-6545 S.K./59. md)

(1) *Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;*

a) *On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,*

b) *Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar,*

anlaşılır.

(2) *Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*

(3) *Suçun;*

a) *Birden fazla kişi tarafından birlikte,⁴*

b) *İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,*

4 29.06.2005 tarih ve 5377 sayılı Kanunla (md.12) maddeye önceden de eklenmiştir.

c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,

d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,

e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,

işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru yapıldığından itibaren üç ay içinde yargı kararına bağlanmayan mağdurun, şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Yasanın TCK'nın 103.maddesinde yaptığı bu değişiklikten sonra Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesi değiştirilen 103.maddenin (2).fıkrasının Anayasa'nın hukuk devleti ilkesini düzenleyen 2.maddesi ile eşitlik ilkesini düzenleyen 10.maddesine aykırılığı savıyla itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesinin bakmakta olduğu onsekiz yaşından küçük sanık hakkında çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçundan açılan ceza davasında uygulanacak norm niteliğiyle TCK'nın 6545 sayılı Yasa ile değişik 103.maddesinin (2).fıkrasındaki "*Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*" kuralının Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmüştür.

5237 sayılı TCK'nun 103/(2). fıkrasını (*Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi du-*

*rumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hük-
m olunur.) Anayasa Mahkemesi 12.11.2015 tarihli kararıyla 8/9 OY-
ÇOKLUGUYLA İPTAL ETMİŞTİR.*

Bu karar 11.12.2015 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış olup, BİR YIL SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE KARAR VERİLMİŞTİR.

**İPTAL KARARI 11.12.2016 TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİRMIŞ-
TİR.**

Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesi Anayasa'ya aykırılık itirazının gerekçesinde 6545 sayılı Yasa ile yapılan değişikliktan önce söz konusu fıkra düzenlenmiş cezanın alt sınırının sekiz yıl olduğu, cezanın alt sınırının sekiz yıldan onaltı yıla çıkarılmasının hukuk devletinde olması gereken adalet ve hakkaniyet ilkeleri ile suç ve cezaların orantılılığı ilkeleriyle bağdaşmadığı, kırsal kesimlerde küçük yaşta evlendirmelerin yaygın olduğu, şehirlerde ise yaş küçük çocukların cinsel birlikliklerinin yaygın olduğu, çocuk sanıkların yaş küçük çocuklarla cinsel ilişkinin ağır yaptırımını bilmediği, bu konuda bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların olmadığı, çocukların yüksek cezalarla karşı karşıya kalmasının vicdanları zedelediği... ayrıca yakın yaşta olan mağdurlara karşı yapılan eylemlere çok farklı cezai müeyyideler bağlanması dolaylı eşitsizliğe yola açtığını ifade etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 6545 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle vücuduna zorla bir organ veya cisim sokulan çocukların her durumda beden ve ruh sağlığının bozulduğu kabul edilerek çocukların cinsel istismarı suçunda cezanın onaltı yıldan az olmamak üzere hapis cezası olarak belirlendiği tespitini yapmıştır.

Yine Anayasa Mahkemesi'ne göre "Çocukların kendilerini korumalarındaki zorluk ve failerin bu suçları büyük engellerle karşılaşmadan işleyebilmelerindeki kolaylık, cinsel istismarın yetişkinlere nazaran daha kolay işlenmesine neden olmakta ve bu suçlar çocukların psikolojileri ile fizyolojilerinde yetişkinlere göre daha ağır etkiler bırakabilmektedir."

Ancak, Anayasa Mahkemesi'ne göre, olayı yargılayan esas mahkemesine olaya özgü takdir marjı tanımayan ve onarıcı hukuk kurumları öngörmeyen, TCK'nın 103/(2).maddesinde mahkemenin verebileceği en alt cezanın onaltı yıldan az olmamak üzere hapis cezası olarak

belirlenmesi, **fiilin farklı yaş kategorilerindeki mağdurlara karşı işlendiği** veya **failin de yaşının küçük olduğu** ya da **fiilden sonra mağdurun yaşının zamanla büyümesi ile resmi evliliğin gerçekleşmesi gibi** her bir somut olayın özellikleri dikkate alınarak ceza tayin edilmesi veya onarıcı adalet kurumunun uygulanması olanağını ortadan kaldırmaktadır. Bu şekliye madde suçla ceza arasında bulunması gereken adil dengeyi ortadan kaldıracak ölçüde ağır cezaların verilmesine yol açmaktadır. **Dolayısıyla cezada orantısızlık vardır ve bu niteliğiyle hukuk devleti ilkesine aykırıdır.**

Anayasa Mahkemesi'nin sekiz üyesinin muhalif kalıp, dokuz üyesinin **OYÇOKLUĞUYLA** verilen bu kararına **bu kez Anayasa Mahkemesi üyesi Osman Alifeyyaz PAKSÜT farklı gerekçeyle katılmıştır.**

FARKLI GEREKÇE : TCK'nın 103.maddesine göre cinsel istismar deyiminden onbeş yaşını tamamlamamış ya da tamamlamış olmasına rağmen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı her türlü cinsel davranış anlaşılacaktır. Onbeş yaşını tamamlamış ve fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği bulunan çocuklara karşı ise yalnızca şiddet, tehdit, hile veya iradeyi sakatlayan başka bir nedene dayalı gerçekleştirilen cinsel davranışlar anlaşılmaktadır.

Bu durumda rızalı cinsel ilişkinin taraflarının her ikisi de onbeş yaşından küçük çocuk olduğunda; bunlardan onbeş yaşından küçük erkek çocuk da suçun hem faili hem mağduru, onbeş yaşından küçük kız çocuk da suçun hem faili hem mağdurdur. Ancak, TCK'nın 103/(2).fıkrasındaki halde vücuda organ veya sair bir cisim sokulması, fiilin işleniş biçimi olarak belirlendiğinden bu durumda fail onbeş yaşından küçük erkek çocuk olmaktadır ve suçun bu işleniş biçiminde ceza ilk fıkraya göre iki kat fazla; en az onaltı yıl olmaktadır.

Küçükler arasındaki rızalı cinsel ilişkide taraflardan erkek çocuk onbeş yaşından büyük, kız çocuk onbeş yaşından küçük olduğunda ise artık onbeş yaşından büyük erkek çocuğun suçun aynı zamanda mağduru olduğu söylenemeyecek, o, yalnızca fail olacaktır ve ceza yine onaltı yıldan az olamayacaktır.

Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin bakmakta olduğu davada da suç tarihinde erkek çocuk 18 yaşını bitirmemiş yani 17 yaşın-

da, kız çocuk ise 15 yaşını bitirmemiş yani 14 yaşındadır. Bu iki genç birbirlerinin rızasıyla cinsel ilişki yaşamışlardır. Bu durumda 17 yaşındaki erkek çocuğa TCK'nın 103/(2).maddesi uygulanmak suretiyle verilecek en az onaltı yıl hapis cezası erkek çocuk 17 yaşında olduğundan TCK'nın yaş küçüklüğünde indirimi düzenleyen 31/(3). maddesindeki oranda indirildiğinde sonuç olarak bu çocuğa verilecek ceza on yıldan az olamayacaktır. Bu durum, 17 yaşındaki erkek çocuğun, ergenlikten gençliğe, gençlikten yetişkinliğe geçtiği yılların hapisteye geçebilmesi anlamını taşımaktadır.

...Anayasa Mahkemesi'nin eşitlik tanımına göre konum ve durumlarındaki farklılıklar nedeniyle kişilerin farklı kurallara tabi tutulması eşitlik ilkesini zedelemeyiz...***ergenlikten yetişkinliğe geçiş yaşlarında çocuklarda cinselliğin aşırı derecede önem kazandığı hayatın olağan deneyimlerinden ve bilimsel verilerden ortaya çıkmaktadır. Çocuklar karşılıklı rıza ile cinsel deneyim yaşamaktan kaçınmayabilirler. Bu nedenle, rızalı cinsel ilişkide fail konumunda bulunan bir çocuğun, aslında mağdurla birlikte işlenen bu fiilini, rızanın söz konusu dahi olamayacağı öldürme, yaralama, hırsızlık, uyuşturucu satma gibi fiillerle aynı kefeye koyup yalnızca bu suçlarda da uygulama alanı bulacak olan yaş küçüklüğü indiriminden yararlandırmak hakkaniyete uymaz. RIZA İLE İKİ ÇOCUK ARASINDA GERÇEKLEŞEN CİNSEL DENEYİMİN TÜM BU SUÇLARDAN HATTA TERÖR EYLEMLERİNE KATILMAKTAN DAHA AĞIR CEZA İLE CEZALANDIRILMASI ÇAĞDAŞ BİR TOPLUMDA KABUL EDİLEMEZ; ORANTILILIĞI ZEDELER.***

Yasa koyucunun, failin yaşını, biyolojik ve psikolojik gerçekleri gözetmeksizin, fail, mağdur arasındaki yaş farkının azlığını öngören bir yasal düzenleme yapmaması, Sivas 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin önündeki davada olduğu gibi aşırı ve ölçüsüz sonuçlara yol açabilmektedir.

Temel amacı yetişkinlerin çocukları cinsel istismardan önlemek olan ağır bir ceza yaptırımını, suça sürüklenen çocuğun biyolojik, psikolojik özelliklerini ve fiili kendine özgü niteliğini gözetmeden, her yaşta failer bakımından aynı düzenlemelere tabi tutan kural hukuk devleti ilkesine ve hukuk devleti ilkesinin gereği olan ölçülülük ilkesine aykırıdır; bu gerekçeyle iptal edilmelidir.

KARŞI OY: Anayasa Mahkemesi çoğunluğuna katılmayan dokuz üye; Başkan Zühtü Arslan, Başkanvekili Engin Yıldırım, üyeler: Recep Kömürcü, Alparslan Altan, Hicabi Dursun, Erdal Tercan, M. Emin Kuz ve Rıdvan Güleç, öncelikle, TCK'nın 103/(2). maddesinin 6545 sayılı Yasa ile "...onaltı yıldan az olmayan hapis cezası" şeklinde değiştirilmeden önce "...sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası..." şeklindeki düzenlemesini Anayasa Mahkemesi'nin aynı gün Anayasa'ya aykırı bulmadığını vurgulamışlar ve bu kararın gerekçesinin değişiklikten sonraki madde için de aynen geçerli olduğunu ileri sürmüşlerdir. İptal edilen kuralın, iptal edilmeyen kuraldan en önemli farkının cezanın alt sınırının sekiz yıldan onaltı yıla çıkarılmış olmasıdır. Ayrıca 2014 yılında 6545 sayılı Yasa ile değişiklik öncesinde 103.maddenin 6.fıkrasında "Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur" şeklindeki düzenlemede değişiklik ile yürürlükten kaldırılmış ve bu kez suçun nitelikli halinin alt sınırı onaltı yıl olarak düzenlenmiştir.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi 6545 sayılı Yasa ile 2014 yılında yürürlükten kaldırılmadan önce söz konusu 6.fıkra E.2007/96, K.2009/34 sayılı ve 26.02.2009 tarihli kararıyla hukuk devleti ilkesine aykırı bulunmamıştır(Resmi Gazete Tarihi: 05.06.2009).

Ceza Hukukunda fiil ile yaptırım arasındaki orantı değerlendirilirken yaptırımın amacı göz ardı edilemez; bunu belirlemek de yasa koyucunun takdiridir. Üstelik, Anayasa Mahkemesi'nin daha önce iptal etmediği alt sınırın on beş yıldan az olamayacağı şeklindeki hüküm ile bu kararda iptal ettiği alt sınırın onaltı yıldan az olamayacağı şeklindeki hükümde öngörülen cezalar arasında fazla bir fark da yoktur.

Kanun koyucu, mağdurun yaşı, failin yaşı ve fiilden sonra evlilik gibi somut olayların farkında olarak ve bunlar bakımından farklı bir ceza öngörmeyerek düzenleme yapmıştır; yargıcın bu somut olayları dikkate alarak cezayı alt sınır (onaltı yıl) ile üst sınır (yirmi yıl) arasında bir tercih yaparak kişiselleştirmesinin önünde engel yoktur.

Kanun koyucunun mağdurun yaşı konusundaki tercihi onbeş yaştır; burada kademelendirmeye gidilmeyerek onbeş yaşını doldurmamış çocukların mağduru oldukları fiillerin cezasının en az onaltı yıl hapis olarak öngörülmesinde Anayasa'ya aykırılık yoktur.

Yaşı küçük failler bakımından özel bir düzenleme tamamen yasa koyucunun takdir yetkisindedir.

IV- 26.MAYIS.2016 TARİHLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi 26.05.2016 tarihli kararıyla:

5237 sayılı TCK'nın 6545 sayılı Yasa ile değişik 103/(1). fıkrasının "a" bendinde yer alan "...tamamlamamış..." (a bendi: Onbeş yaşını tamamlamamış veya..) sözcüğü yönünden TCK'nın 103/(1). fıkrasının **BİRİNCİ VE İKİNCİ CÜMLELERİNİN İPTALİNE 6/7 OYÇOKLUĞUYLA KARAR VERMİŞTİR.**

TCK 103/(1) BİRİNCİ CÜMLE: "*Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*"

TCK 103/(1) İKİNCİ CÜMLE: "*Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.*"

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI 13.07.2016 TARİHLİ RESMİ GAZETEDE YAYIMLANMIŞTIR. YAYIMDAN ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE KARAR VERİLMİŞTİR.

İPTAL KARARI 13.01.2017 TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİRMİŞTİR.

Bafra Ağır Ceza Mahkemesi önündeki davada uygulanacak norm olması dolayısıyla söz konusu düzenlemenin Anayasa'ya aykırılığı itirazında bulunmuştur. Bafra Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olan davada mağdur onbeş yaşını tamamlamamış bir çocuk olup, onbeş yaşını tamamlamış olmakla birlikte fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan bir çocuk davada mağdur olarak bulunmadığından Anayasa'ya aykırılık incelemesi yalnızca onbeş yaşını tamamlamamış çocuk yönünden yapılmak durumunda kalmıştır.

Bafra Ağır Ceza Mahkemesi itiraz gerekçesinde iptali istenen kuralın farklı yaş gruplarında olan tüm mağdurlara yönelik eylemler arasında ceza yaptırımı bakımından herhangi bir ayırım yapmadığı, dört yaşındaki bir mağdura yönelik cinsel istismar suçu ile ondört yaşındaki mağdura yönelik cinsel istismar suçunun ceza yaptırımının kademeli bir ceza anlayışı içermeyerek aynı olduğu, **oniki ila onbeş yaş**

arasında olup da kendisine yönelik eylemin anlam ve mahiyetini algılama yeteneği olan mağdurun rızasına hukuki sonuç tanınmadiği, bu mağdurların rızasıyla yaşadığı cinsel eylemlerin cezasının çok yüksek olduğu, suçun en nitelikli hali için en düşük yaşın onbeş yaş şeklinde belirlenmesinin suç ve cezada korunmak istenen hukuksal yarar ile yaptırım arasındaki orantıyı bozduğunu ileri sürmüştür.

BAFRA AĞIR CEZA MAHKEMESİ, FAİLİN YAŞINA BAKMAKSIZIN 12 YAŞINI TAMAMLAMIŞ BİR KÜÇÜĞÜN CİNSEL İLİŞKİYE RIZASININ HUKUKEN TANINMASI GEREKTİĞİ GÖRÜŞÜNDE OLMUŞTUR.

Anayasa Mahkemesi 2015 tarihli yukarıdaki kararında olduğu gibi “Çocukların kendilerini korumalarındaki zorluk ve faillerin bu suçları büyük engellerle karşılaşmadan işleyebilmelerindeki kolaylık, cinsel istismarın yetişkinlere nazaran daha kolay işlenmesine neden olmakta ve bu suçlar çocukların psikolojileri ile fizyolojilerinde yetişkinlere göre daha ağır etkiler bırakabilmektedir.” tespitinde bulunmuştur. Yine 2015 tarihli kararında olduğu gibi, “...kanun koyucunun, küçüklerin biyolojik ve psikolojik gelişimlerine ilişkin bilimsel veriler ile toplumda geçerli genel ahlak ve kültürel koşulları gözetererek cinsel istismar suçunu; suçun unsurlarını, işleniş biçimini, çocuğa ve topluma verdiği zararı dikkate alarak bir yaptırım belirlemesinin takdir yetkisi kapsamında olduğunu” açıklamıştır. Anayasa Mahkemesi’ne göre “... çocuğun cinsel yönden istismar edilmesinin ağır bir yaptırıma bağlanmasının çocuğu etkin bir şekilde korunması amacını gerçekleştirmeye yönelik olduğuna kuşku yoktur.” Ancak, Anayasa Mahkemesi’nin yukarıda aktardığımız 2015 tarihli iptal kararının gerekçelerinin bu madde bakımından da geçerli olduğu değerlendirilerek oy çokluğuyla iptal kararı verilmiştir.

ANAYASA MAHKEMESİ, CİNSEL İSTİSMAR SUÇUNUN SARKINTILIK DÜZEYİNDE KALMASI HALİNDE SUÇUN FAİLİNİN DE ÇOCUK OLMASI DURUMUNDA SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA YAPILMASININ MAĞDURUN, VELİSİNİN VEYA VASİSİNİN ŞİKÂYETİNE BAĞLI TUTULMASINI OYBİRLİĞİ İLE ANAYASA’YA AYKIRI BULMAMIŞTIR.

Anayasa Mahkemesi’ne göre bu durumda kanun koyucunun hem failin yaşını hem de eylemin hafifliğini dikkate alarak; failin yol açması

muhtemel zararları da göz önünde bulundurarak düzenlediği kural, amaç ve araç arasında makul ve uygun bir ilişki kurmuş ve düzenlenmenin amacına da uymaya elverişli ve orantılıdır.

ANAYASA MAHKEMESİ, CİNSEL İSTİSMAR SUÇUNUN BİR-DEN FAZLA KİŞİ TARAFINDAN BİRLİKTE İŞLENMESİ HALİNDE VERİLECEK CEZANIN YARI ORANINDA ARTIRILMASINI OYBİRLİĞİ İLE ANAYASA'YA AYKIRI BULMAMIŞTIR.

Anayasa Mahkemesi'ne göre bu durumda mağdurun çaresizliği, savunmasızlığı ve mukavemetinin kolayca kırılabilmesi nedeniyle suçun daha kolay işlenebileceği de dikkate alınarak daha ağır ceza ile karşılanması suç ve ceza arasındaki orantılılığa uygundur.

Sonuç olarak yukarıda belirttiğimiz üzere 5237 sayılı TCK'nın 6545 sayılı Yasa ile değişik 103/(1). fıkrasının "a" bendinde yer alan "... tamamlamamış..." (a bendi: Onbeş yaşını tamamlamamış veya..) sözcüğü yönünden TCK'nın 103/(1). fıkrasının **BİRİNCİ VE İKİNCİ CÜMLELERİNİN İPTALİNE 6/7 OYÇOKLUĞUYLA KARAR VERİLMİŞTİR.**

Bu iptal kararına da Anayasa Mahkemesi Başkan vekili Engin Yıldırım, Anayasa Mahkemesi üyeleri Osman Alifeyyaz Paksüt, Alparslan Altan, Erdal Tercan, M.Emin Kuz ve Rıdvan Güleç karşı oy kullanmışlardır.

KARŞI OY kullanan üyelerden Başkan vekili Engin Yıldırım, üyeler M.Emin Kuz ve Rıdvan Güleç, 2015 tarihli Anayasa Mahkemesi kararındaki karşı oy gerekçelerinin aynen bu karar yönünden de geçerli olduğunu belirterek oraya atıfta bulunmuşlardır.

KARŞI OY kullanan üye Osman Alifeyyaz Paksüt, iptal edilen fıkradaki düzenlemenin, gerek cezası sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis olan temel suçu işleyen gerek ikinci cümlede düzenlenen sarkıntılık suçunu işleyen failin kendisinin de çocuk olması halinde ayrı bir ceza indirimi söz konusu olup olmayacağını kapsamadığı; bu düzenlemenin faillerle değil, mağdurlarla ilgili olduğu tespitini yapmaktadır. Paksüt'e göre yasa koyucu şüphesiz faillerle ilgili olarak da yaş esasına göre farklı düzenlemeler yapabilir ve yapmalıdır. Bu nedenle 2015 tarihli kararla iptal edilen TCK'nın 103.maddesinin (2).fıkrasının onaltı yıldan az olmayan hapis cezasının kendisi de çocuk olan failer yönünden

ölçüsüz ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki görüş ve düşüncelerini aynen muhafaza ettiğini belirtmiştir.

PAKSÜT'e göre OYÇOKLUĞUYLA İPTAL EDİLEN KURAL ANAYASA'YA AYKIRI DEĞİL, YALNIZCA EKSİK BİR DÜZENLEMEDİR. Çünkü fiilin farklı yaş kategorilerindeki mağdurlara karşı işlenişi, failin de küçük olması, mağdurun ve failin yaşça yakın olması, fiilden sonra mağdurun yaşının geçen zamanla evlilik yaşına ulaşması ile fail ve mağdurun resmen evlenmesi gibi farklı durumların ölçülülük, hakkaniyet ve onarıcı adalet ilkeleri çerçevesinde düzenlenmesine ihtiyaç vardır. İptal kararı ise *"...failin yaşı yönünden değil, mağdurun yaşı yönünden iptale ilişkin olup yaşı küçük olan faille ilgili genel ve hakkaniyet uygun bir çözüm getirilmesini sağlamadığı gibi, örneğin 12-13 yaşındaki çocuğa yönelik olarak 40-50 yaşlarındaki failin işleyebileceği bir cinsel istismar suçuna da sekiz yıl hapsi çok görmek suretiyle toplumda infial yaratacak sonuçların önünü açmaktadır."*

KARŞI OY kullanan diğer üyeler Alparслан Altan ve Erdal Tercan ise yasama organının ceza siyasetini belirlemek yetkisini kullanırken ceza hukuku alanında yapacağı düzenlemelerde hangi fiillerin cezalandırılacağı ve bu cezaların türleri ile ölçüleri konusunda takdir yetkisine sahip olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Suçları, sadece somut olayların özelliklerini veya failerin eylemlerini esas alarak ve bu eylemler için öngörülen ceza miktarlarını kıyaslayarak suç ve ceza arasında adil denge bulunup bulunmadığı konusunda bir karar vermenin, sorunu, tek yönlü ya da eksik olarak ele almak anlamına geleceği düşüncesindedirler. Bu görüşe göre, suç ve ceza arasında adalete uygun bir oranın tespiti herhangi başka bir suç ile kıyaslayarak yapılamaz. Bu tespit için yasa koyucuya ait olan ceza siyaseti yanında o suçun toplumda yarattığı etkinin de dikkate alınması gerekmekte olup, cezanın belirlenmesinde suçtan zarar görenin kişiliği ve ona verilen zararın azlığı veya çokluğu da etkilidir.

Bu karşı oya göre çoğunluk gerekçesi yasa koyucunun takdir alanına müdahale ederek, yasa koyucuyu ortaya çıkan soruların çözümü için *"bu ceza ile ulaşılmak istenen amacı her somut olayda gerçekleştirebilecek orantıda ve ölçüde"* yeni bir düzenleme yapmaya zorlamaktadır...Kanun koyucu mahkemeye, cezayı eylemin ağırlık derecesine göre ayarlama imkanını tanımalıdır. Bunun başlıca yolu ise

cezanın aşağı ve yukarı hadlerini göstermek ve bu iki had arasında mahkemeye takdir yetkisi tanımaktır...Kanun koyucu on beş yaşın altındaki çocukları mutlak bir koruma altına almaktadır. İlgili düzenlemede kanun koyucu sarkıntılık fiilini ayrı cezalandırmak suretiyle hem bir derecelendirme yapmış hem de cezanın alt ve üst sınırlarını göstermek suretiyle hâkime cezayı somutlaştırma olanağını sağlamıştır. Çocukların cinsel istismara uğramalarını önlemeyi amaçlayan kanun koyucu, on beş yaşın altındaki tüm çocukların, yapılan cinsel davranışların anlamını ve ağırlığını idrak etmelerinin mümkün olmadığını kabul ederek ayrı bir yaş belirlememiş, on beş yaşın altındaki her yaşta ki çocuğa karşı işlenen cinsel istismar suçu bakımından ceza miktarını aynı şekilde belirlemiştir.

Kanun koyucunun yaptığı düzenleme ile kamu yararının gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini denetlemenin anayasa yargısıyla bağdaşmayacağı, bunun kanun koyucunun takdirinde olduğu kanısındadırlar.

V- SONUÇ

Anayasa Mahkemesi'nin 5237 sayılı TCK'nın 103/(2).maddesini iptal eden 12.11.2015 tarihli iptal kararı 11.12.2016 tarihinde; 103/(1). fıkrasının yukarıda açıkladığımız ilgili cümlelerini on beş yaşını tamamlamamış mağdurlar yönünden iptal eden 26.05.2016 tarihli iptal kararı ise 13.01.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu arada Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları kamuoyunda oldukça tartışılmış ve yasa koyucu bir torba yasa ile sorunu alelacele çözebileceğini düşünmüştür. Ne yazık ki torba yasa ile getirilen düzenleme çözüm olmaktan çok uzak bir düzenleme olmuştur.

TORBA KANUN NİTELİĞİNDEKİ 24.11.2016 tarih ve 6763 sayılı "Ceza Muhakemesi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 13.maddesi ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarına konu olan 103.MADDESİNİN (1).FIKRASININ **2016 tarihli iptal kararı ile aynı fıkranın "a" bendinde yer alan "...tamamlamamış..." sözcüğü yönünden iptal edilmiş BİRİNCİ VE İKİNCİ CÜMLELERİ YENİDEN DÜZENLENMİŞ; İKİNCİ CÜMLEDEN SONRA YENİ BİR CÜMLE EKLENMİŞ ve 2015 tarihli iptal kararı ile iptal edilmiş (2).fıkrası yeniden düzenlenmiştir.**

24.11.2016 tarih ve 6763 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları yürürlüğe girmeden 02.12.2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5237 sayılı TCK'nın 24.11.2016 tarih ve 6763 sayılı Kanun ile değişik 103.maddesinin (1).fıkrası şöyledir:

Çocukların cinsel istismarı suçu

MADDE 103 (Değişik madde: 18/06/2014-6545 S.K./59. md)

(1) *Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur(Yeniden düzenlenen cümleler:24/11/2016-6763 SK/13. md). Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz(Ek cümle:24/11/2016-6763 SK/13.md). Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.*

GÖRÜLDÜĞÜ ÜZERE YASA KOYUCU YENİDEN DÜZENLEDİĞİNİ İFADE ETTİĞİ TCK'nın 103.MADDESİNİN (1).FIKRASININ BİRİNCİ VE İKİNCİ CÜMLELERİNİ AYNEN ÖNCEKİ GİBİ DÜZENLEMİŞTİR; BURADA HIÇ BİR DEĞİŞİKLİK YOKTUR.

ÜSTELİK SÖZ KONUSU YENİDEN AYNEN DÜZENLENMİŞ BULUNAN BİRİNCİ VE İKİNCİ CÜMLELERİ, **ANAYASA MAHKEMESİ "a" BENDİNDEKİ on beş yaşını "tamamlamamış..." çocuklar YÖNÜNDEN İPTAL ETMİŞ OLMASINA KARŞIN YASA KOYUCU ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İPTAL KARARINI HIÇ SAYARAK BU HUSUSU DA AYNEN YENİDEN DÜZENLEMİŞTİR. BÖYLELİKLE ANAYASA MAHKEMESİ KARARI UYGULANAMAZ KILINMIŞTIR.**

DEĞİŞİK OLAN TEK ŞEY BİRİNCİ FIKRAYA EKLENEN "Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz." ŞEKLİNDEKİ EK CÜMLEDİR.

24.11.2016 tarih ve 6763 sayılı Kanun, TCK'nın 103.maddesinin (1).fıkrasını yukarıdaki gibi düzenledikten sonra aynı fıkrada devamla;

"Cinsel istismar deyiminden;

*a) On beş yaşını tamamlamamış **(BU SÖZCÜK VE BU SÖZCÜK***

BAKIMINDAN FIKRANIN BİRİNCİ VE İKİNCİ CÜMLELERİ 2016 TARİHLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARIYLA İPTAL EDİLMİŞTİ VE İPTAL KARARI 13.01.2017 TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİRMIŞTİR.) veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını uygulama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar,

anlaşılır.

(2) (Yeniden düzenlenen fıkra: 24/11/2016-6763 SK/13.md) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. **(BU FIKRA DA AYNEN ANAYASA MAHKEMESİ'NİN 2015 YILINDA İPTAL ETTİĞİ CÜMLENİN AYNISIDIR. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İPTAL GEREKÇELERİ AYNEN GEÇERLİLİĞİNİ SÜRDÜRMEKTEDİR.) FIKRAYA AŞAĞIDAKİ CÜMLE EKLENMİŞTİR:**

“Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.”

EKLENEN BU CÜMLE, HER NE KADAR BAFRA AĞIR CEZA MAHKEMESİ'NİN ÖNERDİĞİ GİBİ ON İKİ YAŞINI TAMAMLAMIŞ ÇOCUKLARIN RIZALARINA GEÇERLİK TANINDIĞI ENDİŞESİ YARATMIŞSA DA KANIMCA BÖYLE BİR SONUÇ ÇIKARTILAMAZ. TCK'NIN 103.MADDESİ AÇISINDAN CİNSEL ÖZGÜRLÜK YAŞI HALEN DE ON BEŞ YAŞTIR; ON BEŞ YAŞINI TAMAMLAMAMIŞ ÇOCUĞUN RIZASI SUÇUN OLUŞUMU AÇISINDAN FAİL KAÇ YAŞINDA OLURSA OLSUN ARAŞTIRILMAMAYA DEVAM ETMEKTEDİR; ÇOCUĞUN ON İKİ YAŞINDAN KÜÇÜK OLMASI CEZADA ARTIRIM NEDENİDİR YALNIZCA.

TCK'nın 103.maddesinin (3), (4), (5) ve (6). fıkraları da yeniden aynen düzenlenmiştir:

(3) Suçun;

a) Birden fazla kişi tarafından birlikte,⁶

6 29.06.2005 tarih ve 5377 sayılı Kanunla (md.12) maddeye önceden de eklenmiştir.

b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,

d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,

e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,

işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvuru yapılmış ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Yasa koyucu bu yaklaşımıyla biyoloji ve psikoloji biliminin verilerini ve bir hukuk devletinin bu bilimsel verileri dikkate almak zorunda olduğunu umursamayarak akranlar arasındaki rızaya dayalı cinsel fiilleri de cinsel istismar üst başlığı altında tutmaya devam etmiş; üstelik mağdurda 12 yaşı tartışmalı hale getirmiş ve cinsel gelişim açısından henüz biyolojik ve/veya psikolojik gelişimini tamamlamamış 16, 17; ya da beş yaş fark akran yaş olarak değerlendirildiğinde en fazla 20 yaşını tamamlamamış; TCK'nın 104.maddesindeki reşit olmayanla cinsel ilişki suçu açısından ise en fazla 23 yaşını tamamlamamış faille, 30 ya da 40 ya da 50 vd. yaşındaki faili bir tutmuştur. SONUÇTA HIÇ BİR ŞEY DEĞİŞMEMİŞ; ÜSTELİK DAHA DA GERİ GİDİLMİŞ, 12 YAŞ TARTIŞMALI DURUMA GELMİŞTİR.

VELAYET -VESAYET- KAYYIMLIK ÇOCUK YARGILAMASINA HAKİM İKİ TEMEL İLKE

Sevgi USTA¹

Velayet, vesayet ergin olmayan çocuğun kişi varlığı ve malvarlığını koruması yanında onlarla ilgili işlemlerde ve yargı sürecinde yasal temsil kurumlarıdır. Her çocuğun, biyolojik anne ve/veya babasının velayeti altında olması esas kabul edilmiştir. Ancak çocuğun velayet altında olamadığı veya velayetin anne ve babasından kaldırıldığı durumda (TMK m.348), sulh veya çocuk mahkemesi kararı ile çocuk vesayet altına alınarak vasi atanır (TMKm. 404 vd; ÇKK m.7). Özetle, ergin olmayan her çocuk ya velayet veya vesayet altındadır.

Veli veya vasi çocuğu yasal temsilcisi sıfatı ile davalarda temsil eder. Ancak çocukla veli veya vasi arasında menfaat çatışması olduğu hallerde, çocuğu tarafsız olarak temsil etmeleri mümkün olmayacağı varsayılmaktadır. TMK m. 426 kuralına göre; bir işte yasal temsilcinin menfaati ile küçüğün veya kısıtlının menfaati çatışıyorsa,

1 Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

vesayet makamınca, ilgisinin isteği üzerine veya re'sen çocuğa temsil kayyımı atanır².

Kayyımlık, çocuğun korunması amacını güden, vesayet tedbirlerinden biridir. Ana babanın çocukla ilgili bir işlemde yasal temsilcilik yetkisini, tarafsız biçimde yerine getirmesinin mümkün olmadığı durumda, bu işlemle sınırlı olarak, çocuğun temsili için kayyım atanır. Ana baba çocuk arasında, aynı işlemle ilgili olarak birbirine zıt yararlarından doğan yarar çatışması söz konusudur. Kendisi işlemin tarafı olmasa da, çocuğun dışında hukuksal işleme taraf olan kişiyle yakın bir ilişki içinde olma ve onun yararlarını koruma endişesi içinde olma ya da ona bağıllığı, korkusu, nedeniyle özgür hareket edememe durumunda yarar çatışmasının varlığı kabul edilir³. Temsil kayyımın tayininden maksat, kendisine kayyım tayin edilen kimsenin, atanmasına neden olan yararlarını tam anlamıyla korumaktır.

Çocuğun kayyım tarafından temsili, yararının korunması gereğidir. Kayyım ile temsil edilen kişi arasında hısımlık ilişkisi bulunması zorunlu değildir, hatta çocuğa atanan kayyımın çocuğun bağımsız temsili sağlayabilmesi için, çocuğun yararına hareket edebilecek ve tarafsız olabilmesi için, hısımları dışında ve gerekirse uzman kişiler arasından atanması gerekir .

Türk İsviçre Hukukunda, çocuğun velileri ile arasında yarar çatışması olduğunda kayyım tayini, yargılamada öncelikli meseledir. Çocuğa kayyım tayininden sonra davaya devam edilecektir. Kayyım, hangi iş için tayin edilmişse, o iş için yasal temsilcinin yerini tutacaktır. Yasal temsilcinin yetkileri de bu ölçüde olmak üzere sınırlanmış olacaktır.

2 Dava, evlatlık ilişkisinin kaldırılması isteğine ilişkindir. Menfaat çatışması sebebiyle, velayet sorumluluğuna sahip olan kişiler, çocuğu davada temsil edemezler. Bu durumda, yasal düzenleme gereğince davada küçüğü temsil etmek, hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kayyım tayin edilmesi ve kayyımın huzuru ile davanın görülmesi, göstermesi halinde onun delillerinin de toplanması zorunludur. Doğrudan çocuğun haklarıyla ilgili olan bu husus gözetilmeden hüküm kurulması doğru görülmemiştir. Y. 18. HD. E. 2015/11068-K. 2016/10313- T. 27.6.2016

3 Gümüş , Mustafa Alper (2006) Türk Medeni Hukukunda Kayyımlık, Vedat Yayıncılık, İstanbul , s.45 ; Yücel , s. 60-61 ; Bu uyumsuzluk, kendi bünyesinde başka bir etkene gerek kalmadan, temsilcinin kendi menfaatlerini tercih ederek, koruması altındaki çocuğun menfaatini arka plana itmesi tehlikesini gizlemektedir Egger (1952) , s. 349 .

Ana baba ile çocuk arasında, yarar uyuşmazlığının varlığı halinde kayyım tayini, münferit kurallar yanında, TMK m. 426 da genel kural olarak düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu'nun 426 bent 2 maddesi, yarar çatışması genel olarak belirtildiği için geniş uygulama alanı bulmaktadır. Bu kuralın amacı, çocuğun yararının yasal temsilcisinin yararı ile çatışması durumunda, çocuğun kendisini ilgilendiren konularda sadece kendi yararını savunabilecek bir temsilci aracılığıyla işleme ya da davaya katılmasını sağlamaktır. Mahkeme tarafından çocuğu davada temsil etmek üzere kayyım atanmasına talep üzerine veya re'sen karar verilecektir. Türk-İsviçre Öğretisinde genellikle yarar çatışmasının varlığı için somut bir tehlikenin varlığını ispat etmeğe gerek yoktur, sadece muhtemel tehlikenin varlığını ispat etmek yeterlidir. Yargıtay, yasal temsilci ile küçük arasında yarar çatışması olmamasına rağmen, bir babanın çocuğuna bir malını bağışlaması halinde de küçüğe bir kayyım atanması gerektiği görüşündedir⁴. Çocuğun koruma tedbirleri alınmasında, özellikle velayetten doğan görevini ihmal eden kötüye kullanan ana baba ile çocuk arasında yarar çatışması olduğu açıktır. Çocuğun malları bakımından ana babası ile olan ilişkilerinde açık olarak kayyım tayini zikredilmekle birlikte, çocuğun korunmasıyla ilgili bir kural öngörülmemiştir. Çocuğun şahsı veya malları için kayyım tayininde TMK m.426 b.2 sağlam bir temel sağlamaktadır. Bu temel ana baba ile çocuk arasındaki yarar ihlalidir. Bu esastan hareket edildiğinde, çocuğun koruyucu tedbirler çerçevesinde ana babadan (aile çevresinden) alınıp, koruyucu yerleştirilmelerinde de, çocukla ana baba arasında yarar çatışması mevcuttur, başka tarzda çocuğun korunması için yeterli derecede tedbir alınmamış olduğu surette benzer durumlarda çocuğa bir kayyım tayini gerekecektir

Çocuk Yargılamasına Hakim İki İlke;

Çocuk yargılamasına hakim ilke olan çocuğun yararının önceliği ilkesi ve çocuğun katılımı (hukuki dinlenme hakkı) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanmasında dikkate alınacak iki genel ilkedir.

4 Yargıtay babanın hem başılayıcı sıfatıyla, hem de başı kabul edecek kişinin yasal temsilcisi sıfatıyla hareket edemeyeceği görüşünü esas almaktadır. 2.HD. T.3.4.1975 , E.2805 / K.3115 (Ankara Barosu Dergisi, 1976 , S.1, s.75) ; 2.HD. T.4.11.2004 , E.11282 / K.13032 (Gençcan, Ömer Uğur (2009) Vesayet Hukuku , Yetkin Yayınları, Ankara, s.703) ; 2.HD. T.29.12.2005 , E.15213 / K.18574 (Gençcan (2009) , s.703)

İç hukukta da bu ilkeler Medeni Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu'nda yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çocuk Hakları Komitesi tarafından iki ilkenin yorumları yapılmıştır⁵. Bu ilkeler, AY'nin 90/IV. maddesi esas alınarak uygulama yeri bulmaktadır.

Çocuğun Yararının Önceliği İlkesi

Çocuk Hakları Komitesi tarafından çocuğun yararı, *asli bir hak*, hukuk kurallarının yorumuna ışık tutacak *bir hukuk ilkesi ve usul kuralı* olarak üç yönlü bir kavram olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla çocuğun yararı, velayetin yürütülmesinde ana baba tarafından, velayete ilişkin kuralların yorumunda ve çocuğu etkileyen yargılamada usul ilkesi olarak da mahkeme tarafından uygulanacaktır

Çocuğun yararı, çocuğu ilgilendiren her meselede, çocuk adına karar verme yetkisi olan kişi veya makam tarafından gözetilmesi gereken hukuki bir kavramdır. Bu ilke, çocuk haklarının uygulanmasında ve yorumunda dikkate alınacak bir ilke olarak uluslararası sözleşmelerde düzenlenmiş ve iç hukuklarda yer almıştır

Çocuğun yararının gerçekleştirilmesi ve güvence altına alınması görevi ilk önce velayet hakkına sahip ana babaya, onlar arasında bir çatışmanın varlığı veya yetersiz kalmaları halinde, mahkemelere bırakılmıştır. Özellikle çocuğun yararını ilgilendiren alanlarda, ana babanın çocuğun yararına uygun bir karar verilmesi için mahkemeye getirdikleri fiili olgulardan ve taleplerinden bağımsız olarak, mahkemelerin re'sen araştırma ve delilleri serbestçe değerlendirme yükümlülüğü, çocuğun yararının garanti altına alınmasına ve haklarının gözetilmesine hizmet eder.

Çocuğun görüşünün alınmasında, ÇHS'nin.12 maddesi ile aile hukuku davalarında çocuğun dinlenmesi ve temsiline ilişkin haklarını düzenleyen Avrupa Çocuk Haklarının Kullanılması Sözleşmesi'nde yer alan kurallar uygulama yeri bularak, bu boşluk doldurulacaktır⁶. Ço-

5 Çocuk Hakları Komitesi, Çocuğun yüksek yararının birinci planda dikkate alınması hakkı (madde 3, paragraf 1) ile ilgili yorum No. 14 (2013); Çocuk Hakları Komitesi , Çocuğun Katılım Hakkı, Genel Yorum No. 12 (2009).

6 Avrupa Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Sözleşme; Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmesinin 1. Maddesinin 4. Paragrafı uyarınca, Sözleşmenin adli bir makam önünde aşağıdaki kategori aile hukuku davalarında uygulanacağını beyan eder. 1. Boşanma davaları, 2. Ayrılık davaları, 3. Çocukların velayetine ilişkin davalar, 4. Ebeveynle Çocuk arasında kişisel ilişki kurulması, 5. Babalığın mahkeme kararı ile kurulmasına ilişkin davaları.

çocuğun görüşünün alınması, çocuğu etkileyen somut olaydaki yararının belirlenmesinde, çocuğun iradesinin dikkate alınmasını sağlaması açısından özel önem taşımaktadır⁷. TMK m.339/l'in madde gerekçesinde, *velayet altındaki ayırt etme gücüne sahip çocuğun kendi işlerinde olanak buldukça söz sahibi olabilmesindeki menfaati* fikrine dayanıldığı ifade edilerek, çocuk menfaati ilkesi ile bağ kurulmuştur⁸. Böylece çocuğun görüşünün dikkate alınmasının, çocuk yararının belirlenmesindeki ve korunmasındaki tamamlayıcı rolü de kabul edilmiş olmaktadır.

Çocuğun Katılımı; Hukuki Dinlenilme Hakkı

Doktrinde ve İsviçre Federal Mahkemesi'nin kararlarında, çocuğun dinlenmesi kişilik haklarının ayrılmaz bir parçası ve kişiye sıkı surette bağlı hak olarak kabul edilmiştir. Çocuğun görüşünün dikkate alınmasının ve hukuki dinlenilme hakkının iki amacı vardır: Birincisi çocuğun kişiliğine gereken önem ve değerin verilmesi, ikincisi hakimin hüküm vermesi bakımından olayı anlamasına kolaylık sağlamaktır. Çocuğun iradesinin belirlenmesi yanında çocuğun yapacağı açıklamalar, hakim somut olay bakımından tekrar araştırma ihtiyacı duyduğu şüpheleri giderecektir.

Çocuğun dinlenmesi ile görüşünün dikkate alınmasını mahkemeden isteme hakkı birbirine bağlıdır. Çocuk dinlendiğinde istekleri tespit edilebilir ve dikkate alınabilir. Çocuğun dinlenmesi, maddi olgunun ve çocuğun isteğinin araştırılmasına hizmet eder. Çocuğun dinlenmesi, bir olgunun araştırılması işlevi yanında, çocuğun duygularının açıklanmasına da hizmet eder. Çocuğun sadece ana baba çatışmasının bir objesi değil, aynı zamanda kendi hakları ile bağımsız bir süje olarak kabulünü içerir.

Çocuğun kendisiyle ilgili uyuşmazlıklarda dinlenilmesi, çocuğun menfaati ve isteği ile sınırlandırılmıştır. Çocuğun dinlenmesi, onun yararı için korunmuş olduğundan eğer somut durumda bu yarar ortadan kalkmışsa, çocuk dinlenilmeyecektir. Hakim somut olay bakımından ilgili kuralı uyguladığında, uygulamanın çocuğa faydadan çok zarar vereceğini, onun yararını zedeleyeceğini fark ettiğinde, çocuğun gö-

7 United Nations Committee on the Rights of the Children (2013), CRC/C/GC/14, parag. 42.

8 Adalet Bakanlığı, s. 437.

rüşüne başvurulması kuralını kısmen ya da hiç uygulamayabilecektir. Çocuğun dinlenmesi, hak sahibi çocuğa bir görev değil, hakkı kullanma konusunda bir yetki vermektedir; dolayısıyla, çocuğun bu hakkını kullanması zorunlu değildir. Hukuki dinlenilme hakkı; çocuğun somut olay ve görüşünün sonuçları hakkında bilgilendirilmesi, görüşünün alınması ve bu görüşe uygun ağırlığın verilmesi aşamalarından oluşmaktadır.

Çocuk Hakları Komitesi'ne göre; çocukla ilgili verilecek bir kararın gerekçesinde çocuk yararının gözetildiğinin ortaya konması açısından, çocukla ilgili somut koşullar açık biçimde belirtilmeli, yüksek yarar değerlendirmesinde hangi öğelerin daha önemli bulunduğu açıklanmalı, verili durumdaki öğelerin içeriği anlatılmalı ve çocuğun yüksek yararı değerlendirilirken bunlara hangi ağırlıkların tanındığı ortaya konulmalıdır. Eğer alınan karar çocuğun görüşlerine göre farklıysa bunun nedeni de açıkça belirtilmelidir. İstisnai durumlar için geçerli olmakla birlikte, eğer tercih edilen çözüm çocuğun yüksek yararına değilse, ortadaki sonuca rağmen çocuğun yüksek yararının birinci planda gözetildiğini göstermek üzere bunun nedenleri açıklanmalıdır.

İlgili Yargıtay Kararları;

“Velayet ve kişisel ilişki düzenlenirken; gözönünde tutulması gereken temel ilke, çocuğun “üstün yararı” (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme md.3; Çocuk Haklarının Kullanılmasına dair Avrupa Sözleşmesi m. 1; TMK m. 339/1. 34.3/1, 346/1; Çocuk Koruma Kanunu m. 4/b) dir. Çocuğun üstün yararını belirlerken: onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacının gözetilmesi gereklidir. Ana ve babanın yararları; boşanmadaki kusurları, ahlaki değer yargıları, sosyal konumları gibi durumları, çocuğun üstün yararını etkilemediği ölçüde göz önünde tutulur. Kişisel ilişki düzenlemesi kamu düzenine dair olup, re’sen araştırma ilkesi geçerlidir. Bu sebeple yargılama sırasında meydana gelen gelişmelerin bile göz önünde tutulması gerekir. Tarafların davayı kabulü de tek başına hukuki sonuç doğurmaz (Y.2.HD. E. 2016/11108-K. 2016/12572-T. 28.6.2016)”

“Velayet hususu, çocukları ilgilendiren konuların en başında gelir. Velayet düzenlenmesinde; çocukla ana ve baba yararının çatışması halinde, çocuğun yararına üstünlük tanınması gereklidir. Çocuğun

yararı ise; çocuğun bedensel, fikri ve ahlaki bakımdan en iyi şekilde gelişebilmesi ve böyle bir gelişmenin gerçekleştirilmesi için, çocuğa sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların sağlanmış olmasıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 3 ve 6. maddeleri idrak çağındaki çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşünün alınması ve görüşlerine gereken önemin verilmesini öngörmektedir. Çocukların üstün yararı gerektirdiği takdirde, görüşlerinin aksine karar verilmesi mümkündür (Y.2.HD. -E. 2016/10221-K. 2016/11280-T. 8.6.2016)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. maddesi, iç hukuk tarafından yeterli idrake sahip olduğu kabul edilen çocuklara, kendilerini ilgilendiren davalarda görüşlerini ifade etmeye olanak tanınmasını ve görüşlerine gereken önemin verilmesi gerektiğini öngörmektedir. Velayet hususu, çocukları ilgilendiren konuların en başında gelir. Velayet düzenlemesinde; çocukla ana ve baba yararının çatışması halinde, çocuğun yararına üstünlük tanınması gereklidir. Çocuğun yararı ise çocuğun bedensel, fikri ve ahlaki bakımdan en iyi şekilde gelişebilmesi ve böyle bir gelişmenin gerçekleştirilmesi için, çocuğa sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların sağlanmış olmasıdır. Çocuğun bu konulardaki üstün yararını belirlerken; çocuk yetişkin biri olmuş olsaydı, kendisini ilgilendiren bir olayda, kendi yararı için ne gibi bir karar verebilecekti ise, çocuk için karar verme makamındaki kişinin de aynı yönde karar vermesi gerekir. Yani çocukla ilgili karar verilirken, çocuğun farazi düşüncesi esas alınacaktır (Y.2.HD. --E. 2015/19053-K. 2016/11172-T. 6.6.2016)

Velayete ilişkin düzenleme henüz kesinleşmeden böyle bir durum ortaya çıkması halinde hakim, çocuğun yararını gözeterek düzenlemeye res'en müdahale edebilir ve değiştirebilir. O halde, mahkemece; davalı tarafından bildirilen husus değerlendirilerek, müşterek çocuğun dinlenmesi, gerektiğinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışma uzmanlarından yeniden görüş alınmak suretiyle velayetin düzenlenmesi gerekir. Bu husus gözetilmeden yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir. (Y.2.HD. --E. 2015/19053-K. 2016/11172-T. 6.6.2016--E. 2012/25543-K. 2013/12235-T. 2.5.2013)

KAYNAKÇA

Andreas Egger (1955) Medeni Kanun Şerhi Aile Hukuku Vesayet , Yeni Cezaevi

Ömer Uğur Gençcan (2009) Vesayet Hukuku , Yetkin Yayınları, Ankara.

Mustafa Alper Gümüş (2006) Türk Medeni Hukukunda Kayyımlik, Vedat Yayıncılık, İstanbul

Talih Uyar (2002) Türk Medeni Kanunu Gerekçeli İçtihatlı Aile Hukuku (MK 118-494), C:IV, Özel Bası, Ankara,

Sevgi Usta (2016) Velayet Hukuku, XII Levha Yayıncılık, İstanbul.

Özge Yücel (2011), Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili, Turhan Kitabevi, Ankara.

ÇOCUĞUN HAKLARI: TIBBİ UYGULAMAYA RIZA

Dr. Yakup Gökhan DOĞRAMACI¹

Tam ehliyete sahip kişilerde tıbbi uygulamalara rıza konusunda genel olarak bir sorun bulunmamaktadır. Ancak konu çocuk olduğunda, yaş küçüklüğü sebebiyle tam ehliyete sahip olmadıklarından, rıza konusunda doktrinde tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bunun temel sebebi, çocuğun kendi bağımsız kişilik gelişimini henüz tamamlamamış, gelişmekte olan birey olmasından kaynaklanmaktadır.

Çocuk hukukuna genel bir perspektifle bakacak olursak; amaç, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişim içerisinde olan bireyin haklarını korumaktır. Bu kapsamda çocuğun tıbbi uygulamaya rızası ele alınmıştır. Çalışmamızda özellik arz eden tıbbi uygulamalara ve doktrinde tartışılan konulara yoğunlaşılmalıdır. Böylece üzerinde birçok eser yazılan çocuğun tıbbi uygulamaya rıza konusu en yalın haliyle verilmeye çalışılmıştır.

1. TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Çocuk

Çalışmamızın esas konusu çocuktur. Bu sebeple öncelikle çocuk kavramının tanımlanması gerekir. Çocuk, genel ve biyolojik olarak, bebeklik ile erginlik arasında, gelişmekte olan insan olarak tanımlan-

¹ * Hukukçu, Hekim, Sağlık Hukuku Bilimi Uzmanı, Sağlık Hukuku Doktora Öğrencisi. ygdogramaci@yahoo.com

maktadır.² Tıbbi açıdan, hangi yaş grubunun çocuk kavramı içerisine girdiğinin, uzmanlık alanları ve tıbbi standartlara göre belirlenmesi gerekir.³ Ancak ülkemizdeki tıbbi standartlar, çocukluk dönemini biyolojik olarak keskin sınırlarla belirlememekte, konuyu mevzuata bırakmış durumdadır. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sağlığın finansmanı için kullanılan Sağlık Uygulama Tebliği de çocukluk dönemini, 18 yaşa kadar kabul etmektedir. Halbuki tıbbi açıdan çocukluk dönemi, mevzuatla belirlenen keskin yaş sınırından bağımsız bir şekilde ve uzmanlık alanına göre, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimi doğrultusunda belirlenmelidir. Örneğin, çocuk sağlığı ile kadın doğum uzmanı hekim arasında çocuk sağlığını değerlendirme, yasal değil tıbbi kriterlere göre yapılmalıdır.

Hukuki açıdan çocuk kavramı; Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin (ÇHDS, m.1), Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK, m.3/a) ve Türk Ceza Kanunu (TCK m.6/b) hükümlerine göre on sekiz yaşını doldurmamış bireylerdir. Türk Medeni Kanunu (TMK) ise çocuğun tanımını yapmamış ve 'küçük' ifadesini kullanmıştır. TMK'ya göre on beş yaşını dolduran küçük ergin kılınabilirken, ÇKK'ya göre küçüğün ergin olması çocuk olmayı engellemektedir.

Görülebileceği üzere tıbbi standartlar açısından çocukluk döneminin belirlenmesi ihtiyacına karşın belirlenmemesi ve mevzuatla belirlenen sınırın tıbbi alanda da kullanılması uygun değildir. Ancak tıptaki genel uygulama bu yönde olduğundan ve hukuki belirlilik ilkesi gereği, 18 yaş altının tıp bilimi açısından da çocuk olarak kabul edilmesi makul⁴ görülebilir.

1.2. Tıbbi Uygulama

Tıbbi müdahale, Hasta Hakları Yönetmeliği'nde (HHY); tıp mesleğini icraya yetkili kişiler tarafından uygulanan, sağlığı koruma, hastalıkların teşhis ve tedavisi için ilgili mesleki yükümlülükler ve standartlara uygun olarak tıbbin sınırları içinde gerçekleştirilen fiziki ve ruhi girişim olarak tanımlanmaktadır.

2 Türkçe Büyük Sözlük, "çocuk"

3 Hakeri; kanun koyucunun reşit olma yaşını 21'e yükseltmesi durumunda tıbbın da çocuk yaşını 21 olarak kabul etmesini, haklı olarak, kabul edilemez bulmaktadır. Hakan **Hakeri**, Tıp Hukuku, 10. Baskı, Seçkin, 2015, s.138.

4 'Galat-ı meşhur lugat-ı fasihten evladır'

Ancak tıbbi davranışlar, her zaman girişim niteliğindeki icrai hareketler değildir.⁵ Örneğin çocuğun vücut bütünlüğüne el atılmadan yapılan tıbbi gözlem ve takipler, girişimsel nitelikte olmayan tıbbi uygulamalardır.⁶

1.3. Yeterlik ve Rıza

Yeterlik, HHY'de; yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan onay verenin önerilen tıbbi müdahalede karşılaşılabileceği ya da reddettiğinde doğabilecek sonuçları makul bir şekilde anlama ve değerlendirme yeteneğine sahip olma hali olarak tanımlanmaktadır.

Yeterlik kavramı, TMK m.13'de düzenlenen ayırt etme gücü ile yakından ilişkilidir. Buna göre kişinin tıbbi müdahalelerde yeterli sayılabilmesi için ayırt etme gücünün varlığı yanında, önerilen tıbbi müdahaleleri makul şekilde anlama ve değerlendirebilme yeteneğine sahip olması gerekir.

Rıza, HHY'de; kişinin tıbbi müdahaleyi serbest iradesiyle ve bilgilendirilmiş olarak kabul etmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Gerçekleştirilecek tıbbi uygulamalarda asıl belirleyici olan, kişinin kendi kaderini tayin hakkı yani rızasıdır. Bu haliyle çocuğun tıbbi uygulamaya kendi başlarına rıza gösterebilmeleri için öncelikle ayırt etme gücü ve yeterliğe sahip olmaları gerekir. Ancak doktrinde, çocuğun ayırt etme gücü olsa bile tıbbi uygulamalara rızası konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

2. ÇOCUĞUN TEMEL HAKLARI

Çocuğun korunma ve gelişme ihtiyacı sebebiyle hakları, temel hak ve özgürlükler içerisinde özel ve ayrı bir yer tutmaktadır. Çocuğa dair bazı hakları kısaca açıklamak gerekir.

2.1. Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Kişinin kendi kaderini tayin hakkı ve vücut bütünlüğünün doku-

5 Yakup Gökhan **Doğramacı**, Hekimlik Uygulamaları Açısından Kasten Öldürmenin İhmalî Davranışla İşlenmesi Suçu (İhmal), Tıp Hukuku Dergisi, Legal, C.4, S.7, 2015, ss.107-8.

6 Yakup Gökhan **Doğramacı**, Tıbbi Uygulamalarda Ekip İş Birliği ve Güven İlkesi, Legal, 2016, s.11.

nulmazlığı, üstün hukuk ilkeleri ve hukuka uygunluk sebepleridir.⁷ Bu bakımdan ortaya çıkan ilk ilke otonomidir. Yani kişinin, kendi değer ve önceliklerine göre bedenine veya sağlığına yapılacak uygulamaları tayin hakkına sahip olması ilkesidir.⁸ Doktrinde kabul edilen görüş de hastanın kendi geleceğini belirleme hakkının mutlak nitelikte olduğu ve hekimin bu hak karşısında müdahale yükümlülüğü bulunmadığı yönündedir.⁹ Zaten hekim, hastanın tedavisi konusunda hizmet sunucusu, vekil olduğundan hastanın üstünde değil, yanında ona yardım eden pozisyonundadır.¹⁰

Kişinin kendi geleceğini belirleme hakkının pozitif temel dayanağı, Anayasa m.17/1'de karşımıza çıkmaktadır. Kişinin "*maddi ve manevi varlığını koruma hakkı*", kendi geleceğini belirleme hakkını da doğal olarak kapsamaktadır.¹¹ Kişinin kendi kaderini tayin hakkı, pozitif hukukumuzda ve uluslararası etik bildirgelerle kabul edilen, dokunulamaz nitelikteki temel hak ve özgürlüklerdendir.¹²

2.2. Katılım Hakkı

Katılım, bireyin kendisini ve yaşadığı toplumu etkileyen kararlarını paylaşım sürecidir.

Çocuğun katılım hakkı, ÇHDS'nin 12. maddesinde düzenlenmiştir. Sözleşmede, katılım hakkı için herhangi bir yaş sınırı getirilmemektedir. Ancak çocuğun yaşı ve olgunluk derecesi şeklinde iki değerlendirme ölçütü ile kendisini ilgilendiren her konuda görüşünün alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Olgunluk derecesi, somut olaya göre değişkenlik gösterebileceğinden duruma özgü olarak değerlendirilmelidir. Kanımızca çocuğun kararını değerlendirmede, olgunluk düzeyinin belirleyiciliği yaşa göre daha baskındır.¹³

7 Sulhi **Dönmezer**, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*, 15. Bası, Beta, İstanbul, 1998, s.33.

8 Dönmezer, ss.29-30.

9 Hakeri, s.527; Barış **Erman**, *Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu*, Seçkin, Ankara, 2003, s.165; Hasan Tahsin **Gökcan**, *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk*, 2.Baskı, Seçkin, Ankara, 2014, s.52.

10 Hakeri, s.527.

11 Gökcan, s.51.

12 Yakup Gökhan **Doğramacı**, *Çocuklarda Kan Naklinin Reddi:Yehova Şahitleri Olgu Örnekleri (Çocuk)*, *Tıp Hukuku Dergisi, Legal*, C.5, S.10, 2016, s.266.

13 Doğramacı, *Çocuk*, ss.268-9.

2.3. Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuğun katılım hakkı belirlenirken, yüksek yararı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocuğun yüksek yararı Anayasa'nın 41. maddesinde düzenlenmiştir. ÇHDS'nin genel ilkelerinin en önemlilerinden biri de çocuğun yüksek yararına öncelik tanınmasıdır.¹⁴

Çocuğun yüksek yararı kavramı, çerçevesi esnek, hakim in takdiri-ne açık, somut olaya göre değerlendirilmesi gereken hakkaniyet kavramlarından biridir.¹⁵ Çocuğun yüksek yararı ilkesinin önemi ve uygulama alanı, somut olayda çocuğun muhakeme ve anlama yeteneğine bağlıdır. Çocuğun muhakeme gücü ve anlama yeteneği geliştikçe, yararına neyin uygun olduğuna göreceli olarak kendisi karar verebileceğinden, yüksek yarar ilkesinin önemi azalmaktadır.¹⁶

3. ÇOCUĞUN TIBBİ UYGULAMAYA RIZASI

Esasında çocuğun tıbbi müdahaleye rızası, çocuğun hakları kapsamında değerlendirilmelidir. Ancak çalışmamız kapsamında ayrı bir başlık açılması gereği doğmuştur.

3.1. Pozitif Hukuk

Çocuğun katılım hakkının uygulama alanı, ÇHDS ile sınırlı olmayıp oldukça geniştir. ÇHDS'de tıbbi uygulamalarla ilgili kararlara katılım hakkı özel olarak düzenlenmemiştir.

- Uluslararası nitelikteki Biyotıp Sözleşmesi'nin 6. maddesi bu boşluğu gidermektedir:

“Kanuna göre bir müdahaleye muvafakatini verme yeteneği bulunmayan bir küçüğe, sadece temsilcisinin veya kanun tarafından belirlenen makam, kişi veya kuruluşun izni ile müdahalede bulunabilir.

Küçüğün görüşü, yaşı ve olgunluk derecesiyle orantılı bir şekilde, gittikçe daha belirleyici bir etken olarak gözönüne alınacaktır.”

¹⁴ Emine **Akyüz**, Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 3. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2013, s.46

¹⁵ Rona **Serozan**, Çocuk Hukuku, Vedat, 2005, s.67

¹⁶ Akyüz, s.51

- 1219 s. Tababet ve **Şuabatı** San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 70. maddesinde tıbbi müdahaleye rıza, küçükleri de içine alacak şekilde düzenlenmiştir:

“Tabipler, dış tabipleri ve dişçiler yapacakları her nevi ameliye için hastanın, hasta küçük veya tahtı hacirde ise veli veya vasisinin evvelimde muvafakatını alırlar. (Veli veya vasisi olmadığı veya bulunmadığı veya üzerinde ameliye yapılacak şahıs ifadeye muktedir olmadığı takdirde muvafakat şart değildir.)”

- Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 24. maddesi:

“Tıbbi müdahalelerde hastanın rızası gerekir. Hasta küçük veya mahcur ise velisinden veya vasisinden izin alınır. Hastanın, velisinin veya vasisinin olmadığı veya hazır bulunmadığı veya hastanın ifade gücünün olmadığı hallerde, bu şart aranmaz.

Kanuni temsilcinin rızasının yeterli olduğu hallerde dahi, anlatılanları anlayabilecekleri ölçüde, küçük veya kısıtlı olan hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisi ile ilgili alınacak kararlara katılımı sağlanır.”

Bu sebeplerle, çocuğun anne ve babası bulunuyorsa, tıbbi müdahaleler için rızalarının alınması gerekmektedir. Ancak iletişim kurabilen hasta çocuğa, anlayabileceği şekilde ve kısa cümlelerle; hastalığının nedeni, tedavi yöntemleri, bu yöntemlerin olası zararları ve tedavi olmazsa ortaya çıkabilecek olası zararlar anlatılmalı ve böylece çocuğun özerkliğinin yükseltilmesi sağlanmalıdır.¹⁷

- TMK'nın 13. maddesi 15 yaşını dolduran küçüklerin mahkeme kararıyla ergin kılınabileceğini düzenlemişken, 16. maddesi ayırt etme gücüne sahip küçüklerle ilgili olarak;

“Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir.” şeklinde düzenlenmiştir.

17 Nermin **Ersoy**, Müesser Özcan Şenses, Rahime **Aydın Er**; Acil Tıp'ta Aydınlatılmış Onam, Ulusal Travma ve Acil Cerrahi Dergisi, 2010; 16 (1), s.6.

3.2. Temel Belirleyici: Ayırt Etme Gücü

Öncelikle çocuğun ayırt etme gücü bulunmuyorsa tıbbi uygulamaya rızasından da bahsedilemez. Ayırt etme gücüne sahip olmayan çocuğa yönelik tıbbi uygulamalarda, yasal temsilcinin rızası gerekli ve yeterlidir.¹⁸

TMK'da şahsa sıkı sıkıya bağlı hakları, ayırt etme gücüne sahip çocuğun bizzat kullanabileceği düzenlenmesine karşın doktrindeki görüş farklılıkları üç ana başlıkta toplanabilir. Bunlar:¹⁹

1-Yasal temsilci rızası şart olmakla beraber çocuğun görüşünün alınması,

2- Yasal temsilci ve çocuğun rızasının birlikte alınması,

3- Çocuğun rızasının tek başına yeterli olması.

Yukarıdaki düzenlemeler doğrultusunda, çocukta tıbbi uygulamalarda rıza ehliyetinin varlığı için temel belirleyicinin, ergin olmak değil ayırt etme gücünün varlığı olduğu görülmektedir.²⁰ TMK'da ayırt etme gücünün, hangi durumlarda olduğu değil, hangi durumlarda olmadığı düzenlenmiş ve bunların olmadığı durumlarda ayırt etme gücünün olduğu belirtilmiştir.²¹ Yaş küçüklüğü, ayırt etme gücünün yokluğuna sebep olsa da belirleyici bir sınır getirilmemiştir.²² Ayrıca kanunda açık olarak düzenlenmese de ayırt etme gücünün varlığı karine olarak kabul edilmektedir.²³

Çocuğun davranışlarının hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve idare etme yeteneklerinin bulunması, tıbbi uygulamaların şahsa sıkı

18 Funda Işık Özcan, Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.82.

19 Zeynep **Ateş**, Küçüklerin Tıbbi Müdahaleye Rızası, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.75.

20 Gürkan **Sert**, Uluslararası Bildirgeler Ve Tıp Etiği Çerçevesinde Hasta Hakları, Babıl, İstanbul, 2004, s.217; Gökcan, ss.176-7.

21 Mustafa **Dural**, Tufan Öğüz; Türk Özel Hukuku Cilt II (Kişiler Hukuku), 9. Bası, Filiz, İstanbul, 2009, s.54

22 Dural./Öğüz ss.54-5. Yedi yaşındaki çocuğun, kalem alırken ayırt etme gücü olduğu örneği verilmiştir.

23 Dural./Öğüz s.57

sıkıya bağlı haklardan olması sebebiyle basit düzeydeki hastalık ve yaralanmalarda rızalarının geçerli olduğu savunulmaktadır.²⁴ Bununla beraber, ayırt etme gücüne sahip çocukların rızasının tek başına yeterli sayılması gerektiği²⁵ ve yasal temsilci iradesi ile çatışması halinde çocuğun kararının dikkate alınması gerektiği diğer savunulan görüşlerdendir.²⁶

Çocuk ayırt etme gücüne sahip olsa bile, ana kural gereği ehliyet-siz kabul edilse de, TMK m.16/2 istisna olarak, çocuğun ehliyetli oldukları alanları düzenlemektedir. Kişiye sıkı sıkıya bağlı bu alanlarda, hakların kullanılmasında tam ehliyete sahiptirler.²⁷ Tıp etiği açısından da ayırt etme gücüne sahip çocuk, tıbbi uygulamaya yasal temsilcilerinin izni olmadan rıza gösterebilmelidirler.²⁸ Böylece ayırt etme gücüne sahip çocuk, tıbbi uygulama gibi şahsa sıkı sıkıya bağlı hakların kullanılmasında kendi işlemleriyle borç altına girebilecek ve tıbbi uygulamaya onay verebilecektir.²⁹ Bu şekilde ayırt etme gücüne sahip çocuk, sağlığı için gerekli olan tedavi sözleşmesini yasal temsilcinin rızası olmadan yapabilmelidir.³⁰

3.2.1. Tek Başına Rıza

Kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve sağlık hakkı, temel haklardan olduğundan ayırt etme gücü olan çocuğun bu temel haklarını kullanması kısıtlanamaz.

1219 s. Kanun'un 70. maddesi gereği, veli veya vasinin olmadığı ya da bulunmadığı takdirde onların muvafakat şartı da aranmamak-

24 Gökcan, s.180

25 Özge **Yücel**, Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili, Turhan, Ankara, 2011, s.20.

26 Ezgi Aygün **Eşitli**, Ceza Hukukunda Çocuğun Rıza Açıklama Ehliyeti, TBB Dergisi 2013 (106), ss.285-286.

27 Dural./Öğüz s.86

28 Serkan **Duran**, Gürkan **Sert**, Şefik **Görkey**; Türk Hukuk Sisteminde Küçüklerin Aydınlatılmış Onam Vermesi İle İlgili Hükümlerin Tıp Etiği Açısından İncelenmesi, II. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu, Konya, 2008, s.357.

29 Doğramacı, Çocuk, s.271.

30 Zarife Şenocak, Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası, AÜHFHD, C.50, S.4, s.70.

tadır. “Olmamak” ifadesini veli/vasinin hiç olmaması³¹, “bulunmamak” ifadesini de veli/vasinin olmasına rağmen o sırada hali hazırda bulunmaması şeklinde kabul etmek gerekir ki bu halde onların rızasını aramak gerekmeyecektir. Bu sebeple yasal temsilcisi bulunmayan çocuk, kendi iradesi ile sağlık hizmeti almaya geldiğinde öncelikle muayene edilmeli, tıbbi durumunun önemi ve ayırt etme gücüne göre rıza aranarak, gereken tıbbi uygulama yapılmalıdır. Böylelikle çocuğun sağlığındaki olası bir acil durum atlanmamış olacak ve çocuğun kendi iradesi ile sağlık hakkından yararlanması sağlanacaktır.³²

Biyotıp Sözleşmesi, 1219 s. Kanun ve HHY bir arada değerlendirildiğinde önemli olanın yasal temsilcinin rızası olduğu ancak çocuğun katılımının sağlanması ve kararının göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Ancak TMK, daha sonra çıkarılan yasa düzeyindeki bir düzenleme olduğundan, buradaki hükümler uygulanmalıdır. Özellikle TMK m.16/2, ayırt etme gücüne sahip küçüğün, şahsa sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada tam ehliyete sahip olduğunu düzenlediğinden, ayırt etme gücüne sahip çocuk, tıbbi uygulamaya tek başına rıza gösterebilir.

3.3. Yaş Kriteri

Çocuğun tıbbi uygulamaya rızası, yaştan ziyade yeterliğine ve dolayısıyla ayırt etme gücüne bağlıdır. Ancak rıza ehliyetinin tespiti ve yasal düzenlemeler karşısında yaş, göz ardı edilemeyecek önemli bir kriterdir.

Doktrinde bazı yazarlar, Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) kusur yeteneğine ilişkin yaş sınırlarını göz önüne alarak, 12 yaşından küçüklerin rıza ehliyetine sahip olmadığını, kabul etmektedir.³³ Bazı yazarlar da, TMK'daki 15 yaşını doldurmuş kişinin vasiyet yapabileceği düzen-

31 Örneğin çocuğun ebeveynleri ölmüş ve yasal temsilci henüz atanmamış olabilir.

32 Acil olmayan, kronik rahatsızlığa sahip çocuklarda bu durum önem kazanmaktadır. Örneğin, Tip 1 Diabetes mellitus hastası çocuk, takip amacıyla kan şekeri ölçümü için sağlık merkezine tek başına başvurduğunda, somut olaya özgü ayırt etme gücüne sahipse gerekli tetkik yapılmalıdır. Bu gibi olaylarda çocuğun yaşından ziyade olaya özgü ayırt etme gücünün varlığı önem kazanmaktadır. Bu sebeple, 10 yaşındaki çocuğun tıbbi müdahaleye rızası, ayırt etme gücünün varlığı halinde geçerli kabul edilmelidir. Doğramacı, Çocuk, s.272.

33 Hakeri, s.278.

lemesi karşısında çocuğun, çok önemli olmayan tıbbi uygulamalara rıza gösterebileceğini savunmaktadır.³⁴

Uygulamada Yargıtay'ın özellikle yeni TCK hükümleri doğrultusunda verdiği kararlarda, 15 yaşından büyük çocukların iradesine geçirelilik tanıma eğilimindedir.³⁵

3.4. Olgun Çocuk İlkesi

Olgun çocuk ilkesi, Amerikan hukuk sisteminde ortaya çıkan, tıbbi uygulama hakkında yeterli olgunluğa sahip çocuğun, yasal temsilcisinin rızası veya bilgisi olmadan, tıbbi uygulamayı seçme, kabul etme veya reddetme hakkını kabul eden, meşru ve düzenleyici bir ilkedir. İlkenin ortaya çıkışı 1967 yılında mahkeme içtihadı ile olmuştur.³⁶

İlke ABD dışında, Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi örf adet hukukunun uygulandığı hukuk sistemlerinde de kullanılmaktadır. Genel olarak mahkemeler, çocuklara yönelik tıbbi uygulamalarda ailelerinin rızasının gerekliliğinin istisnalarını acil haller, ergin kılınma ve olgun çocukluk sebepleri ile sınırlamaktadır. Çocukların hangi yaştan itibaren ailelerinin rızası olmadan tıbbi müdahaleye rıza gösterebileceği eyalete göre değişen, tartışmalı bir konudur. Ancak eyaletler ve mahkemeler, 12 yaşından küçük çocukların, tıbbi uygulamalarda kendi kaderini tayin hakkına, bazı istisnalar dışında kesinlikle izin vermemektedir.³⁷ z

34 Yahya **Deryal**, Çocuk Hastaların Hakları, IV. Türk -Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, Trabzon, 2007, Sağlık Hakkı Dergisi 3. Özel Sayı, 20017, s.16.

35 Hakeri, s.278.

36 Smith v. Seibly, Washington Yüksek Mahkemesi, 72 Wn.2d 16, 431 P2d 719 (1967). Karara konu olayda davacı Albert G. Smith, olay tarihinde 18 yaşında evli ve bir çocuk babasıdır. Mysetania gravis hastalığı nedeniyle işsiz olduğundan ve ekonomik güçlüğü bulunduğu eşiyile birlikte karar vererek, vazektomi ameliyatı olmak ister. Eyalet yasalarına göre 21 yaşından küçük erkekler, çocuk kabul edildikten sonra aile hekimi bu talebi reddeder. Bunun üzerine Smith, 09.03.1961 tarihinde vazektomi için Dr. Seibly'ye başvurur. Dr. Seibly, Smith ve eşine ameliyatla ilgili bilgilendirmeyi yapar ve buna göre karar vermelerini ister. On iki gün sonra Smith ve eşi, imzalı rıza formu ile geri gelir ve ameliyat yapılır. Ancak daha sonra Smith, ameliyat sırasında 18 yaşında olduğu, ergin olmadığından rızasının geçersiz olduğu iddiasıyla, doktora karşı ihmali nedeniyle 52.000\$ tazminat talebinde bulunur. Yakup Gökhan **Doğramacı**, Zehra Zerrin **Erkol**; Türk Hukuk Sisteminde Eksikliği Hissedilen "Olgun Çocuk İlkesi" (Olgun), III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi, Seçkin, 2016, ss.391-2.

37 Doğramacı, Erkol; Olgun, s.392.

Olgun çocuk ilkesi, doktrinimizdeki çocuğun tıbbi müdahaleye rıza ehliyeti ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Ayrıca, ilkenin kullanılabilceği alanlar daha net bir biçimde ortaya konmuş ve kullanılabilirliğinin asgari yaş sınırı belirlenmiştir.³⁸

3.5 Değerlendirme

Bizim de kabul ettiğimiz ve öğretilerde genel kabul gören görüş; genel ve kesin bir yaş sınırı belirlenmesinden ziyade, çocuğun kararındaki yaşı, kabiliyetleri, tecrübesi, eğitimi, olgunluğu, değerlendirme derecesi, tutum ve davranışlarına göre rıza ehliyetinin belirlenmesidir.³⁹

TCK ve TMK hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, 15 yaşını doldurmuş çocukların tıbbi müdahalelerde rıza ehliyetinin olduğu karine olarak kabul edilebilir. Bu kabul, aynı zamanda uygulamada birlik sağlayacak niteliktedir. Ancak bu kabule rağmen, yine de somut uygulamanın özelliklerine göre çocuğun rıza ehliyeti belirlenmeli, müdahalenin gerekliliği karşısında öncelikle çocuğun yaşı ve olgunluğu ile kararlılığının yoğunluğu ve netliği, rıza ehliyeti açısından belirleyici ölçütler olmalıdır.

4. YASAL TEMSİLCİNİN RIZA GÖSTERMEMESİ

Çocukta ortaya çıkabilecek bir sorun, yasal temsilcinin gerekli uygulamaya rıza göstermemesidir. Bu durum HHY m.24/4'de;

“Kanuni temsilci tarafından rıza verilmeyen hallerde, müdahalede bulunmak tıbben gerekli ise, velayet ve vesayet altındaki hastaya tıbbi müdahalede bulunulabilmesi; Türk Medeni Kanununun 346 ncı ve 487 inci maddeleri uyarınca mahkeme kararına bağlıdır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Maddenin lafzına göre, çocuğun somut olarak tıbbi uygulamaya ihtiyacı olmasına rağmen yasal temsilci buna rıza göstermiyorsa, hekimin müdahalesi ancak mahkeme kararına bağlıdır. Yani hekim tıbbi gerekliliğe rağmen uygulamayı yapmamalı ve mahkeme kararının alınmasını sağlamalıdır. Ancak bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre, başka bir şekilde korunma olanağı bulunmayan tehlike söz konusu ol-

38 Doğramacı, Erkol; Olgun, s.394.

39 Şenocak, s.80; Hakeri, s.278; Ateş, s.82.

duğunda, çocuğun sağlığı lehine müdahale eden hekimin zorunluluk halinden yararlanması gerekir.⁴⁰

4.1. Sağlık Tedbiri

ÇKK, korunma ihtiyacı olan çocukların korunmasını, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasını sağlama amacı taşımaktadır. ÇKK'nın 5. maddesi ile destekleyici ve koruyucu tedbirler düzenlenmiştir. Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna yöneliktir.⁴¹ Koruyucu nitelikteki sağlık tedbirinin niteliği ve kapsamı, somut olaya göre hakimın takdirine bağlıdır.

ÇKK'ya göre verilen tedbir kararlarının uygulanmasına dair yönetmelik (KDTY)⁴² bulunmaktadır. Yönetmeliğe göre tedbir kararları, yönetmelikte öngörülen kurumlara doğrudan mahkemece gönderilmesi ve kesinleştirilmesi beklenmeksizin derhal uygulanır (m.9/2). Sağlık tedbiri, Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilir (m.16/15). Sağlık Bakanlığı, il sağlık müdürlükleri marifetiyle sağlık tedbirinin yerine getirileceği uygun sağlık kurum veya kuruluşunu belirleyerek, çocuğun bu kuruma ilk müracaatını sağlamak zorundadır. Ayakta tedavisi uygun görülen çocukların tedavisi; ana, baba, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler ya da haklarında bakım ve barınma tedbiri verilmiş ise bu tedbiri yerine getirmekle yükümlü kurum ya da kuruluşlarca belirlenen sağlık kurumlarına gönderilmeleri ile sağlanır. Gerekliğinde kolluk birimlerinden güvenliğin sağlanması için yardım istenebilir (m.16/14).

40 Hakeri, s.289; Doğramacı, Çocuk, ss.281-2.

41 Yusuf Solmaz **Balo**, Çocuk Koruma Hukuku, Seçkin, Ankara, 2013, s.222.

42 **Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında** Yönetmelik (KDTY), RG:24.12.2006/26386.

*Tedbir Alınması İçin Kuruma Başvuru ve Mahkeme Kararı Alınması*⁴³

	Tedbir İçin Kuruma Başvuru	Mahkemeden Karar Alınması	
Zorunlu	Adli/İdari Merciler	Re'sen	Talepte Bulunan
	Kolluk	C. Savcısı	
	Sağlık/Eğitim Kuruluşları	Anne veya Baba	
	Sivil Toplum Örgütleri	Vasi	
	Çocuk	SHÇEK	
	Bakımdan sorumlu kişiler	Bakım ve gözetim sorumlusu	

SONUÇ

Çocuğun tıbbi uygulamalara rızası, temel hak ve özgürlükler kapsamında ele alınmalıdır. Çocuğun gelişim içerisindeki birey olmasından dolayı hakları, özel ve ayrı bir yer tutmaktadır. Bu sebeple çocuğun, kendi kaderini tayin ve katılım hakları ile üstün yararı, özel hukuki sonuçlar doğurmaktadır.

Çocuğun tıbbi müdahaleye rızasını iki ana başlığa ayırarak incelemek gerekir. Buradaki ayırıcı olan, ayırt etme gücüdür. Ayırt etme gücü olmayan çocuğun tıbbi uygulamaya rıza gösteremeyeceği hususunda tartışma bulunmamaktadır. Ancak ayırt etme gücü olan çocuğun rızası konusunda, uygulamada belirsizlik ve doktrinde tartışma bulunmaktadır.

Bizim de kabul ettiğimiz ve öğretilerde genel kabul gören görüş; genel ve kesin bir yaş sınır belirlenmesinden ziyade, çocuğun karar anındaki yaşı, kabiliyetleri, tecrübesi, eğitimi, olgunluğu, değerlendirme derecesi, tutum ve davranışlarına göre rıza ehliyetinin belirlenmesidir. Olgun çocuk ilkesi, öğretilerdeki tıbbi uygulamalarda çocuğun rıza ehliyeti tartışmasına çözüm oluşturabilecek niteliktedir.

Uygulamada birlik sağlanması adına ve mevzuat hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, 15 yaşını dolduran çocuğun tıbbi uygulamada

43 Sol sütunda ÇKK m.6'ya göre korunmaya ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bildirmekle yükümlü olan ve koruma altına alınmasını isteyebilenler gösterilmektedir. Sağ sütunda ise ÇKK m.7'ye göre mahkemenin tedbir kararı alma usulü gösterilmektedir. Doğramacı, Çocuk, s.281.

rıza ehliyetinin olduğu karine olarak kabul edilebilir. Ancak bu kabule rağmen, yine de somut uygulamanın özelliklerine göre çocuğun rıza ehliyeti belirlenmeli, müdahalenin gerekliliği karşısında öncelikle çocuğun yaşı ve olgunluğu ile kararlılığının yoğunluğu ve netliği, rıza ehliyeti açısından belirleyici ölçütler olmalıdır.

Tıbbi gerekliliğe rağmen yasal temsilci tarafından rıza gösterilmeyen hallerde, müdahale mahkeme kararına bağlı olsa da, mahkemeden karar alınması süreci içerisinde çocuğun sağlığı lehine hareket eden hekimin, zorunluluk halinden yararlanması gerekir.

KAYNAKÇA

Akyüz, Emine. Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 3. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2013.

Ateş, Zeynep. Küçüklerin Tıbbi Müdahaleye Rızası, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Aygün Eşitli, Ezgi Ceza Hukukunda Çocuğun Rıza Açıklama Ehliyeti, TBB Dergisi 2013 (106).

Balo, Yusuf Solmaz. Çocuk Koruma Hukuku, Seçkin, Ankara, 2013.

Deryal, Yahya. Çocuk Hastaların Hakları, IV. Türk -Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, Trabzon, 2007, Sağlık Hakkı Dergisi 3. Özel Sayı, 20017.

Doğramacı, Yakup Gökhan. Çocuklarda Kan Naklinin Reddi: Yehova Şahitleri Olgu Örnekleri (Çocuk), Tıp Hukuku Dergisi, Legal, C.5, S.10, 2016.

Doğramacı, Yakup Gökhan. Hekimlik Uygulamaları Açısından Kasten Öldürmenin İhmali Davranışla İşlenmesi Suçu (İhmal), Tıp Hukuku Dergisi, Legal, C.4, S.7, 2015.

Doğramacı, Yakup Gökhan. Tıbbi Uygulamalarda Ekip İş Birliği ve Güven İlkesi, Legal, 2016.

Doğramacı, Yakup Gökhan; **Erkol**, Zehra Zerrin. Türk Hukuk Sisteminde Eksikliği Hissedilen "Olgun Çocuk İlkesi" (Olgun), III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi, Seçkin, 2016.

Dönmezer, Sulhi. Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, 15. Bası, Beta, İstanbul, 1998.

Dural, Mustafa; **Öğüz**, Tufan. Türk Özel Hukuku Cilt II (Kişiler Hukuku), 9. Bası, Filiz, İstanbul, 2009.

Duran, Serkan; **Sert**, Gürkan; **Görkey**, Şefik. Türk Hukuk Sisteminde Küçüklerin Aydınlatılmış Onam Vermesi İle İlgili Hükümlerin Tıp Etiği Açısından İncelenmesi, II. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu, Konya, 2008.

- Erman**, Barış. Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu, Seçkin, Ankara, 2003.
- Ersoy**, Nermin; Özcan Şenses, Müesser; **Aydın Er**, Rahime. Acil Tıp'ta Aydınlatılmış Onam, Ulusal Travma ve Acil Cerrahi Dergisi, 2010; 16 (1).
- Gökcan**, Hasan Tahsin. Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, 2.Baskı, Seçkin, Ankara, 2014.
- Hakeri**, Hakan. Tıp Hukuku, 10. Baskı, Seçkin, 2015.
- Işık Özcan**, Funda. Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- Serozan**, Rona. Çocuk Hukuku, Vedat, 2005.
- Sert**, Gürkan. Uluslararası Bildirgeler Ve Tıp Etiği Çerçevesinde Hasta Hakları, Babil, İstanbul, 2004.
- Şenocak, Zariye. Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası, AÜHFD, C.50, S.4.
- Yücel**, Özge. Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili, Turhan, Ankara, 2011.

ÇOCUĞUN MEKAN HAKKI

Yasemin Çakırer-ÖZSERVET¹

Kentsel büyümenin getirdiği bir dizi sorunla hem yerel otoriteler hem de kentlilerin kendisi baş etmeye çalışırken, bazı gruplar sorunların odağında ve oldukça dezavantajlı konumda bulunmaya devam etmektedir. Sağlıklı yetişkin kentliler olarak bizler, bizden farklı vekentsel mekânda bizim karşılaştığımız sorunlardan daha fazla sorunla iç içe olan diğerlerini çoğunlukla fark edememekteyiz. Kaba bir hesaplama bakıldığında, aslında kentlerde sağlıklı ve yetişkin bireylerin oranı, görünmeyen diğerleri denilen grubu çıkardığımızda %40 gibi bir oranda görünmektedir. Bir başka deyişle, tasarım alanında çalışanlar, uzmanlar ve de yerel otoriteler nüfusun sadece %40'ını hedef alarak şehri planlamaktadır ve çoğu zaman bu %40'ı bile yeterince tatmin edecek sonuçlar ortaya çık(a)mamaktadır.

Bugün, ülke nüfusunun (79.814.871 kişi) %92,3'ü (73.669.125) kentsel alanlarda ikamet etmektedir². Toplam kent nüfusunun %32'si

1 Yrd.Doç.Dr. Marmara Üniversitesi Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma Merkezi Müdürü (yasemin.cakirer@marmara.edu.tr)

2 2016 TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri (<http://www.tuik.gov>)

yani üçte biri 23.647.352 çocuk kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bu çocuk sayısına son dönem 2011'den bu yana Suriye'den gelen göçmen/sığınmacı çocuk sayısı da eklenirse (yani tahminen 1.5 milyon çocuk) çocuk sayısının 25 milyonu bulduğu görülecektir. Nicel ağırlığına paralel olarak çocuk nüfusu Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve sosyal şartları içinde nitel açıdan da önem arz etmektedir (Parin ve Bilan, 2007). Ayrıca çocuklar mekân yoksunluğu açısından incelenmeye değer bir gruptur (Çakırer-Özservet, 2014). Çocuklar ciddi mekansızlık çekmektedirler.

Çocuk ve Mekan İlişkisi

Fiziksel çevrenin kalitesi çocuğun toplumsal gelişiminde çok etkili olmaktadır. İnsan ve çevrenin ilişkisinden en çok etkilenilen dönem, elbette ki insanın gelişim aşamasında da en önemli dönem olan çocukluk dönemidir. Bu dönemin sağlıklı geçirilmesi için, sevgi, ilgi ve güven gereklidir. Bunların var olduğu ve çocuğun bunu hissettiği nitelikli fiziksel çevre, çocuğun başarılı ve uyumlu bir yetişken birey olarak topluma katılması olasılığını artırabilmektedir (Çakırer-Özservet, 2016a). Mekânlar tasarlanırken içinde yaşayacak bireyleri nasıl etkileyeceği düşünülmek durumundadır. Tasarlanan ve içinde yaşanılan mekânlar çocukların hayal gücünü, ruhsal gelişimini ciddi düzeyde etkilemektedir.

Aslında, çocuklar birer kentli olarak, içinde yaşadıkları kenti yetişkinlere oranla daha uzun süre yaşayacaklarından dolayı daha uzun süre kullanmaktadır. Ancak yetişkinlerin düzenledikleri, tasarladıkları alana hiçbir şekilde müdahale edememekte ve sadece doğrudan ve uzun süre etkilenen olarak kentlerde yer almaktadır. Çocuklar, buldukları sokak, mahalleyi gündelik ilişki ve aktiviteleri dolayısıyla (okul, oyun v.b.) dayetmişkinlerden daha uzun süreli kullanmaktadırlar. Yani tasarlanan bir kentsel mekanın büyük oranda kullanıcısı sağlıklı yetişkinlerden daha çok çocuklardır (Çakırer-Özservet, 2015b).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1995 yılında yürürlüğe girmesinin ardından, çocuk ve kentsel mekân ilişkisi konusuyla ilgili ufak tefek çalışmalar başlamıştır. Ancak son 5-10 yılda özellikle Türkiye'de mimarlık ve şehir planlama disiplinlerinde konuya olan ilgi artmıştır.

Kentleri planlayanların çocuğu dikkate almadan ve çocukla birlikte olmadan tasarladıkları mekanlarda çocukların kendilerini yalnız, yabancılaşmış ve dışlanmış hissettikleri (Gleeson ve Sipe, 2006) saptanmaktadır.

Mekân yaş, cinsiyet, sınıf, eğitim ve gelir durumlarına göre insanlar tarafından farklı farklı algılanabilmektedir. Mekânı farklı algılayan gruplardan biri de çocuklardır. Çocukların seçimleri, ihtiyaçları ve deneyimleri çevrelerini nasıl algıladıklarıyla birebir ilgilidir. Çocuğun gelişimi, kamusal hayata katılımı ve çevre ile etkileşiminin bir ürünü olduğu için fiziksel çevrenin (Gökmen, 2006) ele alınması önemlidir. Mevcutta çocuğun yapıları çevrelerle kurduğu ilişkiler ve yapıları çevreyi nasıl algıladığı da detaylı araştırılmalıdır. Araştırmacılar, çocukların mekânı ve yaşadıkları çevreyi yetişkinlerden oldukça farklı algılayıp deneyimlediklerini ve ihtiyaçlarının buna bağlı olarak farklı geliştiğini de belirtmektedirler (Talen ve Coffindaffer, 1999). Bu farklılıklarla birlikte çocukta bir yere ait olma duygusunun, bağlılıklar/yakınlıklar ağının ve bir toplum, aile gerçeğinin oluşabilmesi için, evin, çevrenin ve çocuğun denetimi altındaki yakın mekanların, ona, toplumu bir arada tutan 'harcı' sağlaması gerekir (Barre, 1984). Oysa bugünün çocukları, toplumsal yaşamla bütünleşemeyen, salt tüketen ve üretmeyi bilmeyen, kapalı kutular içine yani konutlara ve kurumsallaşmış özel mekanlara (eğitim alanları gibi) hapsedilmiş (Bilgin, 1984) durumdadır. Oysa, çocuklar birer kentli olarak, içinde yaşadıkları kenti ve birçok mekânı yetişkinlere oranla daha uzun süre kullanacak bir gruptur. Bu noktada da, bu mekanların üretim sürecine katılmaya en çok hakkı olan çocuklardır.

Çocuğun kent mekânı ile ilişkisi barınma mekânı olan hanedenyani konut ve konut içinden başlamakta ve daha sonra konut bahçeleri, sokaklar derken daha kamusal alana doğru yayılmakta ve en son kent-bütünü ile ilişkisine uzanmaktadır (Çakırer-Özservet, 2015d).

Çocuğun mekansal üretime katılımı

Çocukların refahını gözetken kentli yaratmak öncelikli olmalıdır. Çocukların kalitesiz kentsel mekânlarda büyümesi, onların kişisel gelişimlerini, yaratıcılıklarını ve sorumluluk alma becerilerini (Çakırer-Özservet, 2015c) ve katılımı ilgili motivasyonlarını olumsuz anlamda etkilemektedir.

Bugün kentsel mekânlarda daha çok kapalı mekânlarda büyüyen çocuklarda, çocuk zihninin en önemli yanı olan hayal kurmanın bile gerçekleşemediğini, hayal kurduklarında bile, hayallerindeki resmettikleri resim alanı içerisinde kendilerine oyun alanı koyamadıkları çeşitli çalışmalarla ortaya çıkarılmaktadır (Çakırer-Özservlet, 2015e). Maalesef kentsel alanlarımız; farklı oyun türlerine ve yaratıcılığın gelişimine olanak tanımamakta ve çocukların algı gelişimine yardımcı olamamaktadır. Günümüz kentlerinde çok katlı yapılaşma, yeşilin olmadığı, çocuk oyun alanlarının çok az olduğu ve sıkıcı alanların varlığı, çocukları oldukça sınırlandırmakta, zihinlerinde hayal kurmalarını engellemekte, farklı mekânlar üretmelerinin önüne geçmektedir. Geleceğimizin kentlerini tasarlayacak, oluşturacak olan çocukların zihinlerinin yapı yoğunluklu kentsel düşler görece kadar kısır olması, tasarım disiplinlerinde çalışan akademisyenler olarak bizlere önemli mesajlar vermektedir.

En doğal oyun alanı olan sokakların planlanırken çocuğun bu tasarlama ve planlama aşamalarında bizzat bulunması gerekmektedir. Geleneksel kent planlama anlayışı, çocuk veyayetişkin fark olmaksızın halkın katılımına izin vermemektedir. Çocuk ve gençlerin yaşadıkları mekana dair görüşleri, mekanın düzenlenmesine yönelik katkı ve katımları önemlidir ve hayatidir. Katılım sadece teknik olarak değil, bir politika ilkesi olarak merkezi ve yerelyönetimler bünyesinde yerleşmiş olmalıdır ki mekân planlama sürecinde dâhil olmak mümkün olsun. Çocuk hem bugünün yerleşimcisi olarak ve hemde geleceğin yurttaşı olarak mekana ancak mekânsal üretime katılarak sahip çıkabilecektir (Alpan, 2015).

Günümüzde, insan ve bina yoğunluğu kentsel alanlarda çocuklara yönelik alanları daha da daraltmaktadır. Bir yetişkin oturduğu yaşam alanına daha çok asfalt ve daha çok otopark istiyorsa, bir çocuk da biro kadar yeşil alan ve park serbestiyeti istemekte özgür olmalıdır. Yapılan bir çok çocuk ve kent atölyesinde çocuklarsıklıkla kamusal alan yetersizliğinden, kendilerine sunulan kötü yapıllı çevre koşullarından yakınmaktadırlar.

Çocuklar kendilerine sorulduğunda, daha yeşil, daha küçük ölçekli, trafiğin az olduğu dost çevreler önermektedirler ve mevcut planlama anlayışı bu önerileri değerlendirmekten oldukça uzak görünmektedir.

Yönetimlerin ana gayesi, geleceğin yetişkinlerinin sağlıklı ve tüm yaşamkoşullarına uygun, onların kişisel gelişimlerini ve başarılarını daha daarttırmaya teşvik eden bir hava sahasına sahip kentlerde yaşayabilmelerini sağlamak olmalıdır (Çakırer-Özservet ve Boz, 2015).

Çocuk katılımı konusu, çocuğun kendi yaşamına ve yaşamını etkileyen her türlü alana, mekân üretim süreci de dâhil olmak üzere genişletilmelidir. Mekânsal boyuttaise, çocuğun yaşadığı yere kendini ait hissederek orada birçok sürecedâhil olması, yaşadığı yapılı çevreye yönelik farkındalık geliştirmesive mekân üretim sürecinin her aşamasına aktif katılım göstermesi önceliklidir.

Çocuk katılımı konusunu mahalle ve hatta sokak düzeyinden başlayarak tartışmaya girmek en doğrusudur. Sokakların yeniden insaniboyuta bürünmesi, insana teslim edilmesi ve çocukla dolması, çocukkatılımı konusunun altyapısını oluşturacaktır. Çocuğun yetişkinlerin sınırlamalarından uzaklaşabildiği ilk yer kapı önü, varsa konut önündeki bahçe ve ardından konut girişine ulaşan sokak uzantısı olmaktadır. Sokaklar sosyal ve mekânsal formların karşılaştığı kaynaştığı bütünleştiğialanlardır (Engin, 2009). Bugün sokaklar neredeyse çocuklara yasaktırçünkü kentlerin en ara, en kör sokakları bile otomobile teslim edilmişdurumdadır. Çocuklar yine de, sokağa ihtiyaç duydukları için onu yeniden ele geçirmenin umutsuz mücadelesini vermektedir. Buna rağmen, çocukların birçok yerde üçte birlik nüfusu hâlen sokakta oynamaya devam etmektedir. Geriye kalan üçte ikilik kesim malesef ki, gerçek mekânlarda oyun oynama fırsatı bulamadığı için, sanal ortamlarda daha fazla vakit geçirmektedir.Ve bu da katılım biçimlerinde dönüşüme işaret etmektedir. Çocuklaroyunlarda katılımcı olamamaktadır. İsteddiği oyunu kurma, kural belirleme, istediği başkasını dâhil etme gibi fırsatlardan uzaktır (Uyan-Semerci v.d. 2012) ve yapılı çocuk oyun alanları da çocuk katılımınıbaltalar niteliktedir.

Çocukların planlama süreçlerine dâhil edilmesi bizlere dörtönemli katkı sunacaktır. İlki, çocuklar bu süreç sonunda kişisel ve entellektüel bir gelişme katedeceklerdir. İkincisi, fikirlerinsinerjisiyle organizasyon grupları eğitilecek ve onları fikirlerini bir eyleme dönüştürmeye doğru sevk edecektir. Üçüncüsü, toplum gelişmesifarklı bir kulvarda cereyan edecektir. Son olarak da, çocukların arazikullanımına yönelik ilk çabaları onları erkenden bu konularda sorumluluk almak konusunda eği-

tecek ve birer yurttaş olarak kapasitelerinin gelişmelerine ciddi katkı sağlayacaktır (Yanez, 2005).

Değerlendirme

Araştırmalar göstermektedir ki, bugün kentlerimizde çocukların ihtiyaçları gittikçe artmaktadır çünkü kentlerimiz çocuklara hitap edecek çok az donanımına sahiptir ve çocukların kentsel yaşamda birçok yetişkinden daha fazla kullandıkları mekânların tasarımı, dönüşümü ve bakımı konularına yönelik hiçbir katkısı olamamaktadır. Çocukluk dönemine, çok kısa süren ve hemen yetişkin olacaklar gözüyle bakıldığı için çocukların kentsel yaşamda yeri pratikte çok önemsenmemektedir.

Toplumsal algı ve bilinçlenme ile kamu yönetimi anlayışının çocuk hakları odaklı değişimi anlamında henüz Türkiye oldukça yetersiz bir durumdadır (Çakırer-Özservet, 2015d)

Çocuklara özgü bazı ayrıcalıkların merkezi ve yerel idare düzeyinde tanınması toplumda imtiyaz olarak görülmemelidir. Çünkü çocuklar toplumsal anlamda kamusal birer özne olamamaktadır ve yetişkinlerin belirlediği sınırlarda, görüş bildiremeyen fiziksel, sosyal ve ruhsal anlamda henüz olgunlaşmamış bireyler olarak görülmektedirler. Kamusal alandan dışlanan diğer sosyal gruplar (engelliler, yaşlılar, göçmenler) gibi çocukların da kendi fikirlerini söylemekte ve çevresel ihtiyaçlarını bildirmekte oldukça zayıf konumda oldukları bilinmektedir. Çocuklar, yetişkinlere bağımlı bir yaşamları olduğu için de kamusal alanda hep geri plandadır. Bunun gibi, çocuk katılımının önünde birçok engel bulunmaktadır. Bunlardan biri de, çocuklara yönelik aşırı korumacı olan tutumdur. Çocukların kendilerinin olmayan kararlara katılıyor varsayılması, kararlara eşit olarak katılamaması, kararları değiştirme olanaklarının olmayışı ya da pasif davranmalarının doğal karşılanması katılımları önündeki diğer engellerdir³.

Çocukların, bağımsız ve ne istediklerini keşfedip bunu ifade edecekleri alanlara sahip olması, kentlerimizi daha yaşanılabilir kılacak ve daha demokratik ve özgür bir topluma kavuşmak çocukların katkısıyla mümkün olacaktır.

3 Çocuk Katılımı Ne Anlama Geliyor? (<http://www.cocukcalismalari.org/calisma-alanlari/cocuk-katilimi/>) Erişilme tarihi: 17.06.2015

Çocuğu sadece geleceğin teminatı olarak değil, bugünün ortağı olarak da gördüğümüzde katılımın önündeki engeller de birer birer çözülecektir. İlk olarak bugünün kullanıcıları ikincil olarak da geleceğin yetişkinleri olan çocukların zihinsel, bedensel ve duygusal yönden gelişmiş bireyler olmasını istiyorsak, çocukların ve gençlerin gelişimlerine ve katılımlarına yönelik farklı çözümler ve uygulamalar üzerinde dikkatle düşünmek gerekmektedir. Korumacı ve sadece çocuk refahını baz alan yaklaşımdan, çocuk haklarına duyarlı ve o haklara dayalı, çocukların hem hakları hem de sorumluluk ve gönüllülükleriyle kamusal alanda katılım gösterdikleri bir anlayışa geçmek gerekmektedir.

Çocuk katılımının yetişkinlerin desteği olmadan sağlanamayacağı açıktır, bu nedenle çocuk hakları konusunda toplumsal bir eğitim gerekmektedir. Yerel yönetimler bu noktada aktif, yaygın ve yerine ulaşan programlar üretmek durumundadır. Kentler çocuklar için dört mevsim yaşanabilecek yerler olmalıdır. Belediye yönetimlerinin kış geldi diye eve kapanan ya da tek alternatif olarak alışveriş merkezlerine sığınan çocukları gerçek mekanlarda oynamaya ve fikrini ifade etmesine yönlendirmesi gerekmektedir (Çakırer-Özservet, 2015a).

Komşuluk duygusu gelişmiş bir yerleşmede, kentsel aidiyet de güçlü olacak ve kente bağlı bireylerle birlikte çocuk katılımı da oldukça ön planda olacaktır. Bugün yaşama mekânsal anlamda da aktif olarak katıl(a)mayan birinin ileride aktif olarak katılmasını beklemek çok mantıklı olmayacağı için, mevcutta çocuğun kente ne kadar katıldığı, yaşadığı yeri ne kadar benimseyip oraya ait hissettiğini bulmak ve bilmek gerekmektedir. Bu noktada, çocukların dünyasını anlamak, onların bizim kurduğumuz kentsel mekânlarda neler deneyimlediklerini görmek önemlidir. Bugün, kentlerimizde çocuklar kamusal alanlardan da hızla uzaklaştırılmış durumdadır (Çakırer-Özservet ve Doğan, 2014).

Çocukların özel ihtiyaçlarını ve seslerini duyurmaya yönelik hukukçuların, tasarımcıların ve en önemlisi yöneticilerin özel çabasına ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Alpan, A. (2015). Mekan Sahipliliği için Mekanı Çocuklarla Birlikte Üretmek:Eskişehir-Odunpazarı için Bir Model Önerisi. *İdealkent Dergisi*. 17. Sayı.Çocuk ve Kent Özel Sayısı (Sayı Editörü: Yasemin Çakırer-Özservet). ss.202-251.
- Barre, F. (1984). Çocuk ve Mekan ya da Yitirilmiş Kent. (Çev: Murat Güvenç.)*Mimarlık Dergisi-84/9*. Sayı: 207. İstanbul:15-17.
- Bilgin, N. (1984). Çocuk(lar) ve Mekan(lar). *Mimarlık Dergisi-84/9*. Sayı: 207. İstanbul: 18-22.
- Çakırer-Özservet, Y. (2014). How do I see the neighborhood I live in? Reading the drawings of children from Kasımpaşa İstanbul. *EJRE (European Journal of Research on Education) Sayı 2*. Cilt 2 sf 1-15.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015a). Çocuk Dostu Belediyecilik, TBB İller Belediyeler Dergisi. Şubat 2015, Sayı:802. s.38-43.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015b). Çocuğa Dost bir Adana Kenti İçin. (içinde).*Kentlerimizin Yaşam Kalitesi ve Adana Paneli Kitabı*. Mimarlar Odası Adana Şubesi. s.65-82.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015c). "Okmeydanı Piripaşa İlköğretim Okulunda Risk Altındaki Çocuklar ve Resmettikleri". (içinde). *Çocukların Kentsel Mekan Algısı (Y.Çakırer-Özservet): 77-97*.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015d). Türkiye'de Çocuk ve Şehir İlişkisi Üzerine Yapılmış Çalışmalar. (içinde) *Çocukların Şehri Üzerine (Eds. Y. Çakırer-Özservet ve E. Küçük)*. MBB yayınları. ss.20-50.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015e). Çocukların Kentsel Mekân Algısı-Çocukların resimlerinden algılarını ölçmek. *Türkiye Alim Kitapları Almanya (ISBN:978-3-639-81061-5)*.
- Çakırer-Özservet, Y. ve Boz, S. (2015). Çocuk Dostu Esenler ve Yerel Yönetim İlişkisi. (içinde) *Herkes için Dost Kentler. Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi*. s.88-115.
- Çakırer-Özservet, Y. ve Doğan, E. (2014). Creating a public space for children in the city's center: The case of Kasımpaşa-Turabababa Library in İstanbul 26th. *International Building & Life Fair and Congress "Re-Invention Of City Center"*. Proceedings book:493-504 Bursa, Türkiye.
- Çakırer-Özservet, Y. (2016a). Kentlerimizin Yaşam Kalitesi ve Adana, Bölüm adı:(Çocuğa Dost bir Adana Kenti İçin). Adana Mimarlar Odası Yayını. ss.65-82.
- Engin, D. (2009). Kamusal mekan olarak sokak olgusunun değişen anlamı. *Lisans Bitirme Ödevi*. MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. İstanbul.
- Gleeson, B. ve Sipe, N. (2006). *Creating Child Friendly Cities: Reinstating Kids in the City*, Routledge. London.
- Gökmen, H.S. (2006). "Konutta Çocuk Var mı?". *Ege Mimarlık Dergisi, Dosya, 2-57*. s.22-25.
- Parin, S. ve Bilan, S. (2007). Devlet ve çocuk ilişkisi bağlamında sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumları üzerine bir analiz. *Sosyoloji Dergisi / 3*. Dizi 14. Sayı. s.119-128.
- Talen, E, and Coffindaffer, M. (1999). "The Utopianism of Children: an Empirical Study of Children's Neighborhood Design Preferences". *Journal of Planning Education and Research*, 18, 321-331.
- Uyan-Semerci, P; Müderrisoğlu, S.; Karatay, A; Ekim Akkan, B; Kılıç, Z; Oy, B; Ş. Uran, (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali"ni Anlamak İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları / İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları Dizisi. (ISBN : 9786053992349).
- Yanez, K.K.L. (2005). Children's Participation in Planning Processes. *Journal of Planning Literature*. Vol. 20. No.1:3-14.

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME¹

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesini tüm üyelerinin doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırd tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, cinsiyet, din, dil, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmesizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

1 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişimleri ve esenlikleri için doğal ortam oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişilisinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen amaçlar ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24'üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10'uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ve ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak,

Çocuk Hakları Beyannamesinde de belirtildiği gibi “çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve korunma gereksiniminin bulunduğu”nu hatırd tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Beyannamesi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Beyannamenin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların varlığının bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. BÖLÜM

1. Madde

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

2. Madde

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, özürlülük, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırım veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alacaklardır.

3. Madde

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu, ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

4. Madde

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alacaklardır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alacaklardır.

5. Madde

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı göstereceklerdir.

6. Madde

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yasama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstereceklerdir.

7. Madde

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu

olduğunda kendi ulusal hukukları ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

8. Madde

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyetini, ismi ve aile başları dahil olacak şekilde, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasadışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunacaklardır.

9. Madde

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılışın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alacaklardır. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınacaktır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı göstereceklerdir.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin, ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırdışı edilmesinin veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek

koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından hiçbir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

10. Madde

1. 9'uncu Maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyelerinin aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli bir biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9'uncu maddenin 1'inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı göstereceklerdir. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

11. Madde

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alacaklardır.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı antlaşmalar yapılmasını ya da mevcut antlaşmalara katılmayı teşvik edeceklerdir.

12. Madde

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkının bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özeni göstermek suretiyle tanıyacaklardır.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

13. Madde

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

- a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
- b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

14. Madde

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı göstereceklerdir.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı göstereceklerdir.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlıkla ilgili, ahlaki ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

15. Madde

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

16. Madde

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

17. Madde

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel, zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29'uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik edeceklerdir;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğinin teşvik edeceklerdir;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik edeceklerdir;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik edeceklerdir;

e) 13 ve 18'inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik edeceklerdir.

18. Madde

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket edeceklerdir.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma halinin sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alacaklardır.

19. Madde

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eşitsel bütün önlemleri alacaklardır.

2. Bu tür koruyucu önlemler, burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başka yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin ise el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

20. Madde

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

21. Madde

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararını temel düşünce olarak kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarının alma zorunluluğuna uyarak kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlayacaklardır.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alacaklardır.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya antlaşmalarla yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesinin güvenceye almak için çaba göstereceklerdir.

22. Madde

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kuralları ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ve onunla işbirliği yapan sivil toplum örgütleri ve hükümetler arası yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunacaklardır. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin diğer üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

23. Madde

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarının kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmaları gerektiğini kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2'nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanacaktır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme-eşlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasının sağlamak üzere düzenlenecek ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesinin gerçekleştirme amacı güdecektir.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek

şekilde ve Taraf Devletlerin bu alandaki güçlerini, anlayışlarının geliştirmek ve deneyimlerinin zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı

24. Madde

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanıyacaklardır. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba göstereceklerdir.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasının takip edecek ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocukların gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi amaçlarıyla uygun önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkin her türlü önlemi alacaklardır.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin ge-

liştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı söz vereceklerdir. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

25. Madde

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

26. Madde

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alacaklardır.

2. Sosyal güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin diğer durumlar da göz önünde tutularak sağlanacaktır.

27. Madde

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçler çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulayacaktır.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer

kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alacaklardır. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası antlaşmalara katılmayı veya bu tür antlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

28. Madde

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerine tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik edecek ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlayacak ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenek doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terkte oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanmasını amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olmasını kolaylaştırmak

amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

29. Madde

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

a) çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yasadışı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygınlıklarının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, Kadın-erkek arasındaki eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda yaşantıyı sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1'inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla aykırı sayılacak biçimde yorumlanamaz.

30. Madde

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve bu dini uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

31. Madde

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zamanını değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

32. Madde

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal, ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eşitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemelerini yaparlar;
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

33. Madde

Taraf Devletler, çocukların uluslararası antlaşmalarda tanımlandığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eşitsel nitelikte dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

34. Madde

Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini,

önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

35. Madde

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemi alırlar.

36. Madde

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

37. Madde

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya maruz bırakılmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, gözetim altında tutulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimlerini göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer bir yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

38. Madde

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak Taraf Devletler silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

39. Madde

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

40. Madde

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı sürülemez gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarında suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılma;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da diğer uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara başlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasının ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili

makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programlarını ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

41. Madde

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devlet yarasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. BÖLÜM

42. Madde

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

43. Madde

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme başlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev

yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf Devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla böylece boşalan yerdeki görev süresini doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olaşan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olaşan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde yerine getirmesi amacıyla, Komite emrine verilir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

44. Madde

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlar.

45. Madde

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45'inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. BÖLÜM

46. Madde

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

47. Madde

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

48. Madde

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

49. Madde

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

50. Madde

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu Konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1'inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından başlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümlerine daha önce kabul ettikleri değişikliklerle bağlı kalırlar.

51. Madde

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekiinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

52. Madde

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

53. Madde

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

54. Madde

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

“İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17., 29. ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.”

ÇOCUK KORUMA KANUNU

Kanun Numarası : 5395

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Kapsam, Temel İlkeler, Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Temel İlkeler

Amaç

Madde 1- (1) Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- (1) Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocukmahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

Madde 3- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,

2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan

ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,

b) Mahkeme: Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini,

c) Çocuk hâkimi: Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini,

d) Kurum: Bu Kanun kapsamındaki çocuğun bakılıp gözetildiği, hakkında verilen tedbir kararlarının yerine getirildiği resmî veya özel kurumları,

e) (Değişik: 13/6/2012-6327/38 md.) Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, ifade eder.

Temel ilkeler

Madde 4- (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılmalarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,

g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,

h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal so-

rumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,

k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,

l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması, ilkelere gözetilir

Koruyucu ve destekleyici tedbirler

Madde 5- (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimlere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yarı zamanlı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya,

Yönelik tedbirdir.

(2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrada belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir.

Kuruma başvuru

Madde 6- (1) Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

(2) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması

Madde 7- (1) Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

(2) Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

(3) Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

(4) Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

(5) Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

(6) Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

(7) Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

Tedbirlerde yetki

Madde 8- (1) Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır.

(2) Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettilir.

(3) Hâkim veya mahkeme; denetim memurları, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimselerin, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcisi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırabilir, süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Acil korunma kararı alınması

Madde 9- (1) Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

(2) Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir.

(3) Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder.

Bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesi

Madde 10- (1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbiri

Madde 11- (1) Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.

Akıl hastalığı

Madde 12- (1) Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

Tedbir kararlarında usûl

Madde 13- (1) Bu Kanunun 7 nci maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verilir. Ancak, hâkim zaruret gördüğü hâllerde duruşma yapabilir.

(2) Tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır, ilgililer dinlenebilir, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir.

Kanun yolu

Madde 14- (1) Bu Kanun hükümlerine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

İKİNCİ KISIM

Soruşturma ve Kovuşturma

BİRİNCİ BÖLÜM

Soruşturma

Madde 15- (1) Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır.

(2) Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.

(3) Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir.

Çocuğun gözaltında tutulması

Madde 16- (1) Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur.

(2) Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınanyetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur.

İştirak hâlinde işlenen suçlar

Madde 17- (1) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.

(2) Bu hâlde de çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

(3) Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.

Çocuğun nakli

Madde 18- (1) Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

Madde 19- (Değişik: 6/12/2006-5560/39 md.)

(1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından erteleme süresi üç yıldır.

Adli kontrol

Madde 20- (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:

- a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.
- c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

(2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağına anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir.

Tutuklama yasağı

Madde 21- (1) Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.

İKİNCİ BÖLÜM

Kovuşturma

Duruşma

Madde 22- (1) Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş

sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir.

(2) Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir.

(3) Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması

Madde 23- (Değişik: 6/12/2006-5560/40 md.)

(1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi üç yıldır.

Uzlaşma

Madde 24- (Değişik: 6/12/2006-5560/41 md.)

(1) Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılığı

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkemelerin Kuruluş, Görev ve Yetkisi

Mahkemelerin kuruluşu

Madde 25- (1) Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Çocuk mahkemelelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilirler.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır.

Mahkemelerin görevi

Madde 26- (1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar.

(3) Mahkemeler ve çocuk hâkimi, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.

(4) Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, Kanunun 17 nci maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunla kurulan mahkemelerde görülür. Mahkemelerin yargı çevresi

Madde 27- (1) Çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, buldukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır.

(3) Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.

Hâkimlerin atanmaları

Madde 28- (1) Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adlî yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır.

(2) Atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara önceliktandır.

(3) Herhangi bir nedenle görevine gelemeyen hâkimin yerine bu hâkim görevine başlayıncaya veya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yetkilendirme yapılıncaya kadar o yerdeki hâkimlerden hangisinin bakacağı, birinci fıkrada aranan nitelikler de gözetilerek adli yargı adalet komisyonu başkanınca belirlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyet Savcılığı ve Kolluk

Cumhuriyet savcılığı çocuk bürosu

Madde 29- (1) Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulur. Cumhuriyet başsavcısınınca 28 inci maddenin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olanlar arasından yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, bu büroda görevlendirilir.

Çocuk bürosunun görevleri

Madde 30- (1) Çocuk bürosunun görevleri;

a) Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,

b) Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,

c) Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek,

d) Bu Kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirmektedir.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, bu görevler çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet savcıları tarafından da yerine getirilebilir.

Kolluğun çocuk birimi

Madde 31- (1) Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir.

(2) Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başlandığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, baroya ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna, çocuk resmî bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirir. Ancak, çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez.

(3) Çocuk, kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlanır.

(4) Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilir.

(5) Çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunduğuun bildirimini ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı hâlinde kolluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa sürede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim eder.

Görevlilerin eğitimleri

Madde 32- (1) Mahkemelerde görevlendirilecek hâkimler ve Cumhuriyet savcıları ile sosyal çalışma görevlilerine ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünde görevli denetim görevlilerine, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslara uygun çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim verilir.

(2) Mahkemelere atananların, görevleri süresince, alanlarında uzmanlaşmalarını sağlama ve kendilerini geliştirmelerine yönelik hizmet içi eğitim almaları sağlanır.

(3) Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin usûl ve esasları yönetmelikle belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal İnceleme

Sosyal çalışma görevlileri

Madde 33- (1) Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanır. Atamada; çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edilir.

(2) Mahkemelere atanan ve bu Kanun kapsamındaki tedbirleri uygulayan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda görevli sosyal çalışma görevlilerine almakta oldukları aylıklarının brüt tutarının yüzde ellisi oranında ödenek verilir.

(3) Bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiili veya hukukî bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden birinci fıkrada öngörülen nitelikleri haiz kimseler de sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilirler.

(4) Hakkında sosyal inceleme yapılacak çocuğun, incelemeye tâbi tutulacak çevresi mahkemenin yetki alanı dışında ise, davayı gören mahkemenin talimatına bağlı olarak çocuğun bulunduğu yerdeki mahkemeye inceleme yaptırılır. Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan yerlerde bu inceleme, davayı gören mahkemeye bağlı olarak çalışan sosyal çalışma görevlilerince yapılabilir.

Sosyal çalışma görevlilerinin görevleri

Madde 34- (1) Sosyal çalışma görevlilerinin görevi;

a) Görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak,

b) Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak,

c) Bu Kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

(2) İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır.

(3) Sosyal çalışma görevlilerinin, görevleri sırasında yaptıkları ve hâkim tarafından takdir edilen masrafları Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden ödenir.

Sosyal inceleme

Madde 35- (1) Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.

(2) Derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir.

(3) Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Denetim

Denetim altına alma kararı

Madde 36- (1) Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir.

Denetim görevlisinin görevlendirilmesi

Madde 37- (1) Denetim altına alınan çocukla ilgili olarak denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Ancak, korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde oniki yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar ile çocuğun aileye teslimi yönünde karar verilmesi hâlinde, bu çocuklar hakkında denetim görevi gözetim esaslarına göre Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir.

(2) Görevlendirme sırasında çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçları dikkate alınır ve çocuğa kolay ulaşabilecek olanlar tercih edilir.

Denetim görevlisinin görevleri

Madde 38- (1) Denetim görevlisinin görevleri şunlardır:

a) Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.

b) Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.

c) İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.

d) Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.

e) Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tâbi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.

f) Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

(2) Denetim görevlisi, görevini yerine getirirken gerektiğinde çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ve öğretmenleriyle işbirliği yapar

(3) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse çocuğun devam ettiği okul, işyeri veya çocukla ilgili bilgiye sahip kurumların yetkilileri, denetim görevlisine yardımcı olmak, görevi gereğince istediği bilgileri vermek zorundadırlar.

(4) Çocuğun yakınları denetim görevlisinin yetkilerine müdahale edemezler.

Denetim plânı ve raporu

Madde 39- (1) Çocuğa uygulanacak denetimin yöntemi, denetim görevlisince, sosyal incelemeyi yapan uzman veya mahkeme nezdindeki sosyal çalışma görevlisi ile birlikte, görevlendirmeyi takip eden on gün içinde hazırlanacak bir plânla belirlenir.

- (2) Denetim plânı hazırlanırken;
- a) Çocuk hakkında alınan tedbirin amacı, niteliği ve süresi,
 - b) Çocuğun ihtiyaçları,
 - c) Çocuğun içinde bulunduğu tehlike hâlinin ciddiyeti,
 - d) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse tarafından çocuğa verilen desteğin derecesi,
 - e) Suça sürüklenmesi sebebiyle tedbir alınmış ise suç teşkil eden fiilin mahiyeti,
 - f) Çocuğun görüşü,
- Dikkate alınır.

(3) Denetim plânı, mahkeme veya çocuk hâkimince onaylandıktan sonra derhâl uygulanır. Denetim görevlisi, kararın uygulama biçimi, çocuk üzerindeki etkileri ile çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimselerin veya kurumların çocuğa karşı sorumluluklarını gereğince yerine getirip getirmediği, kararın değiştirilmesini gerektirir bir durum olup olmadığı ve istenen diğer hususlarda her ay, ayrıca talep hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine rapor verir.

Denetimin sona ermesi

Madde 40- (1) Denetim, kararda öngörülen sürenin dolmasıyla sona erer. Tedbirden beklenen yararın elde edilmesi hâlinde denetim, sürenin dolmasından önce de kaldırılabilir.

(2) Denetim, çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması veya cezasının yerine getirilmesine başlanmakla sona erer.

Sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme

Madde 41- (1) Sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporunun birer örneğini çocuğun avukatı veya yasal temsilcisi Cumhuriyet savcısından, mahkemeden veya çocuk hâkiminden alabilir. Çocuğa raporun içeriği hakkında bilgi verilir.

(2) Ancak, çocuk ve avukatı hariç olmak üzere birinci fıkrada gösterilen kişilerin sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporu hak-

kında bilgi sahibi olmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi kısmen veya tamamen yasaklanabilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Çeşitli Hükümler

Uygulanacak hükümler

Madde 42- (1) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Denetim konusunda bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır.

Çocuğun giderleri

Madde 43- (1) Çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devletçe ödenir. Ödenecek miktar mahkemece verilecek bir karar ile tespit edilir.

(2) Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması hâlinde, Devletçe ödenen meblağın tahsili için ilgililere rücu edilir.

Kamu görevlisi

Madde 44- (1) Bu Kanun kapsamına giren görevlerle bağlantılı olarak kamu görevlileri hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

Kurumlar

Madde 45- (1) Bu Kanunun 5 inci maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden;

a) (a) ve (e) bentlerinde yazılı danışmanlık ve barınma tedbirleri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler,

b) (b) bendinde yazılı eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

c) (c) bendinde yazılı bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu,

d) (d) bendinde yazılı sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı,

Tarafından yerine getirilir.

(2) Bakım ve barınma tedbirlerinin yerine getirilmesi sırasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetlerinin yerine getirilmesi, çocukların rehabilitasyonu, eğitimi ve diğer bakanlıkların görev alanına giren diğer hususlarla ilgili olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılan her türlü yardım ve destek talepleri Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeksizin yerine getirilir.

(3) Bu tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu Adalet Bakanlığınca sağlanır.

Kadrolar

Madde 46- (1) Bu Kanun gereğince kurulacak mahkemelerin kuruluş ve çalışmaları için gerekli sınıflardan yeteri kadar kadro temin edilir.

Yönetmelik

Madde 47- (1) Bu Kanunun 5 ve 10 uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar, Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından müştereken, diğer maddelerin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar ise Adalet Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 48- (1) 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanuna yapılan yollamalar, bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır.

Geçici Madde 1- (1) 2253 sayılı Kanun gereğince kurulan çocuk mahkemelerinde derdest bulunan ve bu Kanun ile kurulan çocuk mahkemesinin görevine giren dava ve işler, bu mahkemeler faaliyete geçtiğinde çocuk mahkemesine devredilir.

(2) Genel ceza mahkemelerinde görülmekte olan ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte onsekiz yaşını doldurmuş olan sanıklar hakkındaki dava ve işler çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerine devredilmez.

(3) Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılır.

(4) Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerince alınır.

(5) Adalet Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu Kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren altı ay içinde koruyucu ve destekleyici tedbirleri yerine getirmek üzere gerekli tedbirleri alır. Ayrıca, ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu amaçla sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidebilirler.

Yürürlük

Madde 49- (1) Bu Kanunun;

a) Suça sürüklenen ve hakkında bakım tedbiri uygulanan çocuklar hakkında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecek hizmetlere ilişkin hükümler ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra,

b) 37 nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi yayımı tarihinden itibaren bir yıl sonra,

c) Diğer hükümleri yayımı tarihinde, Yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 50- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

